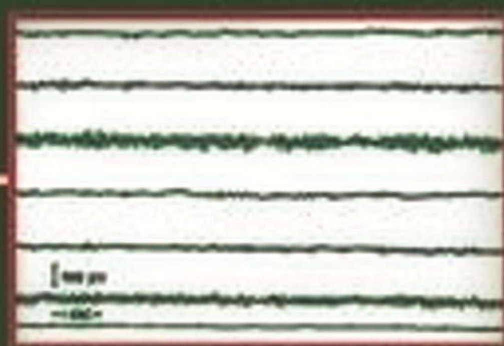
ሙስሊሙ ምን ያስባል?

በዶ/ር ሐሰን ሐትሁት

ትርጉም፡-
ዘከሪያ መሐመድ

ሙስሊሙ ምን ያስባል?

በሐሰን ሐትሁት

ትርጉም፡ ዘከሪያ መሐመድ

Original Title: *Reading the Muslim Mind*

ደራሲው፡ ዶ/ር ሐሰን ሐትሁት

Author: Hassan Hathout

የአማርኛ ትርጉም ርዕስ፡ ሙስሊሙ ምን ያስባል?

ተርጓሚ፡ ዘከሪያ መሐመድ

የመጽሐፉን ቅጂ በፒ.ዲ.ኤፍ ለማግኘት ከፈለጉ ይህን አድራሻ ይጠቀሙ፡

www.readingthemuslimmind.com

የመጀመርያ ዕትም 2011 ዓ.ል.

የሽፋን ስዕል፡- *የመጽሐፉን የእንግሊዝኛ ርዕስ የሚወክል አዕምሮ በንባብ መሣርያ ሲነበብ የሚያሳይ ሲኾን፣ በመጽሐፉ ደራሲ የተሳለ ነው፡፡*

ለፍቅር፥
ለእውነት እና
ለሰው ልጆች ቤተሰብ ልዕልና ተቆርቋሪዎች

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

ማውጫ

የተርጓሚው ማስታወሻ

Reading the Muslim Mind በሚል ርዕስ በዶ/ር ሐሰን ሐትሁት የተጻፈውና፣ *‘ሙስሊሙ ምን ያስባል?’* ተብሎ በአማርኛ የቀረበው ይህ መጽሐፍ፣ በእስልምና ላይ እና በእስልምና ስም፣ ከምንነቱና ከተልዕኮው ጋር የማይገጥሙ ተቆጥረው የማያልቁ ሸፍጦች በሚሠሩበት በዛሬው ዘመን፣ የሃይማኖቱን ትክክለኛ ገጽታ በተመለከተ ግሩም መረጃ እንደሚሰጥ አምናለሁ፡፡ ከደርዘን በሚበልጡ ቋንቋዎች የተተረጎመውን ይህን መጽሐፍ ወደ አማርኛ የመመለስ ዕድሉን በማግኘቴም አላህን በእጅጉ አመሰግነዋለሁ፡፡

መጽሐፉ ለመጀመርያ ጊዜ በእንግሊዝኛ የታተመው እ.ኤ.አ. በ1995 (በ1987 ዓ.ል.) ሲኾን፣ ከዚያ በኋላ በተደጋጋሚ ለህትመት በቅቷል፡፡ ይህ የአማርኛ ትርጉም መሠረት ያደረገው፣ ደራሲው ዶ/ር ሐሰን ሐትሁት (አላህ ሥራቸውን ይውደድላቸው) ወደ አኼራ ከመሄዳቸው አንድ ዓመት ቀደም ብሎ እ.ኤ.አ. በ2008 ለህትመት በበቃው ቅጂ ላይ ነው፡፡ ከዚህ አኳያ፣ አንዳንድ መረጃ ለምሳሌም “የምህረት ግድያ” ተብሎ የሚጠራውን ተግባር (Euthanasia)፣ ሕጋዊ ያደረጉ ሀገራትን ቁጥር ወቅታዊ (Update) ለማድረግ ተሞክሯል፡፡ ይህም በተገቢው ቦታ በግርጌ ማስታወሻ ሰፍሯል፡፡

በመጽሐፉ ምዕራፍ አምስት ከሕክምና ጋር ተያያዥነት ያላቸውን ርዕሰ ጉዳዮች ስተረጉም ለገጠሙኝ የሕክምና ቃላትና ስያሜ የአማርኛ አቻቸውን የወሰድሁት ‘የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ’ በ1989 ለህትመት ካበቃው “የሳይንስና ቴክኖሎጂ መዝገበ ቃላት” ነው፡፡

መጽሐፉ በዛሬው ዘመን እስልምናን በተመለከተ በብዙዎች ዘንድ ያሉ የተዛቡ ዕይታዎችን ከማረቅ ባሻገር፣ በአጠቃላይ ሃይማኖት በሰው ልጆች ሕይወት ውስጥ ያለውን ግዙፍ ፋይዳ የማሳየት አቅሙ ከፍተኛ ነው የሚል እምነት አለኝ፡፡ በመሆኑም፣ ሙስሊሞች በአጠቃላይ ስለዚህ ዓለም ምን እንደሚያስቡ ማወቅ የሚሹ ሙስሊም ያልሆኑ ወገኖች እንዲያነብቡት እየጋበዝሁ፣ የበጎ ሠሪዎችን ምንዳ የማይነሳው አላህ ለመጽሐፉ ደራሲ ምንዳቸውን አብዝቶ እንዲሰጣቸው፣ ከእኔም ይህችን ትሁት አስተዋጽዖ እንዲቀበለኝ፣ ከስህተት እንዲጠብቀኝ እና በእዝነቱ ምንዳን እንዲጽፍልኝ እማፀነዋለሁ፡፡

ዘከሪያ መሐመድ፣ 2011
አዲስ አበባ፣ ኢትዮጵያ

መግቢያ

ሸይኽ አሕመድ ዛኪ የማኒ[*]

በዓለም ላይ ካሉ ዋና ዋና ሃይማኖቶች፥ እስልምና በአንድ ነገር ለየት ይላል፤ እርሱም ሌሎች ሃይማኖቶች ስያሜያቸውን ከነገድ ወይ ከሰው መጠሪያ፥ ለምሳሌ አይሁዳዊነት (ከነገደ ይሁዳ)፥ ክርስትና (ከክርስቶስ)፥ ወይም ቡድሂዝም (ከቡድሃ) ሲመዝዙ፥ እስልምና ስሙን ከነገድ አልያም ከሰው መጠሪያ የሚመዝዝ አለመሆኑ ነው። እስልምና መጠሪያውን ከነቢዩ ሙሐመድ (ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) አልወሰደም፡፡ ምንም እንኳ አንዳንድ የቀደምት ዘመናት የምሥራቅ ባህል አጥኚዎች (Orientalists) ሃይማኖቱን *"ምሐመዳኒዝም"*፥ ተከታዮቹን ደግሞ *"ምሐመዳንስ"* እያሉ ቢጠቅሱም፥ ሙስሊሞች እነዚህን ስያሜዎች የሃይማኖታቸውም ሆነ የእነርሱ መጠሪያ አድርገው አይቀበሏቸውም።

በአረብኛ *'ኢስላም'* የሚለው ቃል፥ *‹ተስሊም›*፥ ማለትም "መገዛት" እና "ሰላም" ከሚሉት ሁለት ስርወ-ቃላት የሚመነጭ ሲኾን፥ በዓይነተኛ ምንነቱም በሰው እና በፈጣሪው መካከል፥ እንዲሁም ሰዎች ከመሰል ሰብዓዊ ፍጡራን እና ከሌሎችም የአላህ ፍጥረታት ጋር ያላቸውን ወይም ሊኖራቸው የሚገባውን ግንኙነት የሚገዛ፥ የተሟላና የተጣጣመ ርዕዮተ-ዓለም ነው። የሰው ልጅ ከፈጣሪው ጋር የሚኖረው ግንኙነት፥ ፍጡሩ ለፈጣሪው ፈቃድ በሚያሳድረው

---

[*] ሸይኽ አሕመድ ዛኪ የሳዑዲ አረቢያ የቀድሞ የፔትሮሊየም እና የማዕድን ሀብት ሚኒስትርና፣ ከዘመናችን እጅግ ስኬታማ የፖለቲካ ሰዎች አንዱ ናቸው፡፡ በተጨማሪም የበቁ የእስላማዊ ዕውቀት ምሁር ሲኾኑ፣ በየዓመቱ በሐርቫርድ ዩኒቨርሲቲ የሕግ ትምህርት ቤት፣ የእስላማዊ ሸሪኣ ትምህርት (Course) በመስጠት ይሳተፋሉ፡፡ *The Everlasting Shari'ah* የሚል ርዕስ ያለው እ.ኤ.አ. በ1970 የታተመው መጽሐፋቸውና ሌሎች በርካታ ጽሑፎቻቸውና ንግግሮቻቸው የእስልምናን እውነቶች በማብራራት ረገድ ብዙ ርቀት ተጉዘዋል፡፡ ሸይኽ አሕመድ ዋና ጽሕፈት ቤቱ ለንደን የሚገኘው የCenter for Global Energy Studies መሥራችና ሊቀ መንበር ናቸው፡፡ በተጨማሪም ጥንታዊ እስላማዊ ድርሳናትን ጠብቆ የማቆየት፣ በድምጽ የመቅዳትና የማሳተም ተግባራት ላይ የተሰማራው *አልፉርቃን፡ የእስላማዊ ቅርሶች ድርጅት መሥራችና ሊቀ መንበርም ናቸው፡፡*

ፍፁም ተገዢነት ላይ የሚመሠረት ነው፡፡ ይህ የእስልምና መሠረታዊ እና አጠቃላይ ትርጉም እንደመሆኑ፥ በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) ላይ ለተገለጠው እምነት ብቻ ተለይቶ የተሰጠ አይደለም። እንደ እውነቱ፥ ቁርኣን ከነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) በፊት የተላኩትን በርካታ ነቢያትም (በሁሉም ላይ የአላህ ሰላም ይስፈን) *ሙስሊሞች* በማለት ነው የሚያወሳቸው። ከዚህም አኳያ የኢብራሂም (የአብርሃም) እና የሌሎቹም ነቢያት ሁሉ ሃይማኖት፥ ቁርኣን እንደሚነግረን፥ እስልምና ነበር፡- ***የአባታችሁን የኢብራሂምን ሃይማኖት ተከተሉ። እርሱ (አላህ) ከዚህ በፊት ሙስሊሞች ብሎ ሰይሟችኋል። በዚህም (ቁርኣን)፥ መልክተኛው በእናንተ ላይ መስካሪ እንዲሆን፥ እናንተም በሰዎቹ ላይ መስካሪዎች እንድትኾኑ (ሙስሊሞች ብሎ ሰይሟችኋል)።*** (22፡78)

... አንድ ሙስሊም፥ ሙስሊም ካልሆነ ሰው ጋር ፍልሚያ ውስጥ ሊገባ የሚችለው ሙስሊም ያልሆነው ሰው በሕይወቱ ላይ ስጋት ከደቀነበት ብቻ ነው። ለሙስሊሞች ይዋጉ ዘንድ መለኮታዊው ፈቃድ (ይሁንታ) የተሰጣቸውም በዚህ እሳቤ መሠረት ነበር። ቁርኣን እንዲህ ይላል፡- ***"ለእነዚያ ለሚገደሉት (ምእመናን) እነርሱ የተበደሉ በመኾናቸው (መጋደል) ተፈቀደላቸው። አላህም እነርሱን በመርዳት ላይ በእርግጥ ቻይ ነው።"*** (22፡39)

በሙስሊሞችና በአጠቃላይ ሙስሊም ባልሆኑ ሰዎች፥ በተለይ ደግሞ በመጽሐፉ ባለቤቶች መካከል የሚኖረው ግንኙነት ምን መልክ አለው የሚለው ጥያቄ ዘርፈ-ብዙ ከመሆኑ የተነሳ ይህን በመሰለ መቅድም ውስጥ መዳሰስ የሚቻል አይደለም። እዚህ ላይ፥ ታጋሽነትና ሰላም ይህን ግንኙነት የሚገዙ መሠረታዊ መርኆች መሆናቸውን መጥቀስ በቂ ይሆናል፤ በቁርኣን አናቅጽ እና በነቢዩ ንግግሮች የተደነገገውም ይኸው ነው። እነዚህን መሠረታዊ መርኆች የሚቃረኑ የታሪክ ክስተቶች ቢኖሩ፥ በእነዚያ ክስተቶች ተጠያቂው የክስተቶቹ ተዋንያን የሆኑ ሙስሊሞች እንጂ እስልምና አይደለም፤ ክርስቲያናዊ ያልሆኑ ባህርያት በታዩባቸው ታሪካዊ ክስተቶች፥ ግለሰብ ክርስቲያኖች እንጂ የኢየሱስ ክርስቶስ (ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) ትምህርት ተጠያቂ ሊሆን እንደማይገባው ሁሉ ማለት ነው።

ሌላው የእስልምና ገፅታ፥ ሙስሊሙ ከሌሎች ጋር የሚኖረውን ግንኙነት በሰላም መርኅ ላይ መመሥረት እንደሚጠበቅበት ሁሉ፥ ከራሱም ጋር ሰላም መፍጠር ያለበት መሆኑ ነው። ይህ፥ ራስን ለፈጣሪ ፈቃድ ሙሉ በሙሉ ማስገዛት፥ እንዲያስገኝ የሚፈለገው ውጤት ነው። እስልምና በመንፈሣዊ (ሰማያዊ) እና በቁሳዊ (ምድራዊ) የሕይወት ገፅታዎች መካከል ኅብርና መጣጣምን የሚፈጥር የሕይወት መንገድ ነው። ሙስሊሞች በቁሳዊ ጉዳዮች ላይ ሊኖራቸው የሚገባውን ባህርይና ምግባር የሚቆጣጠርና የሚመራውም፥ ከእምነቱ ጋር የተሳሰረው መንፈሣዊ ትምህርት ነው። በሌላ በኩል በእስልምና፥ አምልኮ በቃላት የሚደረግ ፀሎትና የተግባራዊ ክንዋኔዎች ድምር ውሁድ ሲኾን፥ ዓላማውም መንፈሳዊውን እሴት ማረጋገጥና አጽንዖት መስጠት ነው። ለምሳሌ፥ የሙስሊሞች ዕለታዊ ስግደቶች በርካታ አካላዊ እንቅስቃሴዎችን ያካትታሉ። ከእነዚህ ውስጥ *'ሩኩዕ'* የሚሰኘው (የመጎንበስ አቋም) ሙስሊሙ/ሟ ከኃያሉ ጌታው/ጌታዋ ፊት መተናነስን የሚያሳይ ሲኾን፥ በዚህ አቋም ላይ ሆነውም፥ ***"ታላቁ ጌታዬ ጥራት የተገባው ጌታ ነው"*** (ሱብሃነ ረቢየል ዐዚም) የሚሉትን ቃላት ይደጋግማሉ። እንደዚሁም፥ ተንበርክከው በግንባራቸው በሚወድቁበት የ*'ሱጁድ'* አቋም፥ መጀመሪያም መጨረሻም ከሌለው ልዕለ-መለኮት ፊት የቆመው ሰብዓዊ ፍጡር ኅላዌን ደቂቅነት የሚያሳይ ሲኾን፥ በዚህ ታላቅ የመተናነስ ስሜት ማንፀባረቅያ ሁኔታ ውስጥ ሆኖ ሰጋጁ የፈጣሪ አገልጋይ፥ ***"ከሁሉ የላቀው ጌታዬ ጥራት ይገባው!"*** (ሱብሃነ ረቢየል አዕላ) የሚሉ ቃላትን (ሦስት ጊዜ) ይደጋግማል። እነዚህ አካላዊ ቁመናዎችና እንቅስቃሴዎች ሙስሊሙ፣ ፈጣሪዉን ለማገልገል ፈቃደኝነቱን የሚያመለክቱ ሲኾን፥ በጌታው እዝነትና ፀጋ ላይ አመኔታና እምነት ያለው መሆኑን የሚገልጽባቸው ናቸው። መጎንበስ እና በግንባር መውደቅ የሙስሊሙን ከፍተኛ የመተናነስ ስሜት የሚገልፁ እንደመሆናቸው፥ ለፈጣሪ ብቻ እንጂ ለሌላ ለማንም የማይደረጉ የአምልኮ ክዋኔዎች ናቸው። ቁርኣን፥ ሙስሊሞች፣ *"አንተን ብቻ እንግገዛለን፤ አንተንም ብቻ ርዳታ እንጠይቃለን"* (1:5) እንዲሉ ያስተምራቸዋል፡፡ ከመሰሎቻቸው ሰብዓዊ ፍጡራን ጋር የሚያደርጉትን መስተጋብር በተመለከተ፥ እምነታቸው የሚያዝዛቸው መስተጋብሩ በእኩልነት ላይ የተመሠረት እንዲሆን ነው።

የሰው ልጆች ታሪክ በርካታ ሥልጣኔዎችን አሳልፏል። የቻይኖች ሥልጣኔ፥ የፈርዖናውያን፥ የግሪክ፥ የፋርስ፥ እና የሮማውያን ሥልጣኔ ይጠቀሳሉ። በተጨማሪም እስላማዊ ሥልጣኔንም ዓይቷል። ከእስልምና በፊት የነበሩት እያንዳንዱ ሥልጣኔ ተለይቶ የሚታወቅበት የራሱ ገፅታዎች ነበሩት። በዚህም ረገድ የግሪክ የሥልጣኔ ዘመን በፍልስፍና የገነነ ሆኖ ሲታወስ፥ የሮማውያን ሥልጣኔ ደግሞ የስነ-ሕንፃ ጥበብ ዋነኛ መለያው ነበር። በሌላ በኩል እስላማዊ ሥልጣኔ የሁሉም ዐበይት የእውቀት ዘርፎች ማንሰራራት የታየበት፥ ለምሳሌም የሕክምና፥ የስነ-ፈለክ (አስትሮኖሚ)፥ የሒሳብ እና የፍልስፍና፥ እንዲሁም የስነ-ሕንፃ እውቀቶች ያበቡበት ሥልጣኔ ነበር። ነገር ግን እስላማዊውን ሥልጣኔ ከቀደምቶቹ ሥልጣኔዎች የተለየ የሚያደርገው እጅግ መሠረታዊ ነጥብ፥ በታሪክ ውስጥ ሥልጣኔው የተወለደበት ትክክለኛ ቅጽበት የሚታወቅ መሆኑ ነው። ያም ቅጽበት በ7ኛው መቶ ክፍለ-ዘመን የእስልምና ሃይማኖት አስተምህሮ መሠረት የሆነው መለኮታዊ መልዕክት ለነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) መውረድ የጀመረበት ወቅት ነው። ከዚህ በተቃራኒ፥ ሌሎች ሥልጣኔዎች በሂደት መልክ ለመያዝና ተለይተው እሚታወቁበት ደረጃ ላይ ለመድረስ ክፍለ-ዘመናት አስፈልገዋቸዋል። በዚህ ጊዜ ተብሎ ሊጠቀስ የሚችል በቁርጥ የሚታወቅ የመጀመርያ ወቅት ወይም የልደት ቀን ተብሎ ሊጠቀስ የሚችል መነሻ የላቸውም። ከዚህም በተጨማሪ፥ ሌሎቹ ሥልጣኔዎች ከበቀሉበት አካባቢ ማኅበራዊ ከባቢ የተነሱ ሲሆን፥ የሰባተኛው መቶ ክፍለ-ዘመን የመካ አረቦች ግን፥ መለያ ቀለሙ እውቀት የሆነውን ሥልጣኔ ለመመሥረት የሚችሉ አልነበሩም፤ ምክንያቱም በዘመኑ እነርሱ በአጠቃላይ በመሃይምነትና በድንቁርና ውስጥ ነው የነበሩት። ከመሠረታቸው አናግቶ የቀሰቀሳቸውና ማኅበራዊ መዋቅሮቻቸውን የገለባበጠው የነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) ጥሪ ነበር። በዚያ ጥሪ እና መለኮታዊ መልዕክት አማካይነት መሠረታዊ በሆነ መልኩ የተለወጡ ሲኾን፥ በዘመኑ በሚታወቀው የዓለም ክፍል ወደ ሁሉም አቅጣጫዎች በመትመም በየሄዱበት የታሪክን የፍሰት አቅጣጫ ለመቀየር በቅተዋል።

የእውነተኛው እስላማዊ ማኅበረሰብ መገለጫ ባህሪ ርኅራኄና ውዴታ ነው፡፡ እነዚህ፥ በደረጃው ከፍ ያለ ሰብዓዊ ሥልጣኔ ለመመሥረት እስልምና ከሚጠይቃቸው ቅድመ-

ሁኔታዎች ጥቂቶቹ ናቸው። የሰብአዊ ፍጡራን ዕድር የሆነውን ይህን ሥልጡን ማኅበረሰብ የሚፈጥሩት አላባዊያን ክፍሎች፥ በፈጣሪ ተለይተው በተጠቀሱ እደርስበቶች (Ideals) የተቀረፁ፥ የልህቀት ባለቤቶች ሊሆኑ ግድ ነው። ይሁንና፥ የዓለማዊ ሕይወት አማላይ ስበት ሙስሊሞች ለፈጣሪያቸው ትዕዛዛት ሊኖራቸው በሚገባው ታዛዥነት ላይ ከፍተኛ ክስረት ከማድረሱ የተነሳ፥ በዛሬው ዘመን የሙስሊም ማኅበረሰብ ውስጥ ምግባርና ባህሪያቸው ሙሉ በሙሉ እስላማዊ የሆነ ብዙ ሰዎች ለማግኘት መጠበቅ ከእውነታ መቃረን ይሆናል። በራሴ የሕይወት ተሞክሮ እንኳ ያገኘኋቸው ሰዎች ከእፍኝ የማይበልጡ ሲኾኑ፥ ከእነዚህ መካከል የዚህ መጽሐፍ ደራሲ፥ ዶክተር ሐሰን ሐትሁት አንዱ መሆናቸውን ያለ አንዳች ማንገራገር መናገር እችላለሁ። ከዚህም በመነሳት የዚህን መጽሐፍ መግቢያ እጽፍ ዘንድ ሲጠይቁኝ በደስታ ነበር ጥያቄውን የተቀበልሁት። መጽሐፋቸውን ከማንበቤ በፊት ራሱ፥ የሐሳብ ፈለጋቸውን ማንበብ መቻሌ፥ ከእውነታ ጋር በተገናዘበው ዓለም ላይ የማደርገውን ጉዞ በጥሩ ስሜት ለመጀመር ረድቶኛል።

ዶ/ር ሐሰን እስልምናን ሊታወቅ በሚገባው ትክክለኛ ምንነቱ የሚገነዘቡ ሰው ናቸው። በአላህ እና በአሃዳዊነቱ ላይ ያላቸው እምነት፥ መለኮታዊውን መጽሐፍ እና የነቢዩን ትምህርቶች ከመቀበል ባሻገር፥ በአመክንዮና ምክንያታዊ ትንተና የታገዘ ጥልቅ ምርምርን ካካተተ አዕምሯዊ ጥረትም ጭምር የመነጩ ናቸው። እንዲህ ያለው አዕምሯዊ ጥረት በቁርኣን ላይ ተደጋግመው ከተጠቀሱትና ስለ ፍጥረተ-ዓለምና በዚህ ፍጥረተ-ዓለም ውስጥ ሰዎች የራሳቸውን ኅላዌ እንዲያስቡ፥ እንዲያሰላስሉና እንዲያስተነትኑ ከሚያሳስቡ ቁርአናዊ ትዕዛዛት ጋር የተሰናሰሉ ናቸው። ቁርኣን ይህን ደጋግሞ የሚያሳስበው፥ ይህን ማድረግ የሰው ልጆች ስለፈጣሪያቸው ያላቸውን እውቀት የሚያጎለብት በመሆኑ ነው። ከቁርኣን ለመጥቀስ:- ***"ሰማያትንና ምድርን በመፍጠር፥ ሌሊትና ቀንንም በመተካካት፥ ለባለ አእምሮዎች በእርግጥ ምልክቶች አሉ፡፡"*** (ቁርአን 3፥190)

(እነርሱም) እነዚያ ቆመው፥ ተቀምጠውም፥ በጎኖቻቸው ተጋድመውም፥ አላህን የሚያወሱ፥ በሰማያትና በምድር አፈጣጠርም የሚያስተነትኑ፡- 'ጌታችን ሆይ! ይኸን በከንቱ አልፈጠርከውም፤ ጥራት ይገባህ፤ ከእሳትም ቅጣት ጠብቀን' የሚሉ ናቸው። (ቁርአን 3፥191)

ስለዚህም "አምላክ" የሚል ርዕስ የተሰጠው የመጽሐፉ የመጀመሪያ ምዕራፍ ሙስሊሙን ወደ ፈጣሪው እውቀት ሊመራና በዚህም እምነትን የሚያሳልጥ እና በምልዓት መቀበልን ሊያግዝ የሚችል መንገድ ይጠርጋል። የአቀራረብ ስልታቸው ለወጣቱ አሳማኝ፥ ከእምነት ለራቀው ምራቅ የዋጠ ጎልማሳ ደግሞ የማያላውስ (የአሳማኝነት አቅሙ ከፍ ያለ) ነው። የአምላክን ኅልውና ጠቋሚ በሆኑት ነገሮች ላይ የሚያቀርቡት ምክኑያዊ ትንተና በሁለተኛው ምዕራፍ የአምላክ ኅልውና በሚያስከትላቸው ውጤቶች ላይ ወደሚያደርጉት ተጨማሪ ምክኑያዊ ትንተና የሚያመራ ሲኾን፥ ይህም በሰው ልጅ ላይ፥ ከሞት በመነሳት እና ከሞት በኋላ በሚኖረው ሕይወት፥ በሰው ልጅ እና በአውሬ መካከል ባለው ልዩነት፥ እንዲሁም አብርሃምን የጋራ መነሻቸው በሚያደርጉት ሦስቱ አሃዳዊ ሃይማኖቶች - ማለትም አይሁዳዊነት፥ ክርስትና እና እስልምና - እንዴት እንደሚገለጥ ወይም እንደሚንፀባረቅ በጥልቀት ያብራራል።

የመጽሐፉ ሦስተኛ ምዕራፍ፥ እስልምና ከሌሎቹ ሁለት ሃይማኖቶች ጋር ያለውን ግንኙነት አስመልክቶ ግሩም ትንተና የቀረበበት ነው። ስለ እስልምና ምንም ዓይነት እውቀት የሌለው፥ ሙስሊም ያልሆነ አንባቢ በተለይ እስልምና ከክርስትና ጋር ስላለው የትስስር ገመድ ሲያነብ በእጅጉ መደነቁ አይቀርም። ቁርኣን እንዲህ ይላል፡- *... እነዚያንም "እኛ ክርስቲያኖች ነን" ያሉትን ለእነዚያ ለአመኑት በወዳጅነት በእርግጥ ይበልጥ የቀረቧቸው ኾነው ታገኛለህ። ይህ ከእነሱ ውስጥ ቀሳውስትና መነኮሳት በመኖራቸውና እነሱም የማይኮሩ በመኾናቸው ነው።* (5፥82)

እስላማዊው ሥልጣኔ በምዕራቡ ዓለም ሥልጣኔ የተለያዩ መስኮች እና ስነ-ጥበባት ውስጥ ግልፅ አሻራውን አሳርፏል። ለምዕራቡ ዓለም የራሱን ሥልጣኔ የሚገነባበት መሠረት እንደሰጠው፥ የአረብኛ ቃላትን ወይም ትርጉማቸውን በማዛመድ መልክ በነፃነት ጥቅም ላይ ያዋለባቸው ሁኔታዎች ያመለክታሉ።

ለምሳሌ የ"ዩኒቨርሲቲ" አቻ የአረብኛ ቃል የሆነው 'ጃሚኣህ' ስርወ ቃሉ ጃሚዕ' ሲኾን፥ በአንድ ከተማ ወይም አካባቢ የሚገኝ ትልቅ መስጂድ መጠርያ ቃል ነው። በእስላማዊው ሥልጣኔ ዘመን እንደ ሕክምና፥ ስነ-ፈለክ እና ሕግን የመሳሰሉ የእውቀት መስኮች በመስጅዶች ውስጥ፥ ተማሪዎች በመምህራቸው ዙርያ ተቀምጠው ነበር የሚሰጡት። ይህም የተለዩ የማስተማርያ ሕንፃዎች ከተመሠረቱበት እና በትርጉም ከአረብኛው 'ጃሚዕ' ጋር አቻ የሆነ ስያሜ ከተሰጠበት ሁኔታ አኳያ በምዕራቡ ዓለም እንደተቀዳ እናያለን። 'ጃሚዕ' በላቲን ሲተረጎም *'ዩኒቨርሲታስ'* ወይም በዘመናዊ እንግሊዘኛ *ዩኒቨርሲቲ* ተብሏል። ሙስሊም ተማሪዎች ጥናታቸውን በስኬት ሲያጠናቅቁ የሚሸለሙት የምስክር ወረቀት በአረብኛ 'ኢጃዛ' የሚሰኝ ሲኾን፥ በትርጉም ረገድ *'License'* ከሚለው ቃል ጋር አቻ ነው። በእርግጥም በአንዳንድ የአውሮጳ ሀገራት የሚሰጠው የአካዳሚ ዲግሪ ስያሜው 'ላይሰንስ' ነው።

ከዚህ በላይ ከጠቃቀስናቸው ነጥቦች በመነሳት፥ በቀደምት ዘመናት በሙስሊሞች እና በክርስቲያኖች መካከል የተፈጠሩ ክፍተቶች ወይም ግጭቶች መሠረታቸው ፖለቲካዊ እንደነበር ግልፅ የሆነልን ይመስለኛል። እነዚህ ክፍተቶች እና ግጭቶች እስልምና እንደ ሃይማኖት በመምጣቱ ሳቢያ የተፈጠሩ ካለመሆናቸውም በላይ፥ የዚህ መጽሐፍ ደራሲ እንደሚለው፥ የዛሬውን ዘመን ዐብይ ሥልጣኔ የአይሁድ-ክርስቲያን (Judeo-Christian) በሚል መግለፅ ራሱ ስህተት መሆኑን የሚጠቁም ነው። ይህ አገላለጽ የታሪክ ድርሣናት የሚያረጋግጡትን፥ የቀደምት ዘመናት ሙስሊሞች በዚህ ሥልጣኔ ላይ ያሳደሩትን፥ እንደ እውነቱ ከሆነ ከአይሁዳውያን በእጅጉ የላቀ ጉልህ ተጽዕኖ ለመካድ የሚደረግ ሙከራ ነው።

ስለዚህም የዛሬውን ዘመን ሥልጣኔ የበለጠ በትክክል የሚገልፀው የአይሁድ-ክርስቲያን-እስላማዊ የሚለው ነው። ይኸው (ሦስተኛው) ምዕራፍ፥ ቁርአን የአይሁዳውያን ነብይ ለሆኑት ሙሴ (ሙሳ) የሚሰጠውን ከፍ ያለ ክብር ፍንትው አድርጎ ያሳያል። ሙሴ የእስራኤልን ሕዝብ ከፈርኦን የጭቆና አገዛዝ ነፃ ለማውጣትና ለአንድ ፈጣሪ ብቻ ተገዢ ለማድረግ ያደረጉት ተጋድሎ በቁርኣን ውስጥ ተደጋግሞ የተወሳ ሲኾን፥ በእውነቱ የነቢዩ ሙሴ ስም በቁርኣን ውስጥ ከነቢያችን ሙሐመድ (በሁለቱም ላይ የአላህ ሰላምና እዝነት ይስፈን) ብዙ ዕጥፍ በሚበልጥ መጠን ተደጋግሞ ተወስቷል። በእስላማዊው ማኅበረሰብ ውስጥ እስማኤል፥ ኢስሐቅ፥ ያዕቁብ፥ ሙሳ (ሙሴ)፥ ሀሩን (አሮን)፥ ዳውድ (ዳዊት)፥ ሱለይማን (ሰሎሞን) እና ዩሱፍ (ዮሴፍ)፥ የሚሰኙት የነቢያት ስሞች በጣም የተለመዱ ተወዳጅ ስሞች ናቸው። እነዚህ ሁሉ ነጥቦች በሙስሊሞች እና በአይሁዳውያን መካከል ያሉ ውዝግቦች በሙሉ በባህሪያቸው ፖለቲካዊ እንጂ ሃይማኖታዊ አለመሆናቸውን ያሳያሉ። እንደ እውነቱ ከሆነ፥ ከየትኛውም ቦታ ወይም አገር የበለጠ አይሁዳውያን ደኅንነታቸው ተጠብቆና የተሻለ መስተንግዶ አግኝተው የኖሩት በእስላማዊ መንግሥታት ውስጥ እንደሆነ ከማንም በፊት ራሳቸው ይመሰክራሉ። እስላማዊው አገዛዝ በስፔን ለፍፃሜ በተዳረገ ጊዜ፥ በዚያ የነበሩት አይሁዳውያን ከአዲሶቹ የስፔን ገዢዎች በመሸሽ ወደ ሌላ እስላማዊ መንግሥት ነበር የተጠጉት - ወደ ኦቶማን ቱርክ።

በተመሳሳይ ሁኔታ፥ በእስላማዊው እና ክርስቲያናዊው ዓለም መካከል ያለው የመቻቻል እና የትብብር ሰንሰለት፥ አስፈላጊው ቅንነትና ፖለቲካዊ ፈቃደኝነቱ ቢኖር፥ እጅግ በጣም ጠንካራ መሆን ይችላል። በሁለቱ ሃይማኖቶች መካከል ያሉ ልዩነቶች በጠላትነት መተያየትን የሚጋብዙ ካለመሆናቸውም በላይ፥ በሙስሊሞች ላይ ሲፈፀሙ የቆዩና ዛሬም እየተፈፀሙ የቀጠሉ የኢ-ፍትኀዊነት ፈለጎችን ከፍፃሜ ማድረስን ተገቢና አስፈላጊ የሚያደርጉ በቂ የጋራ ጥቅሞች አሉ። ለእነዚህ ችግሮች የመጨረሻ ዕልባት መስጠትና በዘመናት የተከማቹ ምሬቶች እና ቅሬታዎችን ለማስወገድ እጅ ለእጅ መያያዝ የሚያስፈልግበት ጊዜ አሁን ነው።

የመጽሐፉ አራተኛ ምዕራፍ፥ ከረጃጅሞቹ ምዕራፎች አንዱና በጣምም ጠቃሚው ሲኾን፥ የእስልምናን ውስጣዊ ክፍሎች ይተነትናል። ዶ/ር ሐትሁት የእስላማዊው ሕግ ዐብይ አካል የሆነውን ሸሪአ፥ የሃይማኖትን ከመንግሥት መለየት፥ እና ዴሞክራሲን ምጥን በሆነ መልኩ ቃኝተዋል። ከዚያ በመቀጠልም የእስልምናን መንፈሳዊ ገፅታ፥ ማለትም የአምልኮ ጉዳዮችን እና በሙስሊሞች ላይ የርኅራኄ፥ የእዝነት እና መልካም የሆኑ ነገሮችን የመውደድ ስሜትን በማስረጽ የሚመሯቸውን የግብረ-ገብ መልዕክቶች ዳሰሰዋል። ዶ/ር ሐትሁት በሸሪአ ዙርያ ባቀረቡት በጣም ግሩም ማብራሪያ ላይ ጠቃሚ ነው ብዬ የማምነውን አንድ ሌላ ነጥብ መጨመር እፈልጋለሁ። ከሸሪአ ምንጭ አኳያ፥ ሁለት ነገሮች በግልፅ ተለይተው መታወቅ ይኖርባቸዋል፦ በአንድ በኩል፥ በቁጥር ያን ያህልም ብዙ የማይባሉ፥ ቁርኣናዊ መመርያዎች እና ትዕዛዛት፤ እንዲሁም ተዓማኒነታቸው በተረጋገጠ የነቢዩ ንግግሮችና ተግባራት ውስጥ ተካትተው የሚገኙ መመሪያዎች ያሉ ሲኾን፥ እነዚህ በድምሩ ቅዱስ እና የማይሻሩ የሕግ ምንጭ ናቸው። በሌላ በኩል፥ በረጅሙ የእስልምና ታሪክ በየዘመናቱ ከየወገኑ በበቀሉ ሙስሊም የሕግ ሊቃውንትና ምሁራን በተለያዩ ጉዳዮች ላይ የተሰጡ መጠነ-ሰፊ የሕግ አስተያየቶች አሉ። እነዚህ ቀጣዮቹ የሕግ አስተያየቶች እንደ ሊቃውንት አስተያየትነታቸው የሚሰጣቸው ግምት ቀላል ባይሆንም፥ በሙስሊሞች ላይ የሃይማኖታዊ ገዢነታቸው ደረጃ አነስተኛ ከመሆኑም በላይ፥ ቅዱስና የማይሻሩ አይደሉም።

ከእስላማዊ ሕግ ምንጮች አንዱ የሕግ ሊቃውንቱ 'መሳሊህ ሙርሰላህ' የሚሉት፥ እንደነገሩ ሲተረጎም "የሕዝብ ጥቅም"ን ያማከለ አስተያየት የሚባለው ነው። ቀደምት የሕግ ሊቃውንት፥ ይህን ምንጭ በነቢዩ የሕይወት ዘመን ካልነበሩ ነገሮች ጋር የተያያዙ፥ ስለዚህም እነዚህን ጉዳዮች አስመልክቶ በቁርኣንም ሆነ በሱና የተቀመጠ ነገር ካለመኖሩ በመነሳት አዳዲስ ብያኔዎች ለመስጠት ተጠቅመውበታል። በተጨማሪም ሊቃውንቱ "የሕዝብ ጥቅም" መርኅን፥ በቁርኣን እና በሱና ውስጥ የሰፈሩ ሐሳቦችን ለመተርጎምም እንደ መምሪያ ብርሃን ተጠቅመውበታል። እርግጥ አንዳንድ ሊቃውንት በሕዝቡ ጥቅም እና በገዢዎቹ መምሪያዎች (ቁርኣን እና ሱና) መካከል ግጭት በሚፈጠርበት ጊዜ ከቁርኣንና ሱና ይልቅ ለሕዝቡ ጥቅም

ቅድሚያ እስከመስጠት የሄዱባቸው ሁኔታዎች አሉ። ይህ ለማሰብ የሚከብድ ስር-ነቀል እርምጃ ነው።

በእነዚህ ጉዳዮች ላይ የተሟላ ማብራሪያ ለመስጠት የዚህ መግቢያ አድማስ የሚፈቅድ ባለመሆኑ፥ ከሊቃውንት አመክኖያዊ ምርምር አኳያ፥ በሁለት ዐበይት ትምህርት ቤቶች ወይም የምልከታ ፈለጎች ላይ ትኩረት በማድረግ አስተያየቴን ለመስጠት እሞክራለሁ። አንደኛው የምልከታ ፈለግ፥ ‹ከተጻፈው መራቅ የለብንም› በሚል፥ ‹ቁርአናዊ አናቅጽንም ሆነ የነቢዩን ንግግሮች ለዓላማው ብዙ ግምት ባለመስጠት ቃል በቃል በመተርጎም መጠቀም ይገባል› የሚል አቋምን የሚደግፍ ሲኾን፥ ሁለተኛው የምልከታ ፈለግ ግን፥ የሕግ ድንጋጌዎቹን ዓላማ እና በውስጣቸው ያለውን ጥበብ መሠረት ያደረገ አተረጓጎምን መከተል አስፈላጊ እንደሆነ ያምናል።

ይህን የአተያይ ፈለጎች ልዩነት ለማሳየት ዶ/ር ሐትሁት የ'አስር' ስግደትን ከበኒ ቁራይዳ ግዛት ሳይደርሱ እንዳይሰግዱ በነቢዩ የታዘዙትን ወታደሮች ታሪክ በማቅረብ ለማሳየት ሞክረዋል። ወታደሮቹ የተባሉበት መድረሻ ስፍራ ከመድረሳቸው በፊት የአስር ሶላት መውጫ (ማብቂያ) ሰአት በመድረሱ በሐሳብ ተከፋፈሉ። ገሚሶቹ ከተባለው ስፍራ ባይደርሱም የአስር ስግደት ሰአት ሊያልፍ በመሆኑ ስግደታቸውን ለማከናወን መረጡ፤ ይህን ያደረጉትም፥ የነቢዩ ትዕዛዝ ከስግደት ታቀቡ ለማለት እንዳልሆነ፥ ከዚያ ይልቅ ከመድረሻቸው ለመድረስ እጅግ በጣም መፍጠን እንዳለባቸው የሚያሳስብ እንደሆነ በመተርጎማቸው ላይ ተመሥርተው ነበር። የተቀሩት ወታደሮች ደግሞ የነቢዩን ትዕዛዝ ቃል በቃል መተርጎምን በመምረጣቸው መድረሻቸው እስኪደርሱ ድረስ የአስር ሶላትን ከመስገድ መታቀብን መረጡ፡፡ ኋላ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) ሁለቱም የየራሳቸው ቅቡል ምክንያት እንዳላቸው በመጥቀስ፥ የሁለቱንም ውሳኔ አፀደቁ። የሸሪኣ ድንጋጌዎችን ከአዳዲስ እና ተለዋዋጭ ሁኔታዎች አኳያ በመተርጎም፥ በማዛመድ ወይም በማዳበር ረገድ፥ ዶ/ር ሐትሁት፥ እኔ እንደተረዳሁት ከሆነ፥ የድንጋጌውን ዓላማና ከጀርባ ያለውን ጥበብ ወደመመርመሩ የሚያዘነብሉ ናቸው።

ዶ/ር ሐትሁት በዚህ መጽሐፍ በእስልምና እና በዴሞክራሲ መካከል ያለውን ዝምድና በማፍታታት ረገድም ግሩም ምልከታን አካፍለዋል። በቁርአን እና በሱና ድንጋጌዎች መሠረት የሚቆም እስላማዊ መንግሥት ማለት፥ አንድ የተለየ ዓይነት ሕገ-መንግሥታዊ ሥርዓት ማለት እንዳልሆነ ያስረዳሉ። ከዚያ ይልቅ የቁርአኑ እና ሱናው ዐብይ ፋይዳ ማንኛውም ዓይነት ሕገ-መንግሥታዊ ሥርዓት የሚመሠረትበትን መርኖች ማስቀመጥ ነው። መሪው የሚመረጠው በሌሎች መሆን ያለበት ሲኾን፥ መምራት ያለበትም በሕግ መሠረት ብቻ ነው። የማኅበረሰቡ ጉዳዮች በጋራ ውሳኔ ላይ ተመሥርተው መስተናገድ ይኖርባቸዋል፤ ይህም የምክክር (ሹራ) ሥርዓት ዓይነተኛ ምንነት ነው። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) በመለኮታዊ ራዕይ ከሚታዘዙት ተግባራት ውጪ ያሉ ጉዳዮችን ከባልደረቦቻቸው ጋር በምክክር ይፈፅሙ ነበር። ሹራ ወይም ምክክሩ በምን መልኩ ነው ተግባራዊ የሚደረገው በሚል ከቅርፅ አኳያ የሚነሱ ጥያቄዎችን በተመለከተ፥ እንደየጊዜውና እንደየቦታው ፍላጎትና ሁኔታዎች የሚወሰን ነው። በዚህም መልኩ ለተለያዩ ሁኔታዎችና ፍላጎቶች የሚመጥን የምክክር መድረክ መኖር ይረጋገጣል። ሁለተኛው ኸሊፋ ዑመር ኢብኑል ኸጣብ ብዙውን ጊዜ በመስጅድ ውስጥ ከማኅበረሠቡ ጋር ምክክር ያደርጉ ነበር። ርዕሰ-ጉዳዩ ከባድ በመሆኑ፥ ሰፋ ያለ እና ጥልቅ ውይይት ማድረግን የሚሻ ሲኾን ደግሞ፥ በምክክሩ ላይ የሚሳተፉ ሰዎችን በሙሉ አስከትለው ከከተማ በመውጣት ምክክሩን ገላጣ ስፍራ ላይ ያካሂዱ ነበር። በዚያም ስፍራ በርዕሰ-ጉዳዩ ላይ እየተወያዩ እንደ አስፈላጊነቱ ሙሉ ቀን የሚያሳልፉ ሲኾን፥ በጉዳዩ ላይ የአብዛኛው ተሳታፊን ድጋፍ ለሚያገኘው ውሳኔ ኸሊፋውም ጭምር ተገዢ ይሆናል።

በምክክር ሥርዓቱ መሠረት የብዙኃን ድምፅ ገዢነት መከበሩ እንደተጠበቀ ሆኖ፥ እስልምና ለሰብአዊ መብቶች ጽንሰ-ሐሳብ ትልቅ መሠረት ጥሏል። የእምነት፥ የንግግርና የመንቀሳቀስ፥ እንዲሁም በሀገር ዜጎች መካከል አድልዎ የማይደረግበት፥ የእኩልነት መብት የሚጠበቅበት ሥርዓት ሌሎች ብዙ ሀገራት የሥርዓታቸው አካል ያደርጉት ዘንድ ዘመናትን ከመቁጠራቸው በፊት ሥራ ላይ ውሎ ነበር። በሚያሳዝን ሁኔታ ግን የእስልምና ጮራ ከፈነጠቀ በኋላ ባሉት ቀጣይ ዘመናት ብዙ ነገሮች ከመለወጣቸውም በላይ፥ የእስላማዊው ሕገ-መንግሥታዊ

ሥርዓት ብዙ ወርቃማ ገፅታዎች እንዲሸረሸሩ ተፈቅዶላቸዋል። አንዳንድ 'እስላማዊ' ሀገራትን የሚመለከት ሰው እንዲያውም፥ በእስልምና እና በዴሞክራሲ መካከል የከረረ ተቃርኖ አለ ብሎ እስከማሰብ የሚደርስበት ሁኔታ መኖሩ አይካድም።

ደራሲው የእስልምና አምስቱ አዕማድን በተመለከተ ጥርት እና ምጥን ያሉ ማብራሪያዎችን አቅርበዋል። የዚህ ዓላማው ሙስሊም ያልሆኑ ሰዎች አንድ ሙስሊም ከፈጣሪው ጋር በሚያደርገው ግንኙነት ወደ‹ፍፁምነት› ለመቃረብ በምን መልኩ እንደሚተጋ ግልፅ ስዕል መስጠት ነው። ይህም ከአምልኳዊ ተግባራት አኳያ ብቻ ሳይሆን፥ በእለት ከዕለት ባህርይ የፈጣሪውን ትዕዛዛትና ክልከላዎች ከመተግበር አኳያም ተተንትኗል። የሙስሊሙ ሕይወት ይህኛው ገጽታ፥ ማለትም ከሌሎች ጋር በሚኖረው መስተጋብር የሚያሳየውን ባህርይና ምግባርን የሚመለከተው ክፍል፥ የታዛቢን ትኩረት ይበልጥ የሚስብ ነው። በእስልምና የተቀመረው የግብረገብ ደረጃ ከፍ ያለና ሁሉንም የሕይወት ገጽታዎች የሚያካብብ ሲኾን፥ ተግባራዊ የሚያደርገውን እውነተኛ ሙስሊም ለጋስ፥ ታጋሽ እና ትሁት፥ እንዲሁም ለመሰሎቹ ሙስሊሞችና ለሌሎችም ሰብኣዊ ፍጡራን መልካም ለማድረግ እንዲተጋ የሚያነሳሳ ነው። ደራሲው ባለፉት አሥራ አራት ክፍለ ዘመናት በሙስሊሞች ላይ ከፍተኛ ተጽዕኖ ያሳደሩ ግሩም ምሳሌዎችን ከቁርኣን እና ከ‹ሱና›* ነቅሰው ያቀረቡ ሲኾን፥ እነዚህ ቁርኣናዊ እና ነቢያዊ ጥቅሶች ሙስሊም ላልሆነው አንባቢ የእስልምናን አጠቃላይ ምንነት አስመልክቶ ፍንትው ያለ ስዕል መስጠት የሚችሉ ናቸው።

የመጽሐፉ አምስተኛና የመጨረሻ ምዕራፍ የዛሬይቱ ዓለማችንን በእጅጉ እያወዛገቡ የሚገኙ ፖለቲካዊና ማኅበራዊ ጉዳዮችን ይዳስሳል። በጉዳዮቹ ላይ ደራሲው የሚያካፍሉን ዕይታና የሚያቀርቧቸው የመፍትኄ ሐሳቦች ለእስላማዊው ሸሪኣና ከእርሱ ለሚመነጩት የግብረገብ መርኆች ያላቸውን ጥልቅ ግንዛቤ የሚያንፀባርቁ ናቸው። አንዳንድ ሙስሊሞች በደራሲው

---

* ሱና፡- ቃላዊ ትርጉሙ ‹መንገድ፣ አቅጣጫ፣ ደንብ፣ ስልት፣ ወይም የሕይወት አመራር› ማለት ነው፣ በእስላማዊ ስነ-ጽሑፍ የነቢዩ ሙሐመድን ምሳሌነት ወይም የአኗኗር ዘዬ የሚያመለክት፣ የእስላማዊው ሕግ ሁለተኛው ዋነኛ ምንጭ ነው፡፡

ንድፈ-ሐሳቦች ወይም ድምዳሜዎች ላይስማሙና የተለየ አቋም ሊይዙ ይችላሉ። እንዲህ ያለው የአስተያየት ልዩነት ግን በእስልምና ተቀባይነት ያለው ነው። በዚህ ረገድ ነቢያችን ያስቀመጡልን የተግባር መመሪያ እንዲህ ይላል፡- “እውነትን ለመጨበጥ ወይም በአንድ ጉዳይ ውስጥ ላለ ቁልፍ ጥያቄ መፍትኄ ለመስጠት በመሻት የአዕምሮውን አቅም ተጠቅሞ ጥልቅ ጥናትና ምርምር የሚያካሂድና ትክክለኛውን መልስ የሚያገኝ፥ ሁለት ምንዳዎች ያገኛል፤ የአዕምሮውን አቅም በመጠቀም ጥናትና ምርምር አካሂዶ፥ ነገር ግን ትክክለኛውን መልስ ያላገኘ፥ አንድ ምንዳ ያገኛል።” … በእኔ ዕይታ፥ የመለኮታዊ መመሪያዎቹን ቃላዊ ትርጉም ብቻ ሳይሆን፥ መሠረታዊ መንፈስ እና በውስጣቸው የያዙትን ጥበብ ለመመልከት መምረጣቸው ለዶ/ር ሐትሁት አንድ ሳይሆን፥ ሁለት ምንዳን የሚያስገኝላቸው ይመስለኛል።

ቅድመ ቃል

የተወለድሁት ግብጽ ውስጥ ሲኾን፥ ጊዜው ሀገሪቱ በብሪታንያ ቅኝ አገዛዝ ተይዛ በነበረበት ወቅት ነው። ይህ መሆኑም በእኔ ሕይወት ውስጥ በጣም ትልቅ ሚና ተጫውቷል። ከቀዳሚዎቹ የሕጻንነት ዘመን ትውስታዎቼ መካከል እጅግ ቀዳሚው እናቴ ደጋግማ ትነግረኝ የነበረው፥ “በሆዴ ተሸክሜህ በነበረበት ወቅት፥ ስወልድህ ሐሰን ብዬ ስም ላወጣልህና እንግሊዞችን ከግብፅ ለማስወጣት ዓላማ ላስሰልፍህ ለራሴ ቃል ገብቻለሁ፥” የሚለው ነው። ይህ የእናቴ ንግግር በውስጤ ትልቅ ቦታ ይዞ ተመዝግቧል። ውጤቱስ? ብዙም ለጨዋታ የማይነሆልል የሕጻንነት ዘመን፤ እና ከእንቶ ፈንቶ የራቀ ጉርምስና። ሕይወት ከዓላማ እና ከግብ ጋር የተቆራኘ ነበር!

የእኔ ትውልድ የብሪታንያን አገዛዝ አስፈላጊ በሆነው መንገድ ሁሉ በመታገል ረገድ የቀደሙትን ትውልዶች ፈለግ የተከተለ ነበር። ለብሪታንያ እና የእነርሱ ምትክ ለሆኑት የግብፅ መንግሥታት ‹አሸባሪዎች›፥ ለቀሪው የሀገሪቱ ህዝብ እና በዓለም ፊት ግን የነፃነት ታጋዮች ነበርን። የብሪታንያ አገዛዝ ለፍፃሜ ሲበቃ ለማየት በመቻላችን ዕድለኞች ነበርን። በኋላ ግን ከፍተኛ ትምህርቴን ለመከታተል በብሪታንያ ስኖር፥ ለሕዝቡ ፍቅር እና አድናቆት አደረብኝ። የአንድ ሀገር ሕዝብ፥ የሀገሪቱ ፖለቲከኞችና መሪዎቹ ከሚያራምዱት የውጭ ፖሊሲ በጣም የተለዩ ሊሆኑ እንደሚችሉ ተረዳሁ። ከብዙ ጊዜ በኋላ ወደ አሜሪካ መጥቼ ሀገሪቱን መኖሪያዬ ሳደርግም፥ ተመሳሳይ ነገር ነበር ያስተዋልሁት። የትምህርት ቤት ሕይወቴ ኩስትር ያለና ግብ-ተኮር ነበር። በሕክምናው መስክ ከፍተኛ ትምህርቴን በጽንስ እና በማህፀን ሕክምናዎች ዘርፍ የገፋሁበት ሲኾን፥ ጠንካራ አካዳሚያዊ መሠረት መጨበጤን ለማረጋገጥ በመሻት ስኮትላንድ ከሚገኘው ኤዲንበርግ ዩኒቨርሲቲ የPh.D. ዲግሪዬን አግኝቻለሁ። የጥናቴ

ርዕስ “Studies in Normal and Abnormal Human Embryogenesis” የሚል ነበር። የዩኒቨርሲቲ መምህር፥ የትምህርት ክፍሌ ሊቀ-መንበር፥ ሐኪም፥ ሳይንቲስት እና መምህር የመሆን የሕይወት ዘመን ህልሜን በማሳካት እርካታን ከማግኘቴ በተጨማሪ፥ በሙያዬ ክበባት በቀጠናዊ፥ በብሔራዊና በዓለም አቀፍ ደረጃ ከፍተኛ ክብር ለማግኘት በቅቻለሁ።

ይህ ሁሉ ግን፥ ከምተነፍስባቸው ሁለት ሳንባዎቼ የአንዱ ብቻ ገፅታ ነው። ሌላው የማፈቅረው ነገር በዋነኛነት የራሴን፥ ነገር ግን የሌሎችንም ሃይማኖት ማጥናት ነበር። የሃይማኖት መጻሕፍትን የማነብበት ጥልቀት፥ መደበኛዎቹ የሃይማኖት ጥናት ተማሪዎች ከሚያነብቡበት ያነሰ አልነበረም፤ ነገር ግን በሳይንስ እና በሕክምና መስክ ያለኝ ዳራ ሃይማኖቴን በጥልቀት ለመመርመር፥ ለመረዳት እና ለማስረዳትም በዋጋ የማይተመን መሳሪያ ሆኖ ጠቅሞኛል።

የሁለት ባህሎች ባለቤት እና ሁለት ቋንቋዎች ተናጋሪ በመሆኔ፥ እስልምና በምዕራቡ ዓለም በጣም በስፋት የሚታወቀው የእርሱ ምንነት ባልሆነው መልኩ መሆኑን የተገነዘብሁ ሲኾን፥ (አንዳንድ ጊዜ ለዚህ ሁነት መፈጠር ኃላፊነቱን በከፊል ራሳቸው ሙስሊሞች ሊወስዱ እንደሚገባ ይሰማኛል።) እስልምናን ሥራዬ ብሎ ማጥላላትና ገፅታውን ጭቃ መቀባት በፖለቲካ፥ በመገናኛ ብዙኃን እና በመዝናኛ መስክ ውስጥ ላሉ አንዳንድ ቡድኖች ራሱን የቻለ ተልዕኮ እና ‘እንጀራ’ እንደሆነም ታዝቤአለሁ።

ማንኛውም ሰው ራሱን በሚገልጽበት መንገድ መታወቅ መሠረታዊ ሰብአዊ መብት ነው የሚል ጠንካራ እምነት አለኝ። በተጨማሪም፥ በሰዎች መካከል ሰላም፥ ኅብር እና በጎነት ሊመሠረት የሚችለው በትክክለኛ ግንዛቤ ላይ ብቻ እንጂ በተረት ወይም በሐሰት ላይ እንዳልሆነ አምናለሁ። ይህ ሲሆንም ብቻ ነው ሰዎች በመካከላቸው

ስላሉ እውነተኛ ተመሳስሎዎችና ልዩነቶች የሚያውቁትና ልዩነቶቻቸውን አክብረው፥ ከልዩነቶቻቸውም ጋር በመከባበር ለመኖር ሊስማሙ እንደሚችሉ ተስፋ ማድረግ የሚቻለው። ይህ መጽሐፍም በዚህ መንፈስ በፕላኔታችን ላይ የሚኖሩ ከአንድ ቢሊዮን የሚበልጡ ሕዝቦች እምነት በሆነው እስልምና ስም፥ ከትህትና ጋር የቀረበ ገፀ-በረከት ነው።

እነሆ በፍቅር አበረከትሁላችሁ።

ፍቅር ከአላህ ነው። ጥላቻ ከሸይጣን (ዲያብሎስ) ነው።

ሐሰን ሐትሁት

ምዕራፍ አንድ

አምላክ?

የልጅ ልጄን፥ “በአላህ ታምኚያለሽን?” ስል ጠየቅኋት። እርሷም ከአፌ የመንጠቅ ያህል ፈጥና፥ “እንዴታ!” አለችኝ፤ ከዚያም ትንፋሿን ሰብሰብ አድርጋ፥ “እናቴ እንዲያ ትላለች!” ስትል አከለችበት። ከመጽሐፎቿ አንዱን አነሳሁና፥ “ይህን መጽሐፍ ማነው የጻፈው?” ስል ጠየቅኋት። የመጽሐፉን ደራሲ ስም አነበበችልኝ። ነገሬን በመቀጠል፥ “ከመጽሐፉ ላይ የደራሲው ስም ያለባቸውን የፊት ገፆች ቀድጄ ባወጣና፥ ይህ መጽሐፍ ያለ ምንም ፀሐፊ፥ ራሱን በራሱ ነው የጻፈው ብልሽ ምን ትይኛለሽ?” አልኋት። ምላሿ በአጽንዖት የታጀበ “ሊሆን አይችልም!” የሚል ነበር። የውይይታችን ቀሪ ክፍል፥ አንድ መጽሐፍ፥ ደራሲ ወይም ፀሐፊ ለመኖሩ ማረጋገጫ እንደሆነ ሁሉ፥ በተመሳሳይ ፍጥረታት ወይም ፍጥረተ-ዓለምም ፈጣሪ ለመኖሩ ማረጋገጫ መሆናቸውን በሰከነ እና ምክኑያዊ በሆነ መልኩ በመግባባት ተደመደመ።

ግልፅ እና ቀላል፤ ነገር ግን በሙስሊሙ የአስተሳሰብ ፈለግ ውስጥ ማዕከላዊ እሳቤ ነው። በእስልምናም ጭምር የነቢያት አባት በመባል የሚታወቁት ኢብራሂም (አብርሃም) ፈጣሪን ያገኙ ወይም ይረዱ ዘንድ ያስቻላቸው ተመሳሳይ ምሁራዊ ሂደት ነው ማለት ይቻላል። ሕዝባቸው የሚጠርቧቸውና የሚያመልኳቸው ጣዖታት ሐሰት መሆናቸውን የተረዱት ኢብራሂም፥ የእኔ ጌታ ብለው የሚገዙትን አምላክ በመሻት ወደ ተፈጥሮ አካላት፥ ማለትም ከዋክብት፥ ጨረቃ እና ፀሐይ ማተሩ፤ ከዚህ ጥረታቸው የተረዱት ግን፥ ሁሉም ለአንድ ከሁሉም የበላይ ሕግ ተገዢ መሆናቸውን ነው። ከዚህም በመነሳት የተፈጥሮ አካላቱ የሚንቀሳቀሱበትን ሕግ

የዘረጋው አንድዬ ላይ በጽሞና ማሰላሰልን ተያያዙት። ይህን ሁነት የሚተርከው ማራኪ ቁርአናዊ ቃል እንዲህ ይላል፡-

> *እንደዚሁም ኢብራሂምን (እንዲያውቅና) ከአረጋጋጮቹም ይኾን ዘንድ የሰማያትንና የምድርን መለኮት [ግዛት፥ ሥልጣን] አሳየነው። ሌሊቱም በርሱ ላይ ባጨለመ ጊዜ ኮከብን አየ፤ 'ይህ ጌታዬ ነው' አለ። በጠለቀም ጊዜ፡- 'ጠላቂዎችን አልወድም' አለ። ጨረቃንም ወጪ ሆኖ ባየ ጊዜ፡- 'ይህ ጌታዬ ነው' አለ፤ በገባም ጊዜ፡- 'ጌታዬ (ቅኑን መንገድ) ባይመራኝ በእርግጥ ከተሳሳቱት ሕዝቦች እኾናለሁ' አለ። ፀሐይንም ጮራዋን ዘርግታ ባየ ጊዜ፡- 'ይህ ጌታዬ ነው። ይህ በጣም ትልቅ ነው' አለ። በገባችም ጊዜ፡- 'ወገኖቼ ሆይ! እኔ ከምታጋሩት ሁሉ ንጹሕ ነኝ' አለ።* (6፥75-78)

እንዲያም ሆኖ፥ የአምላክ እሳቤ ብዙ ሰው እንደሚያስበው፥ በሁሉም ቦታ በሰፊው የሚታወቅና የሚታመንበት አይደለም። በቀድሞዎቹ የኮሙኒስት ሀገራት ብቻ ሳይሆን፥ በአሜሪካና በአውሮጳ የአካዳሚ ክበባት ከሚገኙ ሳይንቲስት የሥራ ባልደረቦቼ ብዙዎቹ፥ ኢ-አማንያን መሆናቸውን ስረዳ በጣም ነበር የተገረምሁት። በአንድ የህይወቴ እርከን ላይ እኔ ራሴ የእነርሱ ብጤ ለመሆን ከፍተኛ ጥረት አድርጌ ነበር። በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ማግሥት በሀገሬ በግብፅ በሚገኙ የዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች ዘንድ ይህ ነገር እንደፋሽን ተይዞ ነበር። ከዕድሜ ዕኩዮቼ ጋር ለመመሳሰል በብርቱ ሞክሬ የነበረ ቢሆንም፥ ፍጥረተ-ዓለማት አምላክ-የለሽ ነው በሚለው እሳቤ ውስጥ በፍፁም ራሴን ማግኘት አልተቻለኝም። በመጨረሻም አንድ ዕለት ማታ የሆነ ቃል ፍቺን ለመፈለግ መዝገበ-ቃላት ስከፍት፥ አንድ ሐሳብ ድንገት ብልጭ አለብኝና ፈጣሪን የመካድ ሐሳብ ግብዓተ-መሬት ተከተተ፡- እንበልና ... የሆነ ሰው መጥቶ፥ "በዚህ መዝገበ-ቃላት ውስጥ የሚታየው አንዳችም መዛነፍ የሌለበት የቃላቶች

የፊደል ተራን የጠበቀ አሰዳደር፥ በህትመት ክፍል ውስጥ የተከሰተ ፍንዳታ ውጤት ነው፤ ፍንዳታው የመምሪያ ፊደላቱን ወደ አየር ካጎናቸው በኋላ፥ ተመልሰው ሲወድቁ ነው ልክ መዝገበ-ቃላቱ ውስጥ በሚታዩበት መልኩ የፊደል ተራቸውን ጠብቀው የተሰደሩት” ብሎ ነገረኝ እንበል፥... ኧረግ! ይህንስ አዕምሮዬ በፍፁም ሊቀበለው አልቻለም።

እርሱ አላህ፥ የዓለማቱ ፈጣሪ ነው ካልን፥ ይህን ተከትሎ የሚመጣው፥ በምንም ረገድ ከእርሱ “የሚበልጥ” ሊኖር አይችልም የሚል እሳቤ ነው፡፡ ይህ ካልሆነ፥ እርሱ ከሆነ አካል “ያነሰ” ነው የሚል አንድምታ ይፈጥራል፤ ይህ እርሱን ውሱን የሚያደርግ ሲኾን፥ ይህ ደግሞ የመጀመሪያና የመጨረሻውም ከመሆን እሳቤ ጋር የማይጣጣም፥ ወይም ፍልስፍናው እንደሚለው ተቀዳሚው ግኝ ከመሆን ጋር የማይሄድ ይሆናል። በሁሉም መገለጫዎቹ የእርሱ ወርድና ስፋቱ ሊገለጽ የሚችለው በ‹የትየለሌ› (Infinity) ነው። የሒሳብ ሳይንስ የትየለሌን እንደ ሒሳባዊ እውነታ ዕውቅና የሚሰጠው ሲኾን፥ በተለየ ምልክት ይገልፀዋል። እርግጥ ነው፥ የትየለሌ ማለት በእውነቱ ምን ማለት እንደሆነ ለመረዳት አንችልም፤ የዚህ ምክንያት ግልፅ ነው፤ እኛ ውሱን (finite) ስለሆንን እና ውሱን የሆነው ኢ-ውሱን የሆነውን (የትየለሌን) ሊረዳው ስለማይችል ነው። ስለዚህም፥ ምንም እንኳ እኛ ውሱን በመሆናችን ምክንያት እርሱን (አምላክን) ልንረዳው ባንችልም፥ ስለ እርሱ ግን በፍጥረቱ የሚገለጡ ምልክቶችና መገለጫዎቹን በማወቅ ልናውቅ እንችላለን። በሌላ በኩል የትየለሌ ለሁለት ወይም ለሦስት፥ አልያም ከዚያ በላይ ለሆነ ቁጥር ሊካፈል ስለማይችል፥ ከዚህ ሒሳባዊ ሐቅ በመነሳት አንድ አምላክ ለአይሁድ፥ ሌላ አምላክ ለክርስቲያኖች፥ ሌላ ደግሞ ለሙስሊሞች፥ ሌላ ለሒንዱዎች እና ሌላ አምላክ ደግሞ ለአምላክ የለሹ ወዘተ. ሊኖር እንደማይችል ግልፅ ነው። **አምላክ አንድ ብቻ ነው።**

የእስልምናና የሙስሊሞች እምነት የታነፀበት ዐብይ መሠረት ይህ የአምላክ አንድነት ነው።

አምላክን ለማመልከት "እርሱ" የሚለው ተውላጠ ስም ጥቅም ላይ መዋሉ ፆታን አመልካች ተደርጎ ሊወሰድ አይገባም። አምላክ ይህን ከመሰለ መግለጫ እጅግ የጠራና የላቀ ነው፤ ‹እርሱ› በሚል መጠቀሱ ከቋንቋዊ አመቺነትና የጉዳዩን ባለቤት ከማመላከት ያለፈ ፋይዳ የለውም። ስለ ቋንቋ ከተነሳ ዘንድ፥ እዚሁ ላይ እንግሊዝኛን ጨምሮ አንዳንድ ቋንቋዎች አንድና የፍጥረተ-ዓለማቱ አስገኝ የሆነውን ፈጣሪ ስም አመልካች የሆነ ቃል እንደሌላቸው ማስታወስ ተገቢ ይሆናል። ለምሳሌ እንግሊዝኛ፥ አምላክን ለማመልከት 'God' የሚለውን ቃል በትልቁ ፊደል (Capital Letter) በመጻፍ፥ ሌሎች ሰው ሰራሽ አማልክትን ደግሞ በትንሹ ፊደል በመጻፍ ለመለየት ነው የሚሞክረው። ሌሎች ቋንቋዎች ደግሞ ለአምላክ የተለየ መጠሪያ ይሰጡታል። በአረብኛ የፍጥረተ-ዓለማቱ አስገኝ የተጸውዖ ስም **አላህ** ነው። ነገር ግን ዐውዱ እርሱን እስካመለከተ ድረስ አንድ ሰው በእንግሊዝኛ 'God'፥ በፈረንሣዊኛ ዲዩ (Dieu)፥ በእብራይስጥ 'አዶናይ' አልያም በአረብኛ አላህ ቢለው፥ ይህ ፈጽሞ ግራ ሊያጋባ አይገባውም። በመድረክ ላይ ንግግር በማደርግባቸው ብዙ አጋጣሚዎች፥ "አንተ አምላክን (God) የምታመልክ ከሆነ፥ አላህስ ማን ነው?" ተብዬ ተጠይቄአለሁ። በሌሎች አጋጣሚዎች የዚህ መሰሉ ጥያቄ መነሻ፥ ቅንነት በጎደላቸው ምሁራን የተሰራጨ የተሳሳተ መረጃ ሆኖ አግኝቻለሁ። እነዚህ ሐቁን አሳምረው የሚያውቁ ምሁራን፥ ሙስሊሞች አምላክን (God) አያመልኩም፤ እነርሱ አላህ ብለው የሚጠሩት የራሳቸው የተለየ አምላክ (god) አላቸው በማለት [ሆን ብለው በሐሰት ያደነቁራሉ!]።

ምዕራፍ ሁለት

እና ምን?
የእስልምና መሠረት

አምላክ አለ።

አንዳንዶች፥ "እና ምን ይጠበስ?" ብለው ይጠይቃሉ። አምላክ አለ ወይም የለም እያልን ልንጨነቅ ይገብባናልን? ወይስ ጥያቄው የስነ-መለኮት አጥኚዎችን እና የፍልስፍና ንድፈ-ሐሳባዉያንን ቀልብ ለመሳብ ያህል ብቻ የቀረበ ምሁራዊ ጋጋታ ነው? ደግሞስ የመኖሩ አልያም ያለመኖሩ ጉዳይ ለሰብአዊ ማኅበረሰብ ያለው ተግባራዊ አንድምታ ምን ኖሯል?

አምላክ መኖሩን እና እርሱም የፍጥረተ ዓለማቱ ፈጣሪ መሆኑን ታሳቢ በማድረግ፥ እርሱ ባስገኛቸው ፍጥረታት ላይ የሚደረግ ጥናት፥ ወዲያውኑ የሚያሳየን ነገር ቢኖር፥ እኛ የሰው ልጆች እስካሁን ልናጠና ከቻልናቸው ከሌሎች ፍጥረታት ሁሉ ጉልህ እና ግልፅ በሆነ መልኩ የተለየን መሆናችንን ነው። ከብናኝ ቅንጣት እስከ ጋላክሲ፥ ፍጥረቱ በሙሉ ለአንድ ገዢ ሕግ ፍፁም ተገዢ ናቸው። እኛ የተሠራንባቸው ቅንጣቶች እና ሞለኪዩሎችም በተፈጥሮ ውስጥ ካሉት ጋር ተመሳሳይ ሲሆኑ፥ በእኛ ውስጥ ሆነውም ለተመሳሳይ ሕግጋት ተገዢ ናቸው። ይበልጥ እየተወሳሰቡ ሲመጡና (የሕይወት መሠረታዊ ንጥረ-ነገር፥ ራሱን በራሱ የሚያባዛ ሞለኪዩል የሆነውን) ኒዩክሊክ አሲድ ሲሰሩ፥ ኬሚስትሪ ከባዮሎጂ (ስነ-ሕይወት) ጋር ይቀላቀልና እርሱም እንዲሁ ለራሱ የተበጀለትን ሕግጋት መገዛት ይጀምራል። በዚህ ረገድ እኛ የሰው ልጆች በሚያስደንቅ መልኩ ከትላልቆቹ እንስሳት ጋር ተመሳሳይ ነን።

ተማሪ ሳለሁ፥ ሰው (ለወንድም ለሴትም የሚሆን መጠሪያ ነው) የእንስሳት ዓለም አለቃ ነው እየተባልን እንማር ነበር። እንዲያም ሆኖ እኛ ራሳችንን እንደ እንስሶች አናይም። ምንም እንኳ ከእንስሶች ጋር የምንጋራቸው ስነ-ሕይወታዊ ገፅታዎች፥ ማለትም የደም ዝውውር ሥርዓት፥ የመተንፈሻ አካላት ሥሪት፥ የምግብ አፈጫጨት፥ የመብላላትና የመዋሃድ፥ በሽታ የመቋቋም፥ የእንቅስቃሴ፥ የስሜት ሕዋሳት፥ የመራባት፥ ወዘተ. ቢኖሩንም፥ እኛን ሰው የሚያደርገን ግን ስነ-ሕይወታዊ ገፅታችን ብቻ እንዳልሆነ እናውቃለን። ካጠናናቸው የእንስሳት ዝርያዎች ሁሉ፥ ከስነ-ሕይወታዊ የዘለለ የተለየ ገፅታ ያለን እኛ ብቻ ነን። እና ስነ-ሕይወታዊ (ስጋዊ) ገፅታችን ባህሪያችንን የሚመራና የሚቀርፀን ፍጡር አይደለንም።

እንደ ሌሎች እንስሳት ሁሉ ደመ-ነፍስ እና ስጋዊ ግፊቶች አሉን፤ ያም ሆኖ እንስሳት ለእነዚህ (ደመ-ነፍስ እና ስጋዊ ግፊት) ቀጥተኛና ወጥ በሆነ መልኩ ምላሽ የሚሰጡ ሲኾን፥ የእኛ ምላሽ ግን ከአንድ ጊዜ ሙሌት በላቀ ውስብስብ ሥርዓት ነው የሚስተናበረው። ስነ-ሕይወታዊ ገፅታን ከሌሎች እንስሳት ጋር ልንጋራ ብንችልም፥ እኛ ግን ከስጋዊው ገፅታችን ተሻግረን እሴቶች፥ መርኖች እና መንፈሣዊነትን ያካተተ ዓለም ነው ያለን። እንደ እውነቱ ከሆነ እኛ በስነ-ሕይወታዊ (በስጋ) ውስጥ የምንኖር መንፈሣዊ ፍጡራን ነን ቢባል ስህተት አይሆንም። ከእኛ መካከል የሕይወት ጥያቄአቸውን የስጋቸውን ፍላጎት ወይም ከጃሎት ማሟላት ብቻ ያደረጉ እና መንፈሣዊነት ያጠጠባቸው፥ ምናልባት፥ ቢያንስ በፈሊጣዊ አነጋገር፥ እንስሳት ተብለው ሊገለፁ ይችሉ ይሆናል። ሰውን ስናጠና፥ ፈጣሪ ለዚህ ፍጡር ለይቶ የሰጣቸው አራት እጅግ መሠረታዊ ገፅታዎች እንዳሉ እንገነዘባለን፡- እነርሱም (1) እውቀት፥ (2) የጥሩ እና የመጥፎ ግንዛቤ፥ (3) የምርጫ ነፃነት እና (4) ተጠያቂነት ናቸው።

እውቀት፡- እኛ (ሰዎች) የእውቀት ፍቅርና፤ በእውቀት ላይ እውቀት ለመጨመር የመሻት ዝንባሌ አለን። አንጎላችን ለማስተዋል፥ በምናብ ለመምጠቅ፥ ምክንያታዊ ለመሆን፥ ለመተንተን፥ ለመሞከር እና ድምዳሜ ላይ ለመድረስ በሚያስችል አቅም የተሞላ ነው። ስላለፈው እና ስለ መጪውም ጊዜ ለማወቅ፤ በውስጣችንና በዙሪያችን ያለውን የተፈጥሮ እንቆቅልሽ ለመፍታት እንጓጓለን፤ እውቀታችንንም ለመመዝገብና በተለያዩ መንገዶች ለመግለፅ እንሻለን።

የጥሩ እና የመጥፎ ግንዛቤ፡- ጥሩ ነገር ሁሌም ማራኪ፥ መጥፎ ደግሞ ሁልጊዜም ማስጠሎ እንዲሆን ከጠበቅን፥ ይህ የጥሩና የመጥፎ መናኛ አረዳድ ነው። የሰው ልጅ ሕይወት ውስብስብነት፥ የሰው አዕምሮ ደርሶ ‹ይህ እንዲህ ነው› የማለት የጠቋሚነት ባህርይና ለነገሮች የምክንያታዊነት ቀለም የመስጠት ዝንባሌ ያለው መሆኑ፥ በዚያም ላይ መጥፎ የሆነው ነገር በጣም አማላይ ወይም ኅትጓች ሊሆን የመቻሉ ሐቅ፥ ያለ ጥርጥር ‹ስዕሉ› ጥርት ብሎ እንዳይታይ ሊያደርግ ይችል ይሆናል፡፡ ነገር ግን፥ ክፉና ደግን የመገንዘብ ችሎታ የሰብኣዊ ፍጡርነታችን አካል የሆነ ልዩ ገፅታችን ነው።

የምርጫ ነፃነት፡- የመምረጥ ነፃነታችን ፈጣሪ ለሰው ዘር ከሰጠው "ራስን የመግዛት" ነፃነት ነው የሚመነጨው። በግልፅ እንደሚታወቀው፥ ይህ ነፃነት ፍፁም ካለመሆኑም ባሻገር የተፈጻሚነት አድማሱም ውሱን ነው፤ ከወሰኑ አልፎ ተፈጻሚ መሆን አይችልም። ያም ሆኖ፥ በተወሰነ አድማሱ ውስጥ፥ ነፃነት በሰው ሕይወት ውስጥ ትልቅ ፋይዳ ያለው መሠረታዊ እሴት ነው።

ተጠያቂነት፡- ለሰው ልጅ ተጠያቂነት፥ መነሻው የምርጫ ነፃነቱ ነው። በተፈጥሯችን ተጠያቂነት እንዳለብንና በምርጫችን ለምናደርገው ሁሉ ኃላፊነቱን እንደምንሸከም እንገነዘባለን። ይህ ደግሞ ሃይማኖት የፈጠረው ነገር አይደለም፤ ሃይማኖት የለሽ

በሆነ ማኅበረሰብ ውስጥም እንኳ፥ የትራፊክ መብራት የጣሰ እንደሚቀጣ የታወቀ ነው። በሃይማኖት ማዕቀፍ ውስጥ ስናየው ደግሞ፥ የተጠያቂነት እሳቤ አንድ ሰው ነፃነት ከሌለው፥ በሚሠራው ሥራ ሳቢያ ለፍርድ ሊቀርብ ወይም በፍርዱ ቀን ሊጠየቅ አይገባውም የሚል አንድምታ ነው ያለው።

ስለዚህም ነፃነት፥ ከሃይማኖትም ሆነ በዓለማዊ ዕይታ አኳያ፥ ሰው የመሆን አስኳል እና ዓይነተኛ ምንነት ማጠንጠኛ ነው። አምላክ ለድርጊቶቹ በኃላፊነት የሚጠየቅ ዝርያን ፈጠረ ስንል፥ አምላክ ዓይነተኛ መለያው የመምረጥ ነፃነት የሆነ ዝርያን ፈጠረ ማለታችን ነው። ከእኛ የምርጫ አድማስ ወይም ከእኛ ቁጥጥር እና የተፅዕኖ ማዕቀፍ ውጪ የሆኑ ክስተቶች፥ የ“ዕጣ” ፈንታ ጉዳይ ሲኾኑ፥ ለእነዚህ ክስተቶች ተጠያቂ ልንሆን አንችልም።

ከዚህም በመነሳት፥ እኛ የሰው ልጆች ከራስ ጋር የማያቋርጥ ሙግት እና የማያቋርጥ ውሳኔ የመስጠት ሂደት ያለበት ሕይወት የምንገፋ ፍጡሮች ነን። በሕይወታችን ብዙ ጊዜ ትክክለኛ መሆኑን በምናውቀውና ስህተት መሆኑን በምናውቀው ጉዳይ መካከል በስሜት የምንዋዥቅ ሲኾን፥ በእንዲህ ያሉት አጋጣሚዎችም የመወሰን ወይም የነፃ ፈቃዳችንን ኃይል እና ራስን የመግዛት አዕምሯዊ አቅማችንን እንጠቀማለን፤ ወይም ይህን ማድረግ ይሳነንና ስህተት ውስጥ እንወድቃለን፡፡ በዚህም ሳቢያ ድርጊታችን የሚያስከትለውን መዘዝ ለመጋፈጥ ወይም ለመቀበል እንገደዳለን። እንስሳት ይህን ከመሰለ በራስ ውስጥ የሚካሄድ የላድርግ-አላድርግ የማያቋርጥ ሙግት ነፃ ናቸው፡፡ ያለ አንዳች የወቀሳ ስጋት፥ ማድረግ የሚሹትን ማንኛውንም ደመ-ነፍስ የመራቸውን ነገር ይከውናሉ። ቅዱሳን መጻሕፍት እንደሚነግሩን፥ መላእክት ጥሩ ወይም በጎ ነገርን ብቻ ነው የሚፈጽሙት፡፡ የዚህ ምክንያት እነርሱ ክፉ ሥራ የመሥራት ችሎታ

ስለሌላቸው ነው። ሌሎቹ ፍጡራን የተሞሉትን ብቻ ሲኾኑ፥ ወይም በተሞሉት መሠረት ምላሽ ሲሰጡ፥ እኛ ሰዎች ግን ምላሽ የምንሰጠው ለምርጫ ነው። የሰው ልጅን ከሌሎች ፍጡራን የተለየና የከበረ የሚያደርገውም ይህ ነው። በቅዱሳን መጻሕፍት፥ መላእክት ከኃጢአት የፀዱ፥ ሰው ግን አለመሆኑ የታወቀ ሆኖ ሳለ፥ አምላክ መላእክትን ለአደም እንዲሰግዱ ያዘዘበትና፥ እነርሱም ለአደም የሰገዱበት ዋነኛው ምክንያቱ ይህ ነው።

እዚህ ጋር ከርዕሳችን ትንሽ እናፈንግጥና ፍጥረተ-ዓለማቱን (Universe) እና የሰው ልጆችን ሁኔታ በጥሞና እናስተውል። ፍጥረተ-ዓለማቱን ይበልጥ ጠለቅ ብለን በሳይንሳዊ መንገድ ስናጠና፥ የምንኖርበት ዓለም ፍፁም አስደማሚ በሆኑ ቀመሮች ወይም ስሌቶች በሚገለፅ መልኩ ሚዛኑን ጠብቆ እንደሚንቀሳቀስ እንገነዘባለን። ይህ አስደናቂ የስሌት ቀመር ቅንጣት ታህል ቢዛባ፥ በጠፈር አካላት ላይ የሚደርሰው ጥፋት ይህ ነው ተብሎ የሚገለፅ አይደለም።

ይህን በልቦናችን ይዘን፥ ወደሰብአዊ ማኅበረሰቦች ስንመለከት አንዳንድ ማኅበረሰቦች መላው የሕይወት ዘመናቸውን እኛ ስህተት፥ ከፉ፥ መጥፎ፥ ወይም ኃጢአት ብለን የምንጠራቸውን ነገሮች ሲሠሩ፥ በፍፁም ልባቸው እያጣጣሙት ሲኖሩ እና በመጨረሻም ሲሞቱ እናያለን። በተቃራኒ ደ'ሞ ሌሎች፥ መላ የሕይወት ዘመናቸውን ለሐቅ ሲታገሉ፥ ለፍትኅ ሲጋደሉ፥ የላቁ ለሚሏቸው እሴቶች ወይም ዓላማዎች ሲሉ መከራን እየተቀበሉ ኖረው በመጨረሻ እነርሱም ሲሞቱ እናያለን። ታዲያ የነገሮቹ ሁሉ መደምደሚያ ይህ ሊሆን ይችላልን? በሁለቱም ዓይነት መንገድ የተኖረው ሕይወት የመጨረሻ መቋጫው ሞት ሊሆን ይችላልን? እውስጣችን ውስጥ ያለ አንዳች ስሜት ይህን ለመቀበል አሻፈረኝ እንደሚለን ይታወቀናል። ... ይህ ከሆነማ

የሰው ተጠያቂነት የት ሊሆን ነው? የታሪኩ ፍፃሜ ሞት ከሆነማ፥ የሰብአዊ ፍጡራን ሕይወት፥ መላ ፍጥረተ-ዓለማቱን ከሚገዛው ከዚያ ጥንቅቅ ያለ ሚዛናዊ ሥርዓት ጋር ግጭት ውስጥ ይገባል። ከዚህ በመነሳት፥ ብቸኛው ድምዳሜ ሊሆን የሚችለው ሞት የነገሮች ሁሉ ፍፃሜ ሊሆን አይችልም የሚል ነው። ከሞት በኋላ ያለው ጥልቅ ጨለማ ብቻ ሊሆን አይችልም፡፡ ከዚያ ይልቅ ሚዛን የሚጠበቅበት፥ ተጠያቂነትም ምልዓት የሚያገኝበት ሌላ ምዕራፍ መቀጠሉ ግድ ነው። ሃይማኖቶች “የወዲያኛው ዓለም” እያሉ የሚጠቅሱት፥ ሰዎች ለፍርድ ከታላቁ ዳኛ ከአላህ (ሱ.ወ.) ፊት የሚቆሙበት የፍርድ ቀን የሚባለው ይህ ነው።

በራሳችን ላይ ሥልጣን እና ነፃነትን የሰጠን አላህ፥ በሥራችን ተጠያቂ ያደርገናል። ፍፁም የሆንን ፍጡራን አይደለንም፤ እንደዚያ ተደርገንም አልተፈጠርንም። ነገር ግን በፈተናና በጎትጓች ሁነቶች ውስጥ የተቻለንን ያህል ጥረት እንድናደርግ የሚጠበቅብን ሲኾን፥ ብዙውን ጊዜ የአቅማችንን ያህል ሠራን ብለንም ከስህተት የጠራ አይሆንም። ሆኖም እንተጋለን፤ ሕይወታችን ሁልጊዜም የማያቋርጥ ትግል ነው። ይህም በመሆኑ ምክንያት አላህ ጥረት ለማድረጋችን እውቅና ሊቸር፥ ጥረት ማድረጋችንን ሊያደንቅ እና ከዚህም አኳያ እንደ ክቡር ፍጡራኑ ሊወደን መቻሉ የሚጠበቅ ነው። የምርጫ ነፃነታችን እንደተጠበቀ ሆኖ፥ ያለ ጥርጥር የተጠያቂነትን ፈተና ስናልፍ ማየትን ነው የሚወደው፡፡ ይህን እውን ለማድረግ እጅግ ተመራጩ መንገድ እርሱን የመጨረሻ መጠጊያና ጌታችን አድርገን እንድንይዘው፥ ቅኑን መንገድ ከጠማማው ለይተን እንድናውቅ፥ እንዲሁም በሥራችን ተጠያቂ ስለምንሆንበትና መምጣቱ እርግጠኛ ስለሆነው የፍርድ ቀን ማስታወስ ነው። አላህ ይህን እገዛ ይሰጠን ዘንድ፥ ከሰብአዊ ፍጡራን ቤተሰብ መካከል የተወሰኑ አባላትን በመምረጥ፥ በራሱ መንገድ ከእነርሱ ጋር በመገናኘት (ለምሳሌም፥ በቀጥታ በማናገር፥ ጽሑፍ ያረፈበት ጽላት በማውረድ፥

በራዕይ ወይም በመልአክ አማካይነት) ለመሰሎቻቸው ሰብአዊ ፍጡራን መልዕክቱን እንዲያደርሱ ያደርጋል፦ ‹አላህን እና አላህን ብቻ ተገዙ፤ ለበጎ ሥራ ተሽቀዳደሙ፤ ከክፉ ሥራ ራቁ፤ መምጣቱ እርግጥ በሆነውና ማንም በማያመልጥበት የፍርዱ ቀን በእርሱ ፊት በሠራችሁት ተጠያቂ መሆናችሁን ሁልጊዜም አስታውሱ› የሚሉትን ግሳጼና ማስታወስም ይከውናሉ። የነቢይነት ጽንሰ-ሐሳብ ይህ ነው፤ በታሪክ አያሌ ነቢያትና መልእክተኞች በዚህ መልኩ ወደ ሰው ልጆች እንደተላኩ ቅዱሳን መጻሕፍት ያስተምራሉ። ከዚህ በጣም ረጅም የነቢያትና የመልእክተኞች ሰንሰለት፥ አንዳንዶቹ በቅዱሳን መጻሕፍት በስም የተጠቀሱ ሲኾን፥ ለአንዳንዶቹ ደግሞ መጻሕፍት (መምሪያ) ወርዶላቸዋል፤ ለሌሎቹ ደግሞ የተለዩ ተዓምራትን የመፈፀም ኃይል ሰጥቷቸዋል። በዚህ የነቢያትና የመልእክተኞች ሰንሰለት ውስጥ የመጨረሻዎቹ ሦስት ታላላቅ ነቢያት፥ የአብራሃማዊ አኃዳዊ ሃይማኖቶች - ማለትም የአይሁዳዊነት፥ የክርስትና እና የእስልምና ግንባር ቀደም መሪዎች ይገኙበታል። እነዚህ ሦስቱም ሰዎች ከኢብራሂም የዘር ሐረግ የሚወለዱ ናቸው። ነቢዩ ሙሐመድ በኢስማዒል በኩል፥ ሙሳ እና ዒሳ (ኢየሱስ) ደግሞ በኢስሐቅ በኩል፥ የዘር ሐረጋቸው ከነቢዩ ኢብራሂም የሚመዘዝ ነቢያትና መልእክተኞች ናቸው። (እስማኤልና ኢስሐቅ የነቢዩ ኢብራሂም ሁለት ልጆች ናቸው።)

እዚህ ላይ ግን አንድ መሠረታዊ ነጥብ ማንሳት ተገቢ ይሆናል። ለአይሁዳውያን (እንደ እምነታቸው) የነቢያቱ ሰንሰለት ይሁዳዊነት ላይ ያቆማል። ለእነርሱ ኢየሱስ መሲሁ አይደለም፤ እናቱ ማርያምንም (መርየም) ‹ንፅህት ሴት አይደለችም› ይላሉ። አይሁድ ዛሬም የመሲሁን መምጣት የሚጠብቁ ሲኾን፥ የክርስትናን መለኮታዊ ሃይማኖትነት አይቀበሉም። ለክርስቲያኖች ደግሞ የነቢያቱ ሰንሰለት ክርስትና ላይ የሚቆም ሲኾን፥ ሆኖም ለአይሁዳዊነት የመለኮታዊ ሃይማኖትነት ዕውቅና ይሰጣሉ

(በአፀፋው አይሁድ ለክርስትና መለኮታዊነት ዕውቅና ባይሰጡም)። በሌላ በኩል ግን ሙስሊሞች፥ አይሁዳዊነትም ሆነ ክርስትና በመለኮታዊ ራዕይ የተወረዱ መጻሕፍትን መነሻ አድርገው የተመሠረቱ ሃይማኖቶች ለመሆናቸው እውቅና ይሰጣሉ፤ ምንም እንኳ አይሁድም ሆኑ ክርስቲያኖች እስልምና እንደ እነርሱ ሁሉ መለኮታዊ መሠረት ያለው መሆኑን፥ ሙሐመድም የአላህ እውነተኛ ነብይና መልእክተኛ መሆናቸውን የማይቀበሉ ቢሆኑም ማለት ነው። በሙሴ እና በኢየሱስ፥ ለእነርሱ በተወረደላቸው መጻሕፍት እና ከእነርሱም በፊት በየዘመናቱ ለተለያዩ ሕዝቦች በተላኩት ቀደምት ነቢያት ማመን፥ የእያንዳንዱ ሙስሊም የእምነት አካል ነው። ሙስሊሞች የአላህ ቃል ወይም ንግግር እንደሆነ በሚያምኑት ቁርአን ውስጥ የሚከተለውን ያነብባሉ፡- ***ለእናንተ ከሃይማኖት ያንን በእርሱ ኑሕን ያዘዘበትን ደነገገላችሁ፤ ያንንም ወዳንተ ያወረድነውን፥ ያንንም በእርሱ ኢብራሂምን፥ ሙሳን እና ዒሳንም ያዘዝንበትን፥ ሃይማኖትን በትክክል አቋቁሙ፥ በእርሱም አትለያዩ፥ ማለትን (ደነገግን)፤*** (ቁርአን 42፥13)

ወደ ሌሎች ነጥቦች ከመሻገራችን በፊት፥ እዚህ ጋ ስለ ቁርአን አጠር ያለ ማብራሪያ ወይ ገለፃ ማድረግ ሙስሊም ላልሆኑ አንባብያን የሚረዳ ይመስለናል። በሙስሊሞች እምነት፥ በቁርአን ውስጥ የሚገኘው እያንዳንዱ ምንባብ፥ አሁን በሚገኝበት መልኩ ቃል በቃል በመልአኩ ጂብሪል (ገብርኤል) አማካይነት ለነቢዩ ሙሐመድ የተወረደ የአላህ ቃል ወይም ንግግር ነው። ሙሉው ቁርአን፥ መጠኑ ከአዲስ ኪዳን ጋር የሚቀራረብ መጽሐፍ ሲኾን፥ ነገር ግን ሁሉም የቁርአን ክፍል በአንድ ጊዜ የተወረደ አይደለም። ከዚያ ይልቅ የተለያዩ ርዕሰ-ጉዳዮችን የሚመለከቱና በጉዳዮችና ሁነቶች ላይ የተሰጡ መለኮታዊ ድንጋጌዎችን፥ ግሳጼዎችን፥ ጥበባትን፥ ምሳሌዎችን ወዘተ. ያካተቱ አጫጭር አንቀጾች ደረጃ በደረጃ እየወረዱ፥ ጠቅላላው ወርዶ የተጠቃለለው በ23 ዓመታት ጊዜ ውስጥ ነው።

ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) አንድ የቁርኣን ክፍል ሲወርድላቸውና ለተከታዮቻቸው ማድረስን ሲሹ፥ የትዕምርተ-ጥቅስ አቻ በሆነ መልኩ፥ ሲጀምሩ፡- “አላህ እንዲህ ይላል፡-” ይሉና፥ የወረዱትን አንቀጾች አንብበው ሲጨርሱ፥ “አላህ እውነት ተናገረ” ይላሉ፡፡ በዚህ መልኩ በነቢዩ የተነበቡት አዳዲስ አንቀጾች ወድያው በተከታዮቻቸው በቃል ይጠናሉ፥ እንዲሁም በጊዜው በነበሩት የጽሑፍ ማስፈሪያ መሣሪያዎች ላይ ይጻፋሉ። ቁርኣኑ በዚህ መልኩ በ23 ዓመታት ውስጥ ወርዶ ሲጠናቀቅ ነቢዩ ሙሐመድ (በጂብሪል እየተመሩ የመጨረሻ መልኩን አስይዘው በቅድመ ተከተል ሰደሩት። በዚህ መልኩም ከዚያን ጊዜ ጀምሮ በተሰደረበት ቅድመ ተከተል፥ በተወረደበት ቋንቋና ቅርጽ፥ ቃል በቃል እና ፊደል በፊደል ዝንፍ ሳይል ተጠብቆ ይኖራል። እንደ አንድ ቅዱስ መጽሐፍ ቁርኣን በዚህ ረገድ ልዩ ነው። ከተወረዱና ተጠብቆ ከቆየበት የአረብኛው ቅጂ ወደ ሌላ ቋንቋ ሲተረጎም ቁርኣን ተብሎ መጠራቱ ይቀርና፥ የቁርኣን ትርጉም ወይም የፍቺው ትርጉም እየተባለ ይጠራል። የዚህም ምክንያት ማንኛውም በሰው የሚሠራ ትርጉም የሰው የአዕምሮ ሥራ ውጤት እንጂ ዋናው (ኦሪጅናል) የአላህ ቃል ባለመሆኑ ነው።

የቁርኣን ቋንቋ አረብኛ ሲኾን፥ በዚህም መልኩ ማንም አምሳያውን ሊያመጣ የማይችለው ስነ-ጽሑፋዊ ተዓምር እንደሆነ ይታመናል። በነብዩ የሕይወት ዘመን አረቦች አምሳያውን ማምጣት ይችሉ እንደሁ እንዲያመጡ ሞግቷቸዋል። ምንም እንኳ የዘመኑ አረቦች በስነ-ጽሑፋዊ ብቃታቸው ይኩራሩ የነበሩ ቢሆኑም፥ አምሳያውን ለማምጣት ካለመቻላቸውም በላይ፥ በስነ-ጽሑፋዊ ምጥቀቱ በእጅጉ ይደመሙበት ነበር። በዘመኑ ብርቱ የእስልምና ጠላቶች ከነበሩት ሰዎች መካከል አንዳንዶቹ ከቁርኣን የተወሰኑ ምንባቦችን በማድመጥ ብቻ ተማርከውበት እስልምናን ተቀብለዋል።

ምዕራፍ ሦስት

እስልምና እና ሌሎች ሃይማኖቶች

በቁርኣን አስተምህሮ መሠረት፥ ማንኛውም ሰው የተባለ ፍጡር ሁሉ፥ ዘሩ፥ መሠረቱ፥ ወይም ነገዱ ምንም ይሁን ምን፥ ሰው በመሆኑ ብቻ ክቡር ነው። ቁርኣን እንዲህ ይላል፡- ***"የአደምንም ልጆች በእርግጥ (ከሌላው ፍጡር) አከበርናቸው። በየብስና በባህርም አሳፈርናቸው። ከመልካሞችም (ሲሳዮች) ሰጠናቸው። ከፈጠርናቸውም ፍጡሮች በብዙዎቹ ላይ ማብለጥን አበለጥናቸው።*** (ቁርኣን 17፥70)

እስልምና የሰው ልጆች እንደ ቤተሰብ አኃዳዊ መሆናቸውን በአጽንኦት ያስተምራል፡- ***እላንተ ሰዎች ሆይ! ያንን ከአንዲት ነፍስ (ከአዳም) የፈጠራችሁን፥ ከእርሰዋም መቀናጆዋን (ሔዋንን) የፈጠረውን፥ ከእነርሱም ብዙ ወንዶችንና ሴቶች የበተነውን፥ ጌታችሁን ፍሩ።*** (ቁርአን 4፥1) ሰዎች ሁሉ እኩል የሆኑ መሠረታዊ ሰብአዊ መብቶች አሏቸው፤ ይህም መብት ማንኛውም ሰው የራሱን ሃይማኖት ያለ ማንም አስገዳጅነት የመምረጥ መብትን ያካትታል። በእስልምና የ"ሌሎች" ሃይማኖቶች ቦታ የተጠበቀና ከለላም የሚደረግለት ነው። እስልምና የተወሰኑ ግለሰቦች ወይም ቡድኖች የብቻ ክበብ አይደለም፡፡ እንዲሁም ማንኛውም ሰብአዊ ፍጡር፥ የሃይማኖት መምህር ወይም ሌላ ሰው፥ በአላህ እዝነት እና ምህረት ላይ ገደብ ሊያስቀምጥ፥ አልያም ምንዳንም ሆነ ቅጣትን ለመበየን አላህን ተክቶ እንዲናገር አልተፈቀደለትም። የመጨረሻው ዳኛ አላህ ራሱ ብቻ ነው፡- ***ከዚያም መመለሻችሁ ወደ ጌታችሁ ነው፤ ወዲያውም በእርሱ ትለያዩበት የነበራችሁትን ሁሉ ይነግራችኋል።"*** *(ቁርአን 6፥164)*

የመጽሐፉ ባለቤቶች

(አይሁድ እና ክርስቲያኖች)

ከሰው ልጆች መካከል፥ አይሁድ እና ክርስቲያኖች ለሙስሊሞች የቀረቡ ሲኾኑ፥ በቁርኣን ውስጥ "የመጽሐፉ ባለቤቶች" የሚል የክብር ስም ተሰጥቷቸዋል። የሁለቱ ሃይማኖቶች ተከታዮች በአንድ አምላክ የሚያምኑ ሲኾኑ፥ ከእርሱም ዘንድ መጽሐፍን ተሰጥተዋል። በነቢያት የተዋረድ ሰንሰለት ማመንን ከሙስሊሞች ጋር የሚጋሩ ሲኾን፥ ብዙ አይሁዳዊያንና ክርስቲያን ወዳጆቻችን፥ አብዛኛዎቹ የመጽሐፍ ቅዱስ ነቢያት፥ የእስልምናም ነቢያት መሆናቸውን ሲረዱ ይደነቃሉ። ሦስቱ ሃይማኖቶች የጋራ የሆነ የስነ-ምግባር ሕግጋትንም ይጋራሉ። ቁርኣን እንዲህ ይላል፡- ***"በአላህና ወደኛ በተወረደው (ቁርኣን)፥ ወደ ኢብራሂምም፥ ወደ ኢስማዒልና ወደ ኢስሐቅም፥ ወደ ያዕቁብና ወደ ነገዶቹም፥ በተወረደው፥ በዚያም ሙሳና ዒሳ በተሰጡት፥ በዚያም ነቢያት ሁሉ ከጌታቸው በተሰጡት፥ ከእነርሱ በአንድም መካከል የማንለይ ስንኾን አመንን፤ እኛም ለርሱ (ለአላህ) ታዛዦች ነን በሉ።"*** (ቁርአን 2፥136)

'እስልምና' የሚለው ቃል፥ መሠረታዊ ትርጉሙ፥ "ለአላህ ፈቃድ ራስን ማስገዛት ወይም እጅ መስጠት" ማለት ነው።

ሙስሊሞች በእስልምና አስተምህሮት የመጽሐፉ ባለቤቶች ያቀረቡላቸውን ምግብ (ተለይተው የተከለከሉ ምግብና መጠጦች፥ ለምሳሌም የአልኮል መጠጥ እና የአሳማ ስጋ ካልሆነ በቀር) እንዲመገቡ፥ በተገላቢጦሽም ለመጽሐፉ ባለቤቶች የእነርሱን ምግብ (ያረዱትን) እንዲያቀርቡላቸው ተፈቅዶላቸዋል። ***ዛሬ መልካሞች ሁሉ ለናንተ***

ተፈቀዱ። የእነዚያም መጽሐፍን የተሰጡት ሰዎች ምግብ (ያረዱት) ለእናንተ የተፈቀደ ነው። ምግባችሁም ለነሱ የተፈቀደ ነው። (ቁርአን 5፥5) በተጨማሪም በዚሁ አንቀጽ ውስጥ፥ ሙስሊም ወንድ ከአይሁድ ወይም ከክርስቲያን ሴት ጋር በጋብቻ (ከግንኙነቶች ሁሉ እጅግ ቅርብና ቅዱስ የሆነውን ግንኙነት) መመሥረት ተፈቅዶለታል፦ *ከምእመናት ጥብቆቹም ከእነዚያ ከእናንተ በፊት መጽሐፍን ከተሰጡት ሴቶች ጥብቆቹም፤ ዝሙተኞችና የምስጢር ወዳጅ ያዢዎች ሳትኾኑ፥ ጥብቆች ኾናችሁ መህሮቻቸውን በሰጣችኋቸው ጊዜ (ልታገቡዋቸው የተፈቀዱ ናቸው)።* (ቁርአን 5፥5) ይህን በመሰለ ሁኔታ ጋብቻው ሲፈፀምም፥ ሙስሊሙ ባል አይሁድ ወይ ክርስቲያን የሆነችው ሚስቱ ሃይማኖቷን ወደ እስልምና እንድትቀይር ግፊት ወይም ጫና የማሳደር ሙከራ ማድረግ አይፈቀድለትም። ይህን ማድረግ ***"በሃይማኖት ማስገደድ የለም"*** (2፥256) ከሚለው ቅርአናዊ ትዕዛዝ ጋር ይቃረናል። ከዚያ ይልቅ፥ ፈጣሪን በእምነቷ መሠረት የማምለክ መብቷ መከበሩን ማረጋገጥ የባሏ እስላማዊ ግዴታው ነው።

በእስላማዊ መንግሥት ውስጥ፥ የመጽሐፉ ባለቤቶችን የሚመለከተው የሕግ አስተያየት "ያሉን መብቶች አሏቸው፤ ለእነርሱም ኃላፊነት አለብን" የሚል ነው። መንግሥት ለዜጎች በሚሰጠው የማኅበራዊ ዋስትናና ሌሎች ጥቅማ ጥቅሞች እኩል የመጠቀም መብት አላቸው። ሙስሊሞች የመጽሐፉ ባለቤቶችን በተመለከተ ከአክራሪነት ድርጊቶችም ሆነ አግባብ የለሽ ጥላቻ (Prejudice) ከማንፀባረቅ እንዲጠበቁ ተስጠንቅቀዋል፤ ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ)፦ "ከመጽሐፉ ባለቤቶች የሆነን ሰው የሚጎዳ፥ እኔን ራሴን እንደጎዳኝ ነው የሚቆጠረው" ሲሉ ተናግረዋል። እንደ እውነቱ ከጅምሩ አንስቶ እስላማዊው ማኅበረሰብ ከተለያዩ እምነት ተከታዮች ጋር ተቻችሎ በመኖር መርኅ ላይ የተመሠረተ ነበር። ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ)

የመጀመርያውን እስላማዊ መንግሥት ይመሠርቱ ዘንድ [ከመካ] ወደ መዲና እንደተሰደዱ፥ በተቀዳሚነት ካከናወኗቸው ተግባራት አንዱ በዚያ ይኖሩ የነበሩትን ነገድ አይሁድ ጨምሮ፥ በሁሉም ነገዶች መካከል የሃይማኖት ነፃነትን እና የሁሉንም የእኩልነት መብቶችና ግዴታዎች የሚደነግግ የጋራ ስምምነት ውል መፈፀም ነበር።

እስልምና ለአንድ የተለየ ሕዝብ ተብሎ የወረደ ሃይማኖት አይደለም። አንዳንዶች እንደሚያስቡትና እንደሚስሉት ለ"አረቦች" ወይም ለ"ምሥራቃውያን" ሕዝቦች ብቻ የታለመ ሳይሆን፥ ለመላው የሰው ልጆች የተላለፈ ዓለም አቀፋዊ ጥሪ ነው። የመጽሐፉ ባለቤቶችን ጨምሮ በምድር ላይ ላሉ ሕዝቦች በሙሉ መልዕክቶች እና ጥሪዎችን የሚያስተላልፍ ቢሆንም፥ የእነዚህ ሕዝቦች መልዕክቱን ወይም ጥሪውን ለመቀበል አለመቻል፥ እነርሱን ጠላቶች ወይም አረመኔ ብሎ ለመፈረጅ ምክንያት አይሆንም። እንደ እውነቱ፥ "አረመኔ" የሚለው ቃል ምንጩ አውሮጳዊ ሲኾን፥ በመስቀል ጦርነቶች ጊዜ ሙስሊሞችን ለመግለፅ ነበር ጥቅም ላይ የዋለው።

በማንም ወይም በየትኛውም ሃይማኖት ውስጥ ይሠራ፥ እስልምና ለመልካም ሥራ እውቅናን ይሰጣል። ***(የመጽሐፉ ሰዎች ሁሉ) እኩል አይደሉም፤ ከመጽሐፉ ሰዎች ቀጥ ያሉ፥ በሌሊት ሰዓቶች እነርሱ የሚሰግዱ ኾነው የአላህን አንቀጾች የሚያነቡ፥ ሕዝቦች አሉሉ።*** (3፥113) በተጨማሪም፥ ማንም ግለሰብ ወይም ቡድን የአላህ እዝነት ብቸኛ ባለቤት ነኝ ሊል፥ "እዝነቱን የማገኘው እኔ ብቻ ነኝ፤ ሌሎች ከአላህ እዝነት ድርሻ የላቸውም" ሊል አይችልም። ***እነዚያ ያመኑ እነዚያም ይሁዳውያን የኾኑ፥ ክርስቲያኖችም፤ ሳቢያኖችም (ከእነርሱ) በአላህና በመጨረሻው ቀን ያመነ፥ መልካምንም ሥራ የሠራ፥ ለነርሱ በጌታቸው ዘንድ ምንዳቸው አላቸው። በነርሱም ላይ ፍርሃት የለባቸውም፤ እነሱም አያዝኑም።*** (ቁርአን 2፥62)

የእምነት ሕግጋት ልዩነቶች

እስልምና ከአይሁዳዊነት እና ከክርስትና ሃይማኖቶች ጋር የሚጋራቸው ነገሮች እጅግ በጣም ብዙ ሲሆኑ፥ በዚህ ረገድ እውነታው ከምዕራቡ ዓለም ሕዝብ በሰፊው ክፍል ተይዞ ካለው ዘልማዳዊ እሳቤ በእጅጉ የተለየ ነው። እስልምና ለክርስትና እና ለአይሁዳዊነት ያለው ቅርበት፥ እውነት ለመናገር፥ ሁለቱ ሃይማኖቶች እርስ በሳቸው ካላቸው ቅርበት የበለጠ ነው። እስልምና ሁለቱም ሃይማኖቶች መለኮታዊ ራዕይን መሠረት ያደረጉ ሃይማኖቶች ለመሆናቸው ዕውቅና የሚሰጥ ሲኾን፥ አይሁድ ግን ለክርስትናም ሆነ ለእስልምና እውቅና አይሰጥም። ከዚህም አኳያ፥ "ጁዶ-ክርስቲያን" (Judeo-Christian) የሚለው ቃል ግድፈት ያለበት ሲኾን፥ በእኔ አስተያየት ቃሉ ለፖለቲካዊ ግብ፥ በዋነኛነትም ሙስሊሞችን በማግለል ብቸኛ ዓላማ የተፈጠረ ነው። የዛሬውን ዘመን ሥልጣኔ በትክክል ሊገልጽ የሚችለውና ይበልጥ ተገቢው ስያሜ "አይሁድ-ክርስቲያን-እስላማዊ" የሚለው ነው። የዚህ ምክንያቱ ሦስቱም ሃይማኖቶች ስረ-መሠረታቸው አብራሃማዊው ትውፊት መሆኑና የእስላማዊው ዘመን ሥልጣኔም ለዛሬው ዘመን ሥልጣኔ መሠረት በመሆኑም ጭምር ነው:: እስላማዊው ሥልጣኔ ሙስሊሞች፥ አይሁዳዊያን፥ ክርስቲያኖች እና የሌሎች እምነቶች ተከታዮችም የጋራ ደኅንነታቸው ተጠብቆ መቻቻልንና መተባበርን ባሰፈነ ፍትኃዊ ሥርዓት የኖሩበት ሥልጣኔ ነው።

የሚጋሯቸው ነገሮች እጅግ በጣም ብዙ ቢሆኑም ግን፥ በእስልምና እና በሌሎቹ የአብራሃማዊ እምነቶች ማኅበረሰቦች መካከል ስላሉት የእምነት ሕግጋት ልዩነቶችም ማወቅ ጠቃሚና አስፈላጊ ነው:: ከዚህም አኳያ የሌሎችን እምነት ከመገዳደርም ሆነ ከማጥቃት ፈጽሞ በራቀ መንፈስ፥ ይልቁንም አይሁዳውያንና ክርስቲያን አንባቢዎች እስልምናን በተመለከተ ያሏቸውን አቋሞች በጥሞና ለመገምገምና ለማጥራት ይችሉ

ዘንድ፥ በይበልጥ ደ'ሞ ከእውቀት ባልመነጨ ስሜትና ከግንዛቤ እጥረት እስልምናን ደርሶ በጥላቻ ዓይን ከማየት ለመቆጠብ እንዲረዳቸው በሚል ሐሳብ በልዩነቶቹ ዙሪያ ጠቅለል ያለ መረጃ ለመስጠት ይሞከራል፡-

ከልዩነቶቹ መካከል በተቀዳሚነት ሊወሳ የሚገባው ምናልባት ሙስሊሞች ለአምላክ ያላቸው ዕይታና አረዳድ፥ እንዲሁም ከእርሱ አኳያ ራሳቸውን እንደምን ይገልጻሉ የሚለው ነው። አምላክ (አላህ) ዘለዓለማዊ፥ ይህ ወሰንህ የማይባል፥ በሁሉም ባህርያቱ ፍፁም የሆነ ጌታ ነው። ለእርሱ አንዳች ዓይነት ቅርፅ ከምናባችን ማመንጨትም ሆነ፥ እርሱን በውሱንነት በሚገልፅ በማንኛውም መልኩ እንዲህ ነው ብሎ መደንገግ ወይም ይህ ወሰንህ ከማይባል እርሱነቱ ባነሰ መንገድ መግለፅ ከእኛ አቅም በላይ ነው። አላህን ለማውሳትም እጅግ ትልቅ አክብሮትን የሚገልጥ ቋንቋ ነው ጥቅም ላይ የሚውለው። በዚህም ምክንያት (በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ) እግዚአብሔር በኤደን ገነት ውስጥ በእግሩ ስለመሄዱ ማንበብ፥ ወይም መላዕክትን ሰብስቦ አደምን በተመለከተ "እነሆ ሰው ከእኛ እንደ አንዱ ሆነ" የሚለውን፥ ወይም ደግሞ (ከውሃ ሙላት በኋላ) "ይህን ባላደረግሁት እወድ ነበር" በማለት በገዛ ውሳኔና ድርጊቱ ተፀፀተ የሚለውን፥ ወይም ደግሞ ለስድስት ቀናት ሠርቶ ሲያበቃ በሰባተኛው ቀን ማረፍ እንዳስፈለገው፥ ወይም ደግሞ ማንም ይሁን ማን ከእርሱ ጋር ታግሎ እንዳሸነፈው ማንበብ ለሙስሊሙ አዕምሮ ፍፁም እንግዳ ይሆኑበታል።

ሌላው የልዩነት ነጥብ፥ በአላህ የተሾሙ ነቢያት እና መልእክተኞችን ይመለከታል። ሙስሊሞች እነዚህ ነቢያትና መልእክተኞች የአላህን መልዕክት እንዲያደርሱ እና ለማኅበረሰባቸውም የተግባር ምሳሌ (አርኣያ) እንዲሆኑ በአላህ የተመረጡ ናቸው ብለው ያምናሉ። ማኅበረሰቦች ወደ ጣዖት አምልኮ ሲንሸራተቱ ወይም ለአላህ አጋር

ሲያደርጉ (ሲያጋሩ) ወይም በእርሱ ከታወጁት የምግባር ድንጋጌዎች ሲያፈነግጡ፥ ነቢያትና መልእክተኞች ሕዝባቸውን እንዲያስታውሱ፥ እንዲገስፁና ወደ ትክክለኛው ጎዳና እንዲመልሱ ተልከዋል። ከቶውኑ ሰብአዊ ፍጡራን ፍፁም መሆን የሚችሉ ቢሆን ኖሮ፥ የአላህ ነቢያትና መልእክተኞች የሰብአዊ ፍጡራን ፍፁምነት ምሳሌና ዐብይ መገለጫ ይሆናሉ። ከዚህ አኳያ በብሉይ ኪዳን ውስጥ የሚገኙና የአላህ ነቢያት የፈጣሪን ሕግጋት በመጻረር ከባባድ ወንጀሎችን (ጥሰቶችን) እንደፈፀሙ፥ (ለምሳሌ ያእቆብ ‹በተንኮል ገብቶ፥ አባቱን አታልሎ፥ የወንድሙን በረከት ወሰዷል› መባሉን፥ እንዲሁም የነቢዩ ሎጥ ሴት ልጆች ዘር ለማስቀረት አባታቸውን በመጠጥ አስክረው እንደተገናኙት) የሚጠቅሱ ትረካዎች ከእስላማዊው ትምህርት ጋር ሙሉ በሙሉ ይቃረናሉ። ነቢያት በዚህ መልኩ የተሳሉባቸውን መጽሐፍ ቅዱሳዊ ትረካዎች በተመለከተ የሙስሊሞች ብቸኛው ድምዳሜ፥ በቅዱሳን መጻሕፍቱ ላይ የሰዎች እጅ ገብቶበታል የሚል ነው።

አይሁዳውያን

ሙስሊሞች በአብዛኛው ከአይሁድ ጋር እጅግ የቀረበ ዝምድና እንዳላቸው ያስባሉ፡፡ የዚህም ምክንያቱ ነቢዩ ኢብራሂም፥ በእስማኤል በኩል ለነቢዩ ሙሐመድ፥ በይስሐቅ በኩል ደግሞ ለያዕቁብ (እስራኢል) እና ለልጆቹ የጋራ አያት በመሆናቸው ነው። እንደሚታወቀው፥ የነቢዩ ኢብራሂም እና የሣራ ትዳር፥ ሁለቱም እርጅናን እስኪደርሱ ድረስ ልጅ አልነበረበትም። ሣራ መሃን ነበረች። የኋላ ኋላ የሣራ ልጅ የሆነው ይስሐቅ ከመወለዱ በፊት፥ ኢብራሂም ሀጀርን (አጋርን) አግብተው፥ እርሷም ፀንሳ እስማኤልን ወልዳ ነበር። ቁርኣን እንደሚነግረን፥ ኢብራሂምን ለመፈተን፥ እንዲሁም የአላህ እቅድ ፍፃሜ ያገኝ ዘንድ፥ አላህ (ሱ.ወ.) ኢብራሂም አንድያ ልጃቸውን እስማኤልን፥ ከከፍለ ዘመናት በኋላ የመካ ከተማ ወደሆነችውና ነቢዩ

ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ወደሚወለዱባት ሥፍራ እንዲወስዱ አዘዛቸው። ኢብራሂምም ሀጀርን ስንቅ አስይዘው፥ ከሕጻኑ ልጇ ጋር ወደታዘዙበት ስፍራ በመውሰድ የአላህን ትዕዛዝ ፈፀሙ። ሀጀር ስንቋ ካለቀባት በኋላ፥ ለልጇ ውሃ ፍለጋ በጭንቀት ወዲያና ወዲህ የተሯሯጠችበት ሁኔታና፥ በዚህም መሃል ከእስማኤል እግር ስር የዘምዘም ምንጭ የመፍለቁ ክስተት፥ እንዲሁም ለአንድ ብቸኛ አምላክ አምልኮ ይውል ዘንድ በኢብራሂምና በእስማኤል የታነፀውን የመጀመሪያ መስጂድ መጎብኘት፥ ዛሬ ሙስሊሞች በየዓመቱ የሚከውኑት የሐጅ ሥርዓት አካል ሆኖ በተግባር ይዘከራል። የኋላ ኋላም፥ ሣራ የመውለጃ ዕድሜዋ ካለፈ ብዙ ዓመታት የተቆጠሩ ቢሆንም፥ በአላህ ፈቃድ ፀነሰችና የያዕቆብ አባት የሆነውን ኢስሐቅን ወለደች። የያዕቁብ ስም ኋላ ተለወጠና እስራኤል የተባለ ሲኾን፥ እርሱም የአሥራ ሁለቱ የእሥራኤል ነገዶች አባት ነው።

እጅግ የሚበዙት አይሁዳውያንና ክርስቲያኖች፥ እስማኤልን የአብራሃም ሕጋዊ ልጅ እንዳልሆነ መቁጠራቸው ሙስሊሞችን ያስከፋቸዋል። ይህ የአይሁድና የክርስቲያኖች ዕይታ ከመጽሐፍ ቅዱስ ትረካ ጋር እንኳ አይጣጣምም፤ ምክንያቱም መጽሐፍ ቅዱስ በዘፍጥረት 16፥3 ላይ፥ ኢጋር የአብርሃም ሚስት፥ እንዲሁም የሣራ ገረድ መሆኗን ይጠቅሳልና፡- ***«የአብራም ሚስት ሦራ ግብጻዊት ባርያዋን አጋርን ወስዳ ለባልዋ ለአብራም ሚስት ትሆነው ዘንድ ሰጠችው፡፡»*** ... እኔ ዘንድ በሚገኘው የንጉሥ ጀምስ ትርጉም ቅጽ ላይ፥ የእስማኤል ስም በስሞች ማውጫ (Glossary) ላይ ከነአካቴው ያልተካተተ ሲኾን፥ የእርሱን ታሪክ ለማውጣት የቻልሁት የአብርሃምን ስም እንደ ማውጫ በመጠቀም ነው። በኦሪት ዘፍጥረት ላይ፥ እስማኤል “የአብርሃም ልጅ” ተብሎ በተደጋጋሚ (16፥16፤ 17፥23, 25, 26፤ 21፥11) የተጠቀሰ እንደመሆኑ የእርሱን ልጅነት መካድ የሚቻልበት አንዳችም ምክንያት የለም። በተጨማሪም፥

የእስራኤልን ነገዶች (የያዕቆብን አሥራ ሁለት ልጆች) በእናቶቻቸው በኩል ያለውን የትውልድ መሠረት ስንመረምር፥ ያዕቆብ የአጎቱን [የላባ] ሁለት ሴት ልጆች -ራሄልን እና ልያን-፥ እንዲሁም የእነርሱን ባሮች -ዘለፋን እና ባላን- አግብቶ ከአራቱ ሴቶች አሥራ ሁለቱን የእስራኤል ልጆች መውለዱ ይታወቃል። ነገር ግን፥ አንድም ሰው ከአሥራ ሁለቱ ልጆች መካከል የተወሰኑትን (አራቱን)፥ እናቶቻቸው ባሪያ ስለነበሩ ከእስራኤል ልጅነት ዝቅ አያደርጋቸውም። ይህ ሆኖ ሳለ፥ በእስማኤል ላይ አድሏዊ ዕይታ የሚንፀባረቀው ለምን ይሆን? በዘፍጥረት ምዕራፍ 22፥ ቁ. 2 እግዚአብሔር ለአብርሃም፡- *"አብርሃም ሆይ። [....] የምትወደውን* ***አንድ ልጅህን*** *ይስሐቅን ይዘህ ወደ ሞሪያም ምድር ሂድ፤ እኔም በምነግርህ በአንድ ተራራ ላይ በዚያ መስዋዕት አድርገህ ሠዋው አለ።"* የሚል ተፅፎ እናነባለን። ሙስሊሞች በዚህ አንቀጽ ውስጥ የይስሐቅ ስም ሆን ተብሎ እንደተጨመረ ይሰማናል። ምክንያቱም፥ በአብርሃም የሕይወት ዘመን፥ አንድም ጊዜ ይስሐቅ የአብርሃም *አንድያ* ልጅ ሆኖ አያውቅም። ዘፍጥረት 17፥24-26 እንደሚነግረን፥ ይስሐቅ ለእስማኤል የአሥራ ሦስት ዓመት ታናሹ ሲኾን፥ ነቢዩ አብርሃም በሞቱበት ጊዜ፥ ሁለቱ ልጆቻቸው በሕይወት ነበሩ።

ይህ አብርሃም የተፈተነበት ክስተት፥ ለፈጣሪ ያለ ምንም ማወላወል መታዘዙ፥ እንዲሁም አንድ ልጁን (እስማኤልን) ለመሰዋት ፈቃደኝነቱን ያሳየበት የፍፁም ታዛዥነት እሴት፥ ሙስሊሞች የሐጅ ሥርዓት በሚከውኑበት ጊዜ፥ በየዓመቱ የሐጅ ሥርዓተ ክዋኔ አካል ሆኖ ይካሄዳል። ይህም ሆኖ፥ ሙስሊሞች እስማኤልም ሆኑ ይስሐቅ በእኩል ደረጃ በፈጣሪ የተባረኩና የተወደዱም ነቢያት መሆናቸውን አጥብቀው ያምናሉ።

አይሁዳውያን ወይም “የእስራኤል ልጆች” በቁርአን ውስጥ ወደ ሐምሳ ጊዜ ያህል ተጠቅሰዋል። ከዚህ በተጨማሪም፥ ቁርአን ውስጥ ሙሴ ወደ 137 ጊዜ ያህል በስም የተጠቀሱ ሲኾን፥ *ተውራት* (ኦሪት) 18 ጊዜ ተጠቅሷል። ቁርአን አይሁዳውያንን በአመዛኙ በውዳሴ የሚያወሳቸው ሲኾን፥ የዚያኑ ያህልም በተወሰኑ አንቀጾች አላህ ሲወቅሳቸውና ሲገስጻቸው እናነብባለን። ለምሳሌ፡-

የእስራኤል ልጆች ሆይ! ያችን በናንተ ላይ የለገስኳትን ጸጋዬንና እኔም በዓለማት ላይ ያበለጥኳችሁ (አባቶቻችሁን በጊዜያቸው ከነበሩት ዓለማት ያበለጥኩዋቸው) መኾኔን አስታውሱ። (ማንኛዋ) ነፍስም ከ(ሌላዋ) ነፍስ ምንንም የማትመነዳበትን፥ ከርሷም ምልጃን የማይቀበሉባትን፥ ከርሷም ቤዛ የማይያዝበትን፥ እነርሱም የማይረዱበትን ቀን ተጠንቀቁ። ከፈርዖንም ቤተሰቦች (ከጎሶቹና ከሰራዊቱ) ብርቱን ቅጣት የሚያስቀምሱዋችሁ ወንዶች ልጆቻችሁን የሚያርዱ ሴቶቻችሁንም የሚተው ሲኾኑ ባዳንናችሁ ጊዜ (የኾነውን አስታውሱ)። በዚሃችሁም ከጌታችሁ ታላቅ ፈተና አለበት። በናንተም ምክንያት ባሕሩን በከፈልን ጊዜ (አስታውሱ)። ወዲያውም አዳንናችሁ። የፈርዖንንም ቤተሰቦች እናንተ የምትመለከቱ ኾናችሁ አሰጠምናቸው። ሙሳንም አርባን ሌሊት በቀጠርነው ጊዜ (የኾነውን አስታውሱ)። ከዚያም ከርሱ (መኼድ) በኋላ እናንተ በዳዮች ስትኾኑ ወይፈንን (አምላክ አድርጋችሁ) ያዛችሁ። ከዚያም ከዚህ በኋላ እናንተ ታመሰግኑ ዘንድ ከናንተ ምሕረት አደረግን። (2፡47-52)

የእስራኤልንም ልጆች ምስጉንን ስፍራ በእርግጥ አሰፈርናቸው። ከመልካም ሲሳዮችም ሰጠናቸው። እውቀትም (ቁርአን) እስከመጣቸው ድረስ አልተለያዩም። ጌታህ በርሱ ይለያዩበት በነበሩት ነገር በትንሣኤ ቀን በመካከላቸው ይፈርዳል። (10፥93)

እዚህ ላይ ልብ ሊባል የሚገባው ነጥብ፥ ቁርኣን አይሁዳውያንን የሚገስጸው፥ በእውነት እነርሱ ቁርኣን እንደሚናገረው ከሃይማኖታቸው ጋር የሚጋጭ አንዳች ነገር ከመፈፀማቸው ጋር በተያያዘ ነው፤ (መጽሐፍ ቅዱስም በብዙ አናቅጽ አይሁድ በአምላክ ላይ ለሚያሳዩት አመጽ ተጠያቂ ሲያደርጋቸው እናነብባለን፤ [ለምሳሌ፥ መጽሐፈ ነገሥት ካልዕ 17፥7-23 ይመልከቱ])። ነገር ግን፥ ቁርኣን አይሁድን እንደ ሕዝብ አያወግዛቸውም፥ ወይም የትኛውንም ዘውግ ወይም ዘር ዝቅ አያደርግም ወይም አያሞግስም። እንደ እውነቱ ቁርኣን አይሁዳውያን፥ የባህላዊ እምነትና የጣዖት አምልኮ በገነነበት ዓለም፥ ለረጅም ጊዜያት የአሃዳዊ እምነትን በብቸኝነት ሲያራምዱ ለመኖራቸው ሐቅ ተገቢ ቦታ ይሰጣል። ነገር ግን ክርስትና እና እስልምና በምድር ላይ መሰበክ ከጀመሩ በኋላ ባሉት ዘመናት፥ አይሁዳውያን "የአሃዳዊነት ብቸኛ አራማጆች እኛ ነን" ማለታቸው መሠረት የሌለው ነው፡፡ ከዚሁም ጋር ዛሬም ድረስ የሚያስተጋቡት "የተመረጠ ሕዝብ ነን" የሚለው እሳቤም እንዲሁ መሠረት የለሽ ነው።

"የተመረጠ ዘር" የሚል ጽንሰ-ሐሳብ በእስልምና ቦታ የለውም። በቅዱስ ቁርኣን አላህ (ሱ.ወ) እንዲህ ይላል፡- ***እናንተ ሰዎች ሆይ! እኛ ከወንድና ከሴት ፈጠርናችሁ። እንድትተዋወቁም ጎሳዎችና ነገዶች አደረግናችሁ። አላህ ዘንድ በላጫችሁ በጣም አላህን ፈሪያችሁ ነው።*** (49፡13)

ሰዎች ከሌሎች በላጭ ወይም ከሌሎች የከፉ የመሆናቸው ጉዳይ ባላቸው/በሌላቸው ፈሪኃ-አምላክ እንጂ፥ ከአንድ የዘር ሐረግ ጋር ባላቸው ግንኙነት ላይ የሚመሠረት አይደለም። ይህ ሐቅ በቁርኣን በሰፈረውና፥ አላህ ለነቢዩላህ ኢብራሂም በሚገባው ቃል-ኪዳን በማያሻማ መልኩ ተገልጿል፡-***ኢብራሂምንም ጌታው በቃላት (በሕግጋት)***

በፈተነውና በፈጸማቸው ጊዜ (አስታውስ)፤ "እኔ ለሰዎች መሪ አድራጊህ ነኝ" አለው። "ከዘሮቼም (አድርግ)" አለ። ቃል ኪዳኔ በዳዮቹን አያገኝም አለው። (2፡124)

በዛሬው ዘመን በአይሁዳውያን እና በአረቦች መካከል የምናየው ግጭት፥ በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ አምላክ ለአብርሃም የሰጠውን፥ ***"በእንግድነት የምትኖርባትን ምድር፥ የከነዓን ምድር ሁሉ፥ ለዘላለም ግዛት ይሆንህ ዘንድ ለአንተና ከአንተ በኋላ ለዘርህ እሰጣለሁ፤ አምላክም እሆናቸዋለሁ።"*** (ዘፍጥረት 17፥8) የሚል ቃል-ኪዳን አጥብቦ በማየት ላይ ትኩረት ከማድረግ የመነጨ ነው፡፡ ዛሬም ድረስ መፍትኄ ያላገኘው የእስራኤል-ፍልስጥዔም ችግር የሚመነጨውም፥ የአብርሃም ዘር የሚያካትተው አይሁድን ብቻ ነው ከሚለው ስሁት እምነት ነው። በዚህ እምነታቸው መሠረት፥ የዛሬው ዘመን ብዙ ይሁዲዎች፥ ከአንድ ክፍለ ዘመን በፊት በዋነኛነት ሙስሊም እና ክርስቲያን ፍልስጥኤማውያን፥ አነስተኛ ቁጥር ካላቸው አይሁዳውያን ጋር በሰላም አብረው ይኖሩ በነበረበት ምድር፥ የመኖር መብት ያላቸው አይሁዳውያን ብቻ ናቸው ብለው እስከማመን ደርሰዋል፡፡ የኋላ ኋላም፥ በፍልስጥኤም ምድር ይኖሩ ከነበሩት ፍልስጥኤማውያን አብዛኛዎቹ፥ የዛሬዋን እስራኤል በመሠረቱት ጽዮናዊያን፥ ከመኖሪያ ቤታቸውና ከመሬታቸው በኃይል እንዲለቁ ተደረጉ። ይህ ብቻም ሳይሆን፥ ከእስራኤል ልጆች ሃይማኖታቸውን ወደ ክርስትና እና እስልምና የቀየሩት ዛሬ በሥራ ላይ ባለው የእስራኤል "የመመለስ ሕግ" በእምነታቸው ሳቢያ ብቻ እንዲገለሉ፥ ወይም ሕጉ የማያስተናግዳቸው ተደረጉ፡፡ ይህ የሆነው፥ እነርሱም ሕጋዊ "የእስራኤል ልጆች" ሆነው ሳለ ነው። (ይህም ማለት ነቢዩ ያዕቆብ የይስሐቅ ልጅ፥ ይስሐቅም የአብርሃም ልጅ፥ እንዲሁም የአብርሃም የበኹር ልጅ እስማኤል መሆኑ የሚታወቅ ሆኖ ሳለ ማለት ነው።) አይሁድም ሆኑ ፍልስጥኤማዊ ክርስቲያኖችና ሙስሊሞች ራሳቸውን የዚያ ምድር ባይተዋር አድርገው አያስቡም፡፡ ለአያሌ ዘመናት ዘር

ማንዘሮቻቸው የኖሩበትን ምድር መልቀቅም ሆነ በዚያ ምድር ላይ ሁለተኛ ደረጃ ዜጋ ሆነው መኖርን አይቀበሉም። ለእነዚህ ሕዝቦች፥ *"ፍልስጥኤማዊያን የሚባል ነገር የለም፥ እንዲህ የሚባል ሕዝብም የለም"* የሚለው የጎልዳ ሜየር ንግግር በፍፁም ሊዋጥላቸው አይችልም። ወይም ደግሞ፦ *"በእኛ ዘንድ፥ ሁለቱ ሕዝቦች በዚህ ሀገር አብረው መኖር የሚችሉበት እንዳችም ዕድል የሌለ መሆኑ ግልፅ ሊሆን ይገባል"* የሚለውን የአይሁዳውያን ብሔራዊ ፈንድ ሊቀ መንበር ጆዜፍ ቬትዝ ንግግርም አይቀበሉትም።

ሙስሊሞች የፍልስጥኤም ችግር በሃይማኖቶች መካከል የተፈጠረ ችግር ነው ብለው አያምኑም፡፡ ከዚያ ይልቅ የተለያዩ ዓላማዎች እና የየራሳቸው ጥያቄዎች ያሏቸው ሁለት የማኅበረሰብ ቡድኖች ግጭት መሆኑን ነው የሚረዱት። በሦስቱ አብርሃማዊ ሃይማኖቶች አስተምህሮ መሠረት፥ ግጭቱ ሁነኛ ዕልባት የሚያገኘው፥ ሰላማዊ መፍትኄ ለማምጣት በሚደረግ ጥረት ነው። እውነተኛ ሰላማዊ መፍትኄ ዘላቂ ዋስትና የሚኖረው በፍትኅ እና በእውነት ላይ ከተመሠረተ ብቻ ነው። በኃይለኛው እና በደካማው ቡድን መካከል የሚካሄድ ‹ድርድር› ውጤት፥ ሰላማዊ መፍትኄ ያመጣል ተብሎ አይታሰብም። ድርድሮች የቨርሳይ* እሳቤ ጫና ሊያርፍባቸው አይገባም፤ ሰላማዊ መፍትኄ ሩቅ አሳቢ የአገር አመራር ጥበብን ሥራ ላይ በማዋል ነው እውን የሚሆነው።

እኛ ሙስሊሞች ይህኛው የዓለም ክፍል ለሦስቱ አብርሃማዊ እምነቶች የመቻቻል መንፈስን እና አምላካዊ እሴቶችን አጉልቶ ለማሳየት የመሰባሰቢያ እንጂ የመለያያ

---

* *ቨርሳይ - በአንደኛው የዓለም ጦርነት ማግሥት በአሸናፊዎቹና በተሸናፊዋ ጀርመን መካከል ኢ-ፍትኀዊ የግዛት ክፍፍል ውል የተካሄደበት ቦታ ነው፡፡ የኢ-ፍትኃዊ ውሉ ውጤት በጀርመን ላይ የፈጠረው ቅሬታ ለሁለተኛው የዓለም ጦርነት መቀስቀስ የሩቅ መነሻ ተደርጎ ይጠቀሳል፡፡*

ስፍራ መሆን አለበት ብለን አናምንም። ሦስቱ ሃይማኖቶች ከልዩነታቸው በላይ የሆነ አንድነታቸውን የሚያወድሱበት አገር መሆን ነው ያለበት። የተፈጥሮ እውቀትም ሆነ ሃይማኖት የሚያመላክቱት ወደዚህ አቅጣጫ ነው - ሁሉም ወገኖች ለመለኮት ድምጽ ጆሮዎቻቸውን እና ልቦቻቸውን መክፈት ከቻሉ።

በታሪክ በሙስሊሞች እና በአይሁድ መካከል ያለው ግንኙነት፥ በጎም አሉታዊም ገፅታዎች የታዩበት ነው። ይህ የሆነው ግን ከቶም እስልምና ለአይሁዳዊነት፥ እንደ ሃይማኖታዊ እምነት፥ የጥላቻ ስሜት ኖሮት አይደለም። ማንኛውም ግጭት፥ በተከሰተበት ሁኔታ ዐውድ የሚታይ ሲኾን፥ በአሳማኝ ምክንያቶች ላይ የሚመሠረት ነው። ይህም ሆኖ፥ የሙስሊሞች ታሪክ ሁልጊዜም የእስልምና አስተምህሮን በእውነተኛ መንገድ የሚወክል ነበረ ብለን ለመናገር በፍፁም አንደፍርም። በተለይም በአምባገነን አገዛዞች ስር ሲኖሩ፥ አይሁድ እና ክርስቲያኖች ገዢዎቹ የሚፈጽሟቸው በደል 'ተቋዳሾች' እንደነበሩ አይካድም፡፡ ነገር ግን፥ እነዚሁ አገዛዞች ያደርሷቸው የነበሩ በደሎች፥ ሙስሊሞችን ያላካተቱ አልነበሩም። ይልቁንም፥ ሁልጊዜም ከአይሁድ እና ከክርስቲያኖቹ በባሰ ደረጃ፥ ሙስሊሞች የበደሉ ገፈት ቀማሾች ነበሩ። ባለፉት አያሌ ክፍለ ዘመናት በሙስሊሙ ዓለም የኖሩ አይሁዳውያን፥ መቼም ጊዜ ቢሆን በክርስቲያን አውሮጳ የደረሰባቸውን ዓይነት ግፍ እና መከራ ደርሶባቸው አያውቅም። ይህ በ20ኛው ክፍለ ዘመን በአውሮጳይቱ ጀርመን የደረሰባቸውን መጠነ-ሰፊ ፍጅት ይጨምራል። አይሁዳውያን 'ጌታን የገደሉ' ተብለው የሚጠሩትና፥ ለዚህም ዋጋ ይከፍሉበት ዘንድ ከአንድ ጅምላ ጭፍጨፋ ወደ ሌላ ጅምላ ጭፍጨፋ ሲዳረጉ የኖሩት፥ በክርስትናው ዓለም ነበር። ሌላው ይቅርና፥ ሙስሊሞች በጠላትነት ሲዘመትባቸው እንኳ፥ አውሮጳ ሁልጊዜም አይሁድን አብሮ የጥቃት ዒላማ ሲያደርግ ነው የኖረው። የመጀመሪያው የመስቀል ጦርነት የተጀመረው በአውሮጳ የሚገኙ

በሺህዎች የሚቆጠሩ አይሁድን በመጨፍጨፍ ሲኾን፥ ለዚህ ጭፍጨፋ የተሰጠው ምክንያት እንዲህ የሚል ነበር፡- *“በምሥራቅ የሚገኙ የአምላክ ጠላቶችን ለመዋጋት ረጅም መንገድ ለመትመም ተነስተናል፤ እነሆ ከዓይኖቻችን ስር የከፉ ጠላቶቹ - አይሁድ- ይገኛሉ። መጀመሪያ ሰይፋችን ማረፍ ያለበት እነርሱ ላይ ነው።”*[5]

እ.ኤ.አ በ1492 ፈርዲናንድ እና ኢዛቤላ በሙስሊሞች ላይ ድል ሲቀዳጁ፥ አይሁዳውያን ከስፔን ምድር ተባርረው ነበር። ቀደም ሲል ተገብቶ የነበረውን ቃል ኪዳን በሚቃረን መልኩ፥ ለሙስሊሞችም ሆነ ለአይሁዳውያን፥ ሃይማኖታቸውን መተግበር ሕገ-ወጥ ተደረገ፤ እምነታቸውን ወደ ካቶሊክነት ካልቀየሩ ዕጣቸው መገደል፥ አልያም ከአገር መባረር ሆነ። ብዙ አይሁዳውያን በዘመኑ የእስላማዊው ኸሊፋ መቀመጫ ወደነበረችው ቱርክ መሄድን ነበር የመረጡት፡፡ በዚያም መልካም አቀባበል ተደረገላቸው። ለአይሁዳውያኑ አቀባበል ያደረገው ሱልጣን፥ ፈርዲናንድና ኢዛቤላ አይሁዳውያኑን ከስፔን ምድር በማባረራቸው፡- “ንጉሣዊ መንግሥታቸውን ለድህነት ዳርገው፥ የእኔን መንግሥት አበለፀጉልኝ” ሲል አፌዞባቸዋል። በስፔን፥ ሙስሊሞች ይገዙ የነበሩባቸው ዘመናት፥ አይሁድ ለሰው ልጅ ሥልጣኔ ያደረጉት አስተዋጽኦ ደምቆ ያበበበት ወቅት ነበር። ምናልባት ለዚህ ምርጥ አብነት የሚሆነው የኮርዶባው ሙስሊም ፈላስፋ የኢብን ሩሽድ ተማሪ የነበረው ታላቁ መይሞኒደስ ነው። የኋላ ኋላ መይሞኒደስ ወደ ግብጽ በመሄድ የሰለሃዲን (በመስቀል ጦርነት የዝና ስሙ ‘ሳላዲን’) የግል ሐኪም ሆኗል።

---

[5] Cohn, Norman. *The Pursuit of the Millennium*. Quoted in Bamber Gascoigne, *The Chirstians* (London: 1977), 113.

እስራኤላዊ ምሑር፥ የታሪክ ተመራማሪ እና የቀድሞ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር አባ ኤባን (Abba Eban) '*My People*'[6] በሚሰኝ መጽሐፋቸው፥ "አይሁዳውያን በታሪካቸው በሁለት የተለያዩ የታሪክ ወቅቶች በፍትኀዊ መንገድ ተስተዳድረዋል፥ አንደኛው ስፔን በሙስሊሞች ሥር የነበረችበት ወቅት ሲኾን፥ ሁለተኛው የታሪክ ወቅት በአሁኑ ዘመን በዩናይትድ ስቴትስ ነው" ሲሉ ጽፈዋል። ባለፉት ብዙ መቶ ክፍለ ዘመናት በእስላማዊ ሀገራት የሚኖሩ አይሁድ ዜጎች ደኅንነታቸው ተጠብቆ በብልጽግና ኖረዋል፤ ዛሬም ይኖራሉ። ብዙ እስላማዊ ሀገራት ዛሬም ድረስ ቁጥራቸው ብዙ የአይሁድ ማኅበረሰብ የሚኖሩባቸው ሲኾን፥ የፍልስጥኤማውያን ችግር መፍትኄ አለማግኘቱ ለብዙዎች የሐዘን ምክንያት መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ፥ አይሁዳውያኑ ከሙስሊምና ክርስቲያን ወገኖቻቸው በምንም ሳያንሱ በሰላም ሕይወታቸውን እየመሩ ይገኛሉ።

ክርስቲያኖች

በመጽሐፉ ውስጥ መርየምንም ከቤተሰቧ ወደምሥራቃዊ ስፍራ በተለየች ጊዜ (የሆነውን ታሪኳን) አውሳ። ከእነሱም መጋረጃን አደረገች። መንፈሳችንንም (ጂብሪልን) ወደርሷ ላክን። ለእርሷም ትክክለኛ ሰው ሆኖ ተመሰለላት። "እኔ ከአንተ በአልረሕማን እጠበቃለሁ። ጌታህን ፈሪ እንደ ሆንክ (አትቅረበኝ)" አለች።

"እኔ ንጹሕን ልጅ ለአንቺ ልሰጥሽ፥ የጌታሽ መልክተኛ ነኝ" አላት።

"(ቢጋብቻ) ሰው ያልነካኝ ሆኜ፥ አመንዝራም ሳልሆን፥ ለእኔ እንዴት ልጅ ይኖረኛል!" አለች።

[6] Ebban, Abba. *My people.* New York; Behrman, 1968.

አላት፡- “(ነገሩ) እንደዚህሽ ነው። ጌታሽ ‘እርሱ በእኔ ላይ ገር ነው። ለሰዎችም ታምር፥ ከእኛም ችሮታ ልናደርገው (ይህንን ሠራን) የተፈረደም ነገር ነው’ አለ፤ (ነፉባትም)። ወዲያውኑም አረገዘችው። በእርሱም (በሆዷ ይዛው) ወደ ሩቅ ስፍራ ገለል አለች። ምጡም ወደ ዘንባባይቱ ግንድ አስጠጋት። “ዋ ምኞቴ! ምነው ከዚህ በፊት በሞትኩ። ተረስቼም የቀረሁ በሆንኩ” አለች።

ከበታቿም እንዲህ ሲል ጠራት፡- “አትዘኚ። ጌታሽ ከበታችሽ ትንሽን ወንዝ በእርግጥ አድርጓል። የዘምባባይቱንም ግንድ ወዳንቺ ወዝውዣት፤ ባንቺ ላይ የበሰለን የተምር እሸት ታረግፍልሻለችና። ብይም፥ ጠጭም፥ ተደሰችም። ‘እኔ ለአልረሕማን ዝምታን ተሳያለሁ፤ ዛሬም ሰውን በፍጹም አላነጋግርም’ በይ።

በእርሱም የተሸከመቺው ሆና ወደ ዘመዶቿ መጣች። “መርየም ሆይ! ከባድን ነገር በእርግጥ ሠራሽ” አሏት። “የሃሩን እኅት ሆይ! አባትሽ መጥፎ ሰው አልነበረም፤ እናትሽም አመንዝራ አልነበረችም” አሏት። ወደርሱም ጠቀሰች። “በአንቀልባ ያለን ሕጻን እንዴት እናናግራለን!” አሉ። (ሕፃኑም) አለ፡- “እኔ የአላህ ባሪያ ነኝ። መጽሐፍን ሰጥቶኛል፤ ነቢይም አድርጎኛል። በየትም ስፍራ ብሆን ብሩክ አድርጎኛል። በሕይወትም እስካለሁ ሶላትን በመስገድ፥ ዘካንም በመስጠት አዝዞኛል። ለእናቴም ታዛዥ (አድርጎኛል)። ትዕቢተኛ፥ እምቢተኛም አላደረገኝም። ሰላምም በእኔ ላይ ነው። በተወለድሁ ቀን፥ በምሞትበትም ቀን፥ ሕያው ኾኜ በምቀሰቀስበትም ቀን።” [ቅዱስ ቁርኣን 19፥16-33]

ከዚህ በላይ ያነበብነው፥ በቅዱስ ቁርኣን ውስጥ የሚገኝ አንድ የኢየሱስ ታሪክ ነው። ቁርኣን ኢየሱስን “ዒሳ” በማለት 25 ጊዜያት የሚጠቅስ ሲኾን፥ “መሲህ” በማለት አሥራ አንድ ጊዜ፥ እንዲሁም “የማርያም ልጅ” ብቻ በሚል ሁለት ጊዜ ያወሳል። ማሪያም (ወይም መርየም) ደግሞ ሠላሳ አራት ጊዜ በስም የተጠቀሰች ሲኾን፥

“ንፅህናዋን ጠባቂ” በሚል ሁለት ጊዜ ተወስታለች። አንዳንድ ታዋቂ ምሁራን፥ ስመ-ጥር ባለሙያዎችና ከሁሉም የሚያስከፋው ደግሞ የቤተ-ክህነት ሰዎች፥ እስልምና እና ሙስሊሞችን የክርስቶስ ጠላት አድርገው ሲያቀርቡ፥ ሙስሊሞች እጅግ ከመጠን ያለፈ ግርምት እያደረባቸው፥ ስሜታቸውን ለመግለጥ እንኳ ቃል ይጠፋቸዋል። በተቃራኒው፥ ብዙ መረጃ የሌላቸው፥ ወይም የተሳሳተ መረጃ ይዘው የኖሩ ክርስቲያኖች፥ እኛ ሙስሊሞች ምንም እንኳ የአስተምህሮ ልዩነቶች ቢኖሩንም፥ ለኢየሱስ እና ለማርያም ከፍተኛ አክብሮትና ፍቅር እንዳለን ስንነግራቸው በእጅጉ ይደነቃሉ። በእስልምና ኢየሱስና ማርያም ምን ያህል በትልቅ አክብሮት እንደሚወሱ ለማሳየት ከቅዱስ ቁርአን ጥቂት አንቀጾችን ብቻ መጥቀስ በቂ ይሆናል፡-

መላእክት ያሉትን (አስታውስ)፡- “መርየም ሆይ! አላህ ከርሱ በኾነው ቃል፥ ስሙ አል መሲሕ ዒሳ፥ የመርየም ልጅ፥ በዚህ ዓለምና በመጨረሻውም ዓለም የተከበረ፥ ከባለሟሎችም በኾነ (ልጅ) ያበስርሻል።” (3፥45)

እናንተ የመጽሐፉ ሰዎች ሆይ! በሃይማኖታችሁ ወሰንን አትለፉ። በአላህም ላይ እውነትን እንጅ አትናገሩ። የመርየም ልጅ አል መሲሕ ዒሳ የአላህ መልክተኛ ወደ መርየም የጣላት የ“ኹን” ቃሉም ከእርሱ የኾነ መንፈስም ብቻ ነው። በአላህና በመልክተኞቹም እመኑ። “(አማልክት) ሦስት ናቸው” አትበሉ። ተከልከሉ፤ ለእናንተ የተሻለ ይኾናልና። አላህ አንድ አምላክ ብቻ ነው። ለእርሱ ልጅ ያለው ከመኾን የጠራ ነው። በሰማያትና በምድር ያለ ሁሉ የርሱ ነው። መመኪያም በአላህ በቃ። (4፥171)

ያችንም ብልቷን የጠበቀቺውን፥ በርሷም ውስጥ ከመንፈሳችን የነፋንባትን፥ እርሷንም ልጅዋንም (እንደዚሁ) ለዓለማት ተዓምር ያደረግናትን (መርየምን አስታውስ)። (21፥91)

በአይሁዳውያን እና በክርስቲያኖች መካከል ያለው ዋነኛና ግልፅ ልዩነት፥ ሙስሊሞች ወገኖቹ ወደሆኑት አይሁድ የተላከ እውነተኛና ትክክለኛ የፈጣሪ መልእክተኛ ነው ብለው በሚያምኑት፥ በኢየሱስ ላይ ባላቸው አቋም ላይ የተመሠረተ ነው። ቁርኣን እንዲህ ይላል፡-

እላንተ ያመናችሁ ሆይ! የመርየም ልጅ ዒሳ ለሐዋርያቶቹ፥ 'ወደ አላህ ረዳቴ ማነው?' እንዳለ፥ ሐዋርያቶቹም 'እኛ የአላህ ረዳቶች ነን' እንዳሉት፥ የአላህ ረዳቶች ኹኑ፤ ከእስራኤልም ልጆች፥ አንደኛዋ ጭፍራ አመነች፤ ሌላይቱም ጭፍራ ካደች፤ እነዚያን ያመኑትንም በጠላታቸው ላይ አበረታናቸው፤ አሸናፊዎችም ኾኑ።

(61፥14)

እነዚያ ኢየሱስን ያልተቀበሉትና እናቱን ማርያምን በነውር የሚከስሱት በቁርኣን በተደጋጋሚ ተገስፀዋል፡-

በመካዳቸውም፥ በመርየም ላይ ከባድ ቅጥፈትን በመናገራቸውም ምክንያት (ረገምናቸው)። 'እኛ የአላህን መልክተኛ የመርየምን ልጅ አልመሲሕ ዒሳን ገደልን' በማለታቸውም፥ (ረገምናቸው)፤ አልገደሉትም፤ አልሰቀሉትምም፤ ግን ለነሱ (የተገደለው ሰው በዒሳ) ተመሰለ፤ እነዚያም በእርሱ ነገር የተለያዩት፥ ከርሱ (መገደል) በመጠራጠር ውስጥ ናቸው፤ ጥርጣሬን ከመከተል በስተቀር በርሱ ነገር ምንም እውቀት የላቸውም፤ በእርግጥም አልገደሉትም። ይልቁንስ፥ አላህ ወደርሱ አነሳው፤ አላህም አሸናፊ ጥበበኛ ነው። (4፥156-158)

ከዚህም አኳያ ቁርኣን አይሁዳውያንን ከኢየሱስ 'ደም' ሙሉ በሙሉ ነፃ አድርጓቸዋል። የተያዘውና ተይዞ ስቅላት የተፈፀመበት፥ ከኢየሱስ ሌላ የሆነ ሰው (ምናልባትም የአስቆሮቱ ይሁዳ) ነው የሚለው ዕይታ በአንዳንድ የክርስቲያን ወገኖች የተያዘ ዕይታ

ነው። የሆነው ሆኖ፥ ቁርኣን አይሁድ ኢየሱስን ባለመቀበላቸው ምክንያት ሲገስፃቸው እንዲህ ይላል፡-

ሙሳንም መጽሐፍን በእርግጥ ሰጠነው፤ ከበኋላውም መልክተኞችን አስከታተልን፤ የመርየምን ልጅ ዒሳንም ግልጽ ታምራቶችን ሰጠነው፤ በቅዱሱ መንፈስም አበረታነው፤ ነፍሶቻችሁ በማትወደው ነገር መልክተኛ በመጣላችሁ ቁጥር (ከመከተል) ትኮራላችሁን? ከፊሉን አስተባበላችሁ፤ ከፊሉንም ትገድላላችሁ።

(2፥87)

ሙስሊሞች ኢየሱስ (ዐ.ሰ.) በአላህ ፈቃድ በፈፀማቸው ተዓምራት ያምናሉ። ይህም በቁርኣን እንዲህ ተጠቅሷል፡-

አላህ በሚል ጊዜ (አስታውስ)፡- 'የመርየም ልጅ ዒሳ ሆይ! በአንተና በእናትህ ላይ (የዋልሁላችሁን) ጸጋዬን አስታውስ፤ በሕጻንነትና በከፈኒሳነት (የበሰለ ሰው ኾነህ) ሰዎችን የምትናገር ስትኾን፥ በቅዱሱ መንፈስ (በገብሬል) ባበረታሁህ ጊዜ፥ ጽሕፈትንና ጥበብንም፥ ተዉራትንና ኢንጂልንም፥[7] ባስተማርኩህ ጊዜ፥ ከጭቃም የወፍ ቅርጽ ብጤ በፈቃዴ በምትሠራና በውስጧ በምትነፋ፥ በፈቃዴም ወፍ በምትኾን ጊዜ፥ ዕውርም ኾኖ የተወለደንና ለምጻምንም በፈቃዴ በምታሸር ጊዜ፥ ሙታንንም በፈቃዴ (ከመቃብራቸው) በምታወጣ ጊዜ፥ የእስራኤልንም ልጆች በተአምራት በመጣህባቸውና ከነሱ እነዚያ የካዱት ይህ ግልጽ ድግምት እንጅ ሌላ አይደለም ባሉ ጊዜ፥ (ሊገድሉህ ሲያስቡህ) ከአንተ ላይ በከለከልሁልህም ጊዜ፥ (ያደረግሁልህን ዉለታ አስታውስ)፡፡ (5፥110)

[7] ኢንጂል፡ ለነቢዩ ኢየሱስ (ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) የወረደው ኦሪጂናሌ መጽሐፍ ሲኾን፣ ምንም እንኳ የተወሰኑ ምንባቦቹ በወንጌል (አዲስ ኪዳን) ውስጥ ሊኖሩ ቢችሉም፣ ዋነኛ ቅጂው አይገኝም፡፡ ያም ሆኖ በዓለም ዙርያ ያሉ ሙስሊሞች በሙሉ ኢንጂል ለኢየሱስ (ሰ.በ.ይሁን) የተወረደ መለኮታዊ መጽሐፍ መሆኑን ያምናሉ፡፡

በቁርኣን ውስጥ ለኢየሱስ የተሰጣቸው ሞገስ፥ ቅን ተከታዮቻቸውን፥ ቀደምት ክርስቲያኖችን እና በነቢዩ ሙሐመድ ዘመን የነበሩትንም በሚያካትት መልኩ ሰፋ ብሎ እናገኘዋለን፡-

ከዚያም በዱካዎቻቸው ላይ መልክተኞቻችንን አስከታተልን። የመርየምን ልጅ ዒሳንም አስከተልን። ኢንጂልንም ሰጠነው። በእነዚያም በተከተሉት (ሰዎች) ልቦች ውስጥ መለዘብንና እዝነትን፥ አዲስ የፈጠሩዋትንም ምንኩስና አደረግን። በእነርሱ ላይ (ምንኩስናን) አልጻፍናትም። ግን የአላህን ውዴታ ለመፈለግ ሲሉ (ፈጠሩዋት)። ተገቢ አጠባበቋንም፥ አልጠበቋትም። ከእነርሱም ለእነዚያ ላመኑት ምንዳቸውን ሰጠናቸው። ከእነርሱም ብዙዎቹ አመጸኞች ናቸው። (57፥27)

አይሁዶችንና እነዚያን ያጋሩትን፥ ለእነዚያ ለአመኑት በጠላትነት ከሰዎች ሁሉ ይበልጥ የበረቱ ኾነው በእርግጥ ታገኛለህ። እነዚያንም፥ "እኛ ክርስቲያኖች ነን" ያሉትን፥ ለእነዚያ ለአመኑት፥ በወዳጅነት በእርግጥ ይበልጥ የቀረቧቸው ኾነው ታገኛለህ፤ ይህ ከእነሱ ውስጥ ቀሳውስትና መነኮሳት በመኖራቸውና፥ እነሱም የማይኮሩ በመኾናቸው ነው። (5፥82)

አሁን ደግሞ በሙስሊሞች እና በክርስቲያኖች መካከል ያሉ አንዳንድ ልዩነቶችን እንመልከት። ከልዩነቶቹ መካከል በተቀዳሚነት የሚጠቀሰው፥ ሙስሊሞች በድንግል ማርያም ንፅህትነት በማመን፥ ኢየሱስ (ዒሳ) ካለ አባት በአላህ "ተፈጥሯል" ይላሉ፤ ነገር ግን ኢየሱስ "የአላህ ልጅ" ነው አይሉም። ለሙስሊሞች አላህ ከመውለድም ሆነ ከመወለድ 'ስነ-ሕይወታዊ' መግለጫዎች እጅግ የላቀ እና የጠራ፥ መጀመሪያም ሆነ መጨረሻ የሌለው፥ ዘለዓለማዊ የፍፁምነት ባለቤት ነው። በቁርኣን እንደተጠቀሰው፡- "*በል፡- እርሱ አላህ አንድ ነው። አላህ (የሁሉ) መጠጊያ ነው። አልወለደም፤ አልተወለደምም። ለእርሱም አንድም ብጤ የለውም።*" (112፥1-4)

ምንም እንኳ <u>በዘይቤያዊ አነጋገር</u> ሁላችንም የአምላክ ልጆች ነን ማለት ሊያስኬድ የሚችል ቢሆንም፥ በኢየሱስ የአምላክ 'ልጅነት' (እንደ ቃሉ) ላይ በክርስቲያኖች ዘንድ ያለው እምነት ከእስልምና እምነት ጋር በግልፅ ይቃረናል። በተጨማሪም በእስልምና ተቀባይነት የሌለው ዐብይ የልዩነት ነጥብ "ማርያም የአላህ እናት ናት" የሚለው አስተምህሮ ነው። ማርያም እና ኢየሱስ፥ ሁለቱም በእስልምና ሃይማኖት ትልቅ ክብር ያላቸው ሰብአዊ ፍጡራን ናቸው። በእስልምና አስተምህሮ መሠረት፥ ኢየሱስ ካለ አባት መወለዱ "የአምላክ አንድያ ልጅ" አያደርገውም። ይህን በተመለከተ ቁርአን ሲተርክ፡- ***"አላህ ዘንድ የዒሳ ምሳሌ እንደ አዳም ብጤ ነው። ከዐፈር ፈጠረው። ከዚያም ለርሱ (ሰው) "ኹን" አለው፤ ኾነም።"*** (3፥59) ይላል፡፡

በቁርኣን አስተምህሮ መሠረት፥ ኢየሱስ ለራሱም ሆነ ለእናቱ የመለኮትነት ሥልጣን የተገባኝ ነኝ አላለም፡-

> ***አላህም፡- የመርየም ልጅ ዒሳ ሆይ! አንተ ለሰዎቹ፡- 'እኔንና እናቴን ከአላህ ሌላ ሁለት አምላኮች አድርጋችሁ ያዙ ብለሃልን' በሚለው ጊዜ (አስታውስ)። 'ጥራት ይገባህ፤ ለእኔ ተገቢዬ ያልኾነን ነገር ማለት፥ ለኔ አይገባኝም። ብዬው እንደኾነም በእርግጥ ዐውቀኸዋል። በነፍሴ ውስጥ ያለውን ሁሉ ታውቃለህ። ግን አንተ ዘንድ ያለውን አላውቅም። አንተ ሩቆችን ሁሉ በጣም ዐዋቂ፥ አንተ ብቻ ነህና' ይላል። በእርሱ ያዘዝከኝን ቃል፥ 'ጌታዬንና ጌታችሁን አላህን ተገዙ' ማለት እንጂ፥ ለእነርሱ ሌላ አላልኩም። በውስጣቸውም እስካለሁ ድረስ፥ በእነርሱ ላይ ተጠባባቂ ነበርኩ፤ በተምላኸኝም ጊዜ (ባነሳኸኝ ጊዜ) አንተ በነሱ ላይ ተጠባባቂ ነበርክ፤ አንተም በነገሩ ሁሉ ላይ ዐዋቂ ነህ። ብትቀጣቸው፥ እነርሱ ባሮችህ ናቸው፤ ለነርሱ ብትምርም፥ አንተ አሸናፊው ጥበበኛው ነህ (ይላል)፡፡*** (5፥116-118)

ከዚህ በመነሳት ነው ሙስሊሞች በአዲስ ኪዳን ካሉ ጥቅሶች መካከል የኢየሱስ ንግግር ሆኖ ከተጠቀሰው፥ ከቀጣዩ ንግግር ጋር ራሳቸውንና እምነታቸውን የሚያዛምዱት፡- ***"ስለምን ቸር ትለኛለህ? ከአንዱ ከእግዚአብሔር በቀር ቸር ማንም የለም"*** (ማርቆስ 10፥18)

በአዲስ ኪዳን እንደተጻፈው፥ ኢየሱስ በመስቀል ላይ ሳለ፥ "***ኤሎሄ፥ ኤሎሄ፥ ላማ ሰበቅታኒ? ብሎ በታላቅ ድምጽ ጮኸ፤ ትርጓሜውም፥ "አምላኬ፥ አምላኬ፥ ለምን ተውኸኝ? ማለት ነው፡፡***" [ማርቆስ 15፥34] ይህ በግልፅ የሚያስረዳው ኢየሱስ ከራሱ ውጪ የሆነ አምላኩን እያናገረ እንደሆነ ነው። ጠቅላላው የሥላሴ ጽንሰ-ሐሳብ እና "አንድም ሦስትም የሆነ አምላክ" የሚለው እሳቤ በእስልምና ምንም ቦታ የለውም፡-

> ***"እናንተ የመጽሐፉ ሰዎች ሆይ! በሃይማኖታችሁ ወሰንን አትለፉ። በአላህም ላይ እውነትን እንጅ አትናገሩ። የመርየም ልጅ አልመሲሕ ዒሳ፥ የአላህ መልክተኛ ወደ መርየም የጣላት፥ የ"ኹን" ቃሉም ከእርሱ የኾነ፥ መንፈስም ብቻ ነው። በአላህና በመልክተኞቹም እመኑ። "(አማልክት) ሦስት ናቸው" አትበሉም። ተከልከሉ፤ ለእናንተ የተሻለ ይኾናልና። አላህ አንድ አምላክ ብቻ ነው። ለእርሱ ልጅ ያለው ከመኾን የጠራ ነው። በሰማያትና በምድር ያለ ሁሉ የርሱ ነው። መመኪያም በአላህ በቃ።"*** (4፥171)

ሙስሊሞች *የትየለሌ* (Infinity) ሊከፋፈል ወይም ወደ ሦስት አካል ሊሸነሸን፥ ወይም በሦስት አካላት ሊገለጽ ይችላል የሚል አረዳድ የላቸውም፤ ወይም ለኢየሱስ አልያም ለመንፈስ ቅዱስ የመለኮት ደረጃ መስጠትን አይቀበሉም። እኛ ሙስሊሞች፥ ኢየሱስ "በአንድ አምላክነት" ውስጥ ስለሚገኝ ሦስት መለኮታዊ ኅልው አንዳችም ነገር አልተናገረም ብለን እናምናለን፡፡ እንዲሁም የእርሱ የአምላክ እሳቤ የአምላክን አንድነት ብቻ ከሰበኩት ቀደምት ነቢያት በፍፁም ተለይቶ አያውቅም የሚል ጠንካራ

እምነት አለን። በተጨማሪም የሥላሴ ጽንሰ-ሐሳብ በቀደምቶቹ ክርስቲያኖች ዘንድ አይታወቅም ነበር። በክርስትና ታሪክ የኢየሱስ መለኮታዊነት የታወጀው እ.ኤ.አ በ325 በተካሄደው የኒቂያ ጉባዔ ላይ ነበር። እሳቤውም የሮማ ግዛተ-አጼ ንጉሥ በነበረው ቆስጠንጢኖስ አጼያዊ ሥልጣን ኃይል አማካይነት ነበር የፀናው። 'ዘ ኒው ካቶሊክ ኢንሳይክሎፒዲያ' እንደሚገልፀው፡- «'አንድነት በሦስት አካል' የሚለው ቀመር ከ4ኛው መቶ ክፍለ ዘመን በፊት በክርስቲያኖች ሕይወትና የእምነት ቃል ውስጥ በግልጽ ተበይኖ አልተተከለም ነበር።»[8]

ሌላው በሙስሊሞች እና በክርስቲያኖች መካከል ያለው የልዩነት ነጥብ፥ የኃጢአት ውርስ ጽንሰ-ሐሳብን ይመለከታል። በብሉይ ኪዳን መሠረት፥ ሄዋን ከተከለከለው [የሕይወት] ዛፍ ትበላ ዘንድ ዲያብሎስ ጎተጎታት፡፡ እርሷ ደግሞ ይህንኑ ያደርግ ዘንድ አዳምን ጎተጎተችው፤ እናም ኃጢአቱን ፈፀሙ። ከዚያም የኃፍረት ማቅ ደርበው ወደ ምድር ይወርዱ ዘንድ ተቀጡ፤ ቀዳሚዋ ጥፋተኛና ጎትጓች በመሆኗ፥ የበለጠ ወቀሳ በሄዋን ላይ አረፈ፡- ***ለሴቲቱም አለ፥ በፀነስሽ ጊዜ ጭንቅሽን እጅግ አበዛዋለሁ፤ በጭንቅ ትወልጃለሽ፤ ፈቃድሽም ወደ ባልሽ ይሆናል፤ እርሱም ገዥሽ ይሆናል፡፡*** (ዘፍጥረት 3፥16) መሠረታዊው የክርስትና አስተምህሮ፥ የሰው ልጆች በሙሉ ይህን የአዳምና የሔዋን ኃጢአት ወርሰዋል፥ አዲስ የሚወለድ እያንዳንዱ ሕፃንም ከኃጢአት ጋር ይወለዳል የሚል ነው።

በቁርኣን በተተረከው መሠረት ደግሞ ዲያብሎስ (ሰይጣን) ሁለቱንም፥ አዳምን እና ሄዋንን የጎተጎታቸው ሲኾን፥ ሁለቱም ኃጢአትን ሠርተው፥ ሁለቱም ነፍሶቻቸውን መበደላቸውን አውቀው በመፀፀታቸው፥ አላህ ፀፀታቸውን ተቀብሎ ምህረት

[8] New Catholic Encyclopedia, S.V. "The Holy Trinity."

አድርጎላቸዋል። በቁርአን መሠረት ቀዳሚው ኃጢአት ይህ ነው። ***"ሰይጣንም ከሐፍረተ ገላቸው የተሸሸገውን ለእነርሱ ሊገልጽባቸው በድብቅ ንግግር ጎተጎታቸው። "ጌታችሁም መልአኮች እንዳትኾኑ ወይም ከዘላለም ነዋሪዎች እንዳትኾኑ እንጂ ከዚህች ዛፍ አልከለከላችሁም" አላቸው። እኔ ለእናንተ በእርግጥ ከሚመክሩዋችሁ ነኝ" ሲልም አማለላቸው።*** (7፥20-21)

ከተፀፀቱ በኋላ፥ ***"አደምም ከጌታው ቃላትን ተቀበለ። በርሱ ላይም (ጌታው ጸጸትን በመቀበል) ተመለሰለት፤ እነሆ እርሱ ጸጸትን ተቀባይ፥ አዛኝ ነውና።"*** (2፥37)

ከዚያም አደም የነቢይነት ደረጃ ተሰጠው፡፡ የሰው ዘርም የአላህ እንደራሴ (ኸሊፋ) በመሆን ምድርን ያስተዳድር ዘንድ ከአላህ ሥልጣን ወይም ውክልና ተሰጠው። ሰይጣን የሰው ልጆችን እየተከታተለ ሊያጠምማቸው ዛተ፤ አላህ ግን የሰው ልጆች ከሰይጣን ሤራ መጠበቅ ይችሉ ዘንድ [ለመለኮታዊ መምሪያ ፈቃዳቸውን ከማስገዛት ጀርባቸውን የሚያዞሩት ሲቀሩ]፥ ፈቃዳቸውን ለእርሱ ለሚያስገዙት መምሪያ ሊልክላቸው ቃል ገባ። ስለዚህም በሙስሊሞች እምነት፥ እያንዳንዱ ሰብአዊ ፍጡር ሲወለድ ከኃጢአት የጠራ፥ ንፁህ ፍጡር ነው፡፡ ከተወለድን እና ነፍስ ካወቅን በኋላ የምንከተላቸው ምርጫዎች ናቸው የሚያጎድፉን እናም ኃጢአተኛ የሚያደርጉን። በእስልምና፥ ኃጢአት ሕፃናት ከወላጆቻቸው የሚወርሱት አይደለም፡፡ ከዚህም አኳያ፥ እስልምና ተጠያቂነት የግል ስለመሆኑ በአፅንዖት ያስተምራል። ***"የተመራ ሰው የሚመራው ለራሱ ብቻ ነው። የተሳሳተም ሰው የሚሳሳተው (ጉዳቱ) በእርሷ ላይ ነው። ተሸካሚም (ነፍስ) የሌላይቱን ኃጢአት አትሸከምም።"*** (17፥15) በዚህም ምክንያት ስለ ሰው ልጆች ተብሎ በውክልና የተከፈለ የ'ቤዛ' እሳቤ፥ ለእስልምና ባዕድ ነው፡፡ ኢየሱስ ወይም ሌላ ማንም፥ የሰው ልጆችን ኃጢአት ለማስተስረይ

ደሙን አፍስሷል የሚል እሳቤ በእስልምና ተቀባይነት የለውም። በእስልምና የፈጣሪ ምህረት ፍፁም ልባዊ በሆነ ፀፀት ወደ እርሱ በመመለስ እና በጎ ሥራን በመሥራት የሚከጀል እንጂ፥ ለአንዱ ኃጢአት የሌላው ደም መፍሰስን የሚፈልግ አይደለም። ድኅነት (Salvation) የሚገኘውም በአላህ ፈቃድ ብቻ ነው። ***"ለእነዚያም መጥፎ ሥራን በሠሩ፥ ወይም ነፍሶቻቸውን በበደሉ ጊዜ፥ አላህን የሚያስታውሱና ለኃጢአቶቻቸው ምሕረትን የሚለምኑ ለኾኑት፥ ከአላህም ሌላ ኃጢአቶችን የሚምር አንድም የለም። (በስሕተት) በሠሩትም ላይ እነርሱ የሚያውቁ ሲኾኑ የማይዘወትሩ ለኾኑት (ተደግሳለች)።"*** (3፥135)

ለአላህ ምህረት የሚከብድ አንድም ኃጢአት የለም፡- ***"በላቸው፥ እናንተ በነፍሶቻችሁ ላይ ድንበር ያለፋችሁ ባሮቼ ሆይ! ከአላህ እዝነት ተስፋ አትቁረጡ። አላህ ኃጢአቶችን በመላ ይምራልና። እነሆ እርሱ መሓሪው አዛኙ ነውና።*** (39፥53) ነቢዩ ሙሐመድ እንደተናገሩት፥ አላህ እንዲህ ይላል፡- ***"የአደም ልጅ ሆይ፥ ምድርን የሚሞላ ኃጢአት ብትሠራና፥ ከዚያም በሠራኸው ብትፀፀት እና፥ በእኔ ላይ ባለጋራን ሳታደርግ ብትግገዛኝ፥ ምድርን በሚሞላ ምህረት እቀርብሃለሁ።"***

'በኢየሱስ ደም የኃጢአት ሥርየት ይገኛል' የሚል (የክርስትና) እሳቤ እና ‹የተመረጠ ዘር› የሚለው (የአይሁድ) እሳቤ በሌለበት ዐውድ፥ ሙስሊሞች በአላህ መሃሪነት ላይ ያላቸው ታላቅ ተስፋ የሚገለጠው፥ ራሳቸው ምህረት አድራጊ በመሆን ነው። በግለሰቦችም ሆነ በነገዶች፥ ወይም በብሔሮች መካከል ይቅር ባይነት ያለው ሚና የእስልምና ዓይነተኛ ምንነት ነው። ለአንድ መሠራቱ ለተረጋገጠ ጥፋት፥ ሕጉ ከጥፋቱ ጋር ተመጣጣኝ ቅጣትን በወሰነበት ሁኔታ እንኳ፥ ተበዳዩ ወገን ይቅር እንዲል እስልምና ያበረታታል፡-

“የመጥፎም ነገር ዋጋ ብጤዋ መጥፎ ናት። ይቅርም ያለና ያሳመረ ሰው ምንዳው በአላህ ላይ ነው። እርሱ በደለኞችን አይወድም።” (42፥40)

“ከእናንተም የችሮታና የክብረት ባለቤቶች የኾኑት ለቅርብ ዘመዶችና ለድኾች፥ በአላህም መንገድ ለተሰደዱ ሰዎች ላይሰጡ አይማሉ። ይቅርታም ያድርጉ። (ጥፋተኞቹን) ይለፉም። አላህ ለእናንተ ሊምር አትወዱምን አላህም መሓሪ አዛኝ ነው።” (24፥22)

በእስልምና አንድ ግለሰብ በማንኛውም ጊዜ እና በማንኛውም ቦታ በቀጥታ ፈጣሪን ምህረት ሊለምን ይችላል፡፡ ግለሰቡ/ቧ አማካይ አልያም አማላጅ አያስፈልጋቸውም፤ ምክንያቱም ማንኛውም ሰው፥ ወንድ ሆነ ሴት፥ ከፈጣሪው ጋር በቀጥታ መገናኘት ይችላል፡፡ ፍጡራኑ የእርሱን እዝነትና ምህረቱን ከጅለው በለመኑት ጊዜ ሁሉ አላህ (ሱ.ወ) ምላሽ ይሰጣል፤ ይምራልም። ኃጢአትን ለመናዘዝ ወደ መሰል ሟች ፍጡር መሄድና፥ በዚያ ሰው አንደበት፡- “ኃጢአትህ ተሰርዮልሃል” የሚል ዓይነት ንግግር የሚነገርበት ሥርዓት በእስልምና ቦታ የለውም። ምህረት ማድረግ የአላህ ብቻ የሆነ ሥልጣን ነው፡፡ የእርሱ ብቻ የሆነውን ይህን ሚና ለመጫወት የሚችል አንድም ፍጡር የለም። እንደ እውነቱ ከሆነ፥ በእስልምና ‘ቤተ-ክህነት' የሚባለው ዓይነት ተቋም የለም። ምንም እንኳ የስነ-መለኮት ሊቅነት ቢኖርም፥ የክህነት ወይም ‘የቅስና' ዓይነት ማዕረግ የለም። የአላህ እዝነት ማለቂያ የለሽ መሆኑን ተስፋ በማድረግ ለምንጠይቀው ሁሉ በፍትኀዊነት (በእርግጥም እርሱ ፍፁም ፍትኀዊ ጌታ ነውና)፥ ወይም በእዝነት (በእርግጥም ፍፁም አዛኝ ጌታ ነውና) ለልመናችን ምላሽ መስጠት የእርሱ ብቻ ሥራ ነው። እኛ ደግሞ ዕድሜ ዘመናችንን ሁሉ ከፍትኀ ይልቅ እዝነቱን እንዲለግሰን እንለምነዋለን። መፀፀታችን ግን እውነተኛ መሆን ይኖርበታል፡፡

ደግሞም ፀፀታችን ልባችን ላይ ካረፈ፤ በተግባራችንም መታየት ይኖርበታል። አንድ ሰው የገንዘብ ቦርሳዬን ከሰረቀኝ በኋላ፥ ለመመለስ አሻፈረኝ ብሎ ሲያበቃ፥ ሚሊዮን ጊዜ “ጌታዬ ሆይ፥ ማረኝ” እያለ ቢደጋግም፥ ይህ እርስ በርሱ ይቃረናል። ሦስተኛ ወገንን በሚነካበት ጊዜ መጀመሪያ ፍትኀ እውን መሆን አለበት።

እነዚህ የአስተምህሮ ልዩነቶች ተራ አይደሉም፤ ከነአካቴው ችላ ሊባሉ የሚችሉም አይደሉም:: ያም ሆኖ፥ በእነዚህ ልዩነቶች ምክንያት አንዱ ከሌላው ጋር መጣላት ወይም እርስ በርስ መጠላላት ሞኝነትና ከጥቅሙ ይልቅ ጉዳቱ የሚያመዝን ነው። በእምነት ልዩነቶች ዙርያ የሚደረግ ክርክር፥ የሥልጡን ክርክር ከፍተኛውን ሥነ ምግባር ባከበረ መልኩ ነው መካሄድ ያለበት፡

“የመጽሐፉን ባለቤቶችም በዚያች እርሷ መልካም በኾነችው ክርክር እንጂ አትከራከሩ። ከእነርሱ እነዚያን የበደሉትን ሲቀር። በሉም፡- በዚያ ወደኛ በተወረደው፥ ወደናንተም በተወረደው አመንን። አምላካችንም፥ አምላካችሁም አንድ ነው። እኛም ለእርሱ ታዛዦች ነን።” (29፥46)

ምንም እንኳ በክርስትና እና በእስልምና አስተምህሮዎች መካከል ያሉት ልዩነቶች መሠረታዊ ቢሆኑም፥ እስልምና ከልዩነቶቹ የማይተናነሱ የጋራ ስነ-መለኮታዊ እሴቶችን ለማብራራትና አብሮነትን ለማጎልበት ሲተጋና በሰፊው የስነ-መለኮት ቅጥር አብሮ ለመኳዝ ሲጣራ ይታያል፡- ***“የመጽሐፉ ባለቤቶች ሆይ! በእኛና በእናንተ መካከል ትክክል ወደኾነች ቃል ኑ፤ (እርሷም) አላህን እንጅ ሌላን ላንግገዛ፥ በርሱም ምንንም ላናጋራ፥ ከፊላችንም ከፊሉን ከአላህ ሌላ አማልክት አድርጎ ላይይዝ ነው፤ በላቸው። እምቢ ቢሉም፡- እኛ ሙስሊሞች መኾናችንን መስክሩ በሏቸው።”*** (3፥64)

ከዚህ ባለፈ፥ ግንኙነቶች ፍፁም ሰላማዊ እና የወዳጅነት፥ የመተሳሰብ እና የመከባበር መንፈስ የሚንፀባረቅባቸው ሊሆኑ ይገባል።

ሃይማኖታዊ (አስተምህሮ-ተኮር) ገፅታዎችን ይህን ያህል ከዳሰስን ዘንድ፥ ቀጥለን በሙስሊሞችና በክርስትናው ዓለም መካከል ባለው ጂኦ-ፖለቲካዊ ታሪክ ዙርያ መጠነኛ ዳሰሳ ብናደርግ ብዙም ከርዕስ መውጣት አይሆንብንም። የመጨረሻው የእስልምና ነብይ ወደዚህ ዓለም በተላኩበት ወቅት፥ ዓለም በሁለት ኃያላን ግዛተ-አጼዎች ተጽዕኖ ስር ነበረች - በስተምሥራቅ የፋርስ ግዛተ-አጼ፥ በምዕራብ ደግሞ የሮማ ግዛተ አጼ። በዘመኑ ፋርሶች እሳት አምላኪዎች፥ ሮማውያን ደግሞ ክርስቲያኖች ስለነበሩ፥ የሙስሊሞች ዝንባሌ ማንም ሊገምት እንደሚችለው ወደ ሮማውያኑ የሚያደላ ነበር። በሁለቱ ግዛተ አጼዎች መካከል ለረጅም ጊዜ ወታደራዊ ግጭት ሲካሄድ የኖረ ሲኾን፥ እስልምና መሰበክ በጀመረበት ወቅት ክርስቲያኖቹ ሮማውያን ሽንፈት እያስተናገዱ ነበሩ። ነገር ግን ቁርአን ከጊዜ በኋላ ሁኔታው እንደሚቀየር ተነበየ፤ (ይህ ትንቢትም ተፈጽሟል)፡- ***“ሩም ተሸነፈች። በጣም ቅርብ በሆነችው ምድር። እነርሱም ከመሸነፋቸው በኋላ በእርግጥ ያሸንፋሉ። በጥቂት ዓመታት ውስጥ (ያሸንፋሉ)። ትዕዛዙ በፊትም በኋላም የአላህ ነው። በዚያ ቀንም ምእመናን ይደሰታሉ። በአላህ እርዳታ (ይደሰታሉ)፡፡ የሚሻውን ሰው ይረዳል፤ እርሱም አሸናፊው አዛኙ ነው።”*** (ቁርአን 30፥2-5)

ከዓመታት በኋላ፥ እስልምና በአረቢያ ልሳነ-ምድር አሸናፊ ሆኖ በመውጣት በልሳነ-ምድሩ እንደ ሀገር ተጠናክሮ፥ በሁለቱ ግዙፍ ግዛተ-አጼዎች መካከል እንደ አዲስ የፖለቲካ ኃይል ብቅ አለ። በዚህን ጊዜ ሁለቱም ግዛተ-አጼዎች እንደ ስጋት ይመለከቱት ገቡ። እንደ ስጋት ከማየትም አልፈው ጠብ የመጫርና፥ በመጀመርያ

ለእነርሱ ታዛዥ የሆኑ የአረብ ነገዶችን በመጠቀም፥ ቀጥለው ደግሞ በጣም ግዙፍ ጦራቸውን ጥቅም ላይ በማዋል ይተነኩሱት ጀመሩ። በግዛተ-አጼዎቹ ጦር ግዙፍነት አንፃር የእስላማዊ ኃይሎች በቁጥርም ሆነ በመሣሪያ ከነበራቸው ዝቅተኝነት በመነሳት የአይቀሬውን ፍልሚያ ውጤት ተዓምራዊ ከማለት ወጪ ሊገልፀው የሚችል ቃል የለም።

በስተ-ምሥራቅ የፋርስ ሥርወ-መንግሥት ለፍፃሜ የበቃ ሲኾን፥ በእርሱ አገዛዝ ስር የነበሩት ሕዝቦች ሙሉ ለሙሉ ማለት በሚቻል ደረጃ እስልምናን ይሁነኝ ብለው ተቀበሉ። በምዕራብ በኩል ደግሞ፥ የሮማ ግዛተ-አጼ ይቆጣጠራቸው ከነበሩ ግዛቶቹ ለማፈግፈግ ተገደደ፡፡ እናም ከአንድ ክፍለ ዘመን ባነሰ ጊዜ ውስጥ ብዝኃነትን ያስተናገደ እስላማዊ *ኢምፓየር* በዚያን ጊዜ ከሚታወቀው ዓለም ከግማሽ በላይ የሚሆነውን አካለለ። ይህ እስላማዊ ሥልጣኔ ነው የግሪክን የእውቀት ቅርስ በቤተ-ክህነት ከተደቀነበት የመጥፋት አደጋ በመታደግ፥ ለዓለም ማቆየት እና በተለያዩ የእውቀት መስኮች - በሕክምና፥ በኬሚስትሪ፥ በፊዚክስ፥ በስነ-ከዋክብት፥ በሒሳብ (*አልጀብራ* የአረብኛ ቃል ሲኾን፥ የተፈጠረውም በሙስሊሞች ነው)፥ በሙዚቃ፥ በፍልስፍና ወዘተ. - ታላቅ እመርታን ያስመዘገበው። ይህም በሃይማኖታዊ ሳይንሶችና በአረብኛ ስነ-ጽሑፍና ስነ-ልሳን ከተመዘገቡት ታላላቅ የእውቀት ገድሎች ባሻገር ማለት ነው። ለዚህ ሥልጣኔ መጎልበት የሁሉም ዘሮች፥ ነገዶችና ሃይማኖቶች አባላት የሆኑ ሕዝቦች ያለ ስስት አስተዋጽዖ አድርገዋል።

አውሮጳ ከጨለማው ዘመን ድብርቷ የተቀሰቀሰችው በሰው ልጅ አዕምሮ ላይ ምንም ገደብ የማይጥለውን፥ ይልቁንም ሰዎች ለእውቀት ፍለጋ እንዲተጉና እንዲያስተነትኑ ደጋግሞ የሚያሳስበው ሃይማኖት የወለደውን፥ ይህን ሥልጣኔ በዓይኗ ከተመለከተች

በኋላ ነበር። አረብኛ የሳይንስ ቋንቋ ነበር፡፡ ቀደምቶቹ የአውሮጳ ዩኒቨርሲቲዎች ሙስሊም መምህራንን የተጠቀሙ ሲኾን፤ ለብዙ ክፍለ-ዘመናትም የሙስሊም ሊቃውንት መጻሕፍትን ተጠቅመዋል። አውሮጳ ስለ ግሪክ ፈላስፎች የተማረችው ሥራዎቻቸውን ከአረብኛ ወደ ቋንቋዎቿ በመተርጎም ነበር። የህትመት መሳሪያ ሲፈለሰፍም በመጀመሪያ ህትመት ላይ የዋሉት ከአረብኛ ምንጮች የተተረጎሙ ሥራዎች (መጻሕፍት) ነበሩ።

የሙስሊሙ ግዛተ-መንግሥት ሲዳከም ግን፥ አውሮጳ መልሳ ማጥቃት ጀመረች። ዐበይት ከሚባሉት ታሪካዊ ሁነቶች መካከል፥ በምሥራቅ የተካሄዱት “የመስቀል ጦርነቶች” እና በምዕራብ ደግሞ ፈርዲናንድና ኢዛቤላ በሙስሊም ስፔን ላይ የተቀዳጁት ድል ተጠቃሽ ናቸው። የፈርዲናንድ እና ኢዛቤላ ድል በዚያች ሀገር ተግባራዊ በተደረገው ‘ኢንኩዊዚሽን’ና ሙስሊሞችና አይሁዳውያንን ከስፔን ምድር ጠራርጎ ለማስወጣት ለተካሄደው የማጥራት እርምጃ፥ አዲሱን ዓለም (አሜሪካን) ለማግኘት፥ በ16ኛው መቶ ክፍለ-ዘመን ሜክሲኮ እና ፔሩ በስፓኝ ለተያዙበት ክስተት፥ እንዲሁም በመንግሥት ለሚካሄድ የባርያ ፍንገላ መንገድ ጠርጓል።

የመስቀል ጦርነቶች የሙስሊም ማዕከላዊ ግዛቶችን በቀጥታ ለመውረር የተደረጉ ሙከራዎች ነበሩ። በወቅቱ ለወረራዎቹ የተሰጠው ምክንያት፥ በኢየሩሳሌም የሚገኙ ቅዱሳን ሥፍራዎችን ከሙስሊሞች ነፃ ማውጣት የሚል ነበር። ከሁለት ክፍለ ዘመናት ለሚበልጥ ጊዜም የመስቀል ጦረኞች ሕዝብን ለማነሳሳት ሃይማኖታዊ ቁጣን ጥቅም ላይ ያዋሉ ሲኾን፥ ያ ስሜት ዛሬም ድረስ በምዕራባውያን አዕምሮ ውስጥ ከመመላለሱም በላይ፥ በተወሰነ ደረጃም የምዕራቡን ዓለም ባህል ቀርፆታል ማለት ይቻላል። ምንም እንኳ የዘመናችን ክርስትና የመስቀል ጦረኞችን ‘የክርስትናን ካባ

ደርበው ለአስከፊ ጭፍጨፋ የተሰለፉ፥ የቅኝ-ገዢዎችን ህልም ለማሳካት የተካሄዱ ጦርነቶች ተሳታፊ ከመሆን ያለፈ ፋይዳ ያልነበራቸው’ በማለት ቢያወግዛቸውም፥ በምዕራባውያን ስነ-ልቡና ውስጥ የተተከለው አሉታዊ ስሜት ግን ዛሬም ኀልውናው አልከሰመም። ይህ ግን ከቶውንም ለክርስትና የኩራት ምንጭ አልሆነም።

በእንግሊዝኛ ‘Crusade’ የሚለው ቃል (እንደ ግስ’ም ሆነ፥ እንደ ስም) በቋንቋው፥ እውስጡ ከተቀበረ ስሜታዊ ድምፀት ጋር የከበረ ቃል ሆኖ ተተክሏል። ሙስሊሞች ብቻ ሳንሆን፥ ብዙ ክርስቲያኖችም (የቤተ-ክህነት አገልጋዮች እና ተራ ምዕመናንም ጭምር) የክርስትናው ዓለም፥ የመስቀል ጦርነቶችን በተመለከተ ከገዛ ነፍስ ጋር በመታረቅና ራስን በመገምገም መንፈስ በአዲስ መልኩ የተቃኘ ትምህርት ሊሰጠው ይገባል ብለን እናምናለን። ይህ ተግባር ከስፓኒሽ ‘ኢንኩዊዚሽን’ እና ከጀርመን ‘ሆሎኮስት’ ጋር በተያያዘ እጅግ ስኬታማ በሆነ መልኩ ተከናውኗል። ለመስቀል ጦርነቶች እውነተኛ ገፅታና ቀለም ዕውቅና ለመስጠት የተቀናጀ ጥረት ማድረግ ለአዲስ የዓለም ሥርዓት ዝግጅት ወሳኝ እርምጃ ሊሆን ይችላል። ይህ እርምጃ በተራው፥ እያንዳንዳቸው ከአንድ ቢሊዮን በላይ ሕዝብ ባላቸው ሁለት የሰብአዊ ፍጡራን ጎራዎች መካከል የእርቅ በሮችን ለመክፈትና፥ ምናልባትም ተመሳሳይ፥ በቦስኒያና በሌሎች የዓለማችን ክፍሎች እንደተከሰቱት ያሉ፥ ዕኩይ ድርጊቶች ዳግም በሃይማኖት ካባ ተጀቡነው እንዳይከሰቱ ለመከላከል ይረዳ ይሆናል።

የመስቀል ጦርነቶችን በተመለከተ ተጨማሪ ሐተታ የማቅረብ ፍላጎት የለኝም፡፡ ነገር ግን የጦርነቱን አስከፊ መልክ ለማሳየት ይረዳ ዘንድ፥ ከክርስቲያን ጸሐፍት በጣም ጥቂት ምንባቦችን መጥቀስ ተገቢና አስፈላጊ ይመስለኛል። እ.ኤ.አ. ጁላይ 15 ቀን 1099 በመጀመርያው የመስቀል ጦርነት ኢየሩሳሌም በተያዘችበት ወቅት፥ በአንድ

የመስቀል ጦረኛ የተጻፈ ሪፖርት እንዲህ ይላል፦ *"የኛ ሰዎች ሰይፎቻቸውን መዝዘው ወደከተማይቱ ዘልቀው ገቡ፤ አንድንም ሰው አላስተረፉም፥ ምህረት የሚለምኑትንም እንኳ። በቦታው ተገኝታችሁ ቢሆን ኖሮ፥ እግሮቻችሁ እስከ ቁርጭምጭሚቶቻችሁ ድረስ በደም ይነከሩ ነበር። ከዚህ የበለጠ ምን ልንገራችሁ? አንዳቸውም እንኳ ይኖሩ ዘንድ አልተፈቀደላቸውም። ሴቶቹንም ሆነ ሕፃናቱን አላስተረፏቸውም። ፈረሶቹ እስከ ጉልበቶቻቸው፥ ኋረ አልፎም እስከ ልጓማቸው ድረስ በደም ጭቃ ላይ ነበር የሚራመዱት። ፍትሃዊ የሆነው የአምላክ ፍርድ ነበር የተፈፀመው።"*[9]

እ.ኤ.አ. በ1202፥ አራተኛው የመስቀል ጦረኞች ቡድን ከቬኒስ ተነሳና፥ በእግረ-መንገዱ ወደ ክርስቲያኒቱ ቆስጥንጥንያ ዘልቆ ገባ። በዚያም በከተማይቱ አመፃ በመንዛት ይህ ነው የማይባል ጭፍጨፋ ፈፀመ። የተፈፀመውን ጭፍጨፋ አስከፊነት የሰሙት ጳጳስም፥ መልዕክት በመስደድ፥ የራሳቸውን የመስቀል ጦረኞች በሚከተለው መልኩ ገሰፁ፦ *"ሰይፎቻችሁን የመዘዛችሁት በከሃዲያን ላይ ሳይሆን፥ በክርስቲያኖች ላይ ነው። የያዛችሁትም ኢየሩሳሌምን ሳይሆን፥ ቁስጥንጥንያን ነው። አዕምሯችሁን ያዘጋጃችሁት ለሰማያዊ ፀጋ ሳይሆን፥ ለምድራዊ ሀብት ኖሯል። በእናንተ ዘንድ አንዳችም ነገር ቅዱስ ሆኖ አልታያችሁም። ያገቡ ሴቶችን፥ ባሎቻቸው የሞቱባቸውን እና መበለቶችን ሳይቀር አነወራችሁ። የእግዚአብሔር ቤተ-መቅደስ ማረፍያ የሆነችውን አገር በከላችኋት፤ በመሰዊያ ላይ ያሉ ነዋየ-ቅድሳትን ሰረቃችሁ፤ አያሌ የቅዱሳን ምስሎችን እና ቅርሶችን ዘረፋችሁ። የግሪክ ቤተ-ክርስቲያን በእናንተ ውስጥ ሰይጣን ሥራውን ሲሠራ ማየቷ ከቶ የሚደንቅ አይደለም።"*[10]

---

[9] Cohn, Norman. *The Pursuit of the Millenium.* Quoted in Bamber Gascoigne, *The Christians*, by Bamber Gascoigne (London: 1977). 113.
[10] Gascoigne, Bamber. *The Christians*. London: Jonathan Cape, 1977, 119.

የመስቀል ጦረኞች በክርስቲያን ቆስጥንጥንያ ላይ የፈፀሙት ይህን ከሆነ፥ “ከሃዲያን” በሚሏቸው ሙስሊሞች ላይ የፈፀሙትን ማንም ሊያስበው ይችላል።

የካቶሊክ ቤተ-ክርስቲያን ማዕከል የሆነችው ቫቲካን፥ ሙስሊሞችን በተመለከተ ያላትን ዕይታ ስር ነቀል በሆነ መልኩ መለወጧ፥ ከዛሬው ዘመን ዐበይት የታሪክ ክስተቶች አንዱ ሆኖ ሊጠቀስ የሚችል ነው። ይህ አዎንታዊ ለውጥ በሙስሊሞችና በክርስቲያኖች መካከል የተሻለ መግባባት ይፈጠር ዘንድ እንደ ድልድይ ያገለግላል የሚል ተስፋን አሳድሯል። ከአያሌ ዓመታት በፊት፥ እ.ኤ.አ በ1095 የመስቀል ጦርነቶች እንዲካሄዱ የመጀመሪያውን ጥሪ ያደረጉት ሊቀ-ጳጳስ ኡርባን ዳግማዊ (‘ኡርባን የተባረከው’ ተብለውም ይጠራሉ) ሙስሊሞችን የሳሉት፥ “አምላክ የለሽ (አረመኔ) ሕዝብ፥ ጣዖት አምላኪ፥ የክርስቶስ ጠላቶች፥ ውሻዎች፥ በዘለዓለማዊ የገሃነም እሳት የሚነዱ ገለባዎች” ወዘተ. በሚሉ ቃላት የነበረ ሲኾን፥ እ.ኤ.አ በ1965 በሊቀ-ጳጳስ ዮሐንስ ጳውሎስ ስድስተኛ ለመላው የካቶሊክ አብያተ-ክርስቲያን የተጻፈው ደብዳቤ፥ ሙስሊሞችን ከሊቀ-ጳጳስ ኡርባን ዳግማዊ ሙሉ በሙሉ በተለየ ዕይታ ነው የገለጻቸው፡፡ ይህ ሰነድ፦ “ቤተ-ክርስቲያኒቱ ሙስሊሞችንም በአክብሮት ትመለከታለች” ካለ በኋላ፥ ይህንኑ ዕይታውን ሲያብራራ፥ “ሙስሊሞች የአብርሃም አምላክ የሆነውን አንድ አምላክ በቅንኣት ያመልካሉ፥ እስላማዊው እምነት ራሱን ከአብርሃም ጋር በደስታ ያዛምዳል፤ አንድ ፈጣሪን ከማምለክ ባሻገር፥ ለእርሱ ይሰግዳሉ፥ ምፅዋትም ይሰጣሉ፤ ለኢየሱስ እና ለድንግላዊት እናቱ ታላቅ አክብሮት ይቸራሉ፡፡ ኢየሱስንም የአምላክ ነቢይ እና መልእክተኛ አድርገው ይቀበላሉ” ሲል አውስቷል።

በአውሮጳና በሙስሊሙ ዓለም መካከል ያለው ግንኙነት፥ ከመስቀል ጦርነት ዘመን ጀምሮ በአውሮጳ ሀገራት የቅኝ አገዛዝ አጀንዳ ሳቢያ የተዛባ መልክ ይዞ ነው የኖረው። ከአንደኛው የዓለም ጦርነት በኋላ ደግሞ ሁሉም እስላማዊ ሀገራት ማለት ይቻላል፥ በአውሮጳውያን የቅኝ አገዛዝ ቀንበር ስር ወድቀው ቆይተዋል። የእነዚህ ሀገራት ሕዝቦች ባካሄዱት ረጅም ትግል ሀገራቱ የፖለቲካ ነፃነት ቢያገኙም፥ ነገር ግን ቅኝ አገዛዙ መልኩን ቀየረ እንጂ፥ ከነአካቴው አልተወገደም፡፡ ይልቁንም በዩናይትድ ስቴትስ በሚመራ አዲስ ዓይነት ቅኝ አገዛዝ ተተካ። ይህኛው አዲስ ቅኝ አገዛዝ በወራሪ ሠራዊት ላይ የሚንጠለጠል ሳይሆን፥ በኢኮኖሚ የውሳኔ ሰጭነት አቅም ላይ የተመሠረተ ነው።

ምዕራፍ አራት

የእስልምና አካላት

ሃይማኖት የሚለው ቃል በምዕራቡ ዓለም ባለው ትርጉም መልኩ፥ በግለሰባዊም ሆነ ማኅበራዊ የሕይወት ገፅታዎች ሁሉ ላይ ተፅዕኖ የሚያሳርፍ አጠቃላይ የሕይወት ሥርዓት የሆነውን እስልምናን በምልዓት ለመግለፅ አይመጥንም። የእስልምና ድምር ምንነት ለተከታዮቹ **ሸሪአ** ተብሎ ነው የሚጠራው። ሸሪአን፥ አምልኮ፥ የምግባር ደንብ እና የሕግ ሥርዓት በማለት በሦስት መደቦች ለመከፈል የሚደረገው ሙከራ፥ ሦስቱ ክፍሎች በጥብቅ የተሳሰሩና የተዋሃዱ ከመሆናቸው አኳያ፥ የዘፈቀደ ምደባ ነው። የግለሰቡ የምግባር እሴት፥ የማኅበረሰባዊ ምግባር ደንቦች (Norms) ይሆናሉ፤ የምግባር ደንቦች ደግሞ ከሕግ ማዕቀፍ ውጭ ኅልውና የላቸውም። ውስጣዊ ማንነት (ኅሊናና ፍላጎት) እና ውጫዊ ማንነት (ተግባራትና የሚታዩ ባህርያት) የተጣጣሙ እንጂ የሚጣረሱ መሆን የለባቸውም። የአምልኮ ሥርዓት ፋይዳ ግለሰቡ ይህን የእስልምና እውነታ እንዲጨብጥ ማዘጋጀት፥ ማነፅ ወይም ማብቃት ነው። ይህን እውን የማያደርግ አምልኮ፥ የተጭበረበረና የሐሰት አምልኮ ነው።

የሸሪአ አጠቃላይ ውቅር

የሸሪአ ምንጮች

የሸሪአ ተቀዳሚ ምንጭ፥ የአላህ ቃል የሆነው ቁርኣን ነው። ቁርኣን የተለያዩ ጉዳዮችን በምልዓት የሚዳስስ መለኮታዊ መምሪያ ነው። ከእምነት ቀኖና[11] እስከ ፍፁማዊ የምግባር ደረጃዎች፥ እንዲሁም የሚፈቀዱ እና የማይፈቀዱ ባህርያት

[11] ከምዕራፍ አንድ እስከ ሦስት ያለውን ይመለከቷል፡፡

ድንጋጌዎችን ጨምሮ፥ የተለያዩ ጉዳዮችን ይሸፍናል። የአምልኮ መርኖችን ድንበር በግልፅ ያሰምራል፤ የቤተሰብ ሕግ፥ የኢኮኖሚ ደንቦችን፥ የወንጀል ሕግ፥ ማኀበራዊ ምግባርን፥ ውሎችን፥ የጦርነትና የሰላም ስነ-ምግባርን፥ የመንግሥት ሥርዓትን (ይህ የዴሞክራሲ እስላማዊ ፈር ሊባል ይችላል)፥ ሰብዓዊ መብቶችን፥ ከሌሎች ሀገራትና ሃይማኖቶች ጋር የሚኖር ግንኙነትን፥ የውርስን፥ የግብር ሥርዓትን (ዘካህ) ወዘተ. የሚመለከት አጠቃላይ የሕግ ሥርዓት ማዕቀፎችን ያስቀምጣል። በእውነቱ በቁርኣን ውስጥ በሆነ መልኩ ያልተዳሰሰ የሕይወት ጉዳይ የለም ቢባል ፈጽሞ ከእውነት የራቀ ንግግር አይሆንም።

ቁርኣን መሠረታዊ እምነትን እና አምልኮን በተመለከተ መሠረታዊ ማዕቀፍና የማይለወጡ መርኖችን ያስቀመጠ ሲኾን፥ በሌላ በኩል፥ ከተወሰኑ የተለዩ ጉዳዮች በስተቀር፥ የሰዎችን መስተጋብር (ሙዓመላት) የሚገዙት የሕግ ምህዳሮች እንደ ሁኔታው ሊለዋወጡ በሚችሉ አጠቃላይ ሐሳቦች (Guidelines) ነው የሚመሩት። ስለዚህም፥ የሰዎችን መስተጋብር የሚመለከቱት ቋሚ እና የማይለወጡ የሸሪኣ ድንጋጌዎች ውሱን ናቸው። ይህም የተለያዩ የአተረጓጎም መስመሮችን በማካተትና ባለፉት ረጂም ክፍለ-ዘመናት ለተለያዩ ጊዜያትና ቦታዎች የመጠኑ መጠነ-ሰፊ የሕግ አስተያየቶችን በማካበት ለሕገ-ፍልስፍና (Jurisprudence) ሳይንስ ዕድገትና ዑደት እጅግ ትልቅ አስተዋጽኦ ከማበርከቱም በላይ፥ ሸሪኣው ከቶውንም ገታራ እና ጊዜ የሚያልፍበት እንዳልሆነ አረጋግጧል።

ሁለተኛው የሸሪኣ ምንጭ፥ ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) በንግግር ያስተላለፏቸው ትዕዛዛት፥ ክልከላዎች ወይም በነቢይነት ሥልጣናቸው ዕውቅና የሰጧቸው (በዝምታ ያፀደቋቸው) ተግባራት ማኀደር የሆነው ሱንና (ትውፊት) ነው። አንዳንድ ጊዜ ሱንና

ቁርኣኑን ያብራራዋል፣ በተግባር ይተረጉመዋል፣ ጥቅል የሆኑ አነጋገሮቹን ያፍታታል፥ በአንዳንድ ቦታዎች ላይም ያጠናክረዋል። የሱንና ሳይንሶች፥ በተለይም የነቢዩን (ሰ.ዐ.ወ) ንግግሮች ትክክለኛነት የማረጋገጡ ሂደት፥ ያለማጋነን ከታሪክ አጻጻፍ ቅርንጫፎች እጅግ የተሞረደው ሊባል የሚችል ነው። የሐዲስ ሰብሳቢ እና አጠናቃሪዎች፥ የአስተላላፊዎችንና የምስክሮችን ሰንሰለት ፈለግ ለማረጋገጥ የተከተሉት በጣም ጥብቅ መስፈርትና፥ ከሁሉም በላይ ደግሞ አንድ የሐዲስ ዘገባ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ከቁርኣን፥ አልያም ከሚታወቅ ሐቅ እና ከአቅል ጋር የማይጋጭ መሆኑን ለማረጋገጥ ያደረጉት ትጋት ያልተለየው ጥረት፥ ሐዲስ ራሱን እንደቻለ የነገሮችን ትክክለኛነት የማረጋገጥ ሳይንስ እንዲቆጠር አድርጓል።

ሦስተኛው የሸሪኣ ምንጭ ተግባራዊ የሚሆነው ለአንድ ጉዳይ በቁርኣን ወይም በሱንና አማካይነት በግልፅ የተቀመጠ መፍትኄ በማይገኝ ጊዜ ነው። በዚህ ጊዜ አዲሱን ጉዳይ በቁርኣን እና/ወይም በሱንና ውሳኔ ከተሰጠው ሌላ ጉዳይ ጋር በማግጣጨትና በማመሳሰል አመክኖያዊ ምርምር በማድረግ፥ አቻ ብያኔውን የመምዘዝ ሂደት ጥቅም ላይ ይውላል። 'ኢጅቲሃድ' የሚለው ቃል፥ ከቁርኣን ወይም ከሱንና እንዲሁም ከሸሪኣ ዓላማና ግብ ጋር የማይጋጭ ቅቡል ውሳኔ ለማሳለፍ፥ ሊገኙ የሚችሉ (ሃይማኖታዊ፥ ሳይንሳዊ፥ ስታቲስቲካዊ እና ማኅበራዊ) ማስረጃዎችን ጥቅም ላይ ማዋልን የሚያመላክት ነው። ስለዚህም ሸሪኣ ከቶውንም በማንኛውም ጊዜና በየትኛውም ቦታ በዘፈቀደ ከመጽሐፍ ላይ ተገልብጦ ሥራ ላይ የሚውል የግትር ሕግጋት ማኅደር አይደለም። በተለዋዋጭ ሁኔታዎች ውስጥ ለሚከሰቱ ጉዳዮች፥ ተራማጅ በሆነ የሕግ አወጣጥ ሂደት ብያኔ ለመስጠት የሰው ልጆች ብልህ አዕምሯቸውን እንዲጠቀሙ ዕድል የሚሰጥ ሥርዓተ-ሕግ ነው። የሕገ-ፍልስፍና ሳይንስ በዕድገት ላይ በነበረበት ወቅት፥ በአዳዲስ ሁኔታዎች ውስጥ ለሚሰጡ

አዳዲስ ብይኖች ከነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) መመሪያ እና ከቁርኣን የተገኙ እስላማዊ መርኖችን ጥቅም ላይ በማዋል **የሕጋዊ ድንጋጌ መርኖች** ይቀመሩ ነበር። ለዚህ እንደምሳሌ አንድ መርኅ ብንጠቅስ፦ "**አስገዳጅ ሁኔታዎች፥ ክልከላዎችን ይቀድማሉ።**" ይህ መርኅ ተፈፃሚ የሚሆንበት ምሳሌ ለመስጠት ያህል፦ የአሳማ ስጋ መብላት አይፈቀድም፤ ነገር ግን አንድ በበረሃ ላይ ሲጓዝ አቅጣጫ የጠፋበት ሰው፥ ሊያገኝ የሚችለው ብቸኛ ምግብ የአሳማ ስጋ ከሆነ፥ ሰውየው ሕይወቱን ለማትረፍ የሚበቃ ያህልና፥ ሕጋዊ ምግብ ማግኘት እስከሚችል ድረስ መመገብ ይፈቀዳል።

ሌሎች መርኖችን እንደምሳሌ ለመጥቀስ ያህል፦ "ሁለት መጥፎ አማራጮች ቀርበው ሁለቱንም መተው የማይቻል በሚሆንበት ጊዜ፥ **የመጥፎነት ደረጃው አነስ ያለው ሊመረጥ ይገባል**" የሚል መርኅ አለ። በተጨማሪም፥ "**ከግል ጥቅም ይልቅ የሕዝብ ጥቅም ቅድሚያ ይሰጠዋል፤**" እንዲሁም፥ "**ጉዳትን ማስወገድ/ማስቀረት ይገባል።**" የሚሉትን መጥቀስ ይቻላል። ከቁርኣን እና ከሱንና ጋር ምንም ዓይነት ግጭት በማይኖርበት ጊዜ፥ አጠቃላዩና ገዢው መርኅ፦ "***በጎ ነገር ባለበት ሁሉ፥ የፈጣሪ ሕግ አብሮ አለ***" የሚል ነው።

የሸሪአ ዓላማዎች

የሸሪአ ትልቁ ዓላማው፥ ለሰዎች በምድራዊ ዓለምና በወዲያኛው ዓለም በጎ ነገርን መሻት ነው። በአጠቃላይ አነጋገር የማኅበረሰብ ፍላጎቶች፥ ***መሠረታዊ ፍላጎቶች፥ ተራ ፍላጎቶች*** እና [ሕይወትን ይበልጥ የሚያጣፍጡ] ***ተጨማሪ ፍላጎቶች*** በሚል በዚሁ ተዋረድ ይከፈላሉ። ከዚህ ተዋረድ በመጀመርያ ደረጃ የተጠቀሰው ትልቅ ቦታ የሚሰጠውና፥ በስፋት የሚታወቁትን አምስት የሸሪአ ዓላማዎች የሚያካትት ነው። የእነዚህ የሸሪአ ዓላማዎች ግብም (1) ለሕይወት (2) ለአዕምሮ (3) ለሃይማኖት (4)

ለባለቤትነት ወይም ለንብረት፥ እና (5) ለትውልድ መቀጠል እና ዝርያን ጠብቆ ለማቆየት ጥበቃና ከለላ መስጠት ነው። እነዚህ ግቦች እያንዳንዳቸው ወደ ተጨማሪ ፈርጆች፥ ፈርጆቹም እጅግ በጣም አናሳ የሚመስሉ ዝርዝሮችን በሚያካትት መልኩ ወደ ንዑሳን ፈርጆች የሚከፈሉ ሲኾን፥ እያንዳንዱ ዝርዝር ጉዳይ አግባብ ባለው የምግባር እና/ወይም የሕግ ብያኔ ይታያል። ወደዚህ ባህር ወደሆነ ርዕስ ጠልቆ የመግባት ተፈታታኝ ስሜቶችን በሙሉ በመቋቋም፥ የእያንዳንዱን ፈርጅ መሠረታዊ ሐሳቦች ነቅሶ ማውሳት፥ አጠቃላይ ስዕሉን ይበልጥ ፍንትው ለማድረግ ያስችላል ብለን ተስፋ እናደርጋለን፡፡ ...

ለሕይወት ጥበቃ እና ከለላ የመስጠት ግብ፡ ይህ ግብ የማንኛውም ሰው በሕይወት የመኖር መብትን እና ለሕይወቱም ጥበቃ የማድረግ ኃላፊነትን ያካትታል። ይህም የመግደልን ክልክልነት እና መግደል (ሕይወትን ማጥፋት) የሚፈቀድባቸውን የተለዩ ሁኔታዎች፥ ለምሳሌም ሕጋዊ ጦርነትን ወይም በሕግ ተፈፃሚ የሚሆን ፍርድን ያስከትላል። ሲታመሙ ሕክምናን መሻት እና ጤናን ከሚያውኩ ማናቸውም ነገሮች በመራቅ ህመምን ማስቀረት እስላማዊ ግዴታዎች ናቸው። ከዚህም በመነሳት ጤናማ የአመጋገብ ሥርዓት፥ አካላዊ ብቃትን ለመጠበቅ የሚረዱ እንቅስቃሴዎችን ማበረታታት፥ የግለሰብ፥ የመኖሪያ ቤት፥ የመንገድና የአካባቢን ንፅህና የሚመለከቱ ደንቦች ይህን ግብ ተከትለው ይመጣሉ። ... ከነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ማራኪ ትምህርቶች አንዱ፥ “አላህ አንዳች ዓይነት ህመምን አልፈጠረም፥ መድኃኒትም የፈጠረለት ቢሆን እንጂ ... የአንዳንዶቹ ይታወቃል፤ ወይም ታውቋል፤ የአንዳንዶቹ ገና አልታወቀም” የሚል ሲኾን፥ ይህም የማያቋርጥ ጥናትና ምርምር ለማድረግ የሚጋብዝ ነው። ተላላፊ በሽታ በሚከሰትበት ወቅት፥ የተያዘን ሰው ከሰዎች ለይቶ የማኖር (Quarantine) መርኅ በነቢዩ ሙሐመድ “በአንድ ከተማ ወረርሽኝ የተከሰተ

እንደሆን፥ ከከተማው ውጭ ያለ አይግባ፤ ከተማ (በቤቱ) ያለም አይውጣ” የሚል መመሪያ አማካይነት ፀንቶ ተተክሏል።

ግብርናን ማበረታታት የሚመሠገን ተግባር ነው። ከዚህ አኳያ ከሚጠቀሱ የነቢዩ ሙሐመድ ትምህርቶች ለመጥቀስ፡- (1) የትንሣዔ ዕለት ቢደርስና በእጅህ ላይ የዛፍ ችግኝ ቢኖር፥ ከቻልህ ፈጥነህ ትከላት፤ (2) መሬትን ያረሰ ማንኛውም ሰው፥ ከአዝመራው በተመገቡት ሰዎች ብቻ ሳይሆን አዕዋፍና እንስሳትም ቁጥር፥ ሌላው ይቅርና ከእርሱ (ከአዝመራው) ሰርቆ በሚበላ ሌባም ጭምር ምንዳን ያገኝበታል፤ (3) ለጦርነት ስልት ተብሎ አንድም ዛፍ ሊቆረጥ ወይም በእሳት ሊቃጠል አይገባም። የአካባቢ ስነ-ምህዳር ግንዛቤና ለአካባቢ ክብር መስጠት ግዴታ ነው። የውሃ ዑደት በቁርኣን የተገለፀ ሲኾን፥ ውሃን ከብክነትና ከብክለት መጠበቅ በሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ግዴታ የተደረጉ ነገሮች ናቸው። “አንድም ወፍ ወይም እንስሳ ሊገደል አይገባም፤ ለምግብነት የሚውል ካልሆነ በቀር” የሚለውም ከነቢዩ ሙሐመድ ትዕዛዞች አንዱ ነው፡፡ ለእንስሳት ርኅራኄን ማሳየትና ከአቅማቸው በላይ አለማሠራትም እንዲሁ በሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ታዝዟል።

ለአዕምሮ ጥበቃ እና ከለላ የመስጠት ግብ፡ አዕምሮ የሰብአዊ ፍጡራን ዋነኛ መለዮ ነው። ቅኑን እና ጠማማውን ለይተን የምናውቅበት፥ በውስጣችን እና በዙርያችን ያለውን የአላህን ፍጥረትና ተፈጥሮን ለማስተዋል እና ለመመርመር፥ ብሎም ለማስተንተን የምንችልበት መሳሪያ ነው። ማብሰልሰል እና ማስተንተን ሃይማኖታዊ ግዴታዎች ሲኾኑ፥ ቁርኣን አዕምሮ ተሰጥቷቸው ሳለ፥ ያልተጠቀሙበትን፥ ወይም የማይጠቀሙበትን ያወግዛል። የአስተሳሰብና ሐሳብን የመግለፅ ነፃነት መሠረታዊ ሰብአዊ መብቶች ናቸው።

በእስልምና፥ እውቀትን መሻት መብት ብቻ ሳይሆን ግዴታም ነው። ከቁርኣን በመጀመርያ የተወረደው ቃል፡- "አንብብ!" የሚለው መለኮታዊ ትዕዛዝ ነው። ቁርኣኑ እንዲህ ይላል፡- "***እነዚያ እውቀትን የተሰጡት እና የማያውቁት እኩል አይደሉም፤ ብርሃን እና ጨለማም እኩል አይደሉም***" እንዲሁም፥ "***ከባሮቹም እነዚያ የእውቀት ባለቤቶች ይበልጥ ለእርሱ ታዛዦች ናቸው።***" በሕግ ቋንቋ ሳይንሳዊ ምርምር "የአላህ ሥራ በፍጥረቱ አማካይነት መገለጥ" ተብሎ የሚጠራ ሲኾን፥ በእነዚያ እውቀቱ ባላቸው ሰዎች ላይ ግዴታ ነው። በአዕምሮ ላይ ቅድመ-ምርመራ (ሳንሱር) ማድረግ ውድቅ ሲኾን፥ በዚህ ረገድ የትኛውም ሰብአዊ ፍጡር በሌላው ሰው ላይ ስልጣን አለኝ ማለት አይችልም። አዕምሮ ከቅድመ-ምርመራ ብቻ ሳይሆን ከጭቆና፥ ከስጋት፥ ከፍርኀትና ከውጥረትም ጭምር ጥበቃ ሊደረግለት ይገባል። አዕምሮን የሚያደነዝዝም ሆነ የሚገድል ማንኛውም ነገር የተጠላ ነው፤ ስለዚህም በእስልምና የአልኮል መጠጥ እና አደንዛዥ ዕፅ ፍፁም የተከለከሉ ነገሮች ናቸው፤ ለማኅበራዊ መቀላቀያነት በሚል በአነስተኛ መጠን መውሰድም ቢሆን አይፈቀድም።

የሃይማኖት ነፃነት፡ ብዙ የእስልምና ሊቃውንት ለሃይማኖት ነፃነት ጥበቃ ተቀዳሚ ቦታ ይሰጣሉ፤ ነገር ግን፥ በግልፅ እንደሚታወቀው፥ የሕይወትና የአዕምሮ ጤናማነት ከሌለ፥ ሃይማኖታዊ ተግባራትን መከወን አይቻልም። የሃይማኖትና የእምነት ነፃነት መሠረታዊ ሰብኣዊ መብት ነው። በመሆኑም ለሙስሊሞች ብቻ ተለይቶ የተሰጠ አይደለም። ማንኛውንም ሰው እስልምናን እንዲቀበል ማስገደድ፥ የእስልምናን ሕግ ይጻረራል። ቁርኣን ፈጽሞ በማያሻማ ቋንቋ፥ "***በሃይማኖት ማስገደድ የለም***" (2፥256) ሲል ደንግጓል። የአምልኮ ቦታ (ቤተ-አምልኮ) መገንባት የሚገባ ሲኾን፥ በአምልኮ ቦታዎች ላይ ማንኛውንም ዓይነት ጥቃት መፈፀም፥ በምድር ላይ ሁከትን ከመንዛት

ይቆጠራል።[12] ሙስሊሞች በሃይማኖታቸው ምክንያት ጥቃት ሲደርስባቸው፥ ራሳቸውን የመከላከል መብትና ግዴታም አለባቸው።

የ[ግል] ንብረት ባለቤትነት ጥበቃ፡ የንብረት ባለቤትነት የማይገሰስ መብት ነው። በእስልምና ሀብት በማካበት ላይ - በሕጋዊ መንገድ የተገኘ እስከሆነ ድረስ - ምንም ዓይነት ክልከላም ሆነ ገደብ የለም። ሕጋዊ ባልሆነ መንገድ በአራጣ፥ በማጭበርበር፥ በሸፍጥ፥ በስርቆት፥ አንድ ዓይነት ንግድን በብቸኝነት በመቆጣጠር (Monopoly) ወዘተ. ሀብት ማጋበስ በእስልምና የተከለከለ ተግባር ነው። የንግድ ድርድሮችና ልውውጦች የሚካሄዱበት ደንብ ተለይቶ ተገልጿል። ካፒታል የማሳደግ መብት ከግዴታዎች ጋር አብሮ ነው የሚታየው። ይህም ግዴታ ግብርን እና ከማኅበረሰብ ፍላጎት ጋር የተጣጣመ አስተዋጽዖ ማድረግን ይጨምራል። የ'ዘካ' (የግዴታ ምፅዋት) ግብር ግዴታ ሲኾን፥ መጠኑም በአንድ ዓመት ውስጥ ሠርተው ካገኙት ገንዘብ 2.5 በመቶ ነው። ከግብርና፥ ከከብት እርባታ፥ ቤቶችን ከማከራየት [ሪል ኢስቴት] እና ከኢንዱስትሪ ለሚገኙ ገቢዎችም ሌሎች ቀመሮች አሏቸው። የእያንዳንዱ ግለሰብ ደኅንነት ከለላ ማግኘት፥ የመላው ማኅበረሰብ የጋራ ኃላፊነት ሲኾን፥ ማንም ሰው ራሱን በተለየ ደሴት ውስጥ እንደሚኖር ሊቆጥር አይችልም።

ለሰው ዘር ቀጣይነት እና ለዝርያ ጥበቃ የማድረግ ግብ፡ ጥንዶች ጥምረት በመፍጠር ቤተሰብ መስርተው ልጆች መውለድ የሚችሉበት ብቸኛው ሕጋዊ መንገድ፥ በቃል ኪዳን የታሠረ እና በጽሑፍ የሚሰፍር (በሰነድ የሚመዘገብ) እውነተኛ ጋብቻ ነው። [ሸሪአው ጥንዶች ጋብቻ ለመፈፀም የማይችሉባቸውን የቤተሰብ ትስስር (ተዛምዶ)

---

12 አላህ ሰዎችን ከፊላቸውን በከፊሉ መገፍተሩ ባልነበረ ኖሮ፥ ገዳማት፥ ቤተ-ክርስቲያኖችም፥ ምኩራቦችም በውስጣቸው የአላህ ስም በብዛት የሚወሳባቸው መስጊዶችም፤ በተፈረሱ ነበር። አላህም ሃይማኖቱን የሚረዳውን ሰው በእርግጥ ይረዳዋል። አላህ ብርቱ አሸናፊ ነውና። (ቁርኣን 22፥40)

በግልጽ ይዘረዝራል።] ጋብቻ ለመመሥረት የዘር ግንድ ጥራት (ከሚታወቁ ወላጆች በሕጋዊ መንገድ መወለድ) እና የተጋቢዎች አንዳቸው የሌላውን ወላጆች እና ከሌላ ቀዳሚ ትዳር የተወለዱ ልጆች ካሉም፥ እነርሱን የማወቅ መብት የግድ መከበር አለበት። ጡት ማጥባት በጣም የሚበረታታ ሲኾን፥ እስከ ሁለት ዓመት ድረስ ማጥባት በአንክሮ ይመከራል።

ከጋብቻ ውጪም ሆነ በፊት የግብረ-ስጋ ግንኙነት መፈፀም የኃጢአት ሥራ ሲኾን፥ መፍፈፀሙ በአራት ተዓማኒ የዓይን እማኞች ከተመሰከረ በሕግ የሚያስቀጣ ተግባር ነው። የቤተሰብ ምጣኔ (በተፈጥሯዊ መንገድም ሆነ፥ በሰው ሠራሽ ዘዴ) የሚፈቀድ ሲኾን፥ ይህ ሕይወትን ለመግደል የሚደረግ ከሆነ ግን አይፈቀድም፤ [ይህ 'ውርጃ' ወይም ጽንስ ማቋረጥን የሚመለከት ሲኾን፥ በማህፀን ውስጥ ያለ ሽል፥ በሕይወት የመኖር፥ የውርስ እና የኑዛዜ ወይም የአደራ ስጦታ ተቀባይ የመሆን መብት አለው።] ወላድነትን መሻትም ሆነ የእርግዝና ክትትል ማድረግ፥ እንዲሁም ሸሪአው በሚፈቅደው መሠረት ለወሊድ ችግር ሕክምና መሻት ይፈቀዳል።

በምዕራቡ ዓለም በሚፈፀምበት መልኩ የሚካሄድ ጉዲፈቻ አይፈቀድም፡፡ ነገር ግን የሌሎች ወላጆችን ልጅ ማሳደግ ወይም በበጎ አድራጎት መልክ ችግረኛ ልጆችን በቋሚነት መደገፍ (Sponsorship) ይበረታታል፡፡ እንዲህ ዓይነት ተግባራት ግን እውነት ያልሆነውን፥ እውነተኛ ቤተሰባዊ ትስስር ያለ አስመስሎ ከመዋሸት የፀዱ መሆን ይኖርባቸዋል። ሕፃናት ወላጆቻቸውን በተመለከተ እውነቱ ይነገራቸዋል። ለአካለ መጠን በሚደርሱ ጊዜም፥ በአንድ ቤተሰብ ውስጥ ያደገ በስጋ ተወላጅ ያልሆነ ልጅ፥ ከቤተሰቡ በስጋ የተወለደችን ልጅ ለማግባት ከጠየቀ፥ ጥያቄው ‹ሁለቱ ልጆች ወንድምና እህት ናቸው› በሚል፥ ምላሽ ሊነፈገው አይችልም፤ ወንድም እና

እህት ያለመሆናቸው ሐቅ፥ አብሮ በማደግ አይቀየርም። በአንድ ቤተሰብ ውስጥ አብሮ ማደግ ጋብቻን ለመከልከል የሚያበቃ ወንድምና እህትነትን አያስከትልም።

በባል እና ሚስት፥ እንዲሁም በወላጆች እና በልጆች መካከል ያሉት የጋራ መብቶችና ግዴታዎች በወጉ ተዘርዝረዋል። የቤተሰብ ምግባር እና የውርስ ሕግጋት ተለይተው ተጠቅሰዋል። ቤተሰብን ማስተዳደር (ቀለብ፥ አልባሳትና መኖሪያን ማሟላት የባል ግዴታ ሲኾን፥ በሚስት የሚደረግ የገንዘብ መዋጮ በእርሷ ፈቃድና ምርጫ ነው የሚወሰነው። በሌላ አነጋገር፥ ሚስት ገቢ ቢኖራት እንኳ ለቤተሰቧ የማዋል ግዴታ የለባትም። ሴት የቤተሰቡን ሰላም በምንም መልኩ የማያውክ እስከሆነ ድረስ፥ የመሥራት እና የራሷ የግል ንብረት ባለቤት የመሆን፥ የውርስ እና የትምህርት የማይጣስ መብት አላት። ወንዶች እና ሴቶች ዕኩል ሰብኣዊ እና መንፈሳዊ ደረጃ አላቸው፤ በእስልምና የተጣሉ ግዴታዎች (እና ክልከላዎች) በሁለቱም ላይ ዕኩል ተፈፃሚ ናቸው።

ቤተ ክርስቲያን እና መንግሥት

አውሮጳውያን መንግሥትን እና ቤተ-ክርስቲያንን በመለየታቸው ጥሩ ዘይደዋል። የቀደምት ዘመን ቤተ-ክርስቲያን (እና የሃይማኖት አስተምህሮዎች) በሁሉም የሕይወት ገጽታዎች ላይ የነበራቸው በብቸኝነት የማዘዝ ሥልጣን፥ ከኢየሱስ አስተምህሮ አንዳችም መሠረት አልነበረውም። የአስተሳሰብ ነፃነትን እና ሳይንሳዊ ዕድገትን ለማደናቀፍ የነበራቸው ሥልጣን በብዙ ታሪካዊ ምሳሌዎች በሰፊው የሚታወቅ ነው። የኋላ ኋላ፥ አሜሪካም በተመሳሳይ ምክንያቶች፥ እንዲሁም የሃይማኖት ስብጥር ባለው ማኅብረሰብ ውስጥ የአንድ ሃይማኖት የበላይነት እንዳይሰፍን እና በዚህም ሳቢያ በሃይማኖት ነፃነት ላይ ጣልቃ የመግባት ሁኔታ

እንዳይፈጠር በሚል ከአውሮጳ ጋር ተመሳሳይ አቅጣጫን ተከትላለች። እንዳውም ከአውሮጳ ወደ አሜሪካ የፈለሱት ብዙዎቹ ቀደምት ስደተኞች፥ የመሰደዳቸው ምክንያት አውሮጳን ከፉኛ አጥቅቷት ከነበረው ሃይማኖታዊ አክራሪነት (Religious Intolerance) እና ማሳደድ ወይም ጭቆና ሽሽት ነበር።

እንደ እኔ ዕይታ፥ [በአውሮጳም ሆነ በአሜሪካ] የቤተ-ክርስቲያን እና የመንግሥት መለያየት ከክርስትና መሠረታዊ እሴቶች ጋር የሚጣጣም ነው፡፡ ምክንያቱም በመጽሐፍ ቅዱስ አስተምህሮ መሠረት የክርስትና ተቀዳሚ ዓላማ የሰው ልጅን ነፍስ ማጥራትና ሰብዓዊ ባህርይን ማላቅ እንጂ፥ የመንግሥትን ድርጅት መቆጣጠር አይደለም። በአዲስ ኪዳን አስተምህሮ መሠረት፥ የኢየሱስ መንግሥት በዚህኛው ዓለም አይደለም። አዲስ ኪዳን እንደሚተርከው፥ ሰዎች ኢየሱስን፥ ለሮማው ቄሳር ግብር መክፈላቸው ሕጋዊ ስለመሆን ወይ አለመሆኑ ሲጠይቁት፥ ኢየሱስ የቄሳር ምስል ያረፈበትን ሳንቲም ከተመለከተ በኋላ፥ “የቄሳር የሆነውን ለቄሳር ስጡ፥ የእግዚአብሔርንም ለእግዚአብሔር ስጡ” ብሏቸዋል። እንደ ሌሎቹ ቅን አስተሳሰብ ያላቸው ሕዝቦች ሁሉ፥ በአሜሪካ የሚኖሩ ሙስሊሞችም፥ ከአክራሪነትም ሆነ ከማዋከብ በፀዳ መንፈስ የሁሉንም የሃይማኖትና የእምነት ነፃነትን የሚያረጋግጠውን የብዝኀነት እሳቤ ያደንቃሉ፡፡ እንደ እውነቱ፥ ይህ እሳቤ ከእስልምና አስተምህሮት ጋር የሚጣጣም ነው።

ይህን ካልሁ ዘንድ፥ በአሜሪካም ሆነ በሌሎች የምዕራቡ ዓለም ሀገራት ብዙ ሙስሊሞች፥ ክርስቲያኖች እና አይሁዳውያንም ጭምር የጋራ ስሜት ነው ብዬ የማምነውን አንድ የተለየ አቋም መናገር ተገቢ ይመስለኛል። የእነዚህ ሦስት ሃይማኖቶች ተከታዮች የሃይማኖት እና የመንግሥት መለያየት መርኅ፥ አምላክን እና

የአምላክ ፀጋ የሆነ ዓለም አቀፋዊ የምግባር እና የጨዋነት እሴቶችን ከሕዝቦች የዕለት ከዕለት ሕይወት በሚነጥል፥ በተዛባ መልኩ ተግባራዊ ተደርገዋል የሚል የጋራ ስሜት አላቸው። ባለፉት አራት አሠርት ዓመታት በአሜሪካ መገናኛ ብዙኃን አምላክ "ሞቷል" ወይስ አልሞተም በሚል ሞቅ ያሉ ክርክሮች ሲደረጉ የቆየ ሲኾን፥ ይህን መሰሉ ክርክር በአያሌ ምዕራባውያን አመለካከት ላይ ተጽዕኖ አሳድሯል።

አምላክ አልሞተም ብለው ከሚያምኑት ብዙዎቹ፥ በተግባር ግን እንደ ግለሰብም ሆነ እንደ ሀገር በሕይወታችን ምን ማድረግ እንዳለብን ይነግረን ዘንድ ሥልጣን አለው ለሚለው እሳቤ እውቅና መስጠት አቁመዋል። ምግባር ተኮር ባህርይን በተመለከተም ግልፅ የወሲብ ፊልሞችን እና ልቅ ወሲባዊ ጠባይ ማሳየትን፥ እንዲሁም ሌሎች ማኅበራዊ ሕፀፆችን በመቃወም የሚደረጉ ጥሪዎች፥ የመንግሥት እና የሃይማኖት መለያየትን የሚፃረር ተግባር ተደርጎ ሲያስከስስ ይታያል። "በአምላክ ስር አንድ ሀገር" እና "በአምላክ እናምናለን" የሚሉት መሪ-ቃሎች (Mottos) መሸቶ በነጋ ቁጥር ኦና እየሆኑ ሲኾን፥ ነገሮች በዚሁ ከቀጠሉ፥ እኒህ መሪ-ቃሎች ከነጭራሹ እንዲሰረዙ የሕገ-መንግሥት ማሻሻያ ተግባራዊ የሚደረግበት ጊዜ ያን ያህል ሩቅ አይሆንም።

በእስላማዊ ሀገራት የሚኖሩ ሙስሊሞች፥ በእስላማዊ ሕግ ለመተዳደር ይፈልጋሉ የሚል መረጃ የሚሰሙ የምዕራቡ ዓለም ሰዎች እጅግ በአብዛኛው የሚያንፀባርቁት ስሜት አሉታዊና በቅሬታ የተሞላ ነው። የመንግሥት እና የቤተ-ክህነት መለያየትን ያስከተለው የአውሮጳ አሉታዊ ታሪክ፥ አስተሳሰባቸው ላይ ካሳደረው ተጽዕኖ በመነሳት፥ በሃይማኖታዊ ሕግ የሚመራ መንግሥት የሚለውን ሐሳብ መስማቱ ራሱ የሚቀፋቸው ሲኾን፥ ይህን ሐሳብም አውሮጳ በቤተ-ክህነት ፈላጭ ቆራጭና ጨቋኝ ሥርዓት ስትማቅቅ ወደነበረችበት የጨለማ ዘመን የኋልዮሽ እንደመመለስ አድርገው

ይተረጉሙታል። ነገር ግን ይህ ድምዳሜ ትክክል አይደለም፡፡ ምክንያቱም ሁለቱ ሁኔታዎች ፈጽሞ ተመሳሳይ አይደሉም።

የእስልምናን ጉዳይ ስናጠና፥ የመንግሥት እና የቤተ-ክህነት መለያየት መርኅ ተፈጻሚ የሚሆንበት መንገድ አለመኖሩ ግልፅ ነው። በክርስትና ውስጥ [ምድራዊ] መንግሥት የሌለ ሲኾን፥ በእስልምና ውስጥ ደግሞ ቤተ-ክህነት የሚባል የለም፤ ይህም የአንዱን ሁኔታ ተንተርሶ ስለሌላው መናገርን የማይቻል ያደርገዋል። ምንም እንኳ ምሁራዊ ተግባር (Scholarship) ቢኖርም፥ በእስልምና ክህነት (ቅስና) የለም፤ የክህነት ተቋምም እንዲሁ። በአንዳንድ እስላማዊ ሀገራት የእስላማዊ ጥናት ምሩቃን ለየት ያለ ልብስ ሲለብሱ መታየታቸው ምንም ሃይማኖታዊ ፋይዳ የለውም፡፡ ያን ልብስ መልበሳቸውም ካህናት ወይም በደረጃ ከሌሎች ሙስሊሞች የላቁ አያደርጋቸውም። በቀዳሚዎቹ የእስልምና ዘመናት ይህን መሰል ልብስ አልተለበሰም፤ ይልቁኑም በኋለኞቹ ዘመናት ማኅበረሰቦች ነው የተለዩ ተግባራትን ለሚከውኑ ቡድኖች፥ ለምሳሌም ለወታደሮችና ለፖሊሶች መለዮ፥ ለህክምና ባለሙያዎች ደግሞ ነጭ ጋወን መለመድ የጀመረው። የሃይማኖት እውቀት ማካበት እና ጥናትና ምርምር ማድረግ በእስልምና ለሁሉም ክፍት ሲኾን፥ ሃይማኖታዊ ትርጓሜና ትንተናም የተወሰኑ ልሂቃን በሞኖፖል የሚይዙት፥ አልያም በተለይ ለልሂቃን ብቻ የተፈቀደ አይደለም፡፡ በተወሰነ የጥናት መስክ ምሉዕ እውቀት ለማካበት የሚደረግ ጥረት የሚበረታታና የሚከበር ነው፤ ነገር ግን ይህን ማድረግ ብፅዕናንም ሆን ቅድስናን አያቀዳጅም።

‘የሃይማኖት ምሁራን ወይም ሊቃውንት ብቻ የመንግሥት ሥራን መሥራት አለባቸው’ የሚል እሳቤም የእስልምና አካል አይደለም፡፡ ምክንያቱም የሃይማኖት ሊቃውንት በሥራ አስፈጻሚው ስር በሚገኙ የተለያዩ ዘርፎች ላይ ቴክኒካዊ ክህሎት

ላይኖራቸው ይችላል። የመንግሥት መሥሪያ ቤቶች ኃላፊነት በብቃት ላይ በመመሥረት መያዝ የሚገባቸው ሲኾን፥ የሥራ መደቦችም ሙስሊም ለሆኑም ላልሆኑም ዜጎች ክፍት ናቸው።

ከዚህ በላይ በጣም በአጭሩ የቀረቡትን የሸሪኣ ዓላማና ግቦች በመመልከት ብቻ እንኳ፥ የሸሪኣ ተግባራዊነት ከግለሰብ ምግባር ወይም ባህርይ የሚሻገር እና ወደ መንግሥት አስተዳደር ዘርፍ የሚዘልቅ እንደሆነ በግልፅ መረዳት ይቻላል። ሸሪኣው፥ ማለትም ሕገ-መንግሥቱ፥ የሕጎች ሁሉ ምንጭ እና ዝርዝር ሕጎች የሚመዘዙበት መሠረት ነው። በክርስቲያን ማኅበረሰብ ውስጥ ዓለማዊነት (Secularism) ከክርስትና ጋር ተጣጥሞ ሊሄድ የሚችል ቢሆንም፥ የዚያኑ ያህል ከእስልምናም ጋር ተጣጥሞ ይሄዳል ማለት ግን አይቻልም። ዓለማዊነት ከእስልምና ጋር ተጣጥሞ ሊሄድ አይችልም - ሙስሊሞች በቁርኣን እና በሱንና የታዘዙ ብዙ ነገሮችን ቸል የሚሏቸው፥ ከተግባራዊነት የሚያቅቧቸው፥ አልያም በሌላ የሚተኳቸው፥ ይህንንም በማድረግ የእስልምናን መሠረታዊ የእምነት መርኖች የሚቃረኑ ቢሆን እንጂ። ይህን ሐቅ መገንዘብ፥ ለክርስቲያን ማኅበረሰቦች ቅቡል የሆኑ ነገሮች፥ ለሙስሊም ማኅበረሰቦች ቅቡል ላይሆኑ የመቻላቸውን ሐቅ ግልፅ ሊያደርገው ይገባል። ሁለቱም የሃይማኖት ነፃነትን እና ራስን በራስ የማሥተዳደር መብትን ሲያራምዱ፥ ይህ ግንዛቤ መያዙ ተገቢ ነው።

እስላማዊ ሀገራትም ሆኑ ክርስቲያናዊ ሀገራት፥ አንዳቸው በሌላው ላይ ዕይታቸውን ሊጭኑ አይገባም፡፡ ነገር ግን፥ እንዳለመታደል ሆኖ፥ በምዕራቡ ዓለም የሚታየው ይህ አይደለም። የምዕራቡ ዓለም ኃያላን መንግሥታት በተናጠል ሙስሊሞች በራሳቸው ሃይማኖት መሠረት ራሳቸውን የማስተዳደር መብት እንዳይኖራቸው ለማድረግ አለ

እረፍት ይንቀሳቀሳሉ። በዚህም መሠረት፥ ራሳቸውን ለይስሙላ እስላማዊ እያሉ ለሚጠሩ፥ ነገር ግን ለሰብአዊ መብቶች ጥበቃ፥ ለወንዶችም ሆነ ለሴቶች ነፃነቶች፥ እንዲሁም የእውነተኛ እስላማዊ መንግሥት መገለጫ ለሆነው በሕዝብ ለሕዝብ የሆነ መንግሥት ምሥረታ ፀር ለሆኑ አምባገነኖች ድጋፋቸውን ይሰጣሉ። በዚህም የተነሳ በአሁነ ወቅት በዓለማችን ላይ እውነተኛውን እስላማዊ መንግሥት ሊወክል የሚችል አንድም የለም። ነፃ እና ፍትኃዊ የሆነ ዴሞክራሲያዊ ሂደት አንድን እስላማዊ ፓርቲ ወደ ድል ባቃረበው ቁጥር፥ በሥልጣን ላይ በሚገኘው አምባገነናዊ አገዛዝ እና የዴሞክራሲ ጠበቃ ነን በሚሉት ዋነኞዎቹ የምዕራቡ ዓለም መንግሥታት መካከል የሚፈጠር እንቆቅልሻዊና አሳፋሪ ጥምረት በሂደቱ ጣልቃ በመግባት፥ በማሸነፍ ጎዳና ላይ ያለው ፓርቲ ዴሞክራሲያዊ መሆን ወይ አለመሆኑን ያሳይ ዘንድ ዕድል እንኳ ሳይሰጡት ሂደቱን ያጨናግፉታል። በቃ! የዴሞክራሲ ጠበቃ እና አበጋዝ ነን ባዮቹ ከዴሞክራሲ ይልቅ አምባገነናዊው አገዛዝ እንዲቀጥል ነው የሚሹት። ይህ ሊታበል የማይችል እውነታ ነው።

እስላማዊ ሀገራት [ወይም ሕዝባቸው] በእስላማዊ ሕግጋት ለመተዳደር በሚያነሱት ጥያቄ ላይ ከሚሰነዘሩት ክሶች አንዱ፥ የእነዚህ ሀገራት ዜጎች የሆኑ አናሳ ክርስትያኖች እና አይሁዳውያን ሁኔታን የሚመለከት ነው። ይህን መሰሉ ተቃውሞ የፖለቲካ መጫወቻ ሆኖ ከመነሳቱም በላይ፥ በመገናኛ ብዙኃንና በፖለቲከኞች ከመጠን በላይ ተጋንኖ ይቀርባል። እንደ እውነቱ ግን፥ ይህ ክስ በመሬት ላይ ምንም ዓይነት ተዓማኒ መሠረት የለውም። እምብዛም የማይታወቅ ሐቅ ቢሆንም ቅሉ፥ እስላማዊው ሥርዓት ለየት ከሚልባቸው ባህርያቱ አንዱ በሆነው በዚህ ጉዳይ ላይ፥ ክርስቲያኖች እና የአይሁድ ማኅበረሰብ አባላት በሃይማኖት ሕግ መሠረት የሚያካሂዷቸውን ጉዳዮች በየሃይማኖቶቻቸው መመሪያዎች መሠረት እንዲያካሂዱ ያለ አንዳች ጣልቃ-

ገብነት ለራሳቸው ይተውላቸዋል። ነገር ግን ሁለቱም ማኅበረሰቦች በሃይማኖት ሕግ መሠረት የሚያካሂዷቸው ጉዳዮች በጣም ጥቂትና በዋነኝነት ከቤተሰብ ነክ ጉዳዮች (ጋብቻ፥ ፍቺ፥ ውርስ እና የመሳሰሉት) ጋር የተያያዙ ናቸው። ከዚህ በተረፈ፥ ከመጻሕፍቶቻቸውም ጋር ሆነ ከሌሎች የእምነት ቀኖናዎቻቸው ጋር ምንም ግጭት ሳይፈጠር አናሳዎቹ የማኅበረሰብ አባላት፥ ከዴሞክራሲያዊ መርኖች ጋር በተጣጣመ መልኩ፥ ብዙኃኑ ከሃይማኖታዊ እምነታቸው በመነጨ ልንመራበት ይገባል በሚሉት ሕግ ፊት በእኩልነት ይታያሉ እንጂ፥ ከቶውንም አይበደሉም።

ይህን ካልን በኋላ ግን፥ ሸሪኣን ተግባራዊ ከማድረግ ጥያቄ ጋር በተያያዘ ጥቂት አስተያየቶችና ስጋቶችንም ሳንጠቅስ ብናልፍ ለቅን አስተሳሰብ ተገዢነታችን የተሟላ አይሆንም። በሸሪኣ የመተዳደር ጥያቄ በብዙ አጋጣሚዎች ወደ መፈክር እና ስሜታዊ ጩኸት ደረጃ መገፋቱ የሚካድ አይደለም። አንዳንድ ከእውቀት ይልቅ በስሜት የሚነዱ ወጣቶች የሸሪኣ ትግበራ ጥያቄን ከሌሎች ሃይማኖቶች ተከታዮች ጋር ወደ መፋጠጫ አጀንዳነት ሲቀይሩት ይታያል። ነገር ግን ሸሪኣው ራሱ ፍፁም ተቃራኒ በሆነ መንገድ ወጣቶች ይህን ባህሪያቸውን እንዲገሩት ነው የሚያዝዛቸው። ሸሪኣው ከወጣቶች የሚጠብቀው፥ በማንም ላይ የፍርሃት ስሜት እንዳይፈጠር፥ ስጋቶች እንዲወገዱ፥ እና የጥሩ ዜጋ ስነ-ምግባርን በተግባር እንዲያሳዩ ነው። ይህ ሃይማኖቱን ከልብ የሚተገብሩ ሙስሊሞች እና ብዙዎቹ እስላማዊ ንቅናቄዎች የሚያራምዱት ቢሆንም ቅሉ፥ በምዕራቡ ዓለም መገናኛ ብዙኃንም ሆነ በፕሮፌሽናል የፖለቲካ ከበባት ሽፋንም ሆነ ትኩረት የማይሰጠው ጉዳይ ነው።

እዚህ ጋ [በእስላማዊ ሀገራት] በዴሞክራሲያዊ አማራጭ የሕዝብን ውሳኔ ተገን አድርገው ለሚንቀሳቀሱ እስላማዊ የፖለቲካ ፓርቲዎች ጥቂት የምክር ቃል ማስፈር

አስፈላጊ ይሆናል። ምንም እንኳ የምርጫ ፍልሚያቸውን በማራኪው የእስልምና ሰንደቅ ስር ቢያካሂዱም፥ ለመራጮቻቸው የሸሪኣን ግቦች ለማሳካት ያዘጋጁትን ዝርዝር መርኃ-ግብር ማቅረብ ይኖርባቸዋል። “እስልምና” በሀገራቸው የተንሰራፋውን ውስብስብ ኢኮኖሚያዊ፥ ማኅበራዊ እና ፖለቲካዊ ችግሮች የሚፈታ አስማታዊ ቃል አይደለም። ለእነዚህ ችግሮች በሸሪኣው ማዕቀፍ ሊተገበሩ የሚችሉና ተገቢ መፍትኄ ለመስጠት የሚያስችሉ ጥልቅት ያላቸው ቴክኒካዊና በከፍተኛ ባለሙያዎች የተካሄዱ ጥናቶች መሥራት ይኖርባቸዋል። የዴሞክራሲ አማራጭን የወሰዱ የፖለቲካ ድርጅቶች ለቃላቸው ታማኝና እውነተኛ እንዲሆኑ እስልምና ያዝዛቸዋል። ይህም ማለት፥ ዴሞክራሲያዊ ዲስኩርን ሥልጣን እስከሚይዙ ድረስ ብቻ ተጠቅመውበት፥ ሥልጣን ከጨበጡ በኋላ ለንፋስ የመስጠት ክህደት መፈፀም እንደሌለባቸው አበክሮ ያሳስባል። ከዚህ የከፋው ሁኔታ ደግሞ፥ እስላማዊ ፓርቲ በዴሞክራሲያዊ መንገድ ወደሥልጣን ከወጣ በኋላ፥ ለሕዝቡ የገባቸውን ቃል ኪዳኖች መፈፀም ሳይችል ሲቀር፥ የእርሱ ውድቀትና ከሥልጣን መወገድ፥ የእስልምና ውድቀት ተደርጎ ይወሰዳል በሚል የተሳሳተ እሳቤ፥ ውድቀትን ለመቀበል አሻፈረኝ ማለትና በዚህም መንፈስ በማጭበርበርም ሆነ ቀጣዩ ምርጫ እንዳይካሄድ በማድረግ የሀገሪቱን ሕዝብ የማይበጀውን የማስወገድ መብት መንፈግ፥ ዞሮ ዞሮም ራሱን የቻለ ሌላ አምባገነን ሆኖ ማረፍ ነው! እስላማዊ ፓርቲዎች በዚህ የዴሞክራሲ ሂደት ገና አልተፈተኑም፤ ሊፈተኑ ይገባቸዋል እንጂ ግን፥ ያለ ተግባራዊ ፈተና በቅድመ-ፍርድ መገፋታቸው ፍትኀዊ አይደለም።

ከሕዝባቸው ፈቃድ ውጭ በሥልጣን ላይ የሚገኙት የእስላማዊ ፓርቲዎቹ ተቀናቃኞች፥ ታይተውና ተፈትነው መውደቃቸው በተግባር የተረጋገጠ ሆኖ ሳለ፥ የዓለማችን አንጋፋዎቹ ዴሞክራሲያዊ ሀገራት፥ ለእነርሱ ድጋፍ መስጠታቸው

በሞራልም ሆነ በሌላ በማንኛውም መስፈርት ተገቢም ትክክልም አይደለም። ስለዚህም ድጋፋቸውን ሊነፍጓቸው ይገባል። እስላማዊ ፓርቲዎች ወደ ሥልጣን ቢመጡ እንኳ፥ አምባገነን እስከሆኑና ለሕዝባቸው የገቡትን ቃል ካልፈፀሙ፥ በተመሳሳይ መልኩ ለእነርሱም ድጋፍ ሊሰጧቸው አይገባም:: ምክንያቱም ሕዝቡ የሚፈልገው እስላማዊ ሕግጋትን ብቻ ሳይሆን፥ እስላማዊ ባህርይ እና ሐቀኝነትንም ጭምር ነው። በሸሪአ ሕግ እናስተዳድራለን ከሚሉና አልፎም ጉራ ከሚነዙ መንግሥታት መካከል ለምሳሌ ያህል ሊጠቀሱ የሚችሉ አንዳንድ ታዋቂ ሀገራት በእኛ አስተያየት ሸሪአን በተመለከተ የሐቀኝነት ወይም የእውቀት፥ አልያም የሁለቱም የጎላ ችግር አለባቸው። ለሸሪአ አጠቃላይና የተሟላ ዐውድ ተገቢውን ዋጋ ሳይሰጡ ከወንጀለኛ መቅጫ ሕግጋቱ ጥቂቱን ቆንጥሮ ተግባራዊ በማድረግ በሸሪአ እንተዳደራለን ማለት ግልጽ አጭበርባሪነት ነው። በገዢው መደብ አባላት የሚፈፀም መጠነ-ሰፊ የሙስና ወንጀልን እና በሀገራቱ ሀብት ላይ ያለአንዳች ተጠያቂነት በስግብግብነት የሚፈፀሙ ምዝበራዎችን 'ሃይ' ለማለት አንዳችም ሙከራ እንኳ ሳያደርጉ፥ በተራ ሰዎች የተፈፀሙ አነስተኛ ወንጀሎች ላይ ከባባድ ቅጣቶችን ተግባራዊ ማድረግ በፍፁም እስላማዊ ተብሎ ሊወሰድ አይችልም።

በእስልምና፥ መሪው ለሀገሩ ሕዝብ ተጠያቂ ከመሆኑም በላይ፥ የሕዝቡ አገልጋይ እንጂ ጌታ (አዛዥ ናዛዥ፥ ፈላጭ ቆራጭ ገዢ) አይደለም። ከበርቴዎች ያሻቸውን የሕግ ጥሰት እየፈፀሙ ይኖሩ ዘንድ ፈቅዶ፥ ተራ እና ደካማ ዜጎችን ፍርድ ፊት ማቆምና መፍረድ ከእስልምና ጋር ይጻረራል። ሸሪአው ከመጀመርያ እስከመጨረሻው ጫፍ እንጂ ከመጨረሻው ጫፍ ወደ መጀመርያው ሊተገበር አይገባም። ወንጀሎችን ለመቀነስ፥ እስልምና ባለ ሦስት ዘርፍ ስልቶችን አቀናጅቶ ጥቅም ላይ ያውላል፦ እስላማዊ ንቃተ-ኅሊናን (በትምህርትና በሥልጠና) መኮትኮት፤ ወደ ወንጀል ሊመሩ

የሚችሉ (ማኅበራዊና ኢኮኖሚያዊ) ችግሮችን መከላከል፤ እንዲሁም በመጨረሻ በሕግ የተደነገጉ ቅጣቶችን ሥራ ላይ ማዋል - በዚሁ ቅደም ተከተል መሠረት። ሕጉ ተፈጻሚ የማይሆንበት አንድም ሰው የለም።

ዴሞክራሲ

ባለንበት ዘመን እስልምና ከዴሞክራሲ ጋር ይጣጣማልን የሚለው ጥያቄ በጣም ተደጋግሞ ይነሳል። ለዚህ ጥያቄ አሉታዊ ምላሽ የሚሰጡት ሰዎች፥ አንዳችም ነገር የማይጋሩ የተለያዩ ሰዎች ስብስብ መሆናቸው በጣም የሚያስገርም ነው። ልክ በ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መባቻ ላይ የተወሰኑ ሙስሊም ምሁራን በምዕራቡ ዓለም በእጅጉ በመማረክ፥ የምዕራቡ ዓለም ተሞክሮ አረረ መረረ ሳይባል በጎውም ሆነ መጥፎው እንዳለ ሊወሰድ እንደሚገባ ይወተውቱ እንደነበረው ሁሉ፥ ባለንበት ዘመን ደግሞ፥ የምዕራቡ ዓለም የምግባር ዝቅጠት እና የፖለቲካ ኢ-ፍትኀዊነት በፈጠረባቸው፥ ባሰቡት ልክ ያለመሆን እውነታ ሳቢያ፥ ብዙዎች ተቃራኒ ጽንፍ በመያዝ ዴሞክራሲን ጨምሮ፥ ‹ምዕራባዊ› የሆነዉን ነገር በሙሉ ውድቅ የማድረግ ዝንባሌ ያንፀባርቃሉ። እስላማዊ በሚባሉት ሀገራት ያሉት ዓለማዊ አምባገነኖች፥ ዴሞክራሲን የመጥላታቸው ምሥጢር ሌላ ሳይሆን፥ ከአምባገነንነታቸው የመነጨ ሲሆን፥ ለሙስሊም ሕዝባቸው ዴሞክራሲን ኢ-እስላማዊ አድርገው የሚያቀርቡት የራሳቸውን ጥቅም ባማከለ ስሌት መሆኑ ግልጽ ነው። ‘እስላማዊ’ ካባ የደረቡና አገዛዛቸውን ‘እስላማዊ’ ብለው የሚጠሩ አምባገነኖች ዴሞክራሲ ለእስልምና እምነት ባዕድ እንደሆነ የሚሰብኩ ሲኾን፥ በቅርብ አማካሪዎቻቸው ሰልፍ ውስጥም ይህንኑ *ማኪያቬሊያዊ* ሚና ለመጫወት ፈቃደኛ የሆኑ፥ ‹ተከፋይ የሃይማኖት ምሁራን› አልሿቸው - የቤተ-መንግሥት አሊሞች።

በምዕራቡ ዓለም ውስጥ ያሉ ነባር የእስልምና ጠላቶች፥ በመገናኛ ብዙኃንም ሆነ በፖለቲካ ክበባት፥ እስልምናን ለዴሞክራሲያዊ እሴቶች አንዳችም ቦታ የሌለው ፀረ-ዴሞክራሲ ሃይማኖት አድርጎ ለማቅረብ፥ ደከመን ሰለቸን ሳይሉ ይታትራሉ። ዓላማቸው፥ ያለ ምንም ጥርጥር፥ እስልምናን ከምዕራቡ ዓለም የሕዝብ አስተያየትና ስነ-ልቡና ይበልጥ ማራራቅና የሙስሊሞችን ገፅታ ማጠልሸት የሚቻል ብቻ ሳይሆን ተገቢም አድርጎ በማቅረብ፥ መንግሥቶቻቸው በሙስሊሞች ላይ የሚከተሉት መጥፎ ፖሊሲ እና የሚያራምዱት ኢ-ፍትኀዊ አቋም ተቀባይነት እንዲኖረው ሁኔታዎችን ማመቻቸት ነው። ከዚህም አኳያ፥ አዘውትረው ብዙኃኑ ሕዝባቸው ሙስሊም በሆነባቸው ሀገራት ዴሞክራሲ ያለመኖሩን ጉዳይ ያነሳሉ። ይህን ሲያደርጉ ግን የመካከለኛው ምሥራቅ ሕዝቦችን የዴሞክራሲ መሻት የሚደፍቁት አምባገነኖች ብቸኛውን ውጤታማ ድጋፍ የሚያገኙት ዴሞክራሲያዊ ከሚባሉት የምዕራቡ ዓለም መንግሥታት የመሆኑን ሐቅ አይጠቅሱም።

ምናልባት በ7ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመርያ ላይ ጎልውና ያገኘውን እስላማዊ ሥርዓት፥ ከብዙ ክፍለ-ዘመናት በኋላ ከዳበሩት የምዕራቡ ዓለም የዴሞክራሲ ተቋማት ጋር ማነጻጸር የሚያስኬድ ላይሆን ይችላል። ለነገሩ የምዕራቡ ዓለም ዴሞክራሲያዊ ሥርዓቶችም ቢሆኑ፥ አንዱ ከሌላው ፍፁም ተመሳሳይም አይደሉም። የሚጋሩት ነገር ቢኖር የዴሞክራሲን መርኆች እና ርዕዮት ብቻ ነው። ቅዱስ ቁርኣን (ከአንድ ሺህ አራት መቶ ዓመታት በፊት) የሹራ፥ ማለትም ጉዳዮች በጋራ ውይይት እና ምክክር ውሳኔ የሚያኙበት አሠራር፥ መርኆችን በማያሻማ ቋንቋ ደንግጓል። ይህ መርኅ በእስልምና ቀዳሚ ዘመናት (ማለትም በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) እና በቀደምቶቹ ተከታዮቻቸው) በተግባር ላይ የዋለ መሆኑ የዴሞክራሲ ፋናወጊ ተደርጎ ለመታሰብ ብቁ ያደርገዋል።

ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) እንደ ነቢይነታቸው የሚያስተላልፉት ትዕዛዝ ያለ ምንም ማንገራገር ተፈጻሚ ሊሆን ግድ ነበር፡፡ ነገር ግን፥ ሃይማኖትን ከፈጣሪ በወረደላቸው መሠረት ወደ ሰዎች ከማድረስና ከማብራራት ውጪ ባሉ ሌሎች ጉዳዮች ላይ፥ [የሃይማኖቱ መምሪያ በሆነው ቅዱስ ቁርአን ማዕቀፍ ከተወሱ ትንቢቶች በቀር]፥ መጻዒውን ጊዜ መተንበይ የሚችሉ፥ ወይም ሌሎች ሰዎች በየሙያ መስካቸው ካላቸው እውቀት የበለጠ አለኝ ብለው የማይሉ፥ እንደማናቸውም ሰብአዊ ፍጡር መሆናቸውን ራሳቸው በአጽንዖት ተናግረዋል። በሙስሊሞችና በጣዖት አምላኪ አረቦች ጥምር ጦር መካከል በተካሄደው የመጀመርያና በታሪክም እጅግ ትልቀ ቦታ በሚሰጠው የበድር ጦርነት ዋዜማ፥ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) በቁጥር አናሳ ሠራዊታቸውን ለማሰማራት የወታደራዊ አሰላለፍ ዕቅድ ነደፉ። ከተከታዮቻቸው አንዱ፥ “የአላህ መልእክተኛ ሆይ! ይህ የአሰላለፍ ዕቅድ፥ ያለጥያቄ ተቀብለን እንፈጽመው ዘንድ ከአላህ በዋህይ (ራዕይ) የተገለፀልዎ ነውን፥ ወይስ ከነፍስዎ (ከራስዎ) አመንጭተው የነደፉት ስትራቴጂና ዕቅድ ነው?” ብሎ ጠየቃቸው። እርሳቸውም በግል ሐሳባቸው የነደፉት እንጂ በመለኮታዊ ራዕይ የተገለጠላቸው አለመሆኑን ነገሩት። በዚህን ጊዜም ይኸው ባልደረባ (ተከታያቸው) አማራጭ የአሰላለፍ እቅድ ሐሳብ አቀረበ። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ምክሩን ተቀብለው የእርሱን ዕቅድ አፀደቁ። ውጤቱም አንፀባራቂ ድልን መጎናፀፍ ሆነ።

ከጥቂት ዓመታት በኋላ ደግሞ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ተልዕኮ ጠላቶች በመዲና የሚገኙትን ሙስሊሞች ለማጥቃት ከፍተኛ ቁጥር ያለው ሠራዊት አስከትለው ተንቀሳቀሱ። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የጠላትን ጦር መዲና እስከሚደርስ ጠብቆ እዚያው የመፋለም ሐሳብ ነው የነበራቸው። ከባልደረቦቻቸው ጋር በተደረገው ውይይት ግን አብዛኛዎቹ ከመዲና ወጥተው ጠላትን በኡሁድ ጋራ ከፍ ያለውን ቦታ ይዘው ቢገጥሙት እንደሚሻል

ተናገሩ። ነቢዩም (ሰ.ዐ.ወ) ለምክክር መርኅ በመገዛት የብዙኃኑን ሐሳብ ተቀበሉ። በጦርነቱም ድሉ ወደ ሙስሊሞች ያዘነበለ መሰለ። በዚህ ላይ ሳሉ ግን፥ ከጋራው ላይ ቦታ እንዲይዙ የታዘዙት ቀስተኞች፥ ጦርነቱ በድል እየተጠናቀቀ ነው ብለው አሰቡ። እናም ምንም ቢፈጠር፥ በፍፁም ቦታቸውን እንዳይለቁ ከነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የተሰጣቸውን ትዕዛዝ በመጣስ፥ ቦታቸውን ለቅቀው ሸሽት ላይ የነበሩ የጠላት ወታደሮችን ማሳደዱን ተቀላቀሉ። በጦርነቱ ላይ የጠላትን ፈረሰኛ ጦር ይመራ የነበረውና ምጡቅ የወታደራዊ ስልት አዋቂው ኻሊድ ኢብኑ ወሊድ፥ የሙስሊሙ ጦር ቀስተኛ ሠራዊት የፈፀመውን ስህተት አስተዋለ። እናም በእርሱ አመራር ስር አሳቻ ቦታ ይዞ የነበረውን ፈረሰኛ ጦር አንቀሳቅሶ፥ ሙስሊም ቀስተኞች የነበሩበትን ጋራ የኋልዮሽ በመዞር፥ የሚሸሹ የጠላት እግረኛ ወታደሮችን እያሳደዱ በነበሩት ሙስሊሞች ላይ ከኋላ ገስግሶ መጣባቸው፤ ሙስሊሞቹ ያልጠበቁት ዱብዕዳ ወረደባቸው፤ የዐውደ ፍልሚያው ሚዛን ተገለበጠ፤ የጥቃት በትር ሙስሊሞቹ ላይ በከፋ ሁኔታ ወረደ፤ ከባድ ኪሳራ ካስተናገዱ በኋላ ለመሸሽ ተገደዱ። በሙስሊሞቹ በኩል ሁለት ጊዜ ስህተት የተፈፀመ ቢሆንም ቅሉ፥ ከጥቂት ጊዜያት በኋላ፥ አላህ ነቢዩን የሚያጽናኑ የቁርኣን አናቅጽ እንዲህ ሲል አወረደ፡- ***ከአላህም በኾነች ችሮታ ለዘብክላቸው። ዐመለ መጥፎ፥ ልበ ደረቅም በኾንክ ኖሮ ከዙሪያህ በተበተኑ ነበር። ከእነርሱም ይቅር በል። ለእነርሱም ምሕረትን ለምንላቸው። በነገሩም ሁሉ አማክራቸው። ቁርጥ ሐሳብም ባደረግህ ጊዜ በአላህ ላይ ተመካ። አላህ በእርሱ ላይ ተመኪዎችን ይወዳልና።*** (3፥159) ምክክር (ሹራ) በሁሉም ደረጃዎችና በየትኛውም የሕይወት ዘርፍ፥ በቁርኣን በተወሱ አነስተኛ የሚመስሉ ጉዳዮች ላይም ጭምር የግድ አስፈላጊ ውሳኔ ላይ የመድረሻ ሂደት ነው። ለምሳሌ፥ ጡት በመጥባት ላይ ያለ/ች ሕፃንን ጡት የማስጣል ውሳኔ በጋራ ምክክርና በሁለቱም ወላጆች ይሁንታ ላይ ተመሥርቶ ነው መወሰድ ያለበት።

የነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ኅልፈት፥ የነቢያት ሰንሰለት ፍጻሜ ሆነ፤ ከእርሳቸው በኋላ ወደ ምድር ነቢይ እንደማይላክ የአላህ ውሳኔ ነበርና። ነገር ግን የነቢዩን ኅልፈት ተከትሎ፥ በእርሳቸው የተዘረጋውን የሕይወት ሥርዓት የሚያስቀጥል ርዕሰ-መንግሥት መተካቱ የግድ ነበር። የእርሳቸው ምትክ የሚሆነውን ሰው የመምረጡ ሂደትም ይፋዊ በሆነ ክርክር ላይ ተመሥርቶ ተካሄደ። ከአንድ በላይ ተፎካካሪ የነበረበት ይህ ክርክርም ተካሂዶ፥ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የቅርብ ተከታይ የሆኑት አቡበክር የመጀመርያው ኸሊፋ ሆነው ተመረጡ። በዚያም ከንዋኔ በሥራ ላይ የነበረው እስላማዊ መርኅ ፀንቶ ይቆይ ዘንድ ከማንም በላይ በራሳቸው በአቡበክር አጽንኦት ተሰጥቶት ተደነገገ። ከዚህም በመነሳት፥ በሙስሊም ማኅበረሰብ ውስጥ መሪ የሚመረጥበትን ሂደት የሚገዙ መሠረታዊ ሕግጋትን እንደሚከተለው ጠቅለል አድርገን እናቀርባለን።

1. ሥልጣኑ (የኃላፊነት ቦታው) በሕዝብ ፈቃድና ይሁንታ ብቻ ሊይያዝ ይገባል። (አቡበከርም ወዲያውኑ በስፍራው ያልነበሩ ሌሎች ሰዎች በእርሳቸው መመረጥ የሚስማሙ መሆኑን ለማረጋገጥ አስተያየታቸውን ጠይቀዋል።)

2. ሹመቱ ከቅድመ-ሁኔታ ጋር የተቆራኘ ነው። (ኸሊፋው አቡበክር፥ “ለአላህ እስከታዘዝሁ ድረስ ብቻ ታዘዙኝ” ሲሉ አውጀዋል።)

3. የሕዝቡ ይሁንታን የመስጠት መብት፥ ይህንኑ ይሁንታ ከመንፈግ መብት ጋር የተቆራኘ ነው፤ (ኸሊፋው አቡበክር የአምላክን ሕግ በሚፃረር መልኩ ሲሠሩ ካዩዋቸው ሕዝቡ ለእርሳቸው አለመታዘዝ እንደሚችል ተናግረዋል።)

4. መሪው የጽሕፈት ቤቱን ተግባራት በተሟላ ሁኔታ ይፈጽም ዘንድ በሕዝቡ የተቀጠረ የሀገርና የሕዝቡ አገልጋይ ወይም ሠራተኛ ነው። (ኸሊፋው አቡበክር የኸሊፋነት ሥራቸውን በጀመሩባቸው የመጀመርያዎቹ ጥቂት ቀናት ኑሯቸውን ለመደጎም በመሻት ንግዳቸውን ለማስተዳደር ጊዜያቸውን ሲሰጡ በተመለከቱ ጊዜ ሕዝቡ ኸሊፋው አንድ ሃብታምም ደሀም የማይባል በአማካይ የኑሮ ደረጃ ለይ የሚገኝ ሙስሊም የሚያገኘውን ያህል ደመወዝ እንዲቀበሉና ሙሉ ጊዜያቸውን ለመንግሥታዊ ሥራቸው ብቻ እንዲሰጡ አድርገዋቸዋል።)

5. ርዕሰ-ብሔሩ የልሂቃኑ፥ የመኳንንቱ አልያም ልዩ ጥቅም ወይም ፍላጎት ያላቸው ቡድኖች ታጋች አይደለም። ኸሊፋው ከዚህ አኳያ ሲናገሩ፡- “ከእናንተ መካከል ደካማው፥ መብቱን እስከማስከብርለት ድረስ እኔ ዘንድ ጠንካራ ነው፤ ከእናንተ መካከል ጠንካራውም ከእርሱ ልወስድ የሚገባኝን እስከምወስድበት (ግዴታውን እስከሚፈጽም) ድረስ እኔ ዘንድ ደካማ ነው።” ብለዋል።

በአጭሩ፥ ይህ ከላይ ያነበብነው፥ በዛሬው ዘመን በአብዛኛዎቹ ‘እስላማዊ’ በሚባሉት ሀገራት በተግባር ሲፈፀም ከሚታየው ተቃራኒ ነው ማለት ይቻላል። እስላማዊው ‘ኢምፓየር’ እየሰፋና ሥልጣኔውም እየጎለመሰና እየጠለቀ በሄደባቸው ጊዜያት፥ ነገሮች እስልምና በሚያዝዘው አቅጣጫ እየነጠሩ ቢጓዙ ኖሮ፥ ሙስሊሞች በዘመናዊ ዴሞክራሲያዊ ሀገራት የሚታዩ ምርጥ ምርጥ እሴቶችን የሚያፀድቅ፥ ከጉድለቶቹ ግን የጠራ የመንግሥት ዓይነት ሊኖራቸው ይችል እንደነበር የሚያጠራጥር አይደለም።

ነገሮች ለተወሰኑ ጊዜያት በጣም ተስፋ ሰጪ በሆነ መልኩ መጓዝ ችለው ነበር። 2ኛው ኸሊፋ ዑመር ኢብኑል ኸጣብም፥ ሕዝቡ በትክክል ሲሠሩ እንዲደግፉቸው፥ ሲሳሳቱ ደግሞ ሊያርማቸው ኃላፊነት እንዳለበት አስጠንቅቀዋል። ይህን ማሳሰቢያ

ሲያስተላልፉም አንድ ሰው፥ “መንገድ የሳትህ እንደሆን፥ በሰይፋችንም ቢሆን እናቃናሃለን” አላቸው። የኸሊፋው ምላሽ፥ “እንደሱ ባትለኝ ከሳሪ ነበርህ፤ እኛም ባንቀበልህ ከከሳሪዎች እንሆናለን፤” የሚል ነበር።

እንዳለመታደል ሆኖ ግን፥ ይህ በጎ ባህል፥ በእስልምና ታሪክ ከተፈጠሩት አሳዛኝ ክስተቶች አንዱ በሆነው ክስተት አማካይነት ተሰበረ። ከኸሊፋው ዑመር በኋላ መሪነቱን የተረከቡት ኸሊፋው ዑስማን፥ ከንቅዘት ጋር በተገናኘ ተወነጀሉና ዓመጽ ተነሳባቸው፤ ይህም ዓመጽ እርሳቸውን በመግደል ተጠናቀቀ። በኸሊፋው ላይ ወዲያውኑ በዑስማን እግር የተተኩት የነቢዩ የአጎት ልጅ፥ እንዲሁም የልጃቸው ባል (አማቻቸው) የሆኑት በነቢዩ ዘንድ እጅግ ተወዳጅ የነበሩት ዓሊ ቢን አቡ ጧሊብ ነበሩ። ዓሊ የላቀ የግል ብቃት የነበራቸው በመሆናቸው ለኸሊፋነት ሲመረጡ፥ በመዲና የነበሩ ታዋቂ ሰዎችና ሰፊው ሙስሊም ህዝብ ቃል-ኪዳን ሊገባላቸው ጎረፈ። ነገር ግን፥ በወቅቱ የእስላማዊው ‘ኢምፓየር’ አካል የነበረችው ሶሪያ ገዢ ሙዓዊያ ቢን አቡ ሱፍያን ቃል ኪዳን ለመግባት አሻፈረኝ አለ፤ የኋላ ኋላም ከፍተኛ ቁጥር ያለው ጦር እየመራ ወደ መዲና ዘመተ። ወደ መዲና ሲዘምት እንደ ምክንያት ያወጀው የዑስማንን ገዳዮች መቅጣትን ነበር፤ ምክንያቱም ሙዓዊያ በአማጽያኑ ከተገደሉት ኸሊፋ ዑስማን ጋር ዝምድና ነበረው (ሁለቱም የኡመያድ ነገድ አባላት ናቸው)፡፡ እናም ሙዓዊያህ ገዳዩን ለማጣራት የተራዘመ የሕግ ሂደት ውጤትን በመጠበቅ ፈንታ፥ የብቀላ እርምጃ እንዲወሰድ ጠየቀ። [ለዓሊ የታዛዥነት ቃል-ኪዳን ያልገባው ሙዓዊያ፥ ጦሩን እየመራ ወደ መዲና ጉዞ መጀመሩ ሲሰማም፥ ኸሊፋው ዓሊ በእርሳቸው የሚታዘዝ ጦር አንቀሳቅሰው ሲፊን ላይ ከባድ ጦርነት ተካሄደ።] በጦርነቱም ድሉ በእጅጉ ወደ ኸሊፋው ዓሊ ማድላቱ ታወቀ። ነገር ግን ሙዓዊያ ብልጥ ፖለቲከኛ ነበር፡፡ በእርሱ ካምፕ ውስጥም በተንኮል በጣም የተካኑ

ጥቂት ሰዎች ነበሩ። ከእነዚህ ሰዎች ጋር በመመካከርም ሙዓዊያ ጦርነቱ ቆሞ ጉዳዩ በግልግል ዳኝነት ይታይ የሚል በብልጠት የተነደፈ ሐሳብ አቅርቦ ተቀባይነት አገኘ። ጉዳዩ [ፖለቲካዊ ብልጠት የተቀላቀለበት በመሆኑ ምክንያት] ጦርነቱን ማስቆም ቢችልም፥ ዘላቂ ዕልባት ማስገኘት ግን አልቻለም። በመሃሉ በሂደቱ ያልተደሰቱ ሰዎች ሙዓዊያንም ዓሊንም ለመግደል ተንቀሳቀሱ። ነገር ግን ውጥናቸውን ማሳካት የቻሉት በዓሊይ ላይ ብቻ ሆነ። የዓሊይ መገደል በሕዝበ-ሙስሊሙ ላይ ከፍተኛ ድንጋጤ ፈጠረ። ይሁንና የዐሊይ የመጀመርያ ልጅ እና ተተኪ የሆኑት ሐሰን (ዐ.ሰ.) በሽምጋዮች አማካይነት ከሙዓዊያ ጋር ድርድር ካደረጉ በኋላ፥ ተጨማሪ ደም መፋሰስን ለማስቀረት ሥልጣናቸውን ለሙዓዊያ ለማስረከብ ተስማሙና ቃል-ኪዳን (በይኣ) ገቡ። በድርድሩ ላይ ሙዓዊያ ሥልጣን ወደ ልጁ በማስተላለፍ ቤተሰባዊ ስርወ-መንግሥት እንዳይተክል ተስማምተው ነበር። ሙዓዊያ በሥልጣኑ ላይ በደንብ ከተደላደለ ከጥቂት ጊዜ በኋላ ግን ሕዝበ-ሙስሊሙን ዳግመኛ ያስደነገጠ ድርጊት ፈፀመ። ከእርሱ ኅልፈት በኋላ ሕዝቡ ልጁን የዚድን የሥልጣኑ ወራሽ አድርጎ ሊቀበል ቃል-ኪዳን እንዲገቡለት፥ 'እሺ' ያለ የሚሸለምበት፥ እምቢ ያለ ደግሞ የሚቀጣበት ስልት ሥራ ላይ በማዋል፥ አስገደደ፤ [ሙዓዊያ ሲሞት ልጁ የዚድ በእግሩ ተተክቶ ሥልጣኑን ወረሰ።] በዚህም ጊዜ የዓሊ (ዐ.ሰ.) ሁለተኛ ልጅ የሆኑት ሑሴን (ዐ.ሰ.) የየዚድን ሥልጣን በመቃወም አምፀው ተነሱ። [በዚህ ጊዜ ሙዓዊያ ብቻ ሳይሆን፥ ሐሰንም አልፈው ነበር።] የኢራቅ ነዋሪዎች ለሑሴን ድጋፋቸውን እንደሚሰጡ፥ ማለትም ከጎናቸው እንደሚሰለፉ ቃል ገብተውላቸው ነበር። ነገር ግን በማዕከላዊ መንግሥቱ በተሸረበ ተንኮል እና ጭካኔ፥ የሑሴንን ጦር ሳይቀላቀሉ ቀሩ ወይም ካዱት። ከመካ ተነስቶ ወደ ኢራቅ በመዝመት ላይ የነበረው፥ ከሰባ (70) የማይበልጡ ታማኞቻቸው ያሉበት የሑሴን ጦር፥ ካርበላ ላይ ሲደርስ በሙቶ ሺህዎች በሚቆጠሩ የየዚድ ጦር ሠራዊት አባላት ተከበቡ። ሑሴን እና ሰባዎቹ

ታማኝ ተከታዮቻቸው መሸሸንም ሆነ እጅ መስጠትን ከመምረጥ ይልቅ በአስደናቂ ወኔ የመጨረሻው ሰው እስከሚሰዋ ድረስ በፍፁም ጀግንነት ተዋጉ። ይህ የጀግንነት ተጋድሏቸውም የኋላኋላ ለሁለት ክፍለ-ዘመናት በገዛው የዑመያድ ስርወ መንግሥት መቃብር ላይ የተተከለ የመጀመርያው ሚስማር ተደርጎ በታሪክ ተመዘገበ።

ይህ ክስተት ለሺኣ እንደ ንቅናቄ መወለድ ዐብይ መሠረት ሆነ። ንቅናቄው ራሳቸውን የዓሊይ ደጋፊ (በአረብኛ 'ሺአ' ማለት ነው) ብለው የሚጠሩ አጥባቂ ሃይማኖተኞችን ያቀፈ ነበር። ንቅናቄው አነሳሱ ላይ እንደ ፖለቲካዊ ተቃውሞ ቢጀምርም፥ ነገር ግን ፖለቲካው ከሃይማኖት ሊለይ የሚችልበት ሁኔታ አልነበረም። ለፍትኅ መስፈን መታገል ሃይማኖታዊ ግዴታ ነበርና። በሂደት ደግሞ ሺኣነት ሲጀመር ኸሊፋነት ይገባው የነበረው ለዓሊ እና ከእርሳቸው በመቀጠልም ከፋጢማ (ዐ.ሰ.) ለሚወለዱት ልጆቻቸውና የልጅ ልጆቻቸው በተዋረድ መሆን ነበረበት በሚል እሳቤ ዙርያ የሚያጠነጥን የእስልምና አንድ ወገን ወደ መሆን አደገ።

ሺኣዎች በሂደት ብቁ ተቀጥላ ዕይታዎችን በማዳበር ወደተለያዩ ወገኖች የተከፋፈሉ ሲኾን፥ ከእነዚህ ውስጥ በዐብይነት የሚታወቀውና ብዙ ተከታዮች ያሉት 'ኢትና አሸሪይ' ወይም በአሥራ ሁለቱ ኢማሞች የሚያምኑት ይገኙበታል። በአሥራ ሁለቱ ዒማሞች የሚያምኑ ሺኣዎች በሕጻንነቱ ምሥጢራዊ በሆነ ሁኔታ ተሰውሯል ብለው የሚያምኑት አሥራ ሁለተኛው ኢማም፥ ወደፊት አንድ ቀን የሚጠበቀው ማህዲ[13] ሆኖ ተመልሶ ይመጣል፤ ፍትኀዊ አገዛዝንም ይመሠርታል ብለው ያምናሉ። ሺኣዎች ከዓለም ሙስሊሞች ከ10 እስከ 20 በመቶ ያህል ሲሆኑ፥ ቀሪዎቹ በተለምዶ ሱንይ

---

[13] አል-ማህዲ፡ ቃል በቃል ሲተረጎም "የተመራው" ማለት ሲኾን፣ በአንዳንድ ሐዲሶች ከፍርዱ ቀን በፊት እንደሚመጣና አማኞችን በፍትኅ ወደ ድል እንደሚመራ በትንቢት ተነግሯል፡፡

ተብለው ይጠራሉ። ሺአዎች [ለዓሊ (ዐ.ሰ.) ሊሰጥ ሲገባ] ኢ-ፍትኀዊ በሆነ መንገድ በአቡበክር ተይዟል ለሚሉት የኸሊፋነት ሥልጣን ስምምነታቸውን ፈቅደው ሰጥተዋል በማለት በሱኒዎች ላይ ቅሬት ያሰማሉ፡፡ ያም ሆኖ ግን፥ ሁሉም ሺአዎች በቁርኣን እና በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ነቢይነት ያምናሉ። ሺአዎች በየዓመቱ የካርበላ ጦርነትን እና የሑሴንን (ዐ.ሰ.) ሰማዕትነት የሚዘክሩ ሲኾን፥ ክስተቱን ሲዘክሩም ቀደምቶቹ አባቶቻቸው፥ ሑሴን ባካሄዱት ተጋድሎ እጅግ ወሳኝ ቅጽበት ላይ ስላልደረሱላቸው (ስለከዷቸው) ፀፀታቸውን ለመግለፅ፥ ብዙዎቹ ራሳቸውን ይገርፋሉ ወይም ደረታቸውን በቀኝ እጃቸው ይመታሉ። እዚህ ላይ ሳይጠቀስ ሊታለፍ የማይገባው ሐቅ፥ ሱኒዎችም ለዓሊ (ዐ.ሰ.) እና ለሁለቱ ልጆቻቸው ለሐሰን እና ለሑሴን (ዐ.ሰ.)፥ እንዲሁም ለቤተሰቦቻቸው (አህሉል በይት) ትልቅ አክብሮት፥ ፍቅር፥ ውዴታ እና አዘኔታም ጭምር ያላቸው መሆኑ ነው።

ምንም እንኳ ልናወሳው የሞከርነው እጅግ በጣም በአጭሩ ቢሆንም፥ አሁን ታሪክ እዚህ ላይ ይብቃንና፥ ወደተነሳንበት የዴሞክራሲ ጉዳይ እንመለስ። ከዚህ በላይ የተረክነው አሳዛኝ ታሪካዊ ክስተት ሥልጣን በሕዝብ የታዛዥነት ቃል ኪዳን ሳይሆን በጎራዴ እና በወርቅ አማካይነት ከአባት ወደ ልጅ የሚተላለፍበት ቤተሰባዊ ሥርወ-መንግሥት እንዲተከል አሳዛኙን አሉታዊ ምሳሌ ያስቀመጠ ክስተት ነበር። የዚህ አሳዛኝ ክስተት ዳፋ የተከታዮቹን ብዙ ዘመናት የሙስሊሙ ዓለም ታሪክ ያለማቋረጥ ሲያውክ ኖሯል። አምባገነን ገዢዎች ሁልጊዜም ኢ-ፍትኀዊ ድርጊቶቻቸውን የሃይማኖት ቀለም የሚቀቡላቸው አሽርጋጅ የሃይማኖት ምሁራን ከአጠገባቸው አያጡም፡፡ በአንጻሩ መራራውን ሐቅ በድፍረት የሚናገሩ ምሁራን ሕይወታቸውን አልያም ነፃነታቸውን ለመክፈል (መስዋዕት ለማድረግ) ይገደዳሉ። ነገሮች መሪው ጥሩ በሚሆንበት ጊዜ ጥሩ ይሆኑና፥ መጥፎ በሚሆንበት ጊዜ ደግሞ የዚያኑ ያህል

መጥፎ ይሆናሉ። ከፋቱ ደግሞ መጥፎዎቹ መብዛታቸው ነው። በዚያም አለ በዚህ ግን፥ የሕዝቡ የሥልጣን ባለቤትነትና በመሪያቸው ላይ የነበራቸው መብት ተሸረሸረ። እንዲያም ሆኖ፥ በቀደምቶቹ የእስልምና ዘመናት ሁልጊዜም እውቀትን መሻት፥ በሳይንሳዊ ምርምር ልቆ መገኘትና ሥልጣኔን መመሥረት ሃይማኖታዊ ግዴታ መሆኑን የሚያምኑ ሰዎች ስለነበሩ፥ የመንግሥታዊ ሥርዓቱ ዴሞክራሲያዊ ባህርይ እየከሰመ ቢሄድም፥ እስላማዊ ሥልጣኔ ማበቡን ቀጥሏል። መንግሥታት በሁሉም መስኮች የሚካሄዱ ጥናትና ሳይንሳዊ ምርምሮችን ያበረታቱ የነበረ ቢሆንም፥ ነገር ግን ከገዢዎቹ አንጻር ስለ ሕዝቡ መብቶች ለመናገርም ሆነ ለመጻፍ የሚደረጉ ጥረቶችንም ሆነ፥ ያልተገደበ ሥልጣናቸው ልጓም እንዲበጅለት የመጠየቅ አዝማሚያዎችን ይጨቁኑ ነበር። እስላማዊው ሥልጣኔ በሌሎች የእውቀት መስኮች ያስመዘገባቸውን ድንቅ ነገሮች ከግምት በማስገባት፥ በሕዝቡ ሕገ-መንግሥታዊ መብቶች ዙርያ ይጽፏቸው የነበሩ ጽሑፎች ኃያል እና ድንቅ መሆናቸው ባይካድም፥ ብዙ ግን አልነበሩም።

ዴሞክራሲን በመቃወም ለሚንዘፈዘፉ እና ፊታቸውን ለሚያጨማድዱ ሙስሊም ወንድሞች ልነግራቸው የምፈልገው፥ ዴሞክራሲ ከሙስሊሙ ዑማ ችግሮች አንዱ ሆኖ የማያውቅ መሆኑን ነው። የሕዝበ-ሙስሊሙ ለረጅም ዘመናት የዘለቀና ያልተቋረጠ ችግርስ ፈላጭ ቆራጭነት (ማን አለብኝነት) እና አምባገነን አገዛዝ ነው። ረጅሙ የሙስሊሙ ዓለም ታሪክ ይህን ሐቅ ገልጦ ሊያሳየን ካልቻለ፥ ችግሩ የእኛ መታወር ነው። እስልምና ዴሞክራሲን መሸከም የሚችል ጫንቃ የለውም ብለው ለሚከስሱ፥ ተ ሳ ስ ታ ች ኋ ል እላችኋለሁ፡፡ ግን ደግሞ በእስልምና እና በዴሞክራሲ መካከል ዐብይ የሚባል ልዩነት እንዳለም ልነግራችሁ እወዳለሁ። በምዕራቡ ዓለም ዴሞክራሲ፥ የአምላክ ተቃዋሚዎች አብላጫውን ድምፅ ማግኘት

ከቻሉ፥ አምላክ ድምፅን በድምፅ ለመሻር ሙብት ተሸናፊ ይሆናል። ወደ እስልምና ስንመጣ ግን፥ ሕገ-መንግሥቱ በሸሪኣ ላይ የተመሠረተ በመሆኑ፥ ከአምላካዊው ሕገ-መንግሥት ጋር የሚቃረን ማንኛውም ሕግ ኢ-ሕገ-መንግሥታዊ ነው የሚሆነው። በዚያም ዐውድ ውስጥ ዴሞክራሲያዊ ሂደቱ መቶ በመቶ ሥርዓቱን ጠብቆ ይጓዛል ወይም ይፈስሳል።

ባለንበት ዘመን የሚታየው እስላማዊ ማንሰራራት፥ በተለይ በምዕራቡ ዓለም መገናኛ ብዙኃን ሰፊ ሽፋን ከሚሰጠው ቁጣን የሚቀሰቅስ ጽንፈኝነት፥ ነውጠኛ አነጋገር ወይም የፈላጭ ቆራጭ ዓለማዊ እና ሃይማኖተኛ መሰል መንግሥታት ገጽታ በእጅጉ የራቀ ወይም የተለየ ነው። ንቃተ-ኅሊናው የዳበረና ብዙም ድምፁ የማይሰማ ሰፊ የሆነ ሙስሊም ማኅበረሰብ፥ የሃይማኖቱን እውነታዎች በቅጡ የተረዳቸው ሲኾን፥ ከታሪክም ተገቢውን ትምህርት ለመውሰድ አዕምሮውን ያዘጋጀ ነው። የዚህ ሰፊ ማኅበረሰብ ማንሰራራት ሌሎችን በመጻረር ባዶ የመፈክር ጩኸት በማስተጋባት የሚነዳ አይደለም፤ ከዚያ ይልቅ ፍትኅዊና ትክክለኛ ለውጥን እውን ለማድረግ በእውቀት ላይ በተመሠረት ጥረት የሚጓዝ ነው። ለነገሩም'ኮ ከረጅም ዘመናት በፊት አንቱ የተባሉ ሙስሊም ምሁራን፥ አምባገነንነት እና ኢ-ፍትኀዊነት መለያው ከሆነ "እስላማዊ" ተብዬ መንግሥት ይልቅ ፍትኅን የሚያነግስ እስላማዊ ያልሆነ መንግሥት ይሻላል ሲሉ በይነዋል።

ውስጣዊ ማንነት

አምስቱ የእስልምና አዕማድ

በዚህ መጽሐፍ ምዕራፍ አንድ እና ሁለት የእምነት መሠረቶችን፥ በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) እንደተደነገገው መጥቀሳችን ይታወሳል፡፡ በነቢዩ እንደተወሳው፥ እምነት ማለት፡- "በአላህ፥ በላካቸው መላእክት፥ በቅዱሳን መጻሕፍቱ፥ በመልእክተኞቹ፥ በመጨረሻው ቀን፥ እና ማንኛውም ነገር በአላህ እውቀትና እም-ቅድመ-ዓለም ውሳኔ ስር መሆኑን ማመን ማለት ነው (በእም-ቅድመ-ዓለም የአላህ ውሳኔ ማመን፥ ከነፃ ፈቃድ ጋር የሚቃረን አይደለም፤ ከዚያ ይልቅ የሚመለከተው መጥፎም ሆነ ጥሩ ከሰውየው ቁጥጥር ውጭ የሆኑ ነገሮችን ነው።)" በተጠቀሱት ቀዳሚ ምዕራፎች ስለ እምነት መሠረቶች ስናነሳ፥ በጭፍን ሊቀበሏቸው የሚገቡ ግትር ቀኖናዎች አድርገን አልጠቀስናቸውም፡፡ ከዚያ ይልቅ ምክኑያዊ በሆነ መልኩ ልናብራራቸው ሞክረናል። ይህ አቀራረብ፥ ምልክቶችን በመጠቆምና ማሰላሰልን የሚጋብዙ ጥያቄዎች በማቅረብ ሰዎች አዕምሯቸውን ተጠቅመው እንዲያስተነትኑ የሚሞግተውን የቁርኣኑን መንፈስ የተከተለ፥ እምነትን የመጫን ሳይሆን፥ የማሳመን አቀራረብ ነው።

ሊግገዙት የሚገባው አንድ አምላክ ብቻ ነው ያለው የሚለው የእስልምና መሠረታዊ የእምነት አዋጅ፥ ከእምነቱ አዕማዶችም ጭምር ከሌሎቹ አብርሃማዊ ሃይማኖቶች፥ ማለትም ከክርስትና እና አይሁዳዊነት ጋር ተመሳሳይ ነው። በእውነቱ እስልምና ቀደምት የአላህ መልእክተኞችንና ተከታዮቻቸውን ኢስላምን የሚከተሉ ሙስሊሞች ሲል ነው የሚገልጻቸው፡፡ ኢስላም የሚለው ቃል ትርጉሙ "ለአላህ ፈቃድ እጅ መስጠት" ማለት ነው። በዚህ ምዕራፍ፥ የእስልምና ሃይማኖትን እና የሸሪኣውን

አጠቃላይ ምንዳር ካስጨበጥን ዘንድ፥ በዚህኛው ንዑስ ክፍል ደግሞ በተለየ መልኩ በእስልምና የሚከወኑትን የአምልኮ ሥርዓት ገፅታዎች እንዳስሳለን። የአምልኮ ሥርዓት የእስልምና ማዕከላዊ ጉዳይ ነው። ትኩረቱ በግለሰቡ ሙስሊም ላይ ነው። የዚህም ምክንያት፥ ሙስሊሙ ማኅበረሰብ የጤናማ አማኞች ድምር እንዲሆን፥ ወይም በሌላ አነጋገር፥ ማኅበረሰባዊው ሕንጻ በጤናማ ጡቦች እንዲገነባ የሚል ነው።

በእስልምና ግዴታ የተደረጉ የአምልኮ ሥርዓተ-ክንዋኔዎች፥ በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) በሚከተለው መልኩ ተገልጠዋል፦ “እስልምና በአምስት አዕማድ ላይ የተገነባ ነው። ከአላህ በስተቀር ሊግገዙት የሚገባው ጌታ የለም፥ ሙሐመድም የአላህ መልእክተኛ ናቸው በማለት በልብ አምኖ በቃል መመስከር፤ ሶላትን መስገድ፤ የግዴታ ምፅዋት (ዘካ) መስጠት፤ የረመዳንን ወር መፆም፤ እንዲሁም አቅሙ የሚፈቅድለት ሙስሊም በሕይወቱ አንድ ጊዜ ሐጅ መፈፀም ናቸው።” በሌላም ጊዜ ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) እስልምና ምንድነው ተብለው ሲጠየቁ፥ እነዚህን አምስት አዕማድ ጠቅሰዋል። መቼም ሕንጻዎች በአምዶቻቸው ብቻ እንደማይገለፁ፥ ይልቁንም የአምዶች ፋይዳ ጠቅላላውን ሕንጻ መደገፍ ስለመሆኑ ብዙም መናገር የሚያሻ አይደለም። እንደዚሁ፥ እስልምናንም በሥርዓተ-አምልኮ ብቻ የሚገድቡ ያለ ጥርጥር እስልምናን ምልዓት ባለውና አጠቃላይ ተፈጥሮውን (ምንነቱን) ባገናዘበ መልኩ ለመረዳት ያልበቁ፥ ይልቁንም የእነዚህ የአምልኮ ተግባራት ወይም የሥርዓተ-አምልኮዎች ዓላማና ፋይዳ የአማኙን ስብዕና (ባህርይ) በመቅረጽ ረገድ እገዛ ማድረግ መሆኑን ለመገንዘብ አቅም የሚያጥራቸው ናቸው።

“አምስቱ የእስልምና አዕማድ” የአምልኮ ዝቅተኛ መስፈርቶች ወይም መለኪያዎች ሲሆኑ፥ ማንኛውም አላህን ለማስደሰት ታስቦ የሚተገበር ሕጋዊ (ሸሪኣዊ ቅቡልነት ያለው) ተግባር ሁሉ እርሱን (አላህን) ከማምለክ ነው የሚቆጠረው። በዚህም መንፈስና ዐውድ ማንኛውንም በጎ ተግባር መከወን፥ ያለ ምንም ገደብ በእጅጉ ይበረታታል። ከሰዎች ጋር ሲገናኙ ፈገግታ ማሳየት፥ ወይም ደግሞ ከመንገድ ላይ ሰዎችን ሊጎዱ የሚችሉ ነገሮችን ማስወገድ፥ ራሳቸውን የቻሉ በጎ አድራጎት ናቸው። እኒህ ሀሉቱም ተግባራት በምዕመናን ይፈፀሙ ዘንድ በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) የታዘዙ ናቸው። አንድ ሰው የፈጣሪን ውዴታ ለማግኘት ብሎ የሚፈጽማቸው በጎ ተግባራት በሙሉ ሕጋዊ የአምልኮ ተግባራት መሆን ይችላሉ። ስለ አምልኮ ተግባራት ይህን ካልን ዘንድ፥ ከዚህ ቀጥለን የእያንዳንዱን የእስልምና አዕማድ ትርጉም ምጥን በሆነ መልኩ እናብራራለን።

መመስከር (ሸሃዳ)፡- “ከአላህ በስተቀር ሊግገዙት የሚገባው ጌታ የለም፥ ሙሐመድም (ሰ.ዐ.ወ) የእርሱ መልእክተኛ ናቸው” የሚለው ቀላል ዓረፍተ ነገር፥ የእስልምና ዋነኛው ቁልፍ (Password) ነው። ወደ እስልምና እቅፍ የሚገቡ አዲስ ሙስሊሞች መፈፀም የሚጠበቅባቸው ነገር፥ ይህን የእምነት አዋጅ ከልብ አምኖ፥ በሁለት ምስክሮች ፊት በአንደበት ማወጅ ብቻ ነው። ፎርማሊቲው ይህ ብቻ ነው። ‘ሸሃዳህ’ ወደ ስግደት በሚደረግ ጥሪ (አዛን) ወቅት የሚካተት ሲኾን፥ ለሁሉም ስግደቶች በሚቆምበት ወቅትም ይደገማል። እንዲያም ሆኖ፥ ሸሃዳህ ከፎርማሊቲ የላቀ ጥልቅ ትርጉም አለው፡፡ ምክንያቱም አላህን ብቻ አምላክህ አድርገህ እንደምትቀበልና እንደምትግገዛው ስታውጅ፥ ይህ ማለት ሕይወትህን የሚቀርፅና የሚመራ እርሱ ብቻ መሆኑን በጽናት ከማወጅህም ጋር፥ ለሌላ ለማናቸውም ተጽዕኖዎች፥ ለሰዎችም ሆነ ለነገሮች፥ ለስሜቶችም ሆነ ለፍላጎቶች ለመንበርከክ አሻፈረኝ እያልህ/ሽ ነው።

ሙሐመድ የአላህ መልእክተኛ መሆናቸውን የሚያውጅ ሰውም፥ ለነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) መመሪያዎችና ትምህርቶች ተገዢ ለመሆን ቃል ኪዳን እየፈፀመና ይህንኑ ቃል ኪዳኑንም እያፀና ነው። ከዚሁም ጋር፥ የነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) መመሪያዎችና ትምህርቶችን መለኮታዊነት እውቅና መስጠቱን እያስረገጠ ነው። በእስላማዊ የሕግ ፍልስፍናና ባለፉት አያሌ ዘመናት የእስልምና እውቀት ጽሑፎች፥ ‹ከአላህ በስተቀር ሊግገዙት የሚገባው ጌታ የለም፤ ሙሐመድም የእርሱ መልእክተኛ ናቸው› ብሎ የማወጅን ጥልቅ አንድምታዎች የሚተነትኑ አያሌ ቅጾች ተጽፈዋል።

ስግደት ወይም ሥርዓተ-ፀሎት (ሶላት)፡- የእስልምና ሥርዓተ-ፀሎት ወይም ስግደት፥ በሰፊ ትርጉሙ ከምናውቀው ፀሎት የተለየ የራሱ ገፅታዎች ያሉት ሥርዓተ-አምልኮ ነው። ፀሎት የሚለው ቃል በማንኛውም ጊዜና በየትኛውም ቦታ በስሜት ከፈጣሪ ጋር ግንኙነት ማድረግን፥ እርዳታውን መሻት እና ቅኑን መንገድ እንዲመራን (‹በቀኝ አውለኝ› እንዲሉ)፥ ይቅርታን እንዲለግሰን መጠየቅን ወዘተ. የሚያካትት፥ በቁርአንም የታዘዘና በሌሎች ሃይማኖቶችም የሚበረታታ ተግባር ነው። የእስልምና ሥርዓተ-ስግደት ከዚህ በተለየ ሁኔታ ራሱን የቻለ የከንዋኔ ቅርፅ እና ይዘት ያለው ሲኾን፥ አካልና መንፈስ ኅብር ባለው መንገድ ተሳትፎ የሚያደርጉበት ሥርዓት ነው። በቀን ውስጥ ቢያንስ አምስት ጊዜ ይከናወናል፡- ማለዳ ጎህ ከመቅደዱ በፊት፥ ከዕኩለ ቀን እልፍ ሲል፥ ከሰአት በኋላ፥ ጀንበር እንደጠለቀች እና ሙሉ በሙሉ ከጨለመ በኋላ።

የእስልምና ሥርዓተ-ስግደቶች በማንኛውም ንፁህ በሆነ ስፍራ (በመኖሪያ ቤት፥ በመስጂድ፥ በመናፈሻ፥ በሥራ ቦታ፥ ቢሮ ውስጥ ወዘተ.) በአንድ ግለሰብ (ለብቻ) ወይም ሙስሊም ወንዶች እና/ወይም ሴቶች በሕብረት፥ ከወንዶቹ አንዳቸው የስግደቱ መሪ (ኢማም) በመሆን ይከናወናል። አምስቱ ስግደቶች እያንዳንዳቸውን

ለመከወን በጣም ጥቂት ደቂቃዎች ብቻ ነው የሚወስዱት። በዕለተ ጁምዓ (አርብ) ዕኩለ ቀን ላይ የሚሰገደው ሶላት በመስጂድ፥ በሕብረት የሚሰገድ ሲኾን፥ ከስግደቱ በፊት በኢማሙ ትምህርታዊ ንግግር (ኹጥባ) ይደረጋል። የስግደት መሪ (ኢማም) የክህነት ማዕረግ የተሰጠው የ'ቄስ' አቻ አይደለም፤ እያንዳንዱን ሥርዓተ-ስግደት አንድ ሰውዬ ብቻ መምራቱም ግዴታ አይደለም። ነገር ግን፥ የስግደት መሪን በመምረጥ ላይ የሃይማኖት አዋቂነትና የቁርኣን እውቀት ያለው ሰው መሆኑ ከግምት ይገባሉ። (እነዚህን እስካሟሉ ድረስ ነጋዴም፥ የቢሮ ሠራተኛም፥ ሐኪምም፥ መምህርም ሆነ ሌላ፥ እንዲሁም የሃይማኖት ሊቅ የስግደት መሪነት ኃላፊነትን ሊቀበሉ ይችላሉ።)

ሥርዓተ-ስግደትን ለመፈፀም ሰጋጁ/ጇ የግድ የቅድመ-ስግደት የትጥበት ሥርዓትን (ውዱዕ) በመፈፀም ንፁህ መሆን ይኖርባቸዋል። ይህ የውዱዕ ሥርዓት አፍን መጉመጥመጥ፥ በአፍንጫ ቀዳዳዎች ውሃ ሳብ አድርጎ መልሶ ወደ ውጪ በመተንፈስ አፍንጫን ማፅዳት፥ ፊትን፥ እጆችን እስከ ክርን ድረስና እግሮችን ማጠብ፥ እንዲሁም በእርጥብ እጆች ራስን እና ጆሮዎችን ማብበስን ያካትታል። አንድ ጊዜ በተደረገ ሥርዓተ-ትጥበት አንድ ወይም ከዚያም በላይ ብዙ ስግደቶች ሊከናወኑ ይችላሉ። ነገር ግን አንዴ ውዱዕ ካደረጉ በኋላ እንቅልፍ የተኛ፥ ውሃ ሽንት ወይም ሰገራ፥ አልያም ቆሻሻ አየር ያስወጣ፥ ድጋሚ ውዱዕ ማድረግ ይኖርበ/ባታል። የግብረ-ስጋ ግንኙነት ከተፈፀመ፥ ሙሉ ገላን መታጠብ ግዴታ ይሆናል። ሴቶች በወር አበባ ላይ በሚሆኑበት ጊዜ ከስግደት የሚታቀቡ ሲኾን፥ የወር አበባቸው መፍሰሱን ሲያቆም ገላቸውን መታጠብ አለባቸው። በተመሳሳይ መልኩ፥ ወንዶች የዘር ፈሳሽ ከወጣቸው ገላቸውን መታጠብ ይኖርባቸዋል። ከሥርዓተ-ስግደት ጋር በተያያዘ እነዚህ የንፅህና ድንጋጌዎች መከበራቸው ግዴታ ቢሆንም፥ ከመደበኛ ሥርዓተ-ስግደት ውጪ፥

ማንኛውም ሰው ፈጣሪውን በማሰብ በውዱዕም ሆነ ያለ ውዱዕ ግላዊ ፀሎት (ዱዓ) ማድረግ ይችላል።

እያንዳንዱ ስግደት (በተለያዩ ሰዓታት ከመስገዱ በቀር) በመሠረቱ፥ አላህን ብቻ እንደ ተመልካች በማሰብ የሚከወን በመሆኑ አንድ ነው፡፡ ስግደቱ የሚፈፀመው ፊትን ወደ ካዕባ በመግጣጨት ነው፡፡ ካዕባ፥ አንድ አምላክን ለመገዛት በነቢዩ ኢብራሂምና በበኩር ልጃቸው በእስማኤል የተገነባውና፥ ከዘመናት በኋላ በአረቢያ ምድር የመካ ከተማ ለመሆን በበቃው ስፍራ የሚገኘው የመጀመርያው መስጊድ ነው። በየትኛውም የዓለም ክፍል የሚገኙ ሙስሊሞች ፊታቸውን ወደ ካዕባ አቅጣጫ በማድረግ የሚሰግዱ ሲኾን፥ መካ ውስጥ በሚገኘው የካዕባው መስጂድ ውስጥ ብቻ፥ ሙስሊሞች ካዕባውን ማዕከል በማድረግ ዙሪያውን ከብበው ይሰግዳሉ (ምንኛ ማራኪ ትዕይንት!) ካዕባው ከሚገኝበት መስጂደል ሐረም በስተቀር በመላው ዓለም የሚገኙ ሙስሊሞች በቀጥተኛ መስመር፥ በመካከላቸው ምንም ክፍተት ሳይፈጥሩ ትከሻ ለትከሻ ተጋጥመው ወደ መካ አቅጣጫ በመቆም ነው ስግደታቸውን የሚከውኑት። ወንዶችና ሴቶች በጋራ በሚሰግዱበት ጊዜ ሴቶች በአብዛኛው አንድ ላይ ሆነው ከወንዶቹ ኋላ ይሰግዳሉ። ከኋላ መሰለፋቸው ግን ፊትና ኋላ መሰለፍን ግድ በሚል ሁኔታ ውስጥ ለሴቶቹ ምቾት የተመረጠ እንጂ፥ ሃይማኖታዊ መስፈርት አይደለም። በተለያዩ ወለሎችና ጎን ለጎን ባሉ የተለያዩ አዳራሾችም ውስጥ የመስገድ ዕድሎች ባሉበት በዚህ ዘመን፥ ይህ ብዙ የሚያነጋግር ርዕሰ ነገር አይደለም።

የስግደት ሥርዓት የሚጀመረው፥ አላሁ አክበር በሚሉት ቃላት ነው። 'አላሁ አክበር' ማለት 'አላህ (ከሁሉም ነገር የበለጠ) ታላቅ ነው' ማለት ሲኾን፥ ሰጋጁ/ጂ ይህን ካሉበት ቅጽበት ጀምሮ፥ ለዚህ 'ዩኒቨርስ' ጀርባቸውን በመስጠት ለፈጣሪያቸው ብቻ

ስግደታቸውን በትኩረትና በፍፁም የመተናነስ ስሜት ይከውናሉ። በእያንዳንዱ የስግደቱ ክፍል የግድ መካተት የሚኖርበት አስፈላጊ ፀሎት፥ ሰባት አንቀጾች ያሉትን የቁርአን የመክፈቻይቱ ምዕራፍ (ሱረቱል ፋቲሐህ) ማንበብ ነው። እርሱም ቁርአኑ በወረደበት በአረብኛ የሚነበነብ ሲኾን፥ ትርጉሙ፡- “*ምስጋና ለአላህ ይገባው፥ የዓለማት ጌታ ለኾነው፤ እጅግ በጣም ርኅሩኅ፥ በጣም አዛኝ፥ የፍርዱ ቀን ባለቤት ለኾነው፤ አንተን ብቻ እንገዛለን፤ አንተንም ብቻ ርዳታን እንለምናለን። ቀጥተኛውን መንገድ ምራን። የነዚያን በእነርሱ ላይ በጎ የዋልክላቸውን፥ በነሱ ላይ ያልተቆጣህባቸውንና ያልተሳሳቱትንም ሰዎች መንገድ (ምራን፤ በሉ)፡፡* [1፡1-7] የሚል ነው፡፡ የተቀረው የስግደቱ ክፍል ተጨማሪ የቁርአን ክፍሎችን ማንበብን፥ [እጆችን ጉልበት ላይ አሳርፎ] ማጎንበስን፥ እንዲሁም ተንበርክኮ ግንባርን መሬት በማስነካት (ለአላህ) መስገድን የሚያካትት ሲኾን፥ በመጎንበስ ጊዜ *“ሱብሃነ ረብቢየል ዓዚም”* (ከሁሉም በላይ ትልቅ ለሆነው ጌታዬ ጥራት ይገባው)፥ ከመጎንበስ በመነሳት ጊዜ *“ሰሚዕ አልላሁ ሊመን ሐሚዳህ”* (አላህ አመስጋኙን ሰው ይሰማል)፥ በግንባር በመደፋት ጊዜ ደግሞ፥ *“ሱብሃነ ረብቢየል አዕላ”* (ከሁሉም በላይ ልዑል ለሆነው ጌታዬ ጥራት ይገባው) የሚሉት አላህን የሚያልቁ ቃላት ይባላሉ - ይህን ከመሰለ ፀሎት በላይ ልብን በእርካታ የሚሞላ ምን አለ?! ሥርዓተ-ስግደቱ የሚደመደመው በጉልበት ተንበርክኮ እግሮች ላይ በመቀመጥ አኳኋን ሲኾን፥ በዚህ ጊዜም የእምነት ምስክርነት አዋጅን (ሸሃዳህ) ከመድገም ባሻገር፥ በነቢዩ ሙሐመድ እና በነቢዩ ኢብራሂም፥ እንዲሁም በቤተሰቦቻቸው ላይ የአላህ ሰላምና በረከት እንዲሰፍን የመሻት ፀሎትን ያካትታል።

ግዴታ የሆነው የዘወትር ስግደትም ሆነ፥ ተጨማሪ ምንዳን ለማግኘት (በፍላጎት) የሚከናወን ስግደት፥ ከፍተኛ ጥቅም የሚገኝበት መንፈሳዊ ጥሪት ነው። ለሰጋጁ

የሰላም፥ የንፅህናና የመረጋጋት ምንጭ ከመሆኑም በላይ፥ በማያቋርጥ ሁኔታ ፈጣሪን የማስታወስ እና ወደ አላህ የመቅረብ ስሜትን የሚያሰርፅ መንፈሣዊ ተግባር ነው። ሶላት ግርግርና ውክቢያ የሚበዛበት ሕይወታችንን በተረጋጋ መንፈስ ለመምራት በሚያስችል መልኩ የመግራት ኃይሉ እጅግ የሚደንቅ ነው። እያንዳንዷ ዕለት ከምትጀምርበት ቅፅበት አንስቶ በቀን ውስጥ አምስት ጊዜ በተለያዩ ሰዓቶች ልዩነት የሚከወኑ በመሆናቸው ስግደቶች የአምልኮው ከዋኞችን (አማኞችን) ደኅንነት ፈውስ ሊባል በሚችል ደረጃ ጠብቆ ለማቆየት ይረዳቸዋል። በስግደቶቹ መካከል ያለው የጊዜ ርቀት ምጣኔም በሰጋጆች አዕምሮ ውስጥ ለሽፍጥ፥ ለሐኬት እና ለዕኩይ ተግባር ቦታ እንዳይኖር የሚያደርግ ነው።

የግዴታ ምፅዋት (ዘካህ)፡- ገንዘብን በበጎ አድራጎት ላይ ማዋል በጣም የሚመሰገን ተግባር ነው፡፡ ሙስሊሞች ካላቸው ሀብት የቻሉትን ያህል ለበጎ ተግባር እንዲያወጡ የሚበረታቱ ሲኾን፥ ለዚህ ዓላማ የሚያወጡት የገንዘብ መጠን ላይ የተቀመጠ ጣሪያ የለም። ነገር ግን፥ የእስልምና ሦስተኛው አምድ - ዘካህ - ከዚህ ዓይነቱ በጎ አድራጎት የተለየ ነው፡፡ ምክንያቱም በበጎ ፈቃድ ላይ የተመሠረተ ሳይሆን፥ ግዴታና ከሀብት ላይ ተሰልቶ የሚሰጥ ነው። በአጠቃላይ አነጋገር፥ አንድ ሰው መሠረታዊ ፍላጎቶቹን ካሟላ እና ሌሎችም ወጪዎቹን ከሸፈነ በኋላ ከሚተርፈው ገንዘብ ተቀማጭ የሚያደርገው፥ አንድ ዓመት ከሞላው፥ ዓመት የሞላውን ተቀማጭ ገንዘብ የግድ በዘካህ አማካይነት ማጥራት፥ ማለትም ከተቀማጩ ገንዘብ 2.5 በመቶውን በዘካህ (የግዴታ ምጽዋት) መልክ መስጠት ግዴታ ይሆናል። በሌላ አነጋገር፥ ያለ ምንም ሥራ የተቀመጠ ገንዘብ (በየዓመቱ 2.5 በመቶ ዘካህ እየወጣበት) በአርባ ዓመታት ገደማ ውስጥ ሙሉ በሙሉ ተሟጥጦ ያልቅ ዘንድ ቅጣት አለበት ማለት ነው፡፡ ይህ መሆኑ ገንዘብን ሥራ ላይ በማዋል ለማኅበረሰብ አገልግሎት እንዲሰጥ ማድረግን

የሚያበረታታ መለኮታዊ ጥበብ ነው። ከጥሬ ገንዘብ በተጨማሪ፥ ከሌሎች የገቢ ዓይነቶችና የንግድ ትርፎችም ዘካህ የሚወጣበት የየራሱ ቀመር አለው፡፡ ይህም ከኢንዱስትሪ፥ ከግብርና፥ ከከብት ማድለብ፥ ከሪል ኢስቴት ወዘተ. የሚገኙ ትርፎችን የሚያካትት ሲኾን፥ እነዚህን ጉዳዮች በዝርዝር የሚዳስሱ ራሳቸውን የቻሉ ማጣቀሻዎችን መመልከት ተገቢ ይሆናል፡፡

ዘካህ፥ በሀብታሞች ሀብት ላይ ድሆች ያላቸውን መብት የሚመለከት መለኮታዊ ድንጋጌ በመሆኑ፥ እንደ አማራጭ የሚታይ የበጎ አድራጎት፥ ወይም የልግስና ተግባር አይደለም። በእስላማዊ ሀገራት ዘካ በመንግሥት የሚሰበሰብ ሲኾን፥ የሀገሪቱ በጀት ዋነኛ ምንጭ ሆኖ፥ እንደ አስፈላጊነቱ በሕግ በሚወጡ ሌሎች ግብሮች የሚታገዝ ነው። ዘካህ ፍትኀዊ በሆነ ሁኔታ የማሰራጨቱን ኃላፊነት ለሚወስድ ወይም ለሚወስዱ በጎ ፈቃደኛ እስላማዊ ተቋማት ሊሰሰጥ፥ አልያም እስላማዊ ሕግ ተግባራዊ በማይደረግባቸው አካባቢዎች (በዓለም ዙርያ፥ ሙስሊሞች አናሳ ሆነው በሚኖሩባቸው ወይም በዓለማዊ የመንግሥት አሥተዳደር ስር) ለሚኖሩ ደሃ ሙስሊሞች በቀጥታ ሊሰሰጥ ይችላል። ሙስሊም ያልሆኑ በጣም ደሃ ሰዎችም በተጠቃሚነት ሊካተቱ የሚችሉባቸው ሁኔታዎችም አሉ።

ዘካህ በአንድ ማኅበረሰብ አባላት መካከል ያለውን የማይበጠስ ትስስር የሚወክል እሴት ነው። ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) የማኅበረሰብ አባላትን "እንደ አንድ ሰው የአካል ክፍሎች ናቸው፤ አንዱ ከታመመ ሌሎቹ ሁሉም እንዲሁ ይታመማሉ" ሲሉ ገልፀዋቸዋል። ቃል በቃል ሲተረጎም፥ ዘካህ የሚለው የአረብኛ ቃል ትርጉም «ማጥራት" ማለት ነው። ይህም ማለት፥ አንድ ሰው ለድሆች የራሳቸውን ተገቢ ፍትኀዊ ድርሻ በመስጠት ሀብቱን ሊያጠራ እንደሚገባ የሚገልጽ እሳቤ ነው።

እውነተኛ ሙስሊሞች ዘካህ በሚሰጡበት ጊዜ፥ ድርጊቱን እንደ ዕዳ ሳይሆን፥ እንደ ትሩፋት (ወይም እንደ ኢንቨስትመንት) የመመልከት ልባዊ ስሜት ይሰማቸዋል።

የረመዳን ፆም፡- የረመዳን ወር የእስላማዊው የጨረቃ የዘመን አቆጣጠር አካል ሲኾን፥ የፀሐይ ዑደትን መሠረት ከሚያደርገው የዘመን አቆጣጠር በአሥራ አንድ ቀናት የሚያጥር በመሆኑ፥ ረመዳን በእያንዳንዱ ዓመት አሥራ አንድ ቀናት ቀደም ብሎ ይመጣል። ይህም፥ አንድ ሰው በሕይወት ዘመኑ በተለያዩ ወቅቶች እና የአየር ጠባያት ውስጥ የሚፆምበትን ሁኔታ ይፈጥራል። በሌላ አነጋገር፥ በ33 ዓመታት ውስጥ በፀሐዩ አቆጣጠር ያሉትን አሥራ ሁለት ወራት በሙሉ ይፆምባቸዋል ማለት ነው። በረመዳን ወር በእያንዳንዱ ቀናት ከንጋት እስከ ጀንበር መጥለቂያ ድረስ ሙስሊሞች ከምንም ዓይነት ምግብም ሆነ መጠጥ (ውሃም ጭምር) ይታቀባሉ። በቀኑ ጊዜ ከምግብና መጠጥ በተጨማሪ፥ የግብረ ስጋ ግንኙነት ማድረግም አይፈቀድም። ፆሙን ፆም ለማድረግም፥ አንድ ሰው የቁጣም ሆነ ሌላ ዓይነት መጥፎ ባህሪ ከማሳየት መቆጠብና ከፍተኛ የሆነ ትዕግስት መላበስ ይጠበቅበታል።

ረመዳን የረሃብ ወር አይደለም፡፡ የተመጣጠነ ምግብም ሆነ፥ ለሰውነት አስፈላጊ የሆነውን ፈሳሽ ማታ ላይ መውሰድ የተፈቀደ ነው። እንዲያም ሆኖ ማታ ላይ ሆነ ከንጋት ቀደም ምግብ በሚፈቀድበት ሰዓት በልኩ ብቻ መመገብ በእጅጉ ይመከራል። በህመም ላይ ያሉ አዋቂዎች፥ ሕፃናት፥ የሚያጠቡ እናቶች፥ እንዲሁም አረጋውያን እንዲፆሙ አይገደዱም።

አንድ ሰው የወትሮ ልማዶችን ስበት የሚቋቋምበትና፥ ረሃብ እና ጥማትን ችሎ የሚውልበት በመሆኑ፥ ረመዳን ለጿሚው ደረጃው የላቀ ራስን የመቆጠብ ትምህርት ወይም ልምምድ እና ፈቃድን የማስገዛት አቅም ወይም ጽናትን ለማዳበር ከፍተኛ

ጠቀሜታ አለው፡፡ (ራስን የማቀብ ተሰጥዖውን ካጣ፥ ሰብኣዊ ፍጡር ምን ቀረው?!) አንድ ሰው ከስጋዊ ተፈጥሮው ፍላጎቶች በላይ የመሆን አቅም ሲያዳብርና መንፈሳዊ ስብዕናውን ሲያፋፋ፥ ፆም እጅግ ግሩም የመንፈስ ማበልፀጊያ መሆኑን ያስተውላል። ወርኃ ረመዳን የመንፈሳዊ ተሐድሶና መነቃቃት ወቅት ሲኾን፥ የአንድን ሰው ባትሪ፥ ለቀሪዎቹ የዓመቱ ወራት ሊያገለግል በሚያስችል ደረጃ፥ 'ቻርጅ' እንደማድረግ ሊወሰድ ይችላል። የተጠናከረ የአምልኮ ተግባር ላይ መዋል እና ልግስና ወይም በጎ አድራጎት፥ የዚህ ወር ዐበይት ገፅታዎች ናቸው። ወሩ ሲፈፀምም ሙስሊሞች ከሁለቱ ታላላቅ ዒዶች አንዱ የሆነውን፥ የፆም ፍቺ በዓል (ዒድ አል-ፊጥር) ልዩ በሆነ የጠዋት የጋራ ስግደት እና ከቤተሰብና ከወዳጅ ዘመድ ጋር በመሰባሰብ በደስታ ያከብራሉ።

የሐጅ ጉዞ፡- እስልምና ከነቢዩ ኢብራሂም (ዐ.ሰ.) አሃዳዊ ተልዕኮ ጋር እጅግ በጥብቅ የተቆራኘ ከመሆኑ የተነሳ፥ ኢብራሂም ለፈጣሪያቸው ያሳዩትን ታዛዥነት መዘከር የእስልምና አምስተኛ አምድ ለመሆን በቅቷል። ነቢዩ ኢብራሂም (ዐ.ሰ.) በሕይወት ዘመናቸው ባለፉባቸው ብዙ ፈተናዎች ውስጥ ሁሉ፥ አላህን የመገዛት ጽናታቸውን በተግባር አሳይተዋል። በአንደኛው የሕይወት ፈተናቸው አላህ (ሱ.ወ.) ሚስታቸውን ሐጀርን (አጋርን) እና በዚያን ጊዜ አንድያ ልጃቸው የነበረውን ኢስማኢልን፥ በደቡብ ምዕራብ አረቢያ፥ ፈጽሞ ሰው የማይኖርበት ወደሚመስል ስፍራ ወስደው እዚያ እንዲተዋቸው አዘዘ። ኢብራሂም (ዐ.ሰ.) የሚስታቸውን እና የልጃቸውን ደኅንነት በተመለከተ ሙሉ እምነታቸውን በአላህ ላይ በመጣል፥ የኋላ ኋላ የመካ ከተማ ወደተቆረቆረበት ምድረ-በዳ ወስደው እዚያው ተውዋቸው። ኢብራሂም (ዐ.ሰ) ከሄዱ በኋላ፥ ይዛው የነበረው ቀለብ ሊያልቅ ሲቃረብ፥ የእስማኤል እናት -ሐጀር- ውሃ ፍለጋ በጭንቀት እና በተስፋ መቁረጥ አፋፍ ላይ ሁና በምትቃትትባቸው ቅጽበቶች፥

ከአላህ በሆነ ተዓምር የዘምዘም ምንጭ ከምድር ውስጥ ፈለቀ። [ሐጀር እና ልጇ እስማኤል በዚሁ ስፍራ ሕይወታቸውን ሲቀጥሉ] በየጊዜው ወደ ስፍራው እየመጡ ይጎበኟቸው የነበሩት ነቢዩ ኢብራሂም (ዐ.ሰ.)፥ ከዓመታት በኋላ በዚሁ ሥፍራ በልጃቸው እየታገዙ፥ አላህ በብቸኝነት የሚመለክበትን የመጀመርያውን መስጂድ እንዲገነቡ፥ ገንብተው ሲጨርሱም አማኞች ወደዚህ ስፍራ በመምጣት፥ አላህን በብቸኝነት ያመልኩ ዘንድ እንዲጣሩ ታዘዙ። [ኢብራሂምም (ዐ.ሰ.) ይህን የአላህ ትዕዛዝ ፈፀሙ።] ለኢብራሂም (ዐ.ሰ.) ከሁሉም እጅግ ከባድ ፈተና የነበረው ግን፥ የገዛ ልጃቸውን እንዲሰው (እንዲያርዱ) መለኮታዊው ትዕዛዝ በደረሳቸው ጊዜ ነበር። ያም ሆኖ፥ ነቢዩላህ ኢብራሂም፥ ይህን ትዕዛዝ በመቀበል ልጃቸውን ሊሰዉ ተነሱ። አላህ (ሱ.ወ.) የኢብራሂምን ፍፁም ታዛዥነት እና የእምነታቸውን ጥንካሬ ካየ በኋላ፥ በልጁ ምትክ ሙክት በግ በመልአኩ ጂብሪል አማካይነት ላከ።

ስለዚህም፥ ሐጅ የተጀመረው በነቢዩ ኢብራሂም (ዐ.ሰ.) እና በልጃቸው በኢስማዒል ሲኾን፥ ከዚያ ጊዜ ጀምሮ ጉዞው በየዓመቱ ሳይቋረጥ ቀጠለ። በሚያሳዝን መልኩ ግን፥ ከብዙ ትውልዶች በኋላ ሰዎች ከአሃዳዊው እምነትና አምልኮ እየተንሸራተቱ ወደ ጣዖት አምላኪነት በመግባት፥ አላህ በብቸኝነት እንዲመለክበት የተገነባውን መስጂድ ወደ ጣዖት አምልኮ ማዕከልነት ቀየሩት። እያንዳንዱ ከአሃዳዊው እምነት ያፈነገጠ የአረብ ነገድ የራሱን ጣዖት እያነፀና ስም እየሰጠው በካዕባው ውስጥ ያኖር ጀመር። የሐጅ ክንዋኔ ወቅት ሲደርስ፥ ሰዎች ከየስፍራው ወደ መካ የመምጣታቸው ልማድ ቢቀጥልም፥ ነገር ግን ወቅቱ አላህ የሚመለክበት ከመሆን ይልቅ፥ የፈንጠዝያ እና የአሼሼ ገዳሜ፥ የስካርና የሁከት ወቅት ሆነ፡፡ እያጨበጨቡ፥ እየዘፈኑና እያፏጩ በእርቃን ሆኖ ካዕባን መዞርን የመሳሰሉ አዳዲስ ሥርዓተ-አምልኮዎችም ተፈጠሩ። ከተቀዳሚው ዓላማና ውሉ ፍፁም ባፈነገጠ መልኩ የሚካሄደው ዓመታዊ ክንዋኔ

ለመካ ሰዎች ትልቅ የገቢ ምንጭ ሆነ። በእነዚህ ዘመናት ከዋነኛ የመካ የኢኮኖሚ መሠረቶች አንዱ፥ ይኸው ዓመታዊ የሐጅ ጉዞ ሲኾን፥ ሌላው በዓመት ሁለት ጊዜ በመካ በኩል የሚያልፉ የንግድ ቅፍለቶች በከተማዋ ከሚያደርጉት የእረፍት ቆይታ ጋር የተያያዘ ነበር። መካ ማዕከሉ ከሆነችበት የጣዖት አምልኮ ጋር ተያይዞም፥ ስለ ጣዖታቱ ሆኖ የሚናገርና ለጣዖታቱ የሚቀርብ ስጦታና ስለት የሚቀበል 'አፈ-ጣዖት' ተሰየመ።

በሺህዎች ለሚቆጠሩ ዓመታት፥ በኢስማኢል ወገን ባለው የኢብራሂም ዘር በኩል ነገሮች ይህን በመሰለ መልኩ ቀጠሉ። በኋላ ግን፥ ከኢስማኢል የዘር ሐረግ፥ በጣም ኃያል ከነበረው የቁረይሽ ነገድ፥ በአውሮጳውያኑ የዘመን አቆጣጠር በ570ኛው ዓመተ ልደት፥ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) በመካ ከተማ ተወለዱ። አባታቸው አብደላህ ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) ከመወለዳቸው በፊት፥ እናታቸው አሚና ደግሞ፥ ገና የ6 ዓመት ሕጻን ሳሉ ከዚህ ዓለም በሞት ተለዩዋቸው። ስለዚህም፥ ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) መጀመርያ በአያታቸው በአብዱል ሙጦሊብ ሞግዚትነት ያደጉ ሲኾን፥ እርሳቸው ሲያልፉ ደግሞ ከአጎቶቻቸው አንዱ በሆኑት በአቡ ጧሊብ እንክብካቤ አድገዋል። ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) እያደጉ ሲሄዱ፥ በመላው የመካ ማኅበረሰብ አክብሮት እና አድናቆትን ከማግኘታቸውም በላይ ገና በወጣትነታቸው ዘመን "ታማኙ" (አል-አሚን) በሚል ቅጽል ስም ለመጠራት በቁ። ሃያ አምስት ዓመት ሲሞላቸው፥ ባለፀጋ የነበረችውና የቅፍለት ንግዱን እንዲያካሂዱላት የቀጠረቻቸው እመት ኸዲጃ [ቢንት ኹወይሊድ] በመልካም ጠባያቸው በመማረኳ ለትዳር ጠይቃቸው አገቧት። ኸዲጃ ከሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) በአሥራ አምስት ዓመት ብትበልጣቸውም ለቀጣዮቹ 28 ዓመታት ብቸኛዋ ሚስታቸው ሆና እስከ ዕለተ ኅልፈቷ ድረስ በፍቅርና በደስታ አብረው ኑረዋል።

ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ምንም በመካ ተወልደው ቢያድጉም፥ የማኅበረሰቡን የጣዖታት አምልኮና ሌሎችም አረቦች በቅድመ-እስልምና የመሃይምነት ዘመን (ጃሂሊያ) ይፈጽሟቸው የነበሩ የተለያዩ ወራዳ ተግባራትን ፈጽሞ ተጋርተው አያውቁም። ከዚያ ይልቅ በመካ አቅራቢያ በሚገኘው ሒራ ጋራ አፋፍ ላይ ወደሚገኝ ዋሻ አዘውትረው መሄድና፥ በዚያም ስለ ፍጥረተ-ዓለሙ በተመስጦ እያሰላሰሉ ብዙውን ጊዜያቸውን ማሳለፍ ያዘወትሩ ነበር። ይህን ከመሰለው የዋሻው ቆይታቸው በአንዱ፥ መልአኩ ጂብሪል (ገብርኤል) ተከስቶ፥ የነቢይነት መለኮታዊ ተልዕኮ እንደተሰጣቸው በማወጅ የመጀመርያዎቹን የቁርኣን አናቅጽ አስተማራቸው። እንዲህ የሚሉ ነበሩ፡- ***"አንብብ! በዚያ (ሁሉን) በፈጠረው ጌታህ ስም፡፡ ሰውን ከረጋ ደም በፈጠረው (ጌታህ ስም)፡፡ አንብብ፤ ጌታህ በጣም ቸር ሲኾን፤ ሰውን በብርዕ ያስተማረ፤ ሰውን ያላወቀውን ያሳወቀ ሲኾን"*** (ቁርኣን፥ 96፥1-5) ወሩ ረመዳን ነበር፥ ሌሊቱ ደግሞ የመወሰኛይቱ ሌሊት (ለይለቱል ቀድር) ነበር። ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) በተፈጠረው ነገር ከመጠን በላይ ተደናገጡ፡፡ በጣም ስለተሸበሩ ከዋሻው ወጥተው እየተርበተበቱ እና እየተንቀጠቀጡ ወደ ቤታቸው ገሠገሡ። ቤት ደርሰው የሆነውን ነገር ለባለቤታቸው ለኸዲጃ ነገሯት። ባለቤታቸውም፥ ***"የኸዲጃን ነፍስ በጭብጦቹ ውስጥ በያዘው ጌታ እምላለሁ፤ ለዚህ ሕዝብ የተላክህ ነቢይ እንደምትሆን እጠረጥራለሁ፥ አንተ ለቤተሰቦችህ ደግ፥ ለእንግዶችህ ሊጋስ፥ ችግረኞችን የምትረዳና በንግግርህ ፍፁም ታማኝ የሆንክ ሰው ነህ፤ አላህ ፈጽሞ በአንተ ላይ መጥፎን ነገር አያመጣብህም"*** በማለት ልታረጋጋቸውና ልታጽናናቸው ሞከረች።

በሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) የነቢይነት ተልዕኮ ዓመታት መልአኩ ጂብሪል ደግሞ ደጋግሞ ነቢዩ ሙሐመድን ይጎበኛቸው ነበር። ምንም እንኳ የተሰጣቸው ተልዕኮ እውነቱን የሚገልጥና ሕዝቡን ከጣዖት አምልኮ አውጥቶ ወደ ጠራው የኢብራሂም አሃዳዊ

እምነት የሚመልስ ቢሆንም፥ በመካ ባለፀጎችና ኃያላን እና የጣዖት አምልኮ ንግዱን በሚያጧጡፉት ደላሎች መካከል ለተፈጠረው ጠንካራ የጥቅም ትስስር ከዚህ የበለጠ ስጋት ሊፈጥር የሚችል አንዳችም ነገር አልነበረም። የእነዚህ ወገኖች ኅልውና የተመሠረተው ከጣዖት አምልኮ ጋር በተሳሰረው የመካ ነባራዊ ሥርዓት ላይ ነበር። ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) ይዘው የመጡት ተልዕኮ ደግሞ ይህን ሥርዓት ይንደዋል።

ለአሥራ ሦስት ዓመታት ነቢዩ ሙሐመድና ተከታዮቻቸው በመካ ጣዖታውያን ብዙ እንግልትና መከራን ካሳለፉ በኋላ፥ በመጨረሻ ወደ መዲና ተሰደዱ። መዲና ከደረሱ ከጥቂት ጊዜያት በኋላ፥ ራሳቸውን ከጠላት መከላከል እንደተፈቀደላቸው የሚያውጅ የቁርኣን አንቀጽ ወረደ። ይዞታቸውን እንዲያጠናክሩም ታዘዙ። … የኋላ ኋላም የሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ጦር በድል አድራጊነት መካን ተቆጣጠረ። ነቢዩ መካ እንደገቡ ሙስሊሞችን እና እስልምናን ሲወጉ ለነበሩት ሁሉ አጠቃላይ ምህረት አደረጉ። በቀጥታ ወደ ካዕባው በመሄድም፥ በመጀመርያ በካዕባው ውስጥ የተቀመጡትን ጣዖታት ሰባብረው በመጣል በነቢዩላህ ኢብራሂም የታነፀውን ካዕባ ከአምልኮ ጣዖት በማጽዳት፥ ሃይማኖቱን ወደ ጠራው ምንጭ መለሱት። የሐጅ ሥርዓት የተወሰነለትን ወቅት ጠብቆ በጠራ መልኩ መካሄድ የቀጠለ ሲኾን፥ የእስልምና አምስተኛው አምድ ሆኖም አካላዊ ብቃትና የገንዘብ አቅሙ ባለው ሙስሊም ሁሉ ላይ፥ ወንድ ሴት ሳይል በሕይወት ዘመን አንድ ጊዜ ሊፈፀም ግዴታ ተደረገ። እውነታው ይህ ሆኖ ሳለ፥ አንዳንድ "አዋቂ" እና "ምሁራን" ተብዬዎች የሐጅ ሥርዓተ-ክንዋኔን "እስልምና ውስጥ የተካተተ የአረማውያን ሥርዓተ-አምልኮ" አድርገው ለማቅረብ ይሞክራሉ። ታዲያ ሙስሊሙ በእንደዚህ ያሉ 'አዋቂ' ነን ባይ ሸፍጠኞች ቢያዝንና ቢበሳጭ ምን ይገርማል?!

የሐጅ ሥርዓት፥ በእስላማዊው የጨረቃ አቆጣጠር አሥራ ሁለተኛው ወር ላይ የሚመጣ ሲኾን፥ በአረብኛ ዙልሂጃ (የሐጅ ወር) በመባል ይታወቃል። ይህም የሥርዓተ-ክንዋኔው ዓይነተኛ ዓላማና የአፈጻጸሙ መልክ በሂደት ቢለወጥም፥ ሐጅ ከኢብራሂም ዘመን ጀምሮ የነበረ መሆኑን ይጠቁማል። በሐጅ ወቅት ሴቶች ከፊታቸው እና ከእጃቸው በስተቀር መላ አካላቸውን የሚሸፍን መደበኛ ልብስ ይለብሳሉ። ወንዶች ግን የግድ ሁለት፥ ስፌት ያልነካቸው፥ ነጫጭ ፎጣዎች ያለ አንዳች ተጨማሪ [ምናልባት ከነጠላ ጫማ እና ባለኪስ ቀበቶ በስተቀር] መልበስ ይኖርባቸዋል። ይህ በሐጅ ወቅት የሁሉም ወንዶች አለባበስ በመሆኑ ሐጃጆቹ በዚህ ረገድ አንዳችም የመደብ ልዩነት የማይታይባቸው ተመሳሳይ ሆነው ነው የሚታዩት። በሐጅ ሥርዓት ላይም በፍፁም የወንድማማችነት መንፈስ የሚቀላቀሉ ሲኾን፥ በሚቻላቸው ሁሉ አንዳቸው ሌላውን ለመርዳት ልባዊ የሆነ ፍላጎትን ያሳያሉ፡፡ ይህን ለማድረግም የቆዳ ቀለምም ሆነ የቋንቋ፥ የዘር፥ የብሔር፥ የትምህርት ደረጃ ወዘተ. ልዩነቶች ፈጽሞ አይገድቧቸውም። በሐጅ ወቅት፥ የሰው ልጆች መልካምነትና የሰው ልጆች በሙሉ አንድ አምላክን የሚያመልኩ የአንድ ቤተሰብ አባላት ናቸው የሚለው እምነት ብቻ ነው በጠራ እና በነጠረ መልክ ጎልቶ የሚታየው። በሰዎች መካከል በምንም መስፈርት ልዩነት የማይደረግበት፥ ቤተሰቦችና ሌሎችም ቡድኖች በሚሊዮኖች መካከል ከመሃላቸው አንዱ እንዳይጠፋ እጅ ለእጅ ተቆላልፈው የሚተምሙበት ትንግርተኛ የሆነ ትዕይንት ነው የሚታየው። የሐጅ ሥርዓተ-ክንዋኔዎች በኢብራሂም መስጂድ (በካዕባ)፥ ሶላት (ስግደት) መፈፀምን እና ካዕባውን መዞርን፤ የነቢዩላህ እስማኤል እናት (ሐጀር) ለሕጻኑ ልጇ ውሃ ፍለጋ በጭንቀትና በጥድፊያ ስሜት እየሮጠች በተመላለሰችባቸው ሁለት ጉብታዎች - ሰፋ እና መርዋ- መካከል ለበርካታ ጊዜያት በፈጣን እርምጃ መመላለስን፤ በአረፋ ተራራ ዙርያ ተሰባስቦ ሶላት መስገድና ወደ ፈጣሪ ልመና ማድረግን፤ እንዲሁም ሸይጣን ነቢዩላህ

ኢብራሂም ልጃቸውን እስማኤልን ከማረድ እንዲታቀቡ [በሌላ አነጋገር፥ ለአላህ ፍፁም ታዛዥነታቸውን እንዳያሳዩ] ሊጎተጉት ሙከራ ባደረገባቸው ሦስት ቦታዎች ላይ በመቆም፥ የሰይጣንን ጉትጎታ ድል የመንሳት ተምሳሌት ይሆኑ ዘንድ የቆሙ ሦስት አምዶች ላይ ጠጠር በመወርወር መምታትን ያካትታሉ።

የሐጅ ሥርዓት ማጠቃለያ በዒደል አድሃ (የእርድ በዓል) ዕለት ሑጃጆች በሕብረት የሚሰግዱት ሶላት እና ከሶላቱ በኋላ ኢማሙ የሚያደርገው ኹጥባ (ዲስኩር)፥ ከዚያም በኋላ የመስዋዕት እርድ የማቅረብ ስነ-ስርዓት ነው። (የእርዱ ከብት ወይም በግ ስጋ አንድ ሦስተኛው ለደሃ የሚሰጥ ሲኾን፥ ቀሪው ከቤተሰብ እና ከወዳጅ ወይ ከጎረቤት ጋር ይበላል) - ነቢዩላህ ኢብራሂም ያደርጉት እንደነበረው! በሐጅ ላይ ያልተገኙ ሙስሊሞች፥ በየሃገራቸው የዒደል አድሃ ሶላትን በሕብረት ሰግደው የኢማሙን ኹጥባ ያዳምጣሉ። እንዲሁም በየቤታቸው የመስዋዕት በግ በማረድ ከላይ በተገለፀው መልኩ ከድሆች እና ከወዳጆች ጋር ተካፍለው ይበላሉ።

የዒድ በዓል ሊደሰቱበት የሚገባ የደስታ በዓል ነው። በሐጅ ወቅት በመካ አቅራቢያ ለመስዋዕት የሚታረዱት እንስሳ ቁጥር ከፍተኛ በመሆኑና በሐጃጆች ቁጥር እንስሳ ቢታረድ የታረደውን ስጋ እዚያው በወቅቱ ተመግቦ መጨረስ እንደማይቻል ታሳቢ በማድረግ፥ የሳውዲ አረቢያ ባለሥልጣናት፥ (የሃይማኖት ሊቃውንትን ፈትዋ ወይም ሃይማኖታዊ አስተያየት ካገኙ በኋላ) የስጋ ማቀነባበሪያና ማሸጊያ ኢንዱስትሪ በመመሥረት፥ ስጋውን ሳይበላሽ ለማቆየትና አሽጎ በሙስሊሙ ዓለም ለሚገኙ ችግረኛ ቤተሰቦች ለመላክ በሚያስችል መልኩ ያዘጋጁት ጀምረዋል። የሳውዲ አረቢያ መንግሥት በየዓመቱ ወደ ሁለት ሚሊዮን ለሚጠጉት ሑጃጆች ማረፍያ ለመስጠት፥

ለማስተናበር፥ ለማስተዳደር እና በተጣበበ የጊዜ ሰሌዳና ቦታ እንቅስቃሴያቸውን ለማሳለጥ የሚያደርጉት ጥረት እጅግ በጣም የሚደነቅ ነው።

እስላማዊ ግብረ-ገብነት

እስላማዊ ግብረ-ገብነት በኦሪትና በወንጌል ከታዘዘው የጠራና ያልተበረዘ የከርስትና እና የአይሁድ ግብረ-ገብነት ጋር ብዙ ተመሳሳይነት ያለው ሲኾን፥ ነገር ግን ከጊዜ በኋላ በከላሽ ቡድኖች በተሠሩ ሸፍጦች ሳቢያ የተቀየሩና የትናንቶቹን ኢ-ግብረ ገባዊነት፥ ለዛሬው ዘመን ግብረ-ገባዊ በሚያደርግ መልኩ አብራሃማዊውን የግብረ-ገብነት ውርስ ከሚንዱ እሳቤዎች ጋር ፈጽሞ የሚጣጣም አይደለም። እነዚህ ኢ-ግብረገባዊነቶች ለጆሮ የማያስቀይምና ኢ-ግብረገባዊነታቸውን የሚያለባብስ አዳዲስ መጠርያ፥ ለምሳሌም፥ ከጋብቻ ውጪ ለግብረ ስጋ ዓላማ ብቻ አብሮ ለሚኖሩ “ፓርትነርስ”፥ በተመሳሳይ ፆታዎች መካከል ለሚደረግ ኢ-ተፈጥሯዊ ግንኙነት “ጌይ”፥ በምንም ዓይነት ውል ላልታሰረ የተቃራኒ ፆታዎች ግንኙነት “ፍቅር”፥ “የሴት/የወንድ ጓደኛ” ወዘተ. የሚሉ ስያሜዎች ተሰጥቷቸዋል፡፡ የእነዚህ ስያሜዎች ተጠቃሚዎች፥ ለጆሮ ደስ የሚሉ ስያሜዎች፥ ለአሮጌዎቹ ኢ-ግብረገባዊ ተግባራት ወይም ኃጢአቶች ጭምብል ይሆናሉ ብለው ተስፋ ያደርጋሉ።

ከዚህ ርዕሰ-ጉዳይ ጋር በተያያዘ፥ ጉዳዮችን በተናጠል ከመዳሰስ ይልቅ፥ አንባብያንን በቀጥታ የእስላማዊ ግብረገብነት ምንጭ ከሆኑት ጋር ከቁርኣን እና ከነቢዩ ሙሐመድ ሐዲስ (ንግግሮች) ጋር ማስተዋወቅ፥ ይበልጥ ጠቃሚና የተሻለ ይሆናል ብለን እናስባለን። በዚህ መልኩ የምናቀርበው መረጃ፥ በተለይ ሙስሊም ያልሆነው እና የምዕራቡ ዓለም እስላም-ጠል ኃይሎች ለሚያሰራጩት መረጃ ተጋላጭ የሆነው

አንባቢ እጅግም የማያውቃቸውና፥ “ኤክስፐርቶች” እና “ሊቃውንት” ተብዬዎች በሚነዟቸው ላይ በላይ የሚነባበሩ አሉታዊ ፕሮፖጋንዳዎች ሳቢያ ባይተዋር ወይም ባዕድ የተደረገባቸው ናቸው። ቁርአን ሙስሊሞችን እንዲዋሹ፥ እንዲያጭበረብሩ፥ ወይም ሙስሊም ያልሆኑ ወገኖችን እንዲገድሉ እንደሚያዝዝ ተደርጎ በሬዲዮና በቴሌቪዥን ሲወራ የሰማንባቸው፥ አልያም በጋዜጣ ያነበብንባቸው ጊዜያት ጥቂት አይደሉም። ከዚህም አልፎ ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ጨካኝ መሰሪ፥ “የራሳቸውን የግል ምኞትና ስጋዊ እርካታ የሚያሳድዱ” ተደርገው ሲቀርቡም ተመልክተናል። ይህን መሰል የለየላቸው ቅጥፈቶችን ለማስተባበል ሁልጊዜም የምንሞክር ሲኾን፥ አንዳንድ ጊዜ የምንሰጣቸው ምላሾች ለህትመት በቅተው እውነተኛውን መረጃ ለማድረስ የቻልን ሲኾን፥ ከዚያ ከፍ ሲል አስቀድሞ ለተነዛው ሐሰተኛ መረጃ ይቅርታ የምንጠየቅባቸው አጋጣሚዎችም አሉ። የሐሰት መረጃ ስርጭቱ ግን ዛሬም አልቆመም። እንዲያም ሆኖ፥ በተቻለን አቅም በምናደርጋቸው ያልተቋረጡ ጥረቶች ቁጥራቸው ከጊዜ ወደ ጊዜ እያደገ የሚሄድ ሰዎች፥ ስለ እስልምና እውነተኛውን እየተረዱ ሲኾን፥ አንዴ በቁጥር አነስተኛ ቢሆኑም እንኳ ወሳኝ ሚና መጫወት የሚችሉ ግለሰቦች እውነቱን ከሐሰት መለየት ከቻሉ፥ ብዙዎች እንጀራቸውን የመሠረቱበት የቅጥፈት ዘመቻ ፍፃሜውን ማግኘቱ አይቀሬ ይሆናል።

እስላማዊ ግብረ-ገብነት የ‘ይህን አድርጉ’ እና ‘አታድርጉ’ ዝርዝሮች ጥርቅም ብቻ አይደለም። ከዚያ ይልቅ የሰው ልጅ በምድር ላይ የተሰጠውን የአምላክ እንደራሴነት ሚናውን በትክክል እንዲገነዘብና ኃላፊነቱን የተቀበለ ስብዕና እንዲላበስ የማስቻል (የማብቃት) ዓላማ ያለው፤ እያንዳንዱ ሰው በራሱ ውስጥ ያለውን እና ከራሱ/ከራሷ ውጭ ያለውንም ተፈጥሮ የፍጥረታቱ ሠሪ እና ባለቤት ከጻፈው መምሪያ (Manual) ጋር አጣጥሞ የማስተናበር ፈቃደኛነትና ብቃት እንዲኖረው ማድረግ ነው። ከዚህ

በታች ከእስላማዊ ግብረ-ገብነት ጋር ተያያዥነት ያላቸውን ቁርኣናዊ አናቅጽ በተለየ ቅድመ-ተከተል ሳይሆን ወደትውስታችን በመጡበት ተራ ቀነጫጭበን እናቀርባለን፡-

ጣዕመ ቁርኣን

1. *የአልረሕማንም ባሮች፥ እነዚያ በምድር ላይ በዝግታ የሚኼዱት፥ ባለጌዎችም (በክፉ) ባነጋገሩዋቸው ጊዜ፥ ሰላም የሚሉት ናቸው፡፡ እነዚያም፥ ለጌታቸው በግንባራቸው ተደፊዎችና ቋሚዎች ኾነው የሚያድሩት ናቸው፡፡ እነዚያም፡- ጌታችን ሆይ! የገሀነምን ቅጣት ከኛ ላይ መልስልን፤ ቅጣቷ የማይለቅ ነውና፤ የሚሉት ናቸው፡፡ እርሷ መርጊያና መቀመጫ በመኾን ከፋች! (ይላሉ)፡፡ እነዚያም፥ በለገሱ ጊዜ የማያባክኑት፥ የማይቆጥቡትም ናቸው፤ በዚህም መካከል (ልግስናቸው) ትክክለኛ የኾነ ነው፡፡ እነዚያም፥ ከአላህ ጋር ሌላን አምላክ የማይግገዙት፤ ያችንም አላህ እርም ያደረጋትን ነፍስ ያለ ሕግ የማይገድሉት፤ የማያመነዝሩትም ናቸው፤ ይህንንም የሚሠራ ሰው ቅጣትን ያገኛል፡፡ በትንሣኤ ቀን ቅጣቱ ለእርሱ ይደራረባል፤ በርሱም ውስጥ የተዋረደ ኾኖ ይኖራል፡፡ ተጸጽቶ የተመለሰና ያመነ፥ መልካምንም ሥራ የሠራ ሰው ብቻ ሲቀር፤ እነዚያም አላህ መጥፎ ሥራዎቻቸውን በመልካም ሥራዎች ይለውጣል፤ አላህም እጅግ መሓሪ አዛኝ ነው፡፡ ተጸጽቶ የተመለሰም ሰው፥ መልካምንም የሠራ፥ እርሱ የተወደደን መመለስ ወደ አላህ ይመለሳል፡፡ እነዚያም፥ እብለትን የማይመሰክሩ፤ በውድቅ ቃልም (ተናጋሪ አጠገብ) ባለፉ ጊዜ፥ የከበሩ ኾነው የሚያልፉት ናቸው፡፡ እነዚያም፥ በጌታቸው አንቀጾች በተገሠጹ ጊዜ፥ (የተረዱ ተቀባዮች ኾነው እንጂ) ደንቆሮችና ዕውሮች ኾነው በርሷ ላይ የማይደፉት ናቸው፡፡ እነዚያም፥ ጌታችን ሆይ! ከሚስቶቻችንና ከዘሮቻችን ለዓይኖች መርጊያን ለእኛ ስጠን፤ አላህን ለሚፈሩትም መሪ አድርገን፤ የሚሉት ናቸው፡፡* (ቁርኣን 25፥63-74)

2. *ከጌታችሁ ወደ ኾነችም ምሕረትና፥ ስፋትዋ እንደ ሰማያትና ምድር ወደ ኾነች ገነት፥ አላህን ለሚፈሩ የተዘጋጀች ስትኾን ተቻኮሉ፡፡ ለነዚያ በድሎትም ኾነ በችግር ለሚለግሱት፥ ቁጭትንም ገቺዎች፥ ከሰዎችም ይቅርታ አድራጊዎች ለኾኑት (ተደግሳለች)፤ አላህም በጎ ሠሪዎችን ይወዳል፡፡ ለነዚያም መጥፎ ሥራን በሠሩ፥ ወይም ነፍሶቻቸውን በበደሉ ጊዜ፤ አላህን የሚያስታውሱና ለኃጢአቶቻቸው ምሕረትን የሚለምኑ ለኾኑት፥ ከአላህም ሌላ ኀጢአቶችን የሚምር አንድም የለ፤ (በስሕተት) በሠሩትም ላይ እነርሱ የሚያውቁ ሲኾኑ የማይዘወትሩ ለኾኑት (ተደግሳለች)፡፡ እነዚያ ምንዳቸው ከጌታቸው ምሕረትና በውስጣቸው ዘውታሪዎች ሲኾኑ በሥሮቻቸው ወንዞች የሚፈስሱባቸው ገነቶችም ናቸው፡፡ የሠሪዎችም ምንዳ (ገነት) ምንኛ አማረች!* (3፥133-136)

3. *ሉቅማንም፥ ለልጁ እርሱ የሚገሥጸው ሲኾን፦ ‹ልጄ ሆይ! በአላህ (ጣዖትን) አታጋራ፤ ማጋራት ታላቅ በደል ነውና› ያለውን (አስታውስ)፡፡ ሰውንም በወላጆቹ (በጎ እንዲያደርግ) በጥብቅ አዘዝነው፤ እናቱ ከድካም በላይ በሆነ ድካም አረገዘችው፤ ጡት መጣያውም በሁለት ዓመት ውስጥ ነው፤ ለኔም ለወላጆችህም አመስግን በማለት (አዘዝነው)፤ መመለሻው ወደኔ ነው፡፡ ለአንተ በርሱ ዕውቀት የሌለህን ነገር በኔ እንድታጋራ ቢታገሉህም፥ አትታዘዛቸው፤ በቅርቢቱም ዓለም፥ በመልካም ሥራ ተወዳጃቸው፤ ወደኔም የተመለሰን ሰው መንገድ ተከተል፤ ከዚያም መመለሻችሁ፥ ወደኔ ነው፤ ትሠሩት የነበራችሁትንም ሁሉ፥ እነግራችኋለሁ፤ (አልነው)፡፡ (ሉቅማንም አለ)፦ ልጄ ሆይ! እርሷ [ደጊቱም፥ ክፉይቱም ሥራ] የሰናፍጭ ቅንጣት ክብደት ያህል ብትሆንና በቋጥኝ ውስጥ፥ ወይም በሰማያት ውስጥ፥ ወይም በምድር ውስጥ፥ ብትሆን፥ አላህ ያመጣታል፤ አላህ ርኅሩኅ ውስጥ ዐዋቂ ነውና፡፡ ልጄ ሆይ! ሶላትን አስተካክለህ*

ሰገድ፤ በበጎ ነገርም እዘዝ፤ ከሚጠላም ሁሉ ከልክል፤ በሚያገኝህም መከራ ላይ ታገሥ፤ ይህ በምር ከሚይያዙ ነገሮች ነው፡፡ ጉንጭህንም (በኩራት) ከሰዎች አታዙር፤ በምድርም ላይ ተንበጥርረህ አትኺድ፤ አላህ ተንበጥራሪን፥ ጉረኛን ሁሉ አይወድምና፡፡ በአካኼድህም፥ መካከለኛ ኹን፤ ከድምጽህም ዝቅ አድርግ፤ ከድምጾች ሁሉ አስከፊው የአህዮች ድምጽ ነውና፡፡ (31፥13-19)

4. *ከናንተም የችሮታና የክብረት ባለቤቶች የኾኑት፥ ለቅርብ ዘመዶችና ለድኾች፥ በአላህም መንገድ ለተሰደዱ ሰዎች ላይሰጡ አይማሉ፤ ይቅርታም ያድርጉ፤ (ጥፋተኞቹን) ይለፉም፤ አላህ ለናንተ ሊምር አትወዱምን? አላህም መሓሪ አዛኝ ነው፡፡ እነዚያ ጥብቆቹን፥ ከዝሙት ዘንጊዎቹን ምእምናት የሚሰድቡ፤ በቅርቢቱም በመጨረሻይቱም ዓለም ተረገሙ፤ ለነርሱም ታላቅ ቅጣት አላቸው፡፡* (24፥22-23)

5. *መልካም ሥራ፥ ፊቶቻችሁን ወደ ምሥራቅና ምዕራብ አግጣጫ ማዞር አይደለም፤ ግን መልካም ሥራ፥ በአላህና በመጨረሻው ቀን፥ በመላእክትም፥ በመጻሕፍትም፥ በነቢያትም ያመነ ሰው፥ ገንዘብንም ከመውደዱ ጋር ለዝምድና ባለቤቶችና ለየቲሞች* ለምስኪኖችም፥ ለመንገደኞችም፥ ለለማኞችም፥ ለጫንቃዎችም ([ለእስረኞች]ማስለቀቅ) የሰጠ ሰውና ሦላትንም ደንቡን ጠብቆ የሰገደ፥ ዘካንም የሰጠ፥ ቃል ኪዳንም በገቡ ጊዜ በኪዳናቸው የሞሉ (ሰዎች ሥራ) ነው፤ በችግር፣ በበሽታና በጦር ጊዜም ታጋሾችን (እናወድሳለን)፤ እነዚህ እነዚያ እውነትን የያዙ ናቸው፤ እነዚያም ተጠንቃቂዎቹ እነርሱ ናቸው፡፡*
(2፥177)

* **የቲም**፤ ማለት አባቱ የሞተበት ሕፃን ነው፡፡

6. *ሙስሊሞች ወንዶችና ሙስሊሞች ሴቶች፥ ምእምናንና ምእምናትም፥ ታዛዦች ወንዶችና ታዛዦች ሴቶችም፥ እውነተኞች ወንዶችና እውነተኞች ሴቶችም፥ ታጋሾች ወንዶችና ታጋሾች ሴቶችም፥ አላህን ፈሪዎች ወንዶችና አላህን ፈሪዎች ሴቶችም፥ መጽዋቾች ወንዶችና መጽዋቾች ሴቶችም፥ ጿሚዎች ወንዶችና ጿሚዎች ሴቶችም፥ (ካልተፈቀደ ሥራ) ብልቶቻቸውን ጠባቂዎች ወንዶችና ጠባቂ ሴቶችም፥ አላህን በብዙ አውሺዎች ወንዶችና አውሺዎች ሴቶችም፥ አላህ ለእነርሱ ምሕረትንና ታላቅን ምንዳ አዘጋጅቶላቸዋል።* (33፥35)

7. *አላህ በማስተካከል፥ በማሳመርም፥ ለዝምድና ባለቤት በመስጠትም ያዛል። ከአስከፊም (ከማመንዘር)፥ ከሚጠላም ነገር ሁሉ፥ ከመበደልም ይከለክላል። ትገነዘቡ ዘንድ ይገስጻችኋል። ቃል-ኪዳንም በገባችሁ ጊዜ፣ በአላህ ቃል ኪዳን ሙሉ። መሓሎቻችሁንም ከአጠነከራችኋት በኋላ አላህን በእናንተ ላይ በእርግጥ መስካሪ ያደረጋችሁ ስትኾኑ አታፍርሱ። አላህ የምትሠሩትን ሁሉ ያውቃልና።* (16፥90-91)

8. *ጌታህም (እንዲህ ሲል) አዘዘ፡- እርሱን እንጂ ሌላን አትገዙ፤ በወላጆቻችሁም መልካምን ሥሩ፤ በአንተ ዘንድ ኾነው አንዳቸው ወይም ሁለታቸው እርጅናን ቢደርሱ 'ፎህ' አትበላቸው። አትገላምጣቸውም። ለእነርሱም መልካምን ቃል ተናገራቸው። ለሁለቱም ከእዝነትህ የመዋረድን ክንፍ ዝቅ አድርግላቸው። "ጌታዬ ሆይ! በሕፃንነቴ (በርኅራኄ) እንዳሳደጉኝ እዘንላቸውም" በል።*

(17፥23-24)

9. *በናንተና በእነዚያ ከእነርሱ ጋር በተጣላችሁት ሰዎች መካከል አላህ መፋቀርን ሊያደርግ ይችላል። አላህም ቻይ ነው። አላህም በጣም አዛኝ*

ነው፡፡ ከእነዚያ በሃይማኖት ካልተጋደሏችሁ፣ ከአገሮቻችሁም ካላወጡዋችሁ (ከሓዲዎች) መልካም ብትውሉላቸውና ወደ እነርሱ ብታስተካክሉ አላህ አይከለክላችሁም፡፡ አላህ ትክክለኞችን ይወዳልና፡፡ (60፥7-8)

10. *እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ለአላህ ቀጥተኞች በትክክል መስካሪዎች ኹኑ፡፡ ሕዝቦችንም መጥላት ባለማስተካከል ላይ አይገፋፋችሁ፡፡ አስተካክሉ፡፡ እርሱ (ማስተካከል) ለአላህ ፍራቻ በጣም የቀረበ ነው፡፡ አላህንም ፍሩ፡፡ አላህ በምትሠሩት ሁሉ ውስጠ ዐዋቂ ነው፡፡* (5፥8)

11. *እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ወንዶች ከወንዶች አይቀልዱ፡፡ ከእነርሱ የበለጡ ሊኾኑ ይከጀላልና፡፡ ሴቶችም ከሴቶች (አይሳለቁ)፡፡ ከእነርሱ የበለጡ ሊኾኑ ይከጀላልና፡፡ ነፍሶቻችሁንም አታነውሩ፡፡ በመጥፎ ስሞችም አትጠራሩ፡፡ ከእምነት በኋላ የማመጽ ስም ከፋ፡፡ ያልተጸጸተም ሰው እነዚያ እነርሱ በዳዮቹ ናቸው፡፡ እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ከጥርጣሬ ብዙውን ራቁ፤ ከጥርጣሬ ከፊሉ ኃጢአት ነውና፡፡ ነውርንም አትከታተሉ፡፡ከፊላችሁም ከፊሉን አይማ፡፡ አንደኛችሁ የወንድሙን ስጋ የሞተ ኾኖ ሊበላው ይወዳልን? (መብላቱን) ጠላችሁትም፤ (ሐሜቱንም ጥሉት)፡፡ አላህንም ፍሩ፡፡ አላህ ጸጸትን ተቀባይ አዛኝ ነውና፡፡* (49፥11-12)

12. *ወደ ዕርቅም ቢያዘነብሉ፣ ወደ እርሷ አዘንብል፡፡ በአላህም ላይ ተጠጋ፡፡ እነሆ እርሱ ሰሚ ዐዋቂ ነውና፡፡* (8፥61)

13. *መልካሚቱና ክፉይቱም (ፀባይ) አይተካከሉም፡፡ በዚያች እርሷ መልካም በኾነችው ጸባይ (መጥፎይቱን) ገፍትር፡፡ ያን ጊዜ ያ ባንተና በእርሱ መካከል ጠብ ያለው ሰው፣ እርሱ ልክ እንደ አዛኝ ዘመድ ይኾናል፡፡* (41፥34)

14. *ያንን በምርመራው የሚያስተባብለውን አየህን? (ዐወቅከውን?) ይህም ያ የቲምን በኃይል የሚገፈትረው፤ ድኻንም በማብላት ላይ የማያግባባው ሰው ነው፡፡ ወዮላቸው ለሰጋጆች፤ ለእነዚያ እነርሱ ከስግደታቸው ዘንጊዎች ለኾኑት፤ (ሰጋጆች)፡፡ ለእነዚያ እነርሱ ይዩልኝ ባዮች ለኾኑት፡፡ የዕቃ ትውስትንም (ሰዎችን) የሚከለክሉ ለኾኑት (ወዮላቸው)፡፡* (107፥1-7)

15. *ለሰላቢዎች ወዮላቸው፤ ለነዚያ ከሰዎች ባስሰፈሩ ጊዜ የሚያስሞሉ፤ ለነሱም (ለሰዎቹ) በሰፈሩ ወይም በመዘኑላቸው ጊዜ የሚያጎድሉ (ለኾኑት)፡፡ እነዚያ እነሱ ተቀስቃሾች መኾናቸውን አያውቁምን? በታላቁ ቀን፤ ሰዎች ሁሉ ለዓለማት ጌታ (ፍርድ) በሚቆሙበት ቀን (ተቀስቃሾች መኾናቸውን)* (83፥1-6)

ከነቢዩ አንደበት

1. *ለራሳችሁ የወደዳችሁትን፥ ለወንድማችሁ እስካልወደዳችሁ ድረስ (የእውነት) አላመናችሁም።*

2. *ከእናንተ አንዳችሁ መጥፎ ወይም ሕገ-ወጥ ሥራ ሲሰሠራ የተመለከተ፥ በእጁ ይቀይረው (ኃይል ይጠቀም)፤ ይህን ማድረግ ካልቻለ በምላሱ (በንግግር፥*

በጽሑፍ ወዘተ.) ይቃወም፤ ይህን ካልቻለ በቀልቡ (ድርጊቱን ይጥላ)፤ ይህም (በቀልቡ ብቻ መጥላቱ) የእምነት አነስተኛው ነው።

3. *ጌታችሁ (አላህ) እንዲህ ይላል፡- "የአዳም ልጅ ሆይ! አንተ ከለመንከኝና ከከጀልከኝ፥ የሠራኸውን (ወንጀል) እምርሃለሁ፤ ምንም አልልህም። የአዳም ልጅ ሆይ! ወንጀልህ የሰማይ ደመናን ቢነካ፤ ከዚያም ምህረትን ብትለምነኝ፥ እምርሃለሁ። የአዳም ልጅ ሆይ! ምድርን የሚሞላ ኃጢአት ብትሠራ፥ (ከዚያ በኋላ) በእኔ ማንንም የማታጋራ ሆነህ ከፍፁም ልባዊ ፀፀት ጋር ወደኔ ፊትህን ብታዞር፥ ምድርን የሚሞላ ምህረት እሰጥሃለሁ።"*

4. *አላህ ትከለ-ቁመናችሁንና ገፅታችሁን አይመለከትም፤ ነገር ግን ወደ ቀልባችሁ እና ወደ ሥራችሁ ይመለከታል።*

5. *ሰዎች እንደ ማበጠርያ ጥርሶች እኩል ናቸው። ሁላችሁም የአደም ልጆች ናችሁ፤ አደምም (የተፈጠረው) ከአፈር ነው። ነጮች በጥቁሮች ላይ በላጭ አይደሉም፤ አረቦችም አረብ ባልሆኑ ሰዎች ላይ በላጭ አይደሉም፤ አላህን በመፍራት ካልሆነ በቀር (በሰዎች መካከል መበላለጥ የለም።)*

6. *ጠንካራ ሰው ማለት ታግሎ የሚጥል ሳይሆን፥ በተቆጣ ጊዜ መታገስ የሚችል ነው።*

7. *አንድ ወጣት ነቢዩ ዘንድ ቀረበና፡- "ከሰዎች ሁሉ የእኔ መተናነስ ይበልጥ የተገባው ማነው?" ሲል ጠየቃቸው። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) "እናትህ" ሲሉ መለሱለት። ወጣቱም፥ "ከእርሷ ቀጥሎስ?" ሲል ጠየቀ። ነቢዩም "እናትህ" ሲሉ መለሱለት።*

ወጣቱም ዳግመኛ፡- “ከዚያ ቀጥሎስ?” ሲል ጠየቀ። “እናትህ” ሲሉ መለሱለት። ወጣቱ ደገመና፥ “ከዚያ ቀጥሎስ?” ብሎ ጠየቀ። “አባትህ” አሉት።

8. *ከእናንተ ምርጦቹ፥ ለሚስቶቻቸው በጣም አዛኝ እና ትሁት የሆኑት ናቸው። ከእናንተ መካከል ምርጡ እኔ ነኝ።*

9. *ነቢዩ፡- “አማኝ ሰው ፈሪ ሊሆን ይችላልን?” ተብለው ተጠየቁ። እርሳቸውም፥ “ምናልባት” ሲሉ መለሱ። ከዚያም “አማኝ ስስታም ሊሆን ይችላልን?” ተብለው ተጠየቁ። ነቢዩም፥ “ምናልባት” አሉ። “አማኝ ዋሾ ሊሆንስ ይችላልን?” ተብለው ሲጠየቁ ግን፥ “አይሆንም፤ በፍፁም!” ሲሉ መለሱ።*

10. *በአንድ ሞቃት የበጋ ዕለት፥ አንድ ሰው የውሃ ጉድጓድ አፋፍ ላይ፥ ከውሃው ለመድረስ ያልቻለ የተጠማ ውሻ አገኘ። ከዚያም፥ “ይሄ ውሻ ልክ እንደኔው በውሃ ጥማት እየተሰቃየ ነው” ሲል አሰበ። ወደ ጉድጓዱ በመሄድም ጫማውን አውልቆ በውሃ ከሞላው በኋላ፥ ለውሻው እንዲጠጣ አቀረበለት። አላህ በዚህ ሥራው ተደሰተና ለኃጢአቶቹ ምህረት አደረገለት።*

11. *ሦስት ነገሮች የመናፍቅ መለያ ምልክቶች ናቸው፤ ሲናገር ይዋሻል፥ ቃሉን አያከብርም፤ አደራ ቢሰጡት ይበላል (ወይም ይክዳል)።*

12. *ጌታችሁ (አላህ) እንዲህ ይላል፡- “ባርያዬ ስንዝር ያህል ወደኔ ሲቀርብ፥ የክንድ ያህል እቀርበዋለሁ፤ የክንድ ያህል ሲቀርበኝ ደግሞ፥ የዚያን እጥፍ (የተዘረጉ ክንዶች ያህል) እቀርበዋለሁ፤ በእርምጃ ወደኔ ሲመጣ፥ በሩጫ ወደ እርሱ እመጣለሁ።”*

13. *መልአኩ ጂብሪል፥ ደግሞ ደጋግሞ የጎረቤቴን ሐቅ (መብት) እንድጠብቅ አጅግ አጥብቆ መከረኝ፤ አላህ ውርስ ይገባዋል የሚል አንቀጽ ያወርድ ይሆን?' ብዬ እስካስብ ድረስ።*

14. *በዕለተ-ትንሳዔ (በፍርዱ ቀን) "የታሉ፥ እነዚያ ለሌሎች ይቅርታን ያደርጉ የነበሩ ሰዎች?" የሚል ጥሪ ይሰማል፡፡ ከዚያም፥ "ኑ ወደ ጌታችሁ ቅረቡና ምንዳችሁን ተቀበሉ። ለይቅር ባይ ሁሉ ጀነት መግባት ተሸለመለት (ተገባው)!" ይባላሉ፡፡*

15. *አላህ ሆይ! ከስህተትና ከሐዘን በአንተ እጠበቃለሁ፤ ከፍርሃትና ከስስታምነት በአንተ እጠበቃለሁ። ከዕዳ እና ከኃይለኛ ሰዎች በአንተ እጠበቃለሁ።*

16. *ፀያፍ ተግባር በህዝብ ውስጥ ሲስፋፋና፥ ከዚያም አልፎ በይፋ የሚወራ እና የሚስተዋወቅ ሲኾን፥ ያለጥርጥር አላህ በህዝቡ ውስጥ ከዚያ ቀደም በአያት ቅድሙ-አያቶቻቸው አይታወቅ የነበረ በሽታ ያመጣባቸዋል።*

17. *የአልኮል መጠጥ የኃጢአቶች እናት ነው።*

18. *የአማኝ ጉዳዮች ምንኛ ድንቅ ናቸው፤ ምክንያቱም በሁሉም ጉዳዮቹ ለእርሱ በጎ ነገሮች አሉት። በጎ ነገርን ሲያገኝ፥ (ፈጣሪውን) ያመሠግናል፥ ይህም ለእርሱ በጎ ነው። መጥፎ ነገር ካጋጠመውም፥ ይታገሳል፤ ይህም ለእርሱ በጎ ነው።*

19. *የአዳም ልጅ በሚሞትበትና፥ ወደዚያኛው ዓለም በሚሄድበት ጊዜ፥ ከዚህ ዓለም ጋር ሙሉ በሙሉ ይቆራረጣል፤ የሦስት ነገሮች ብቻ (በረከታቸው የሚደርሰው ከመሆኑ) በስተቀር፡- የማይቋረጥ በጎ ሥራ፥ ከሞተ በኋላ ሰዎች እየተጠቀሙ*

የሚቀጥሉበት ጠቃሚ እውቀት፥ እንዲሁም ሃይማኖተኛ ልጆቹ የሚያደርጉለት ፀሎት።

20. *አላህ የተፈቀደ (ሕጋዊ) ካደረጋቸው ነገሮች፥ እርሱ ዘንድ እጅግ የተጠላው ፍቺ ነው። አማኝ ሰው (እስከተቻለው ድረስ) አማኝ ሚስቱን ሊፈታት አይገባም፤ የማይወደው አንዳች ጉድለት ቢኖርባት፥ ያለ ጥርጥር የሚወደድ ሌላ መልካም ነገር ይኖራታል።*

21. *ከአላህ ጥላ በስተቀር ሌላ አንድም ጥላ በማይኖርበት የፍርዱ ቀን፥ ሰባት ሰዎች በአላህ ጥላ ስር ይጠለላሉ፡- ፍትኀዊ መሪ፥ ፈጣሪውን እየተገዛ ያደገ ወጣት፤ ቀልቡ ዘወትር ወደ መስጅድ የሚከጅል አማኝ፤ ለአላህ ብቻ ሲሉ የሚዋደዱ ወንድማማቾች (ወይም እህትማማቾች)፤ ለብቻው ሆኖ አላህን የሚያስታውስና ስለ እርሱ ፍራቻም ዓይኖቹ በእንባ የሚሞሉ ሰው፤ ቆንጆ ሴት ለፍትወት ልታማልለው ስትሞክር፥ "እኔ አላህን እፈራለሁ" በማለት ፍላጎቷን ከመፈፀም የሚቆጠብ ወጣት፤ እንዲሁም በቀኝ እጁ የለገሰውን፥ ግራ እጁ የማታውቅበት (ከዕዩኝታ ፈጽሞ በራቀ ስሜት (በድብቅ) የሚመፀውት ሰው።*

22. *ቀይም ሆነ ነጭ ሸንኩርት ጥሬውን የበላ ማንኛውም ሰው፥ በጠረኑ ሌሎችን አይረብሽ (ኢያውክ) ዘንድ፥ በመስጂድ ከሚከናወን የሕብረት ስግደት አይገኝ።*

23. *ለአላህ ትዕዛዛት በቅንነት የሚታዘዙ (የሚግገዙ) ሰዎችና የማይታዘዙ ሰዎች ምሳሌ፥ ከፊሎቹ በላይኛው ወለል፥ ከፊሎቹ ደግሞ በታችኛው ወለል ሆነው በመርከብ እንደሚጓዙ ሰዎች ነው። የታችኛዎቹ ውሃ ሲፈልጉ የግድ ወደላይ መውጣት ነበረባቸው፡፡ በዚህ የተነሳ፥ "ውሃ በቀጥታ ማግኘት እንችል ዘንድ፥*

በምንገኝበት ወለል በኩል ቀዳዳ እንክፈት” አሉ። በላይኛው ወለል ያሉት ሰዎች፥ የታችኛዎቹ ሐሳባቸውን ተግባራዊ እንዲያደርጉ ከፈቀዱላቸው፥ ሁሉም ተያይዘው የሚጠፉ (የሚሰጥሙ) ሲኾን፥ ይህን እንዳያደርጉ ከከለከሏቸው ግን ሁላቸውም ከአደጋ ይጠበቃሉ።

24. *ከበታች ከሚሆነው (ከጃይ) እጅ ይልቅ፥ ከላይ የሚሆነው (ሰጪ) እጅ ይሻላል።*

25. *ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ)፥ “ሲያበጅም ሆነ ሲያጠፋ ወንድምህን ደግፈው፤” ሲሉ ተናገሩ፡፡ ከዚያም፥ “ሲያበጅ መደገፉን ተረድተነዋል፤ ግን ሲያጠፋም እንዴት ልንደግፈው ይቻለናል?” ተብለው ተጠየቁ፡፡ ነቢዩም፥ “ጥፋቱን እንዳይፈጽም በመከልከል ነዋ፤ ይህን ማድረጋችሁ እውነተኛ እርዳታ (ድጋፍ) አይደለምን?” ሲሉ መለሱ።*

26. *ከእናንተ በፊት የነበሩ ህዝቦች ጠፍተዋል - የባለሥልጣናት ልጆች ሲሰርቁ ነጻ ይለቋቸዋል፤ ደካሞች ሲሰርቁ ግን ይቀጧቸው ነበር።*

27. *ለዚህች ዓለም ስትሠራ ዘላለም የምትኖርባት ያህል እያሰብህ ሥራ፤ ለወዲያኛው ዓለም ስትሠራ ደግሞ፥ ነገ እንደምትሞት እያሰብህ ሥራ።*

28. *ጥቂት የነቢዩ ምስኪን ባልደረቦች ብሶት አሰሙ። “የአላህ መልእክተኛ ሆይ! ሀብታሞች በምንዳ በለጡን፤ እንደምንሰግደው ይሰግዳሉ፤ እንደምንፆመው ይፆማሉ፤ በተጨማሪም እነሱ ከሀብታቸው ይመፀውታሉ፤ ይህን እኛ ማድረግ አንችልም” አሉ። ነቢዩም “ለእናንተ የምትመፀውቱትን አላህ አላደረገላችሁምን? በእርግጥ እያንዳንዱ ‹ተስቢህ› (አላህን ማጥራት) ምጽዋት ነው። እያንዳንዱ ‹ተህሚድ› (አላህን ማመስገን) ምፅዋት ነው። እያንዳንዱ ‹ተክቢር› (የአላህን*

ታላቅነት ማውሳት) ምፅዋት ነው። እያንዳንዱ ‹ተሕሊል› (የአላህን አንድነት ማውሳት) ምፅዋት ነው። አንዳችሁ ሕጋዊ ግብረ-ስጋ ግንኙነት ሲፈጽም፥ ይህም ምፅዋት ነው" አሉ፡፡ ባልደረቦቻቸውም፡- "አንድ ሰው የግል ስሜቱን በማርካቱ ምንዳ ያገኛልን?" ሲሉ ጠየቁ። ነቢዩም "አንድ ሰው በብልቱ ሐገ-ወጥ (ዚና) ቢሠራ ወንጀል አይሆንምን? እንደዚሁ፥ ሕጋዊ ግብረ-ስጋ ግንኙነት ሲፈጽም ምንዳ ያገኙበታል።

29. *ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ) የአላህን ትዕዛዝ ከመፈፀም አኳያ ምርጡ አፈጻፀም እንዴት ያለ ነው? ተብለው ተጠየቁ። እርሳቸውም መለሱ፡- "አላህን እንደምታየው አድርገህ መገዛት ነው፤ አንተ ባታየው'ንኳ፥ እርሱ ያይሃልና።"*

30. *አላህን ጠብቀው - ከፊትህ ታገኘዋለህ። ከአላህ ጋር በድሎትህ ጊዜ ተዋወቅ፤ በችግር ጊዜ እውቅና ይሰጥሃልና። ያላጋጠመህ ነገር ሊደርስብህ ያልነበረ፥ የደረሰብህ (የገጠመህ) ነገር የሚያልፍህ እንዳልነበረ እወቅ። ድል ከትዕግሥት ጋር፥ እፎይታ ከጭንቅ ጋር፥ ምቾት ከችግር ጋር መኖሩን እወቅ።*

ምዕራፍ አምስት

ሕያው ጉዳዮች

እስልምና በአምልኮ ጉዳዮች ላይ ወይ በመስጂድ ውስጥ ብቻ የታጠረ ሳይሆን፥ አጠቃላይ የሕይወት ጉዳዮችን የሚዳስስ ሁለንተናዊ ሃይማኖት እንደ መሆኑ፥ ሙስሊሞችም አባል የሆኑበትን ሰፊውን ማኅበረሰብ የሚያሳስቡ ጉዳዮችን ይጋራል። ከዚህም አኳያ ሙስሊሞች ማኅበረሰቡን ለሚያሳስቡ ችግሮች የጋራ መፍትኄ ለመፈለግ የሚያስችሉ የጋራ መነሻዎች በማፈላለግ ላይ የራሳቸውን እሴቶች ለሌሎች ለማጋራት መሻታቸው የሚገርም አይደለም።

በዚህም ምዕራፍ፥ በዓለም አቀፍ ወቅታዊ ጉዳዮች ላይ ያሉ እስላማዊ ዕይታዎችን እናቀርባለን። ርዕሰ-ጉዳዮቹ የተመረጡት ከንድፈ-ሐሳብና ከረቂቅ እሳቤ ወጣ በማለት፥ እስላማዊው ዕይታ በዕለት ከዕለት ሕይወታችን ውስጥ ያለውን ፋይዳ ለመመርመርና ለማሳየት እንደ ናሙና እንዲያገለግሉ በሚል መስፈርት ነው።

በቀጣዮቹ ገፆች የሚዳሰሱት ርዕሰ-ጉዳዮች፥ (1) *አዲሱ የዓለም ሥርዓት* (2) *ጂሃድ፥* (3ኛ) *ቤተሰብ እና የፆታ አብዮት፥* እና (4ኛ) *ባዮሜዲካል ስነ-ምግባርን* ዐብይ ርዕስ በማድረግ፥ በውስጡ (ሀ) የስነ-ተዋልዶ ጉዳዮች (ለ) የአካል ክፍል ልገሳና ንቅለ-ተከላ (ሐ) የሞት አተረጓጎም (መ) ኢዩቴኔዥያ (ከማይድን ህመም ስቃይ ለመገላገል ፈቅዶ የመሞት ውሳኔ) እና (ሠ) ዘረመል ምኅንድስናን (genetic engineering) እንመለከታለን።

አዲሱ የዓለም ሥርዓት

‘አዲስ የዓለም ሥርዓት’ የሚለው እሳቤ በይፋ የታወጀው የኮሙኒዝም ሥርዓትን መውደቅ ተከትሎ ነው። የኮሙኒዝም ውድቀት፥ በአብዛኛው የዓለማችን ክፍል አስቀድሞ የተገመተ ባይሆንም፥ እስላማዊ ሥነ-ጽሑፎች ግን ከብዙ አሥርት ዓመታት በፊት፥ በኮሙኒዝምም ሆነ በካፒታሊዝም ላይ የሰሉ ሒሶች ሲያቀርቡና ሁለቱም ዘላቂነት ይኖራቸዋል ብለው እንደማይጠብቁ ሲገልፁ ኖረዋል። ሙስሊም ምሁራን በንጽጽራዊ ሥራዎቻቸው ላይ፥ እነዚህ ሁለቱም ሥርዓቶች በእስልምና አስተምህሮ ላይ ከተመሠረተ ራሱን የቻለ ሥርዓት ጋር ሲነጻጸሩ እንዴትና የት ጋ ጎደሎ እንደሆኑ አሳይተዋል።

የኮሙኒዝም ውድቀት የካፒታሊዝም ሥርዓትን ብቃት ያረጋግጣል ብሎ መደምደም በጣም ችኩልነት ነው የሚሆነው። ሁለቱም በቁሳዊነት ላይ የተንጠለጠሉ ርዕዮቶች በመሆናቸው፥ ዓይነተኛ ምንነቱ ከቁስ በላይ ለሆነው ሰብኣዊ ፍጡር የማይመጥኑ የተንሻፈፉ፥ ጎደሎ ሥርዓቶች ናቸው። ሌላው የእነዚህ ርዕዮቶች ስህተት -ምንም እንኳ በተቃራኒ የሚገለፅ ቢሆንም- ግለሰብ እና ኅብረተሰብ በማይታረቅ ቅራኔ ውስጥ ያሉ አድርገው ማሰባቸው ነው። ኮሙኒዝም የኅብረተሰብ ወገንተኛ እሆን ሲል፥ ግለሰብን ለመጨፍለቅ ይቃጣዋል። ግና ኅብረተሰብ የግለሰቦች ብዜት እንጂ ሌላ ምን ኖሯል?! ይህን ሐቅ የመካድ ውጤት የወደቀ ኅብረተሰብ መፍጠር ሆነ።

በሌላ በኩል ወይም በተቃራኒው፥ ካፒታሊዝም ግለኝነትን አብዝቶ የሚያንቆለጳጽስ ከመሆኑም በላይ፥ ተገቢ ባልሆነ መጠን ከኅብረተሰብ መብቶች ወይም ፍላጎቶች ከለላ ይሰጠዋል። ይህም ሁኔታ ግለሰቡን፥ ራስ ወዳድነትን ተገቢ በሚያደርግ ስሜት ይሞላዋል፤ ይህ ስሜት ውጫዊ በሆነ መልኩ ወደ ተግባር ሲመነዘር፥ እስከዛሬ

ከታዩት ልዩ ልዩ መገለጫዎቹ መካከል፥ የመደብ የበላይነት፥ ብቸኛ ጠቅላይነት፥ ብሔርተኝነት፥ ዘረኝነት፥ የባርያ አሳዳሪነት እና ቅኝ አገዛዝ ተጠቃሽ ናቸው። የካፒታሊዝም የማዕዘን ድንጋይ የሆነው እሳቤ፥ **የካፒታል ብቸኛ ተግባርና ብቸኛ መድረሻው ማደግ እና ያለ አንዳች ገደብ እያደገ መቀጠል ነው** የሚል ነው። የሀገር ውስጥ ገበያዎችን አሟጥጦ ከተጠቀመ በኋላ ደግሞ፥ አዳዲስ ገበያዎች በመሻት ወደ ሦስተኛው ዓለም ያማትራል። የዚህ ምክንያቱ ካፒታልን ያለገደብ የማሳደግ ጥማት ነው። በዚህ ውሱን በሆነ ፕላኔት፥ ያልተገደበ ዕድገትን እውን ማድረግ የማይቻል የመሆኑን ሐቅ ለማየት አለመቻል (ወይም፥ ምናልባት) ፈቅዶ የመታወር ነገር መኖሩ ግልፅ ነው።

በዶላር ላይ ዶላር፥ እንደገናም ተጨማሪ ዶላር ለማጋበስ የሚደረገው በጥድፊያ የተሞላ ሩጫ፥ በእቅድ እና በትጋት ከሚበረታታ ሸማችነት፥ እንዲሁም ሆን ተብሎ በአጭር ከተወሰነ የቁሳቁሶች የአገልግሎት ዘመን ጋር ተዳምሮ፥ የገበያው ዓይነተኛ ዓላማ መሠረታዊ ፍላጎትን ከማርካት ይልቅ፥ (የምኞት፥ የእርካታ እና የቅንጦት ፍላጎትን መቀስቀስና በእርካታ ተስፋ ማማለል ሆኗል። በሰብአዊ ፍጡራን ከንቱነት ላይ ጢቢ-ጢቢ እየተጫወቱ ዶላር ለማጋበስ ሲባል፥ ብዙ የማይተኩ የተፈጥሮ ሀብቶች በሚያስደንቅ ፍጥነት ይበዘበዛሉ፤ ይህ የማይጠረቃ ዶላር የማጋበስ አባዜ፥ የዓለማችንን ሀብት እንደ መስዋዕት በግ ላይ በላይ ይሰዋ ይዟል።

በተለይ የብዝበዛው ዒላማ ያደረገው ሦስተኛውን ዓለም ሲኾን፥ ይህኛውን የዓለም ክፍል የሸቀጦቹ ማራገፍያ ብቻ ሳይሆን፡- የርካሽ ጉልበት እና መብጥቦጥ የሚገባው የጥሬ ዕቃ ምንጭም አድርጎ ይመለከተዋል። የሦስተኛው ዓለም ሕዝብ ተፈጥሯዊ ሀብታቸውን እና ጥሬ ዕቃዎቻቸውን (በኋላ ከጥሬ ዕቃዎቹ የተመረቱ ያለቀላቸው

ምርቶችን ለመግዛት ከሚከፍሉት ዋጋ አንጻር) በመናኛ ዋጋ የሚዘረፉ መሆናቸው ብቻ አይደለም የሚገርመው፥ ይልቁንም ራሳቸውን ከበለፀጉት ሀገራት ምርቶች ሸማችነት ለማላቀቅና የሕይወት ዕጣ ክፍላቸውን ለማሻሻል፥ መሰል ፕሮጀክቶችን ተግባራዊ ከማድረግም ስልታዊ በሆነ መልኩ የሚከለከሉ መሆናቸውም ጭምር እንጂ። ግና ሦስተኛው ዓለም መላ አቅሙ ተንጠፍጥፎ እንዲያልቅ ስለማይፈለግ፥ በየጊዜው አዳዲስ ካፒታል በብድርና በእርዳታ መልክ ይሰጠዋል፡፡ ይህም የመግዛት አቅሙን የማስቀጠል ዓላማ ያለውና፥ መልሶ የምዕራቡን ዓለም ካፒታል የሚደጉም ነው። በዚህ መልኩ ወደ ታዳጊ ሀገራት ከሚገባው የእርዳታ ገንዘብ ውስጥ የሕዝቡን ጥያቄ ለመመለስ የሚውለው አነስተኛ ሽርፍራፊ ብቻ ነው። የገንዘቡ አብዛኛው ክፍል የገቢው መደብን ወደተቆጣጠሩት የአገሬው ልሂቃንና በእነርሱ ዙርያ ወደተኮለኮሉት የሥርዓቱን ቀጣይነት ለማረጋገጥ የሚተጉ አጋፋሪዎች ይሄዳል። እነዚህ አጋፋሪዎች ብድሩም ሆነ እርዳታው በምን ዓይነት ስምምነት ላይ የተመሠረተ ስለመሆኑና የመሳሰሉ ጉዳዮች ይፋዊ የሕዝብ ውይይት እንዲደረግ የማይፈቅዱ ከመሆናቸውም በላይ፥ በገንዘቡ አጠቃቀም ላይ ክትትል ለማድረግና ተጠያቂነትን ለማስፈን የሚካሄዱ ማናቸውንም ሙከራዎች በሚቻላቸው መንገድ ያሰናክላሉ። የሠራተኞች መብትን ለማስከበር የሚደረጉ ጥረቶችንም ያመክናሉ፤ የሠራተኞች ደኅንነት ጥበቃ ሥርዓቶች በቸልታ ሲታለፉ እንዳላዩ ይሆናሉ፤ ከዚህም አልፈው የሦስተኛው ዓለም መንግሥታት ዋነኛ መለያ የሆነውን በከፍተኛ ደረጃ የሚፈፀም የዝርፊያ ወንጀል ለማጋለጥ የሚደረጉ ሙከራዎችን ሙሉ በሙሉ ያግዳሉ - ይህ አብዛኛዎቹ የሙስሊሙ ዓለም ሀገራትንም ይጨምራል። ይህ ሁኔታ ለሁለት እርስ በርስ የሚቃረኑ ነገሮች አስረጅ መሆን ይችላል። የመጀመርያው ተቃርኖ፥ በብዙዎቹ የመካከለኛው ምሥራቅ ሀገራት፥ የምእራቡ ዓለም በብድርና በእርዳታ ብዙ ገንዘብ ባቀረበ መጠን፥ ያ ሀገር ይበልጥ እየደኸየና ይበልጥም ዕዳ ውስጥ እየተዘፈቀ ሲሄድ

ይታያል። ሁለተኛው ተቃርኖ ደግሞ፥ ዋነኛዎቹ ዴሞክራሲያዊ የሚባሉት ሀገራት በመካከለኛው ምሥራቅ የሚካሄዱ ንቅናቄዎች፥ በዴሞክራሲያዊ ሂደት ሥልጣን ለመጨበጥ የተቃረቡ ሲመስሉ የሚፈፅሙት የክህደት ተግባር ነው። 'ይህ ከዚህ' በማይባል ደረጃ፥ የምዕራቡ ዓለም መንግሥታት የሕዝቡን የዴሞክራሲ መሻት በሚጻረር መልኩ ከአምባገነኖች ጎን የሚቆሙ ሲኾን፥ አስፈላጊ ሆኖ ሲያገኙትም አምባገነኖችን በወታደራዊ ኃይል ጭምር እስከ መደገፍ ይሄዳሉ፡፡

በየትኛውም የምዕራቡ ዓለም ጣልቃ-ገብነት ዓላማ ተደርጎ የሚጠቀሰው ***'መረጋጋትን መፍጠር'*** የሚለው ሐረግ፥ እውነተኛ ትርጉሙ ለውጭ ካፒታል ምርጥ የብዝበዛ ዕድሎችን ጠብቆ ማቆየት ማለት ነው፡፡ ለምዕራቡ ዓለም ብዙኃን፥ ይህ የተጠላ የሀብት መቀራመቻ መንገድ ቢሆንም እንኳ፥ ሐቁ ግን ይህ ነው። በማረጋጋት ስም ጣልቃ የተገባበት ሀገር ዜጎች እና መጪ ትውልዶችም ጭምር አጠቃላይ ሀገራዊ ምርታቸው ሊከፍለው ይቅርና ከስር ከስር እየከፈለ ሊቀንስ የማይችለው እያደገ የሚሄድ ብድርን ይወርሳሉ። ይህን ዓይነቱን ሁኔታ የሦስተኛው ዓለም ሕዝቦች የሚያውቁት ብቻ ሳይሆን፥ በምሬት የሚቆጠቁጣቸውም ጭምር ነው። የዚህን ውጤት በየቤቶቻቸው፥ በየቤተሰባቸውና ልጆቻቸው ሊያገኙ በሚችሉት በጣም ውሱን የሆነ ዕድል አማካይነት ዘወትር በግልፅ ያዩታል። ይህን ሁኔታ ኢ-ፍትኀዊ ብለው የሚጠሩት ሲኾን፥ ሊለውጡትም ይሞክራሉ፤ ነገር ግን ሙከራቸው በጭካኔ በትር ይጨቆናል። የምዕራቡ ዓለም ፖለቲከኞች የዚህ ጭቆና ተሳታፊ ናቸው። በዚህ ጭቆና ውስጥ የሚያደርጉትን ተሳትፎ ሕዝባቸው ተገቢ አድርጎ ይወስደው ዘንድ የፕሮፖጋንዳ ቀመር እና ቃላት በታሰበበት መልኩ ተቀምመው ጥቅም ላይ ይውላሉ፤ (ለምሳሌም የጭቆና ሰለባ የሆነውን ሕዝብ የሀገራቸውን መረጋጋት እየተፈታተነ መሆኑ ወይም በብሔራዊ ጥቅማችን ላይ ግልጽ ወረራ እየፈፀመ ነው ወዘተ. ይላሉ።)

እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ፥ በመካከለኛው ምሥራቅ ለፍትኅ የሚታገሉ ቡድኖችን "ኮሙኒስቶች" ብሎ መጥራት በምዕራቡ ዓለም የተመቸ የፕሮፖጋንዳ ስልት ነበር። ከኮሙኒዝም ውድቀት ወዲህ ግን አዲስ ስም ወጥቶላቸዋል - "እስላማዊ አክራሪዎች" ነው የሚባሉት።

በትልልቅ ኮርፖሬሽኖች ባለቤትነት በከፍተኛ ካፒታል፥ የህዝቡን አስተሳሰብ ለመቅረጽና ዕይታውን ለማንሸዋረር በተጠና ስልት በሚንቀሳቀሰው ግዙፍ የመገናኛ ብዙኃን ኢንዱስትሪ ተጽዕኖ ስር የሚገኘው የምዕራቡ ዓለም ሕዝብ እስካሁን ድረስ የሚነዛውን ፕሮፖጋንዳ ሳያላምጥ ለመዋጥ ፈጣን ሆኖ የቆየ ሲሆን፥ ከጀርባ ምን እንደሚሠራ ሊገነዘብ ይቅርና ጥቂት እንኳ ሳይጠረጥር የፖሊሲ አውጭዎቹን መንገዶችና አካሄዶች ሲያፀድቅ ነው የኖረው። እንዲያም ሆኖ፥ ከምዕራቡ ዓለም ህዝብ ነገሮችን በቀላሉ የማመንና ያለመጠራጠር ባህርይ አኳያ፥ ትልቁና የከፋው ጥፋታቸው ይህ አይደለም። ከዚህም በባሰ ሁኔታ ለመገንዘብ የዘገዩበት ጉዳይ፥ የማይጠረቃው የካፒታል ፍላጎትና በሦስተኛው ዓለም ላይ በግልፅ የሚፈጽሙት የስግብግብነት ተግባራት፥ ለእነርሱ ባይተዋር የሆኑ ሕዝቦች በሚኖሩባቸው በእነዚያ ሩቅ የሦስተኛው ዓለም ሀገራት ብቻ የተወሰኑ እንዳልሆኑ አለማወቃቸው ነው።

የካፒታሊስቱ ዓለም መንግሥታትና ትላልቅ ኩባንያዎች ቅዱስ መርኅቸው የሆነውን ዕድገትና የበለጠ ዕድገት፥ ካፒታል እና ተጨማሪ ካፒታል፥ ዶላር እና አሁንም ዶላር የማካበት ጉጉታቸውን ለማርካት ሲሉ፥ ይህንኑ በሀገራቸውና በገዛ ዜጎቻቸውም ላይ ከማድረግ ፈጽሞ ወደኋላ አይሉም። ትልልቅ ኢንዱስትሪዎቻቸውን በርካሽ ጉልበትና በአነስተኛ ወጪ የመጨረሻ ምርቶችን ለማምረት ወደሚቻልባቸው የደቡብ ምስራቅ ኤዥያ እና ሌሎች ሀገራት ማዛወራቸውን ካፒታል ከማጋበስ ጥማት ውጪ ምን

ሊያስረዳ ይችላል?! በርካሽ ጉልበትና በአነስተኛ ወጪ የተመረቱ ምርቶች መልሰው አሜሪካ ገበያ ላይ ሲቀርቡ ዋጋቸው ላይ አንዳችም ቅናሽ የማይደረግበት መሆኑ ይህንኑ የሚያስረዳ ነው። በዚህ ሂደት በሚሊዮኖች የሚቆጠሩ አሜሪካውያን ሠራተኞች ከሥራ ተሰናብተው ወደ ሥራ አጥነት ጎራ ተቀላቅለዋል።

ልጓም-አልባ ወደሆነ ካፒታሊዝም የሚደረግ ጉዞ ዝንተ-ዓለም ሊቀጥል አይችልም። ማስረጃዎች ሁሉ ረጅም በማይባል ጊዜ ውስጥ ጉዞውን መቀጠል ወደማይችልበት ጫፍ (Dead-end) እንደሚደርስ ነው የሚያመለክቱት፥ እነዚህን ማስረጃዎች ለማጥቃት፤ ለማዳፈንና ሌላው ቀርቶ ለመደበቅ ቢሞከርም፥ ተቃዋሚዎቹ ወደዱም ጠሉ ማስረጃው ገሃድ መሆኑ አልቀረም። የዓለምን አንጡራ ሀብት እና የሦስተኛውን ዓለም ህዝብ አለልክ መቦጥቦጥ ለረጅም ጊዜ ሊቀጥል አይችልም። በጣም ከመዘግየቱ በፊት አንዳች ስር ነቀል ለውጥ ተግባራዊ ካልተደረገ በቀር፥ ይህ ፕላኔት ዘላቂ ሆኖ መቀጠሉ ያከትማል።

ይህን ለማስቀረት መወሰድ የሚገባው እርምጃ ግን ሕግ እና ደንቦችን መቀየር ሳይሆን፥ የልቦና ለውጥ ማድረግ ነው። የቁሳዊነት አስተሳሰብ ገዢ ሆኖ እስከቀጠለ ድረስ፥ የህመሙን ምልክቶች ብቻ ማከም አይቀሬውን ጥፋት ለአጭር ጊዜ ሊያዘገይ ይችል እንደሆን እንጂ፥ ሊከላከል ወይ ሊያስቀረው አይችልም። በአሁኑ ጊዜ የተንሰራፋው አስተሳሰብ የሰዎችን መስተጋብር የእኛ እና የእነርሱ፥ የሰሜን እና የደቡብ፥ የበዝባዥ እና የተበዝባዥ፥ የሀብታም እና የደሀ፥ የነጮች እና የጥቁሮች ወይም ሌሎች የቆዳ ቀለም ያላቸው ሕዝቦች፥ እንዲሁም የጌቶች እና የሎሌዎች አድርጎ የሚያይ እስከሆነ ድረስ፥ ለመጪው ዘመን የሚሆን ተስፋ የለም። ሰብአዊ ፍጡራንን ያሳፈረችው መርከብ ትሰጥማለች፤ ልዩ ምቾት ባለውና በአንደኛ ማዕረግ

የተሳፈሩ መንገደኞቿም ተጨማሪ የከበሩ ቁሶችና ቅንጦቶችን እያጋበሱም ቢሆን ከመስጠም አያመልጡም።

የዓለማችን ፖለቲከኞች እና የፋይናንስ ባለቤቶች ራሳቸውን ባልተጠበቀ መልኩ ለመቀየር ይችሉ ዘንድ አስፈላጊው ርዕይ፥ ጥበብና ችሎታ ያላቸው መሆኑ አጠራጣሪ ነው። ወደ አስከፊ ጥፋት በሚያመራው መንገድ ላይ ሙጭጭ ማለታቸውና የሰው ልጆችን በሙሉ ወደ ገደሉ አፋፍ እየመሩ መሆኑ በጣም አሳዛኝ ነው። ያለው ብቸኛ ተስፋ በእነዚህ ሀገራት የተተከለውን ፀረ-ሰው ሥርዓት በመለወጥ ረገድ እንደመራጭ በድምጻቸው ለውጥ ለማምጣት አቅም ያላቸውን ዜጎች ለማንቃት መጠነ-ሰፊ ንቅናቄ ወይም ዘመቻ ማካሄድ ነው። በሕዝቡ ላይ በአዲስ ጎዳና የመጓዝ ብርቱ ፍላጎት ከተፈጠረ፥ ወይ ፖለቲከኞቹ ይቀየራሉ፤ አልያም በለውጥ መንገድ ላይ ደንቃራ ከመሆን ገለል ይላሉ።

ታዲያ እስልምናን ከእነዚህ ሁሉ ጉዳዮች ጋር ምን ያገናኘዋል? የሚል ጥያቄ መነሳቱ አይቀርም። መገናኛ ብዙኃን በማናቸውም እስላማዊ ጉዳዮች ላይ እንደ ቋሚ ጭምብል የሚለጥፏቸው ሽብርተኞችና ጽንፈኞች ሳይሆኑ፥ ሙስሊም ሊቃውንትና አብሰልሳዮች ከብዙ አሥርት ዓመታት ጀምሮ ለዓለማችን ችግሮች መፍትኄ ይሰጣሉ ያሏቸውን የእስላማዊ ሥርዓት ገጽታዎች ሲነድፉ ኖረዋል። ይህ ንድፍ በእስላማዊው ሸሪአ ላይ የተመሠረተ ቢሆንም፥ በቀደምት ዘመናት እና ሁኔታዎች ውስጥ በግሩም ሁኔታ ያገለገሉ ቀመሮች ግልባጭ ብቻ ግን አይደለም። በተጨማሪም ይህ ሥርዓት ተለይቶ እስላማዊ ተደርጎ የሚወሰድ አልያም የግድ ለሙስሊሞች ብቻ የታዘዘም አይደለም። ምክንያቱም የሰብዓዊ ፍጡራን ደኅንነት የጋራ ጉዳይ ከመሆኑም ባሻገር፥ ይበልጥ እየጠበበና መስተጋብሩ እየጨመረ በሚገኘው የዛሬው ዓለም፥ የሁላችንም

ዕጣ ፈንታ ተመሳሳይ ነው። የዚህ ሥርዓት ዐበይት ገፅታዎች ከዚህ በታች ተብራርተዋል።

በሰው ላይ ሥልጣን ያለው

ሰው የዚህ ዩኒቨርስ ልዕለ-ሥልጣን ባለቤት አይደለም፤ ይልቁንም የልዕለ-ሥልጣን ባለቤት በሆነው ኃያል አምላክ ኃላፊነት የተሰጠው እና ተጠያቂነትም ያለበት ፍጡር ነው። ሩስያዊው ደራሲ ፍዮዶር ዶስቶዬቭስኪ "አምላክ የለሽ በሆነ ዓለም ሁሉንም ነገር መፈፀም፥ እንዲሁም፥ ማንኛውንም ነገር ምክንያታዊ ማድረግና ተገቢነቱን መሞገት ይቻላል" ይላል። ሰው አምላክን ከዙፋኑ እንዳወረደ ሲያስብ፥ ራሱን ወደ ማምለክ ይንሸራተታል። በመሠረቱ ግን በዚህ ዩኒቨርስ ውስጥ የሰው ልጅ እውነተኛ ሚና የአምላክ እንደራሴ እና ባለ አደራነት ነው። ሰው ይህን *ፕላኔት* በራሱ ዝንባሌና የውስጥ ጎትጓች ስሜት ሳይሆን፥ በፈጣሪው መመሪያ መሠረት የማሥተዳደር ሚናውን መወጣት ይችል ዘንድ በተፈጥሮ ላይ ሙሉ ሥልጣን ተሰጥቶታል። ገና በእንጭጭ ደረጃ ላይ የሚገኘው ሳይንስም ሆነ፥ (ገዳይ ወጥመድ የሆነው) ትዕቢት የሰው ልጅ የፈጣሪን ሚና ለመጫወት የመሞከር ራስን የማሞኘት አባዜ ውስጥ ሊከቱት አይገባም ..... ሰው ብልህ ቢሆን፥ ይህን መሰል ጅብደኝነት አይቃጣም።

የባለቤትነት ሥልጣን

የነገሮች ሁሉ የመጨረሻው ባለቤት፥ የነገሮቹ ሁሉ ፈጣሪ የሆነው ኃያል አምላክ - አላህ (ሱ.ወ) - ነው። በነገሮች ላይ እኛ ያለን የባለቤትነት ሥልጣን ሁለተኛ ደረጃ ሥልጣን ነው። ንብረት ልንይዝ እና ሀብታችንን ሕጋዊ በሆኑ መንገዶች፥ ያለ ምንም

ገደብ ልናበዛ ነፃነቱ ተሰጥቶናል። ነገር ግን ሀብትና ንብረት ማካበት መብት ከመሆኑም ጋር ግዴታዎች እንዳሉበትም መገንዘብ ይኖርብናል። የሀብትና ንብረት (ወይ የካፒታል) ተግባር ዝም ብሎ ገደብ በሌለው መልኩ ማደግ ብቻ ሳይሆን፥ ለማኅበረሰብ ፋይዳ ያላቸው ግዴታዎችንም መወጣት ነው።

‹በግለሰብ እና በማኅበረሰብ መካከል ሊያስቀሩት የማይቻል ቅራኔ አለ› የሚለው (የኮሙኒዝምና የካፒታሊዝም) እሳቤ በእስልምና ውስጥ ቦታ የለውም። የእስልምና እሳቤ በሁለቱ መካከል ሚዛን የሚጠብቅና ሁሉንም በፍትኀዊነት የሚያስተናግድ ነው። ይህ ሚዛን ግን ሕግን ሥራ ላይ በማዋል ብቻ የሚጠበቅ አይደለም፡፡ ከዚያ ይልቅ መስጠትን ለሰጪው የማያቋርጥ የደስታ ምንጭ በሚያደርግ የአምላክን ውዴታ የማግኘት ጠንካራ ፍላጎት ተግባር ላይ የሚውል ነው። እናም ሁልጊዜም በሁሉም ነገር ላይ አምላክ በስሌቱ ውስጥ የሚኖር ሕያው እውነታ ነው፡፡ እርግጥ ይህ እሳቤ፥ በቁሳዊ ዕይታ ሚዛን፥ ፋይዳ ቢስ እና ፈጽሞ ትርጉም የለሽ ነው።

በእስልምና፥ የዚህ እሳቤ መነሻ (Premise) አምላክ ለሀብታሞች በሰጠው ፀጋ ውስጥ የድሆችን (ለኑሮ የሚያስፈልጋቸውን) ድርሻ ደንግጓል የሚል ሲኾን፥ በአዲስ የዓለም ሥርዓት፥ ይህ መርኅ ዓለም አቀፋዊ በሆነ መጠነ-ስፋት ሊተገበር ይችላል። ይህ አዲስ ሥርዓት በእርግጥም ሊደረስበትና እውን ሊደረግ የሚችል ሲኾን፥ ነገር ግን እሴት አልባ በሆነ የትምህርት ሥርዓት፥ በማያቋርጥ የመገናኛ ብዙኃን ማዕበላዊ ውዥንብር የመንዛት ዘመቻ እና ኢ-ፍትኀዊነትን በሚታገስ ማኅበረሰብ ውስጥ እውን ሊሆን ይችላል ተብሎ አይታሰብም። በአሁኑ ጊዜ ማኅበረሰብ እርስ በእርሱ የተሳሰረ እና የተቆራኘ ከመሆኑ የተነሳ ማንም ሰው - በሀብት የመጨረሻው ማማ ላይም ይሁን በድህነት የታችኛው ወለል ላይ - ከዓለም ተነጥሎ ሊኖር አይችልም።

ከአሥራ አራት ክፍለ-ዘመናት በፊት፥ የእስልምና ሁለተኛ ኸሊፋ የሆኑት ዑመር ኢብኑል ኸጣብ፥ አንድ ሰው በድህነት ሳቢያ ለሞት የተዳረገ እንደሆን፥ የሚኖርበት ከተማ ሕዝብ ሰውየውን እንደገደሉ ተቆጥሮ፥ የሕይወት ካሳ ሊከፍሉ ይገባል የሚል አዋጅ አውጥተው ነበር። ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ማኅበረሰብ "እንድ አንድ አካል ነው ... ከአካል ውስጥ አንደኛው ቢታመም፥ ሌሎቹ የአካል ክፍሎች በሙሉ አብረው ይታመማሉ" ሲሉ ተናግረዋል። እያንዳንዱ ዜጋ ቢያንስ አነስተኛ በሚባለው የምቾት ደረጃ (ከእጅ ወደ አፍ በሆነ መጠን አይይለም) የመኖር መብት አለው፡፡ ይህም ሆኖ ሰዎች ሁልጊዜ በምጽዋት ሊኖሩ ስለማይገባና እስልምናም በልመና መኖርን ስለማያበረታታ፥ የግለሰብ መብቶች የሰዎች ጥሩ ገቢ በሚያገኙበት ሥራ ላይ የመቀጠር መብትን ያካትታል። ከዚህም አኳያ የሠራተኛ ኃይል እጥረት ባለበት ሠራተኛን ተክቶ የሚሠራ ጉልበት ቆጣቢ ቴክኖሎጂን መጠቀም የሚፈቀድ ቢሆንም፥ ይህ ግን የሠራተኛ ክፍያ ወጪን በመቆጠብ ዓላማና ሠራተኞችን ለሥራ አጥነት በሚዳርግ መልኩ ጥቅም ላይ ሊውል አይገባም። ከማሽን ይልቅ ሰው ቅድሚያ ሊሰጠው ይገባል፡፡ ከሕግ አኳያ ያለው ድንጋጌም የብዙኃን ደኅንነትና ጥቅም ከግለሰብ ጥቅም ቅድሚያ ሊያገኝ ይገባዋል የሚል ነው። ይህ የቴክኖሎጂ ዕድገትን መገደብ አይደለም፤ ከዚያ ይልቅ ቴክኖሎጂያዊ ዕድገቱ የሚያስከትለውን መዘዝ ከሠራተኞች መብትና ጥቅም ጋር አጣጥሞ ጎን ለጎን የማስኬድን አስፈላጊነት የሚመለከት ነው። ሠራተኞች በሚሠሩበት ኩባንያ ውስጥ የአክስዮን ድርሻ እንዲገዙ ይበረታታሉ፡፡ ይህን ማድረግ እንዲችሉም ድጋፍ ይደረግላቸዋል። ይህም በካፒታል እና በጉልበት ሠራተኛው መካከል ያለውን ሰፊ ርቀት ለማጥበብና ሠራተኞች የኩባንያው ዕድገት ላይ የራሳቸውም ጥቅም ያለበት ሆኖ እንዲሰማቸው ለማድረግ ያስችላል።

በእስልምና ውስጥ ያለው ሌላው ሕግ፥ ገንዘብ እንደ አንድ የመገልገያ መሣሪያ፥ ከሆነ ዓይነት ምርት ጋር ካልተቀናጀ በስተቀር በገንዘብነቱ ብቻ ገንዘብን ሊወልድ አይችልም የሚል ነው። ስለዚህም፥ በእስልምና ወለድ የተከለከለ ነው። ከጥቂት አሥርት ዓመታት ወዲህ በወለድ-አልባ የባንክ ሥራ ዙርያ ብዙ የተጻፉ ሲኾን፥ በመሬት ላይም በእስላማዊ ሀገራት ብቻ ሳይሆን በአውሮጳና በአሜሪካም ጭምር ብዙ ባንኮች ስኬታማ በሆነ መልኩ በግንባር ቀደምነት ተግባራዊ አድርገውታል።

የሰው ልጅ ዕኩልነት

የሰው ልጆች ሁሉ አደምን እና ሀዋን በቅድመ-አያትነት የሚጋሩ አንድ ቤተሰብ ከመሆናቸው በመነጨ ያላቸው አንድነት ትኩረት ሊሰጠውና ሕፃናት ከልጅነታቸው ጀምሮ በትምህርት ቤት ሊማሩት የሚገባ ነው። ከዚህም ጋር የሰው ልጆች ሁሉ ዕኩል የመሆናቸውን ቁም ነገር መጨበጥ ይኖርባቸዋል። በአንድ ወቅት በአውሮጳ፥ ሳይንስ እና ሃይማኖት፥ ነጮች (ወይም የአርያን ዘር) በተፈጥሮ ከሌሎች ዘሮች የላቁ ናቸው ለሚል የተዛባ እሳቤ ተገቢ ባልሆነ መንገድ ጥቅም ላይ መዋላቸው በጣም የሚያሳዝን ተረክ ሆኖ በታሪክ ይታወሳል። ይህን እሳቤ ለመደገፍ የቀረበው ሐሰተኛ ማስረጃ አሁን ግብዓተ-መሬቱ ከተፈፀመ ቢቆይም፥ ቅሪቱ ግን አሁንም ቀጥሏል። በምዕራቡ ዓለም በሚገኙ ብዙ አብያተ-ክርስቲያን ዛሬም ድረስ ኢየሱስ ወርቃማ ፀጉር፥ ሰማያዊ ዓይኖች ያሉት ፈረንጅ ተደርጎ ይሳላል፡፡ ይህ ገፅታ ግን በፍልስጥኤም ምድር በብዛት ከሚታየው ወደ ቡናማነት የሚያደላ ገፅታ ጋር የማይሄድ ነው።

በምዕራቡ ዓለም የዘረኝነት ስሜት በተግባር ሁሉንም የሕይወት ገፅታ የሚያካብብ ሆኖ ይታያል። ይህን ሁኔታ ለመቀየር ያለው የልብ ፈቃደኝነትም ገና በቂ አቅም

ያከማቸ አይደለም። በአሜሪካ የሲቪል መብቶችን ለማስከበር ላለፉት ብዙ አሥርት ዓመታት ከባድ ትግል ሲካሄድ የቆየ ሲኾን፥ ምንም እንኳ በግልጽ የሚታዩ ዕድገቶች ቢኖሩም፥ ማንም ቢሆን መራራው የባርነት ገፈት ሙሉ በሙሉ ተወግዷል ለማለት አይችልም። እኩልነት የሕግ ድንጋጌዎች ክምር ብቻ ሳይሆን፥ በዋነኝነት የአስተሳሰብ ሁኔታ ወይም ፈለግ ነው።

እስካሁን ድረስ የአሜሪካ ጥቁር ሕዝብ፥ የነጮችን የሥልጣኔ ታሪክ ለሚያደበዝዘው የባርያ ፍንገላ ምዕራፍ ከነጩ ሕዝብ አንደበት "ይቅርታ" ወይም "ለተፈፀመው ነገር እናዝናለን" የሚል ቃል ሰምቶ አያውቅም [ነጭ ያልሆኑ ጃፓናዊ አሜሪካውያን በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ወቅት ለተፈፀመባቸው ሰብስቦ በአንድ ስፍራ የማቆየት ተግባር በይፋ ይቅርታ እንደተጠየቁና ካሳም እንደተከፈላቸው ይታወቃል።] በዘር ላይ የተመሠረቱ ውጥረቶች ዛሬም አልፎ አልፎ ሲፈነዱ የሚታይ ሲኾን፥ ምንም እንኳ በጥቅሉ አሳዛኝ ቢሆንም፥ በእነዚህ የሁከት ተግባራት ላይ የሚሳተፉ ሰዎች ብዙውን ጊዜ ለድርጊታቸው አንዳች ተገቢ ምክንያት እንዳላቸው መካድ አይቻልም። የሎስ አንጀለሱ ሁከት[14] ከዚህ አኳያ በምሳሌነት ሊጠቀስ ይችላል።

የአሜሪካውያን ጥቁሮችን የኑሮ ሁኔታ ለማሻሻል የሚያስችል ተግባራዊ እርምጃ እንዲወሰድ ጥሪ በተደረገ ቁጥር የሚሰጠው ምላሽ፥ ምንም እንኳ ለተወሰነ ጊዜ ያህልም ቢሆን በጎ እገዛ ቢያደርግም፥ በአመዛኙ ግን የችግሩን መሠረታዊ መንስዔ ታሳቢ ያደረገ አለመሆኑ ይታያል። ጥይትም ሆነ የፈለገውን ያህል መጠን ያለው

---

[14] *እ.ኤ.አ. በሚያዝያ 1992 የተከሰተው የሎስ አንጀለሱ ሁከት፥ አራት ፖሊሶች ሮድኒ ኪንግ የተባለ አንድ ጥቁርን ጭካኔ በተሞላበት ሁኔታ፥ እንዳይሞት እንዳይሽር አድርገው በቆመጥ ሲቀጠቅጡት የሚያሳይ ቪዲዮ በመገናኛ ብዙኃን ከታየ በኋላ፥ ፍርድ ቤት አራቱን ፖሊሶች በነፃ መልቀቁን ተከትሎ የተቀሰቀሰና ለስድስት ቀናት የቆየ መጠነ ሰፊ ሁከት ነበር።*

ዶላር ዘላቂ እና እውነተኛ መፍትኄ ሊያመጡ አይችሉም። እውነተኛ የሆነ ለውጥ እውን የሚሆነው፥ እያንዳንዱ ሰው፥ እያንዳንዱ ሌላ ሰብአዊ ፍጡር ውድ ወንድሙ ወይም እህቱ መሆናቸውን ፍፁም ልባዊ በሆነ ደረጃ ሲሰማውና ሲያምን ብቻ ነው። ይህ ደግሞ በሕግ ወይም በአዋጅ የሚመጣ ሳይሆን፥ በትምህርት ሊሰርጽ የሚችል ነገር ነው። ዓለማችንን ለመቀየር የአንድነት ስሜቱ የጠነከረና የሚተዛዘን፥ በምንም ዓይነት አጥር ያልተከፋፈለ ማኅበረሰብ የመፍጠር ዓላማ ያለው አጠቃላይ የትምህርት አብዮት ማካሄድ የግድ አስፈላጊ ነው። እንዲህ ዓይነቱ ትምህርት ነፃነት፥ ወንድማማችነት እና እኩልነት ለሚሉት መፈክሮች አዲስ ሕይወትና ፋይዳ የሚሰጥ ከመሆኑም ጋር፥ በብሔራዊ ድንበሮች የታጠረ ሳይሆን፥ በዓለም አቀፍ ደረጃ ሊካሄድ የሚገባው ነው።

ለውጥን በተግባር እውን ለማድረግ፥ የእጅ-አዙር ቅኝ አገዛዝ በሚያካሂዱ ሀገራት ሊሰጥ የሚገባው አዲስ ትምህርት፥ በእነርሱ በኩልም የሦስተኛው ዓለም ሀገራትን ልማት ለማገዝ በሚደረግ እውነተኛ ጥረት ሊታጀብ ይገባዋል። አውሮጳ ለገበሬዎቿ የምትከፍለው ድጎማ በዓለም ላይ ያለውን የረሃብ ችግር ሙሉ በሙሉ በማስወገድ በሦስተኛው ዓለም ውስጥ ያለውን አስከፊ ሁኔታ ለመለወጥ የሚበቃ እንደሆነ ይገመታል። ነገር ግን አውሮጳ ውስጥ በተካሄደ የበጎ-አድራጎት ዓላማ ያለው የቀድሞ ሚኒስትሮችና ጠቅላይ ሚኒስትሮች ስብሰባ ላይ፥ ይህ ሐሳብ በተነሳ ጊዜ በደምሳሳው ተላግጦበታል። ለአውሮጳ ገበሬዎች የሚሰጥን ድጎማ የማስቀረትም ሆነ የሦስተኛው ዓለም ሀገራትን ልማት የማገዝ ጉዳይን፥ እንደ በጎ አማራጭ ታሳቢ ማድረግ አልተፈለገም። የመጀመሪያው ለፖለቲካው አመቺ ባለመሆኑ ምክንያት፥ ሁለተኛው ደግሞ ለፖለቲካዊ ስትራቴጂ ሲባል ባለበት እንዲቀጥል በመፈለጉ ምክንያት።

ራስን የማቀብ አስፈላጊነት

የሰው ልጆችን ከሌሎች ፍጥረታት ልዩ የሚያደርጋቸው፥ ራስን የማቀብ የተፈጥሮ ችሎታን የመጠቀም ዝንባሌ በከፍተኛ ፍጥነት እየተሸረሸረ ሲኾን፥ ይህ ሰብአዊ የተፈጥሮ ክህሎት ወደ ቦታው መመለስ ይኖርበታል። ምንም እንኳ ይህ ክህሎት በሰው ልጆች እና በሌሎች እንስሳት መካከል ዋነኛው የልዩነት መገለጫ ቢሆንም፥ የዘመኑ የአስተሳሰብ አዝማሚያ ግን ይህን ልዩ የሰው ልጅ ተሰጥዖ ትርጉም እያሳጣ ያለ ይመስላል። በአንድ ወቅት በአውራ ጎዳና የሚያልፉ ተሽከርካሪዎች ላይ በዘፈቀደ ጥይት በመተኮስ የተወሰኑ ሰዎችን በመግደሉ ሳቢያ በቁጥጥር ስር የዋለ አንድ ወጣት ድርጊቱን ለምን እንደፈፀመ ሲጠየቅ የሰጠው ምላሽ፡- “የሆነን ሰው የመግደል ስሜት አደረብኝ” የሚል ነበር። ይህ ግን ብቸኛ ምሳሌ አይደለም። ከወንጀል ጋር የተያያዙ ስታቲስቲካዊ መረጃዎች እንደሚያሳዩት፥ በደፈናው በስሜት መገፋፋት የሚፈፀሙ ድርጊቶችና አውዳሚ ባህርያት አልፎ አልፎ የሚከሰቱ የተለዩ ሁነቶች ከመሆን ይልቅ፥ የተለመዱ ማኅበራዊ ክስተቶች እየሆኑ መጥተዋል። በሳተላይት ቴሌቪዥን የሚሰራጩ የየዕለት ዜናዎችን የሚመለከት፥ አልያም የውጭ ጋዜጦችን ድረ-ገፅ የሚከታተል ማንኛውም ሰው፥ ይህን በቀላሉ ማረጋገጥ ይችላል፡፡ ትርጉም ያለው የእሴት ሥርዓት አለመኖርና ከዚህም በመነጨ ምክንያት ስሜታዊ ግፊቶችን እና ጉትጎታዎችን ለመቋቋም የሚያስችል ብቃት ማጣት ቀስ በቀስ ወደ አስከፊ ማኅበራዊ ውድቀት ያመሩ መሠረታዊ መንሥዔዎች ናቸው።

ይህን ለመለወጥ የሚያስችለው ቁልፍ የሚገኘው ትምህርትና መገናኛ ብዙኃን ዘንድ ነው - ነገር ግን ትምህርት እውቀትን በማካፈል ዓላማ ብቻ ሳይሆን፥ ትክክለኛ በሆነው ነገር በማመንና ሰዎች በምንሠራው ሥራ ከእኛ በላይ ለሆነ ‘ኃይል’ ተጠያቂ

መሆናችንን ከግንዛቤ ባስገባ መልኩ መቀረጽ ይኖርበታል - ይህ ሲኾን ብቻ ነው ብዙ ሰዎች ለኅሊናቸው ድምፅ ምላሽ የመስጠት ብቃት ሊጎናፀፉ የሚችሉት። ሙስሊሞች እና ሌሎችም እንደሚያምኑት፥ የፍርዱ ቀን መኖሩ ከታመነ፥ አንድ ሰው ሁከትን፥ ግልፅ ወሲብን እና የወሲብ ስሜት ቀስቃሽ የሆነ ልቅነትን ከማሰራጨትና ከማስፋፋት ሚናቸው ጋር ፍርድ ፊት በሚቀርቡ ቱጃር የሚዲያ ባለንብረቶች ቅናት ሊያድርበት አይችልም። **ለመፈፀም ይቅርና ለማሰብ ስለሚከብዱ ድርጊቶች ቀለል ተደርጎ ሲወራ፥ ያለጥርጥር ድርጊቶቹ የሚታሰቡ ይሆናሉ።** ከዚያ በኋላማ ወጣቶቻችን ወራዳነትና ወንጀለኝነት ማኅበራዊ ሱስ እስከሚሆኑ ድረስ፥ ያዩትን እና የሰሙትን ሁሉ መፈተሸና መሞከር ይጀምራሉ።

እንዳለመታደል ሆኖ አንዳንድ መንግሥታት ለወጣቶቻቸው ደርሶ ጉልበተኛ የመሆን ዝንባሌ እንዲከተሉ የሚያደርግ መጥፎ ምሳሌ ሲሆኑ ይታያሉ። ይህ ሁኔታ በተለይም እነርሱ ከልክ በላይ ጠንካራ፥ ጠላቶቻቸው ደግሞ ከልክ በላይ ደካማ በሚሆኑበት ጊዜ በግልፅ ይታያል። ጠንካራ ወታደራዊ አቅም ያላቸው ሀገራት ወረራን ለመቀልበስ በሚል ወረራውን ፈጽሟል በሚሉት ሀገር ላይ ሙሉ አቅማቸውን ተጠቅመው በትራቸውን ሲያሳርፉ የሚታዩትን ያህል፥ በሌላ ጠንካራ ሀገር ከዚያ የከፋ ወረራ ሲፈፀም ግን፥ እነዚያው የደረጀ ወታደራዊ አቅም ያላቸው ሀገራት “የሚጠይቀው ሥራ ቀላል አይሆንም” በሚል ጣልቃ ከመግባት ሲያፈገፍጉ፥ መርኅ እና እሴቶች የሚባሉት ነገሮች በአፍጢማቸው ሲደፉና እርቃናቸው ሲጋለጥ ይታያል። ጉልበትን በመመካት ጥቃት ሲፈጽሙም ሆነ፥ ሌሎች ጉልበተኞች የሚፈጽሙትን ጥቃት ከመከላከል ሲያፈገፍጉ፥ የሰብአዊ ፍጡራን ሕይወት ክብር ምንኛ ዋጋ እንዳጣ የሚያሳይ ነው። እ.ኤ.አ በ1991 በተካሄደው የባህረ-ሰላጤው ጦርነት ወቅት አንድ የአሜሪካ ወታደራዊ አዛዥ ባግዳድ ላይ በሚያካሂዱት የቦምብ

ድብደባ እየሞቱ ስላለቁ ሰላማዊ ሰዎች ብዛት ሲጠየቁ፥ “የሰዎች አስከሬን መቁጠር የእኛ ሥራ አይደለም” የሚል ምላሽ ሰጥተው ነበር። እርግጥ ነው ወታደራዊ አዛዡ እንዲህ ሲሉ የኢራቃውያንን አስከሬን ማለታቸው ነበር።

ጦርነት እና ሰላም

በእስልምና የጦርነት አፈፃፀም ሕግ በጣም ግልፅ ሲኾኑ በራሳቸው በነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) በማያሻማ ቋንቋ የተቀመጡ ናቸው። ጦርነት መካሄድ ያለበት፥ አንድም ራስን በመከላከል ዓላማ፥ አልያም በየትም ስፍራ የሚፈፀም ጭቆናን በማስወገድ ዓላማ ነው። ማንኛውም ጦርነት በንፁኃን ሰላማዊ ሰዎችና በአካባቢ ላይ ጉዳት በማያደርስ መልኩ መካሄድ ይኖርበታል። ወረራን በመከላከል ወይም በማስቆም ዓላማ የሚካሄድ ወታደራዊ ህብረትን በተመለከተ ቁርኣን እንዲህ ይላል፦ ***“ከምእምናንም የኾኑ ሁለት ጭፍሮች ቢጋደሉ፥ በመካከላቸው አስታርቁ፤ ከሁለቱ አንደኛይቱም በሌላይቱ ላይ ወሰን ብታልፍ፥ ያችን ወሰን የምታልፈውን ወደ አላህ ትእዛዝ እስከምትመለስ ድረስ ተጋደሉ፤ ብትመለስም በመካከላቸው አስታርቁ፤ በነገሩ ሁሉ አስተካክሉም፤ አላህ አስተካካዮችን ይወዳልና፡፡”*** (49፥9)

ፍትኀዊ ለሆነ ዓላማ በሚደረግ ጦርነት፥ ሙስሊም ካልሆኑ ወገኖች ጋርም ወታደራዊ ሕብረት መመስረት ተቀባይነት ያለው ተግባር ነው። ለዚህ በምሳሌነት የሚጠቀሰው ነቢዩ ሙሐመድ በመዲና ከሚኖሩ አይሁድ ጋር ከተማይቱን በጣዖት አምላኪዎች ከሚፈፀምባት ጥቃት ወይም ወረራ በጋራ ለመከላከል የተጋቡት ቃል-ኪዳን ወይም ስምምነት ነው። ሌላው በምሳሌነት የሚጠቀሰው፥ ነቢዩ ሙሐመድ፥ እርሳቸው በነቢይነት ከመላካቸው በፊት በመካ እና በዙርያው በሚኖሩ ነገዶች መካከል

ተጨቋኞችን በጋራ ለመደገፍ የተገባውን ቃል-ኪዳን ወይም ስምምነት አስመልክቶ የተናገሩት ንግግር ነው። ይህን ስምምነት አስመልክቶ ነቢዩ ሲናገሩ፡- “ያ ስምምነት ከእስልምና በፊት የተፈፀመ የሕብረት ቃል-ኪዳን ነው፤ ነገር ግን በእስልምና ውስጥ እያለሁ እንዲያ ያለ ቃል-ኪዳን እንድፈጽም ጥሪ ቢቀርብልኝ፥ ጥሪውን እቀበል ነበር” ብለዋል። ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) ለሰራዊታቸው የሰጡት ግልፅ መመሪያ በጥብቅ ተግባራዊ ይደረግ የነበረ ሲኾን፥ ወታደሮቻቸው በተቃራኒ ወገን ከተሰለፉ ተፋላሚዎች በቀር ሴቶችን፥ ሕፃናትን እና አረጋውያንን እንዳይወጉ የሚከለክል ነበር። በተጨማሪም ሙስሊም ያልሆኑና በገዳሞቻቸው ወይም በቤተ-አምልኳቸው የተጠለሉ ሰዎች ጥቃት ሊፈፀምባቸው እንደማይገባ፥ እንዲሁም ለጦር ስልት በሚል የጠላት ዛፎች ሊቆረጡ ወይም እሳት ሊለኮስባቸው እንደማይገባ፥ እንስሳትም ለምግብነት ሊውሉ ካልሆነ በቀር፥ በዘፈቀደ ዒላማ እንዳይደረጉ ወይም እንዳይታረዱ በጥብቅ ከልክለዋል። የእነዚህን የጦርነት ሕግጋት ፋይዳ የሚያጠና ማንኛውም ሰዉ፥ እነዚህን ድንቅ እስላማዊ የጦርነት ስነ-ምግባሮች፥ በዘመናዊው ጦርነት ላይ ተግባራዊ ማድረግ ልዩ የሆነ ጥረትን እንደሚጠይቅ መረዳት አይከብደውም። ምናልባትም የጦርነት ፍልሚያን ለጦርነቱ በተሰለፉ የጦር ሠራዊት አባላት ብቻ ገድቦ (ለማካሄድ የተቻለበት) የመጨረሻው ጦርነት፥ አንደኛው የዓለም ጦርነት ሳይሆን አይቀርም። እ.ኤ.አ. በ1930ዎቹ ከተካሄደው የስፔን የእርስ በርስ ጦርነት ጀምሮና ከዚያም በኋላ በሁለተኛው የዓለም ጦርነት፥ በኮርያ ጦርነትና በቬትናም ጦርነት በግልፅ እንደታየው ሕግጋቱ በእጅጉ ተቀይረዋል። በሄሮሺማና ናጋሳኪ ለይ የተጣሉት ሁለት “አቶሚክ” ቦምቦች፥ ከዚያም በኋላ በቬትናም ጦርነት እንደ ዝናብ የወረደውና ድፍን ከተሞችን ያነደደው የቦምብ መዓትና የፈጠረው “ነፃ የእሳት ቀጠና”፥ እንዲሁም የገደላቸው ሰዎች፥ እንስሳትና እፅዋት፥ ብሎም የምድሪቱ አፈር ለዚህ ሐቅ ሕያው ምስክሮች ናቸው። ከዚህም በመነሳት አንዳንዶች እነዚያ (ከላይ የተጠቀሱት) እስላማዊ

የጦርነት ስነ-ምግባራት፥ አሁን ከንድፈ-ሐሳብነት በዘለለ ለዛሬው ዘመናዊ ዓለም ፋይዳ የላቸውም ማለታቸው የሚጠበቅ ነው። ነገር ግን፥ ሙስሊሞች እና ሌሎችም ጭምር ጉዳዩን ከሌላ ማዕዘን ነው የሚመለከቱት። በዘመናዊው ዓለም የሚካሄድ ማንኛውም ጦርነት እጅግ ከፍተኛ ውድመትና ዕልቂት የሚያስከትል መሆኑ ከታወቀ ዘንድ፥ ጦርነት የግጭት መፍቻ አማራጭ ተደርጎ መወሰዱ ማክተም ይኖርበታል። ልክ እንደ ባርያ ፍንገላ ሁሉ፥ ጦርነትም ጊዜው ያለፈበት፥ ያረጀና ያፈጀ የግጭት መፍቻ ዘዴ መሆኑ መታመን አለበት። ነገር ግን “አዲስ የዓለም ሥርዓት” መጠነ-ሰፊ ወታደራዊ ጥቃት (ኢራቅ ላይ) እየተፈፀመ ባለበት ወቅት ይፋ መደረጉ፥ የዓለማችን ኃያላን ወደዚህ አስተሳሰብ ከመምጣት ይልቅ፥ መጥፎውን የጥፋት አማራጭ ይሁነኝ ብለው መከተላቸውን የሚጠቁም ነው የሚመስለው። ከባህረ ሰላጤው ጦርነት በኋላ የተላለፉ ውሳኔዎች እና የተወሰዱ ተከታታይ እርምጃዎችም፥ “አዲሱ የዓለም ሥርዓት” የተባለው በሁለት ባላንጣዎች ይመራ የነበረው አሮጌ ሥርዓት፥ በአንድ ባላንጣ መመራት ከመጀመሩ በቀር፥ ምንም አዲስ ነገር እንደሌለበት የሚያስጠረጥር ነው። ነገር ግን የሰው ልጅ በታሪኩ ደርሶበት በማያውቀው ከፍተኛ የሥልጣኔ ጫፍ ላይ በሚገኝበት በአሁኑ ዘመን፥ ከጦርነት ነፃ የሆነ ዓለም እና ፍትኀዊ የሆነ አማራጭ የሰላም ማስፈን ሥርዓትን መመኘት፥ ከቶም የሥራ ፈት ህልም ተደርጎ ሊወሰድ አይገባውም።

በሀገራት መካከል የሚፈጠሩ ልዩነቶችንና ውዝግቦችን ገለልተኛ በሆኑ ዓለም አቀፍ ፍርድ ቤቶች እንዲፈቱ ማድረግ የማይቻለው ለምንድን ነው? ቀድሞ ነገር ጦርነት ማንኛው ጠንካራ ወታደራዊ አቅም እና የበለጠ የማውደም ብቃት እንዳለው ብቻ ከማሳየቱ በቀር ማን ትክክል፥ ማንስ ስህተት እንደሆነ እንደማይበይን ይታወቃል። ከዚህ አኳያ ግጭቶችን (ውዝግቦችን) በቅንነትና ከወገንተኝነት በፀዳ ነፃ መንፈስ

የመዳኘት ብቃትና ፍላጎት ያላቸው፥ በሕግ የሚሡሩ ፍርድ ቤቶች ቢቋቋሙ፥ ነፃ እና ፍትኀዊ የግጭት አፈታት ሥርዓትን ተግባራዊ ማድረግ የማይቻል አይደለም (ይህ ሐሳብ የተባበሩት መንግሥታት ድርጅትንና የፀጥታ ምክር ቤቱን አይመለከትም)። የዚህን መሰል ምክረ-ሐሳብ ስኬት ሙሉ በሙሉ በአንድ ቁልፍ መሠረት ላይ ነው የሚሽከረከረው - የሰለጠኑት ሀገራት የምር ለመሰልጠን በመወሰናቸው ላይ! ይህ ለእውነት መቆምን ይጠይቃል፡፡ ማንም ሰው፥ መቼም ቢሆን የሰለጠኑት ሀገራት የእውነት ፀር ናቸው ብሎ በድፍረት አይናገርም፤ ነገር ግን ናቸው። እውነት እሴት ነው፤ የሚያሳዝነው ደግሞ ፖለቲከኞች ለእሴቶች እውር ናቸው፡፡ በዛሬው ዘመን የተደቀነብን እውነተኛው ስጋትና አደጋ ይኸው ነው።

ኃያላኑና ጠንካሮቹ በሕግ የሚወሰን ፍርድን ይቀበላሉ ወይስ ኃይል የመብት ምንጭ ነው በሚል እምነታቸው ይቀጥላሉ? የጦር መሣሪያዎች አምራች ኢንዱስትሪዎችስ ነጋ ጠባ እዚህና እዚያ የሚለኮስ ጦርነትን የመኖራቸው ምክንያት አድርገው ማቅረባቸውን ያቆማሉ? የዓለማችንን ሀብቶች ገለፈት ከማዳረስና የጠፋውን ዳግም ለመመለስ የሚጠይቀውን ወጪ በጋራ ከመሸፈን አኳያ ፍትኀዊ ሥርዓት የማስፈን ሐሳብ ተቀባይነትን ያገኛልን? - ይሄ በፍፁም የማይሆን ነገር ነው፤ ላለንበት ዓለም አቀፍ ሥርዓት ፈታውራሪዎች ይሄን መቀበል ውርደት ነው፡፡ ነገሮች ካልተለወጡ በቀር፡፡ ለውጥ ግን ፈጽሞ ከላይ አይመጣም፤ ለውጥ የሚመጣው ከታች ወደ ላይ ነው፤ ከስር ነው የሚነሳው - ከተራው ሕዝብ።

ስነ-ምህዳር

በታዳጊ ሀገራት ከሚኖሩት ሕዝቦች ድሆቹ፥ ምግባቸውን ለመሸመት፥ መንግሥቶቻቸው በእነርሱ ስም የተበደሩትን ብድር ለመከፈል፥ ጦር ሠራዊታቸውን

ለማስታጠቅ፥ ለአምባገነኖቻቸው ደኅንነት ጥበቃ ለማድረግ፥ እንዲሁም የገዢዎቻቸውን እና የልሂቆቻቸውን የማይጠረቃ ፍላጎት ለማርካት አስፈላጊ የሆነው ዶላር ይገኝ ዘንድ፥ የተፈጥሮ ሀብታቸውን ለማሟጠጥ ተፈርዶባቸዋል። ሀብታሞቹ በሚገኙበት ዓለም ደግሞ፥ የሽመታ አባዜያቸውን ለማሳደግ፥ ድሎታቸውን ለመጨመርና የመዝናናት ጥማታቸውን ለማስታገስ ሀብታሞቹን ይበልጥ ሀብታም ለማድረግ በኢንዱስትሪ የበለፀገው ዓለም ስነ-ምህዳሩን በማወክ፥ በመመረዝ፥ በመበከልና በመግደል ተጠምዷል። ይህ እየሆነ ያለው ሳይንስና ቴክኖሎጂ የመኖሪያ አካባቢን በሚያስደንቅና ከይህ ቀደም ታይቶ በማይታወቅ ደረጃ ለማረቅ የሚያስችል አቅም ላይ በደረሰበት፥ ያውም ደግሞ በሰላሙ ጊዜ፥ መጠነ-ሰፊ እና ዘላቂ አደጋ የማድረስ አቅም ያለው በሙሉ እቅም የሚካሄድ የለየለት ዘመናዊ ጦርነት በሌለበት ወቅት ነው። ምክንያታዊ የሆኑና ያልተጋነኑ ግምቶች፥ መጪ ትውልዶች ሊከፍሉት በማይቻላቸው ዕዳ ውስጥ እየተዘፈቅን መሆኑን ቢነግሩንም፥ እኛ ግን ከመጪው ዘመን ላይ እጅግ ብኩን በሆነ መጠን እየተበደርን እንገኛለን። ከዚህ አጣብቂኝ ለመውጣት የሚቻልበት የመፍትኄ እርምጃና ተግባራዊ መሆን የሚችሉ ሐሳቦች ቢቀርቡም፤ እንደሚጠበቀው የሥልጣንን እርካብ የተቆናጠጡት፥ የልጓም አልባው፥ የስስታሙ፥ የራስ ወዳዱ፥ የገብጋባው፥ የበልቼ ልሙት ባዩ ካፒታሊዝም የበላይ ጠባቂዎች እንቅፋት ሆነውባቸዋል። ቁርአን እንዲህ ይላል፡-

> ***ከሰዎችም ውስጥ እርሱ ክርክረ ብርቱ ሲኾን በቅርቢቱ ሕይወት ንግግሩ የሚደንቅህና በልቡ ውስጥ ባለው ነገር ላይ አላህን የሚያስመሰክር ሰው አልለ፡፡ (ካንተ) በዞረም ጊዜ በምድር ላይ በውስጧ ሊያበላሽና አዝመራንና እንስሳዎችን ሊያጠፋ ይሮጣል፡፡ አላህም ማበላሸትን አይወድም፡፡*** (2፥204-205)

የስነ-ህዝብ ጉዳዮች

የዓለም ህዝብ በምድሪቱ ላይ ካለው የተፈጥሮ ሀብት ጋር ሲነጻጸር እጅግ በላቀ ፍጥነት እያደገ ነው። ከዚህም አኳያ ከሕዝብ ቁጥር ዕድገት ጋር ተያይዞ የሚነሳው ስጋት ተገቢነት ያለው ስጋት ነው። የህዝብ ቁጥር መጨመር ጎልቶ የሚታየው በአብዛኛው በሦስተኛው ዓለም በመሆኑ ሳቢያ፥ የምዕራቡ ዓለም ይህኛውን የዓለም ክፍል ኃላፊነት በጎደለው ባህሪ ከመክሰስ ባሻገር፥ የወቀሳ ዒላማ ያደርገዋል። ይህኛው የዓለም ክፍል 'እየፈፀመ ነው' የሚሉትን ኃላፊነት በጎደለው መልኩ የመዋለድ "ጥፋት" ሥርዓት ለማስያዝ የሚያስችል እርምጃ የመውሰድ ሐሳብም ተንሸራሽሯል። አሜሪካን ጨምሮ ለሦስተኛው ዓለም ሀገራት እርዳታ የሚሰጡ በርካታ ሀገራት፥ የሚሰጡት እርዳታ መዋለድን ለመግታት ከሚወሰዱ የፖሊሲ እርምጃዎችና በቤተሰብ ምጣኔ ተግባራት ከተመዘገቡ ውጤቶች ጋር ስለማያያዝ አብሰልስለዋል። ከዚያ በከፋ ደግሞ፥ ዶ/ር ጉረን ማርቲን፥ "Would Machiavelli now be a better guide for doctors than Hippocrates?"[15] *("ለሐኪሞች ከሂፖክራተስ ይበልጥ ማኪያቬሊ የተሻለ የምግባር መሪ ሊሆን ይችላልን?")* በሚል ርዕስ ባቀረቡት ጽሑፍ፥ "በሦስተኛው ዓለም የሚካሄዱት የክትባት መርኀ-ግብሮችና ሌሎች የጤና እርምጃዎች ሊበረታቱ ይገባቸዋልን?" ሲሉ የሚጠይቁ የምዕራቡ ዓለም አስተያየቶችን ገምግመዋል። ምዕራባውያኑ በክትባት መርኃ-ግብሮችና ሌሎች የጤና ፕሮጀክቶች ላይ ጥያቄ የሚያነሱት፥ ‹ብዙ ሕፃናት በሕይወት እንዲቆዩና የተፈጥሮ ሀብትን እንዲሻሙ፥ በውጤቱም የድርቅና የሞት ዑደት እንዲቀጥል ወይም እንዲደገም ያደርጋሉ› ከሚል ዕይታ በመነጨ ምክንያት ነበር። በሌላ አነጋገር፥ በሦስተኛው ዓለም የሞት መጠንን ለመቀነስ የሚደረጉ ጥረቶች ላይ ገደብ እንዲጣል

---

[15] World Health Forum, Vol. 14, 1993, 105.

ጥሪ እየተደረገ ነው ማለት ነው። ከሰብአዊነት ወደ"ተግባራዊ እውነታዊነት" (pragmatism) የሚደረግ ሽግግር፥ ለአንዳንዶች ቅቡል የሆነ ይመስላል፡፡ በማርቲን ጽሑፍ ላይ የማኪያቬሊ ስም የተጠቀሰውም በዚህ ምክንያት ነው።

ከስነ-ህዝብ ጋር በተያያዘ ችግር መኖሩ የሚካድ አይደለም። ደኅንነቱ አስተማማኝ የሆነ፥ በገበያ ላይ የሚገኝና ተጓዳኝ ችግር የማያስከትል የወሊድ መከላከያ ዘዴን መጠቀም ለሚሹ ቤተሰቦች (ያለ አንዳች ማስገደድ) ማግኘት የሚችሉበትን መንገድ የማመቻቸት አስፈላጊነትም አጠያያቂ አይደለም፡፡ እስልምና በዚህ ላይ ምንም ችግር የለበትም። ከዚህ ጉዳይ ጋር በተያየዘ የምናነሳው ነጥብ ቢኖር የስነ-ህዝብ ችግር ሲነሳ ችግሩን በቀጥታ በሦስተኛው ዓለም ሀገራት ላይ ብቻ መደፍደፍና እነርሱን ብቻ ተወቃሽ ማድረጉ አጠቃላዩን ሐቅ አያስጨብጥም፤ ምክንያቱም በእውነቱ ጉዳዩ ዘርፈ-ብዙ ገፅታዎች ያሉት ነው የሚል ነው። ወቀሳውን በሦስተኛው ዓለም ላይ መደፍደፍ፥ በዚህ የዓለም ክፍል ከሚወለዱ በመቶዎች የሚቆጠሩ ሕፃናት ይልቅ፥ በበለፀገው ዓለም የሚወለድ አንድ ሕጻን፥ በዓለማችን የተፈጥሮ ሀብት ላይ የሚፈጥረው ጫና በእጅጉ የበለጠ የመሆኑን ሐቅ የካደ ይሆናል። በስታንፎርድ ዩኒቨርሲቲ የስነ- ሕይወት ሳይንሶች ትምህርት ክፍል መምህራን የሆኑት ፖል እና አን ኤርሊክ በናሽናል ጂኦግራፊክ መጽሔት ላይ እንደጻፉት፥ "በዩናይትድ ስቴትስ የሚወለድ አንድ ሕጻን፥ ለምሳሌ በባንግላዴሽ ከሚወለድ ሕጻን ይልቅ በዓለማችን ሀብቶችና በአካባቢ ላይ የሚፈጥረው ጫና ከመቶ ጊዜ በላይ የሚልቅ ነው"። እነሁ ምሁራን በደሃ ሀገራት ያለው የስነ-ሕዝብ ችግር ህዝቡን ከድህነት እንዳይወጣ

ሲያደርገው፥ በሀብታም ሀገራት ያለው የስነ-ሕዝብ ችግር ግን የምድሪቱን፥ ሥልጣኔን የመደገፍ አቅም እያወደመ መሆኑን በአጽንዖት ጠቅሰዋል።[16]

በሦስተኛው ዓለም ውስጥ የህዝብ ቁጥርን መቀነስ በሚቻልበት መንገድ ላይ በተለያዩ ዓለም አቀፍ ጉባዔዎች ክርክሮች ተካሂደዋል። ታሪካዊ አብነቶች (በአውሮጳ የመዋለድ መጠንን የቀነሰው ምን ክስተት ኖሯል በሚል የተደረጉ ጥናቶች) እና ተራ አስተውሎት የሚያመለክቱት ልማት መዋለድን የመቀነስ ውጤት ሳይሆን፥ መዋለድን ለመቀነስ የሚያበቃ ምክንያት መሆኑን ነው። በሌላ አነጋገር፥ ልማት ምርጥ (የወሊድ መቆጣጠርያ) ኪኒን ነው። ከዚህም በተጨማሪ፥ የደኅንነት ዋስትና ማጣት በራሱ ለመዋለድ የሚገፋፋ ወይም የሚያተጋ መሆኑም በሰፊው የሚታወቅ ሐቅ ነው። እንዲያም ሆኖ የካፒታሊዝም ርዕዮት አራማጆቹ ሀገራት በሦስተኛው ዓለም ወሊድን ስለመቆጣጠር ከልክ ያለፈ ትኩረት ይሰጣሉ። ነገር ግን ስጋታቸው የሰብአዊ ፍጡራንን ደኅንነት ካማከለ የበጎ አድራጎት እሳቤ፥ ወይም ከራሳቸው ይልቅ ለሌላው ከመጨነቅ የመነጨ ብቻ አይደለም። ነገሩ ከዚያም የዘለለ ነው።

እ.አ.አ. በ1991 በታተመ 'Foreign Affairs' መጽሔት፥ የአሜሪካ ኢንተርፕራይዝ ኢንስቲትዩት ባልደረባው ዶ/ር ኒኮላስ ኤበርስታት ባቀረቡት ሪፖርት፥ በሦስተኛው ዓለም ሀገራት የሚታየው ተቀራራቢ በሆነ መጠን የሕዝብ ቁጥር መጨመር በዓለም አቀፉ የፖለቲካ ሥርዓት እና በዓለም የኃይል ሚዛን ላይ ስለሚኖረው አንድምታ አስጠንቅቀዋል። ዶክተሩ በጽሑፋቸው ከሦስት ትውልዶች በኋላ፥ በምዕራቡ ዓለም የሚገኙ ስምንት ቅም-አያቶች፥ አራት ወይም አምስት ብቻ ተወላጆች ሲኖሯቸው፥ በአንጻሩ በአፍሪካና በመካከለኛው ምሥራቅ ከሦስት መቶ የሚበልጡ ተወላጆች

---

[16] Quoted in Michael Henderson, *Hope for a Change* (Salem: Grosvenor Books, 1991), 24.

እንደሚኖሯቸው ካወሱ በኋላ፥ ስለዚህም የዛሬዎቹ ግንባር ቅደም ሀገራት ወደፊት የአነስተኛ ህዝብ ባለቤቶች ይሆናሉ ብለዋል።

'የብሔራዊ ደኅንነት ጥናት ሜሞራንደም 200' የሚሰኘውና "በዓለም ዙርያ ያለው የሕዝብ ቁጥር ዕድገት በአሜሪካ ደኅንነትና ድንበር-ዘለል ጥቅሞች ላይ ያለውን አንድምታ"[17] የሚዳስሰው ጥናትም፥ ዛሬ የምንኖርባትን ዓለም ጥሬ እውነታዎችና ውስብስብ ፖለቲካዊ፥ ኢኮኖሚያዊና ወታደራዊ አንድምታዎችን ገላልጦ የሚያሳይ በጣም ትምህርታዊ ሰነድ ነው።

በአንዳንድ የዓለማችን ሀገራት በመንግሥታት ከተወሰዱ ወሳኝ እርምጃዎች እና ሀገር ውስጥ የሚገኙ የውጭ የኢኮኖሚ ጥቅሞችን ለመገደብ አልያም ሙሉ በሙሉ ለመውረስ ከተላለፉ ውሳኔዎች ጀርባ፥ የስነ-ሕዝብ ጉዳዮች ሳይኖሩ እንዳልቀሩ ሰነዱ ይጠቅሳል። ድህነት፥ የህዝብ ቁጥር ዕድገት እና በተለይም የ'ወጣት ሕዝብ'[18] መፈጠር፣ ልማት ማምጣትን ግድ ከማለቱም ባሻገር፥ የውጭ ኢንቨስትመንት የተፈፀሙባቸው ውሎችና የስምምነት ነጥቦችን መከለስን አስፈላጊ ሳያደርግ እንዳልቀረ የሚያወሳው ይህ ሰነድ፥ የወጣቶች ሥራ አጥነትን ለመቀነስ የውትድርና ምልመላና ቅጥር አዋጪ አማራጭ ተደርጎ ከታየ ይህ የሀገራትን ወታደራዊ አቅም የማሳደግ አንድምታ እንደሚኖረው ይጠቅሳል። ሰነዱ ላይ የሰፈሩት እኒህን መሰል ሐሳቦች፥ በእውነቱ በኢንዱስትሪ የበለፀጉት ሀገራት በእድገት ወደኋላ በቀሩት ሀገራት ላይ የ'ቀድሞ መምታት' ጦርነት (Preemptive war) ሲያካሂዱ ኖረዋል እንዴ? የሚል ስሜት ያጭራል።

---

[17] National Archives. Files of the National Security Study Memorandum 200. RG 273.

[18] የአንድ ሀገር አብዛኛው ህዝብ በወጣትነት የዕድሜ ክልል ውስጥ የሚገኝ መሆኑ

በእኛ ዕይታ፥ አዲስ የዓለም ሥርዓት የዓለም አቀፉን መንደር ፍላጎቶች ታሳቢ ሊያደርግ ይገባል፡፡ በእርግጥም ፕላኔታችን መንደር እየሆነች ነውና። አዲስ የዓለም ሥርዓት፥ ዓለም የቱጃሮችና የድሆች ተብላ መከፈሏን ሊያስቀሩት የማይቻል ግዴታ አድርጎ ከሚያስብ ቅድመ ግምት መነሳት የለበትም። እንደሆነና በሁለቱ መካከል የሞት ሽረት ትግል መካሄዱ አይቀሬ እንደሆነ የዓለም አቀፉን መንደር ፍላጎቶች የማሟላት ዓላማ ያለው አዲስ የዓለም ሥርዓት እውን ይሆን ዘንድ፥ የባለፀጋዎችን ትሁትና ተብቃቂ፥ ብሎም አሁን ያሉበት የሕይወት ዘዬ የሚያካትታቸውን ብዙ ቅንጦቶች ለመላው የሰው ልጅ ልዕልና ሲሉ ለመተው (አልያም በከፍተኛ ደረጃ ለመቀነስ) ፈቃደኞች መሆንን ይጠይቃል። ቅንጦቶቻቸው ለህልውናቸው የግድ አስፈላጊ አይደሉም፤ እነርሱን በመተው አብዛኛው የሰብኣዊ ፍጡራን ቤተሰብ መሠረታዊ ፍላጎቶቹን እንዲያገኝ ቢያደርጉ፥ የበለጠ መንፈሳዊ እርካታን ይጎናፀፋሉ። እውነተኛ ደስታን ለማግኘት፥ ከቶ ከዚህ የላቀ ምን ነገር ይኖራል? ይህ እውን ይሆን ዘንድ ግን፥ አምላክ የግድ ስሌቱ ውስጥ ሊኖር ይገባል!

ጂሃድ

ካለፉት ጥቂት አሠርት ዓመታት ወዲህ፥ 'ጂሃድ' የሚለው ቃል በምዕራቡ ዓለም መገናኛ ብዙኃን ተደጋግሞ ጥቅም ላይ እየዋለ የሚገኝ ሲኾን፥ ቃሉ በቀጥታም ይሁን በዘወርዋራ "ቅዱስ ጦርነት" የሚል ትርጉም ያለው ተደርጎ ሲቀርብ ኖሯል። ሐቁ ግን፥ "ቅዱስ ጦርነት" የሚለው ሐረግ የተፈጠረው አውሮጳ ውስጥ በ'መስቀል ጦርነት' ዘመን ሲኾን፥ ትርጉሙም በሙስሊሞች ላይ የሚካሄድ ጦርነትን አመልካች ነው። በእስላማዊ መዝገበ-ቃላት፥ "ቅዱስ ጦርነት" የሚለው ሐረግ አቻ የሌለ ሲኾን፥ በእርግጠኝነት 'ጂሃድ' የሚለው ቃል የአረብኛ አቻው ወይም ትርጉሙ አይደለም።

‘ጂሃድ’ ማለት፥ ‘መትጋት’ ወይም ‘ጥረት ማድረግ’ ማለት ነው። በተቀዳሚ ዐውዱ በራስ ውስጥ የሚካሄድ፥ ራስን ከወራዳ ተግባራት ወይም ዝንባሌዎች ለማጽዳትና የላቀ የምግባር ደረጃን ለመጎናፀፍ የማያቋርጥና ፅናት ያልተለየው ውስጣዊ ትግልን ነው የሚገልፀው። እስልምና በግለሰብ ብቻ የታጠረ ከመሆን ይልቅ የማኅበረሰብንና በአጠቃላይም የሰው ዘርን ደኅንነት ወይም በጎነት የሚያልም በመሆኑ፥ ሙስሊሞች በዙርያ አካባቢያቸው እና በግዙፉ ዓለም ከሚካሄደው ተነጥለው ራሳቸውን ብቻ ለማሻሻል ሊተጉ አይችሉም፡፡ ለዚያም ነው ቁርኣን ሙስሊሞች “በመልካም ነገር ማዘዝን እና ከመጥፎ ነገር መከልከልን” (3፥104) እንደኃላፊነት ሊወስዱ እንደሚገባ የሚያዝዘው። ይህ ኃላፊነት በመሠረቱ ለሙስሊሞች ብቻ ተለይቶ የተሰጠ ሳይሆን፥ በቁርኣን መሠረት፥ በምድር ላይ የአምላክ ምትክ (እንደራሴ) በተደረገው መላው የሰው ዘር ላይ የተጣለ ኃላፊነት ነው። ነገር ግን፥ ሌሎች ችላ ቢሉት እንኳ ሙስሊሞች ይህን ኃላፊነት ቸል ሊሉት አይችሉም። ይህን ኃላፊነት የመፈፀሚያው መንገዶች የተለያዩ ሲኾኑ፥ በዘመናዊው ዓለማችን ኢኮኖሚያዊ፥ ፖለቲካዊ፥ ሕጋዊ፥ ዲፕሎማሲያዊ እና የኀላጋይነት መሳሪያዎችን ሁሉ የሚያካትት ነው።

እስልምና አንድን መጥፎ ነገር ለማስወገድ አስፈላጊ እና አስገዳጅ ሲኾን፥ ኃይል የመጠቀም አማራጭን አይከለክልም። በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ቻርተር ውስጥ የምናገኘውና ቢያንስ በንድፈ-ሐሳብ ደረጃ የተቀመጠው የጋራ ደኅንነት መርኅ እና ወረራን ለማስቆም በጋራ ጣልቃ የመግባት አስፈላጊነት እሳቤ በቀደምትነት በቁርኣን ውስጥ በሚከተለው መልኩ ተጠቅሷል፦ ***“... ሁለት ጭፍሮች ቢጋደሉ፥ በመካከላቸው አስታርቁ። ከሁለቱ አንደኛይቱም በሌላይቱ ላይ ወሰን ብታልፍ፥ ያችን ወሰን የምታልፈውን ወደ አላህ ትእዛዝ እስክትመለስ ድረስ ተጋደሉ። ብትመለስም በመካከላቸው በትክክል አስታርቁ። በነገሩ ሁሉ አስተካክሉም። አላህ***

አስተካካዮችን ይወዳልና።" (49፥9) ስለዚህም፥ ወታደራዊ እርምጃ የጂሃድ አንድ ንዑስ ክፍል እንጂ፥ ከቶም ጠቅላላ ምንነቱ አይደለም። ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ከአንድ ወታደራዊ ዘመቻ መልስ ለባልደረቦቻቸው ሲናገሩ በአጽንዖት የገለፁትም ይህንኑ ነበር፡- "ዛሬ ከትንሹ ጂሃድ (ጦርነት)፥ ወደ ትልቁ ጂሃድ (ራስን የመግዛትና የማሻሻል ትግል) ተመለስን።"

ጂሃድ ፈጽሞ በሌሎች ሃይማኖቶች ላይ የሚጎሰም የጦርነት ነጋሪት አይደለም፡፡ ይልቁንም አብዛኛዎቹ የምዕራቡ ዓለም መገናኛ ብዙኃን እና የፖለቲካ ክበባት አስመስለው እንደሚያቀርቡት፥ በክርስቲያኖች እና በአይሁዳውያን ላይ የተነጣጠረ የከተት አዋጅ አይደለም - በፍፁም! እስልምና ሌሎች ሃይማኖቶችን በመጻረር ጦርነት አይከፍትም፤ ወይም እንዲከፈት አያዝዝም። ክርስቲያኖች እና አይሁዳውያን በእስልምና ዕይታ ተመሳሳይ (አደምንና ሐዋን የፈጠረውን) አምላክ የሚያመልኩና፥ የአብራሃምን ፈለግ የሚከተሉ፥ የአብራሃማዊው ትውፊት የጋራ ወራሾች ተደርገው ነው የሚታሰቡት።

በእስልምና፥ "ፍትኀዊ ጦርነት" በሚካሄድበት ጊዜ መከተልን ግድ የሚሉ መስፈርቶች እና የግብረ-ገብ እና የስነ-ምግባር ማዕቀቦች ቀደም ሲል በዝርዝር ተወስተዋል። በዚሁም ጊዜ ዘመናዊ (የዘመናችን) ጦርነት፥ ለእነዚህ የግብረ-ገብነትም ሆነ የስነ-ምግባር ደረጃዎች ተገዢ መሆንን እንደማይፈቅድ ተጠቅሷል፡፡ ስለዚህም ጦርነት፥ ሁሉም ወገኖች ፍትኀዊ በሆነ ቀመር ከተስማሙ፥ በሌላ የግጭት መፍቻ አማራጭ ሊተተካ ይገባል። ብስለት ያልተለየውና ቁርጠኝነት ያለው የዓለም ሕዝብ አስተያየት ጦርነት-ናፋቂ የአስተሳሰብ ፈለጎችን ሊገዳደራቸውና፥ ለተሻሉ አማራጮች ተገዢ ሊያደርጋቸው ይችላል። የዚህ ቁልፉ የአስተሳሰብ ለውጥ ነው። በሰዎች መካካል

በሚደረጉ ግንኙነቶች ይቅር መባባል አዎንታዊና ገንቢ ሚና እንደሚጫወተው ሁሉ፥ በዓለም አቀፍ ግንኙነቶች ውስጥም ይኸው ተግባራዊ ሊሆን ይችላል - ከጉልበት ይልቅ ፍትኅ የመጨረሻው ዳኛ እስከሆነ ድረስ!

እዚህ ላይ ስለ እውነት ስንል አፅንኦት ሰጥተን መናገር ያለብን አንድ ሐቅ አለ። በታሪክ ሂደት የሁሉም ትውፊቶች ተከታዮች - ሙስሊም፥ ክርስቲያን፥ አይሁድ እና ሌሎችም ትልቅ ግምት የሚሰጧቸው የሃይማኖቶቻቸው ወይም የፍልስፍናዎቻቸው እሴቶችን በእውነትና በፍፁም ቅንነት ከመከተል አኳያ፥ የየራሳቸው ጉድፎች እና እንከኖች ኖረውባቸው ያውቃሉ። ሁላችንም፥ በአንድ ወይም በሌላ ጊዜ ስህተቶችን ሠርተናል፤ ወደፊትም ስህተት መሥራታችን አይቀርም። ሙስሊሞች በዚህ ረገድ የተለዩ አይደሉም፡፡ በእስልምና ታሪክ አንዴ ሳይሆን ብዙ ጊዜ፥ ሃይማኖት የሥልጣን ጥመኛ አምባገነኖች መጠቀሚያ የሆነባቸው፥ ወይም በአላዋቂ መንጋዎች የጠለሹባቸው አጋጣሚዎች ታይተዋል፤ ዛሬም ይታያሉ። እነዚህ ፈጽሞ የሃይማኖቱ ነፀብራቆች አይደሉም፡፡ ከዚያ ይልቅ፥ የሰው ልጅ ምን ያህል የተሻለ ትምህርት፥ ለሰብአዊ ክብር፥ ለመብቶች እና ነፃነቶች፥ እንዲሁም ለፍትኅ መስፈን የተቆርቋሪነት ስሜት ማዳበር እንደሚያስፈልገው የሚያሳዩ ግልጽ አብነቶች ናቸው። እነዚህ ታላላቅ እሴቶች እውን ይሆኑ ዘንድ፥ የፖለቲካና የኢኮኖሚ ስግብግብነትን መግታት ሊያስፈልግም ይችላል።

ቤተሰብ እና የፆታ አብዮት

ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ)፥ “ሴቶች የወንዶች ሌላኛው ግማሽ ናቸው” ሲሉ ተናግረዋል። የሰው ልጅ መለኪያ ወይም መስፈሪያ፥ ወንድ አልያም ሴት አይደለም። ይልቁኑም በጋብቻ የተዋሃዱ ወንድና ሴት የሚፈጥሩት ቤተሰብ ነው (የውሃ አናሳው ክፍል ኦክሲጂን ወይ ሃይድሮጂን ሳይሆን፥ የሁለቱ ውሁድ እንደሆነው ማለት ነው።)

እንደ አይሁዳዊነት፥ ክርስትና እና ሌሎች ብዙ ሃይማኖቶች ሁሉ፥ እስልምና ወንድ እና ሴት ቤተሰብ ይመሠርቱ ዘንድ የሚፈጥሩትና፥ ቁርኣን “የከበረ ቃል ኪዳን” ሲል የሚጠራው ቅዱስ ጥምረት፥ በሰነድ ሊሰፍርና በጋብቻ ውል ሊታሰር እንደሚገባው ይደነግጋል።

ጋብቻ ተጣማጆቹ አንዳቸው በሌላው ላይ የመርጋት ዝግጁነታቸውን የሚያመለክትና የጋራ መብትና ግዴታዎቻቸውን፥ እንዲሁም በልጆቻቸው ላይ ያለባቸውን ኃላፊነት የሚመሠርት ተቋም ነው። ሕፃናት የሕጋዊ ልጅነት መብት አላቸው። (ይህም ማለት የወላጆቻቸውን ማንነት የማወቅና ከሁለቱም ወላጆቻቸው ጋር ከሚያደርጉት መስተጋብር የመጠቀም፥ እንዲሁም ሕጋዊ እውቅና ባለው ጋብቻ ውስጥ የመወለድ መብት አላቸው)። በተጨማሪም የፍቅር ክብካቤ እያገኙ የማደግ፥ በአካል እና በመንፈስ የመታነጽ፥ እንዲሁም ሕይወትን ለመጋፈጥና እንደ በሳል እና ጠቃሚ ዜጋ ኃላፊነትን ለመሸከም ይችሉ ዘንድ፥ ትምህርት የማግኘት መብቶች አሏቸው።

ወላጆቻቸው እርጅናን ሲደርሱ፥ አልያም በአንድ ወይም በሌላ መልኩ አቅም ሲያጡ፥ እነርሱን መንከባከብና ለምቾታቸው የሚያስፈልጋቸውን ማቅረብ የልጆች ሃይማኖታዊ ግዴታ ነው። ልጆች ይህን ግዴታቸውን በሚወጡበት ጊዜም ፈጽሞ

የመሰልቸት ስሜት ሲጫናቸውም ሆነ ወላጆቻቸውን ‘ኤጭ!’ እያሉ ሊያበሻቅጡ እንደማይገባ እስልምና ያስተምራል። ይህ አላህ ለወላጆች የሰጠው መብት ሲኾን፥ ለልጆችም (ግዴታቸውን መወጣታቸው) ዘላቂ የሆነ ዋስትና ነው፤ ምክንያቱም ዛሬ ግዴታቸውን በአግባቡ የሚወጡ ልጆች፥ በተራቸው ወላጆች ሲኾኑና፥ አልፎም ለእርጅና ደርሰው የልጆቻቸውን ክብካቤ የሚሹበት ጊዜ ሲደርስ ይጠቅማቸዋልና።

የቤተሰብ ሕብረትና አንድነት እንዲሁም የቤተሰባዊ ትስስሮች መጠናከር በእስልምና ትልቅ ቦታ ይሰጠዋል። ይህ ቤተሰባዊ ትስስር በአንድ ቁንፅል ቤተሰብ የተገደበ ሳይሆን፥ የደም ትስስርን ተከትሎ እየሰፋ የሚሄደውን ቤተሰባዊ ክበብ የሚያካትት ነው። ቁርኣን “የቅርብ ዝምድና ባለቤቶች” ሲል ይጠራቸዋል። የዝምድና ባለቤቶችን ከውዴታ ጋር መንከባከብና፥ አስፈላጊ ሲኾን በገንዘብ መደገፍ ግዴታ ብቻ ሳይሆን፥ ምንዳን የሚያስገኝ የጽድቅ ሥራ ነው። ወላጆች በሞት ከተለዩ በኋላ፥ ልጆቻቸው ሊፀልዩላቸውና ከወላጆቻቸው የቅርብ ወዳጆች ጋርም ግንኙነታቸውን ሊቀጥሉ፥ አክብሮታቸውን ሊያሳዩዋቸውና አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝም፥ ሊፈግፉዋቸው ይገባል።

በእስልምና፥ ጋብቻ ሁለት ዐበይት ተያያዥ ዓላማዎችን የሚያሳካ ሲኾን፥ እነዚህን ተያያዥ ዓላማዎች ***ሕጋዊ በሆነ መልኩ*** ማሳካት የሚችለውም ጋብቻ ብቻ ነው። የመጀመርያው ዓላማ፥ አንደኛው ግማሽ አካል፥ ለሌላኛው ግማሹ ያለውን ክጃሎት በማሟላት፥ ሁለቱ በአካል ብቻ ሳይሆን፥ በመንፈስም ጭምር አንድ የሚሆኑበትን ዕድል መፍጠር ነው። ***“ለእናንተም ከነፍሶቻችሁ (ከጎሶቻችሁ) ሚስቶችን ወደ እነርሱ ትረኩ ዘንድ መፍጠሩ፥ በመካከላችሁም ፍቅርንና እዝነትን ማድረጉ ከአስደናቂ ምልክቶቹ ነው።”*** (30፥21) ሌላኛው ዓላማው፥ ልጆች ለመውለድና ዘር ለመቀጠል የሚቻልበትን ዕድል መፍጠር ነው። ***“አላህም ከነፍሶቻችሁ (ከጎሶቻችሁ)***

ለእናንተ ሚስቶችን አደረገ። ለእናንተም ከሚስቶቻችሁ ወንዶች ልጆችን፥ የልጅ ልጆችንም አደረገላችሁ። ከመልካም ፀጋዎችም ሰጣችሁ። ታዲያ በውሸት (በጣዖት) ያምናሉን? በአላህም ፀጋ እነሱ ይክዳሉን?" (16፥72)

የግብረ ስጋ ግንኙነት መፈፀም እና መዋለድ የሚቻልበት ብቸኛው ***ሕጋዊ መንገድ*** ጋብቻ ነው። ከጋብቻ ውጪ ወሰን ማለፍ (ሕገ-ወጥ የግብረ-ስጋ ግንኙነት መፈፀም) ከባድ ኃጢአት ሲኾን፥ መፈፀሙ በአራት የዓይን ምስክሮች ከተመሰከረ፥ የሕግ ተጠያቂነትን የሚያስከትል ጥፋት ነው። ምስክሮቹ አጥፊዎቹን ለይቶ ማወቅ ብቻ ሳይሆን፥ 'ክሩ እመርፌው ውስጥ ሲገባ' በዓይናቸው ያዩ መሆን ይጠበቅባቸዋል። (ተከሳሾች ድርጊቱን *'የሚፈጽሙ ይመስሉ ነበር'* ወይም *'ከአካላዊ አኳኋናቸው በመነሳት'* ሊፈጽሙ የሚችሉበት ሁኔታ እንደሚኖር በመገመት የሚሰጥ ምስክርነት ተቀባይነት የለውም።) አንድን ሰው በዝሙት ለመክሰስ፥ ምስክሮች ማሟላት የሚጠበቅባቸው ሕጋዊ መስፈርት እጅግ ጥብቅ መሆኑ፥ ዝሙትን በመሰለ ቤተሰብን የማፍረስ አቅም ያለው ጉዳይ ላይ የሐሰት ውንጀላ ሊከሰት የሚችልበትን ዕድል የሚያስቀር (የሚዘጋ) ነው። እዚህ ላይ፥ ከጋብቻ በፊት በድንግልና፥ ከዚያ በኋላ ደግሞ በታማኝነት የመቆየት የግብረ-ገብ መርኆች፥ በቀድሞዎቹ ክፍለ-ዘመናት በአሜሪካ እና በሌሎችም የምዕራቡ ዓለም ሀገራት ይከበሩ እንደነበር፥ ነገር ግን ከጊዜ ወደ ጊዜ ቁጥራቸው እያደገ የሚሄድ ሰዎች ወደ ፍፁም አምላክ የለሽነት (Atheism) ወይም ከዚያ አነስ ወዳለ ክህደት (Microtheism) ሲንሸራተቱ አይቀሬው የምግባር መሸርሸር መከሰቱን ማስታወስ ያስፈልጋል። አምላክ የለሽነት፥ የአምላክን ኅልውና ሙሉ በሙሉ መካድ ሲኾን፥ አናሳው ክህደት (Microtheism) ግን ለአምላክ መኖር እውቅና ሰጥቶ፥ ነገር ግን ለእርሱ እጅግ በጣም ዝቅተኛ ክብርና ቦታ መስጠት ነው። *'ማይክሮቴይስቶች'* 'አምላክን እናመልካለን፥ ነገር ግን በራሳችን መንገድ ነው

የምናመልከው' ይላሉ። ወደ ቤተ-አምልኮ *"ብዙውን ጊዜ በሳምንቱ መጨረሻ ጎራ እንላለን፥ ነገር ግን አምላክ በግል ወይም በአደባባይ ሕይወታችን ምን ማድረግ እንዳለብንና እንደሌለብን ይነግረን ዘንድ አንፈቅድለትም"* ባይ ናቸው። ይህን መሰሉ የእምነት መሸርሸር በምዕራቡ ዓለም ለ*"ፆታዊ አብዮት"* መንገድ በመጥረጉ ሳቢያም፥ ሃይማኖታዊ መሠረት ያላቸው እሴቶች በሙሉ ስር-ነቀል ለሆነ ክለሳ ተዳርገዋል።

የፆታ አብዮት (Sexual Revolution) ብዙዎች እንደሚገምቱት (እ.ኤ.አ.) በ1960ዎቹ አይደለም የተጀመረው። በአዝጋሚ ሂደት የመጣ፥ ተፈጥሯዊ ማኅበራዊ ለውጥም አይደለም። ከዚያ ይልቅ፥ ወሲብን በተመለከተ ሰፍኖ የቆየው ማኅበራዊ ልማድ እንዲቀየር የሚፈልጉ የማኅበረሰብ አባላት፥ በደንብ አቅደው ተግባራዊ ያደረጓቸው ያልተቆጠቡ ዘመቻዎች ውጤት ነው። ነገሩ የተጀመረው ቤተ-ክርስቲያን በህዝቡ ሕይወት ውስጥ ጠልቆ ከመግባት በይፋ ከታገደች በኋላ፥ ማኅበረሰብ በሳይንስ እና የሳይንስ ውጤት በሆኑት ቴክኖሎጂዎች አቅም በእጅጉ ከመደነቁ ጋር ተያይዞ ነው። ከዚህ ሁነት በመነሳትና 'በመጨረሻ ሳይንስ የእውነተኛ እውቀት ምንጭ በመሆን፥ ሃይማኖትን ገረሰሰው' በሚል እምነት፥ ብዙዎች የሰው ልጅ አዕምሮን በማናቸውም የሰብኣዊ ፍጡራን ጉዳዮች ላይ የመጨረሻው ዳኛ አድርገው ተቀበሉ፤ እናም ዘመናትን ተሻግረው የመጡ እሴቶች በሙሉ ዕጣ ፈንታ ሳይንስ ለሚሰጣቸው አዳዲስ ፍርዶች ተተወ። ነገር ግን፥ አድናቆተ-ሳይንስ በፈጠረባቸው ችኩልነትና የአወቅሁ-ባይ ጥራዝ-ነጠቅነት፥ እነዚህ ሰዎች፥ የሰው ልጅ አዕምሮ፥ ራሱም እንደሚያምነው፥ ከፍፁምነት በእጅጉ የራቀ መሆኑንና፥ ባሉበት ውሱንነቶች ሳቢያም ፍፁማዊ የግብረ-ገብ ደረጃዎችን በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ የመጨረሻ ብያኔ ሊሰጥ የማይችል የመሆኑን ግልፅ ሐቅ ሳቱ። ሌላው ቢቀር የሰው ልጅ በማያቋርጥ መልኩና በከፍተኛ ትጋት ስለነገሮች የበለጠ እውቀት ለመጨበጥ የሚሻ መሆኑና፥ ከዚህም

አኳያ በየጊዜው የተለያዩ ምርምሮችን የሚያካሂድ ፍጡር መሆኑ፥ ያላወቅናቸው፥ ነገር ግን ልናውቅ የምንፈልጋቸው ገና ብዙ ነገሮች እንዳሉ የማንክድ መሆናችንን ነው የሚያሳዩት። ሁሉንም ነገር ጠንቅቀን አውቀናል፥ አዕምሯችንም ፍፁም ነው ብለን ብናምን ኖሮ፥ ስለ ሕይወታችንና በዙሪያችን ስላሉ ነገሮች የበለጠ እውቀት ለማግኘት በመሻት የምናደርጋቸውን ጥናትና ምርምሮች በሙሉ ባቆምን፥ ለጥናትና ምርምር የምንከሰክሰውን ከፍተኛ መጠን ያለው በጀት ማውጣትም ባቆምን ነበር። ነገሩ ግን እንደዚያ አይደለም። ቁርአንም፥ ***"ከእውቀትም ጥቂትን እንጂ አልተሰጣችሁም በላቸው"*** ይላል (17፥85)።

አምላክን ይበልጥ በሰው ለመተካት በመሻት፥ በሁለቱ የዓለም ጦርነቶች መካከል "ግብረ-ገብ ያለ ሃይማኖት" የሚሰኝ ንቅናቄ ተፈጥሮ የነበረ ሲኾን፥ ይህ ንቅናቄ በህዝቦች መካከል ጠላትነትና ግጭት ለመፈጠሩ፥ - የሰው ልጆችን ስህተት ሳይሆን - ሃይማኖትን የሚከስስ ነበር። የዚያ ንቅናቄ አባላት፥ ‹የግድ ከሃይማኖት ማጣቀስ ሳያስፈልግ፥ ከፍተኛ የግብረ-ገብነት ደረጃን መጎናፀፍ ይቻላል› የሚል እሳቤ የነበራቸው ሲኾን፥ እነዚህን ደረጃዎችም "ያልተነካኩ ግብረ-ገቦች" ሲሉ ጠርተዋቸው ነበር። ምንም እንኳ በወቅቱ ይህን ንቅናቄ በይፋ የተቀላቀሉ ሰዎች ጥቂት ቢሆኑም፥ በመጽሐፍ ቅዱስና በሳይንሳዊ ግኝቶች መካከል ተቃርኖዎች እየጎሉ መምጣታቸውን ተከትሎ፥ ሰዎች በሃይማኖት ላይ እምነት እያጡ በመሄዳቸው ሳቢያ፥ ንቅናቄው የሚያራምደው ፍልስፍና ቀስ በቀስ ይበልጥ መስፋፋት ጀመረ። እናም ሃይማኖት ትኩረት እየተነፈገው ሲመጣ፥ አምላክ በዙፋኑ ላይ እንደሌለ ተቆጠረ፡፡ የትናንቶቹ ኢ-ግብረገባዊ ተግባራትም፥ ዛሬ ላይ ቅቡል የተደረጉባቸው አዳዲስ የግብረ-ገብ ደንቦች ይፋ ወጡ፡፡ በመጨረሻም፥ *ሰውን ማዕከል ያደረገ ዓለማዊነት* ይሉት ፍልስምና፥ ‹የሰው ልጆች እሴቶች ማንኛውንም ሰው ያልሆነ ወይም ልዕለ-ተፈጥሯዊ

መመዘኛ ወይም ማረጋገጫ ማጣቀስ ሳያስፈልግ፥ የግድ በሰው ልጆች ብቻ ሊወሰኑ ይገባል› ሲል በግልፅ ለማወጅ በቃ። ወደ ቁሳዊነት በተደረገው የትኩረት አቅጣጫ ለውጥ፥ የሰብአዊ ፍጡር ክብር፥ ድንግልና እና ንፅህና ወዘተ. የሚሉት እሴቶች ባዶ ቃላት እና *ገበያው የማይቀበላቸው ገንዘቦች ሆኑ*። አዳዲሶቹን ሰው ሠራሽ እሴቶች ለማሰራጨትና ለማስረጽ በተካሄዱ መጠነ ሰፊ የማሳመን እንቅስቃሴዎችም፥ የነፃነት ድንበር፥ ፀያፍ ብልግናዎችን እንዲያካትት ተደርጎ ተለጠጠ፡፡ እናም ለግለኝነት የበዛ ትኩረት በሚሰጠው ማኅበረሰብ ዘንድ፥ ማናቸውም የሰዎች ድንገት ደራሽ ፍላጎቶች በሙሉ *ሰብኣዊ መብቶች* ሆኑ።

የምዕራቡን ዓለም ማኅበረሰብ የመታው የክህደት ማዕበል፥ ከተራው ህዝብ አልፎ ለወትሮው የሃይማኖት እና የእሴቶቹ ጠባቂዎች የነበሩትን ክፍሎች - የሃይማኖት ተቋማትን - ሲያጥለቀልቅ ደግሞ፥ ግብረ-ገብነት ሌላ መሰናክል ተጋረጠበት። በማዕበሉ የተጠቁት ካህናት አዲሱን የማኅበረሰብ ፍልስፍና ሲቀበሉ፥ ከሃይማኖቱ ሰፈር ለቅቀው መውጣትና ወደ ገደብ-አልቦ ነፃነት አራማጆቹ ሰፈር መቀላቀል ሲገባቸው፥ እነርሱ ግን፥ የአስተሳሰቡ የትሮይ ፈረስ (Trojan Horse) በመሆን፥ ራሱ ሃይማኖት ላይ *ሥራቸውን መሥራት* ጀመሩ። እናም በመላው የሃይማኖት ታሪክ እርምና ውጉዝ ሆኖ የኖረውን ፀያፍ ሥራ ሕጋዊና የተፈቀደ ለማድረግ ለመጽሐፍ ቅዱስ ምንባቦች አዳዲስ አንድምታ፥ ትርጓሜና ትንታኔ ይቀምሩ ገቡ። ከእነዚህኞቹ ካህናት ብዙዎቹም ሊመክቱና ሊከላከሏቸው ይገቧቸው የነበሩ ዕኩይ ሐሳቦች ሰለባ ለመሆን ተዳረጉ። አንዳንዶቹ ጭራሽ ምንኩስና ‹ከጋብቻ እንጂ ከግብረ-ስጋ ግንኙነት መታቀብ ማለት አይደለም› የሚል ትርጓሜ እስከመስጠት ደረሱ።[19] በውጤቱም፥ እንደሚጠበቀው፥ መላው የምዕራቡ ዓለም ማኅበረሰብ ቅጣምባሩ በጠፋ ወሲባዊ

[19] Keith L. Woodward et al., “Gays in the Clergy.” *Newsweek*, February 23, 1987, 58

ምግባር ውስጥ መንግ፡ቸር ሆነ። "ከጋብቻ ውጪ በድንግልና፥ በጋብቻ ውስጥ ደግሞ በመታመን" የሚሉት እሴቶች በተረሱበት፥ በወንድና በሴት መካከል የሚካሄድ በጣም ልዩ የትስስር መገለጫ የሆነው ሩካቤ ስጋ፥ ለርክሰት ተዳረገ፡፡ ልቅ የሆነ ወሲብ፥ አስገድዶ መድፈር፥ በውርጃ የሚደመደም ያልተፈለገ እርግዝና፥ አልያም ከሕጋዊ ጥንድ ወላጆች የመወለድ መብት የተነፈጉ ያልተፈለጉ ልጆች፥ እንዲሁም የሕፃናት ሕፃናትን ወልደው መታቀፍ አለቅጥ ተስፋፋ። በተጨማሪም፥ የተረጋጋ በሚባል ቤተሰብ ውስጥ እንኳ ከሚወለዱ ሕፃናት አሥራ አምስት በመቶዎቹ፥ ከሕጋዊ ጋብቻ ውጪ የሚወለዱ መሆናቸው በቤተሰብ አባላት መካከል ሊኖር የሚገባውን መተማመን እየሸረሸረ ይገኛል። በእነዚህ ሁሉ ላይ የአባላዘር በሽታዎች፥ አዳዲስ በሽታዎችም ይሁኑ ወይም ከዘመናት በፊት ጠፍተዋል ብለን ያሰብናቸው የድሮ በሽታዎች፥ መነሻቸው የሆኑ ተሃዋስያን የሚታወቁ የአንቲባዮቲክ መድኃኒቶችን መቋቋም ችለው ዳግም አንሰራርተውም እንደሁ፥ ብቻ በማኅበረሰብ፥ በተለይም በወጣቱ ላይ ይህ ነው የማይባል ጥፋት እያደረሱ ነው - የዚህ ምክንያት ሌላ ሳይሆን የልቅ ወሲብ አለቅጥ መስፋፋት ነው።

ሙስሊሞች በሃይማኖታችን የተፈቀዱ ድርጊቶች የትኛዎቹ እንደሆኑ፥ የተከለከሉት (እርም የሆኑት) ደግሞ የትኛዎቹ እንደሆኑ ምንም ዓይነት ግራ መጋባት ወይ ብዥታ የለብንም። ቁርኣኑ ከሺህ አራት መቶ ዓመታት በፊት ለነቢዩ ሙሐመድ በተወረደበት ኦሪጅናል ይዞታው፥ ቃል በቃል፥ ፊደል በፊደል ተጠብቆ ዛሬም ድረስ አለ። ቁርኣኑ መለኮታዊ ቃል ነው፡፡ (አረብኛን ጨምሮ በማንኛውም ቋንቋ፥ የሚካሄድ የትርጉም ሥራ ቁርኣን አይሰኝም።) በቁርኣን ውስጥ የተጠቀሱት ግብረገባዊ እና ኢ-ግብረገባዊ ተግባራት እስከ ዓለም ፍፃሜ ድረስ እንዳሉ ተጠብቀው የሚቆዩ ሲኾን፥ ሊበረዙ፥ ሊከለሱም ሆነ በአንድ ወይም በሌላ ምክንያት ሊሻሻሉ አይችሉም። ለቁርኣኑ ልዩ

ትርጓሜ የመስጠት መብት አልያም ችሎታ ተሰጥቶኛል ማለት የሚችል ካህን ወይም ሊቃውንት የሉም። ይህ ማለት ግን፥ ሙስሊሞች ሁሉ ኃጢአት የማይሠሩ ጻድቃን ናቸው ማለት አይደለም። ያለ ጥርጥር አንዳንድ ሙስሊሞች ኃጢአት እና ፀያፍ ሥራ በመሥራት የሃይማኖታቸውን ሕግጋት ይጥሳሉ፡፡ ቢያንስ ግን እነዚህ ሙስሊሞችም ድርጊታቸው ኃጢአት መሆኑን ያውቃሉ፤ ይህ እውቀታቸውም፥ ከድርጊቱ ሙሉ በሙሉ እስኪወገዱና ወደ አላህ ተጸጽተው እስከሚመለሱ ድረስ ከኅሊናቸው ውስጥ ይቆያል።

ልጆቻቸው ከእስልምና አስተምህሮ ጋር በሚቃረኑ ማኅበራዊና ግብረ-ገባዊ ልማዶች ተከብበው የሚውሉ ሙስሊም ያልሆኑ ሀገራት ሙስሊም ዜጎች፥ ግብረ-ገባዊነትን ለማራመድ በሚያደርጉት ጥረት ከባድ ፈተና ይገጥማቸዋል። በዚህ ረገድ ፈተና የሚገጥማቸው ግን ሙስሊሞች ብቻ አይደሉም። ከሙስሊሞች ጋር ተመሳሳይ መለኮታዊ የግብረገብ እሳቤዎችን የሚያራምዱና እነዚህን የግብረገብ እሴቶች ለልጆቻቸው ለማስተማር የቻሉትን ጥረት የሚያደርጉ አይሁዳውያን፥ ክርስቲያኖች እና ሌሎችም ማኅበረሰቦች አሉ። ይህን የጋራ ዓላማ ለማሳካት የትብብር ሥራዎች በመሠራት ላይ ሲኾኑ፥ በሙስሊሞችና ከእነርሱ ጋር ተመሳሳይ አመለካከት ባላቸው አካላት፥ ቤተ-ክህነት፥ ተራ ግለሰቦች፥ አልያም ማኅበራት መካከል የሚደረገው ትብብር ይበልጥ መበረታታት ይኖርበታል።

በእኛ በኩል፥ ከልጆቻችን ጋር በምናደርገው መስተጋብር የምንከተለው መንገድ ልጆቻችንን ከትንሽ ዕድሜያቸው ጀምሮ ከአምላክ ጋር ማስተዋወቅ (ምዕራፍ አንድን ይመለከታል)፥ እና በእርሱ ማመን ማለት የእርሱን ትዕዛዛት መቀበልና ለትዕዛዛቱ መገዛት ማለት መሆኑን እንነግራቸዋለን። የእርሱን (የፈጣሪን) ትዕዛዛት የምንከተል

ከሆነ፥ ሌሎች ሰዎች ስላልተከተሉት ብዙ መጨነቅ አይኖርብንም፤ ምክንያቱም አንድ ሰው ፈጣሪ አምላክን ከሚከተሉት ጋር ሲሰለፍ፥ ከብዙኃኑ ጋር ነው የተሰለፈው - መላው ፍጥረቱ በተመሳሳይ ሁኔታ ለአላህ ሕግጋት ተገዢ ናቸውና።

እምነት የዕድሜ ዕኩዮችን ግፊት እና ተፈታታኝ ስሜቶች የሚያስከትሉትን እንግዳ ጠባይ ለመቋቋም የሚያስችል በራስ የመተማመን ስሜት ይፈጥራል። “ሁሉም ያደርጉታል” ሰበብ መሆኑ ያከትማል። ሕፃናትን በእምነት እውቀት ላይ የሚተክለው ይህ “የክትባት ስልት” ሕጻናቱ ለኢ-ግብረገብነት እና ለክህደት በሽታ ከመጋለጣቸው እጅግ ቀደም ብሎ የመቋቋም አቅማቸውን የመገንባት ዓላማ ያለው ነው። ልክ አንድ ወታደር ለውጊያ ዝግጁ የሚያደርገውን ሥልጠና ከውጊያው አስቀድሞ እንጂ በውጊያ ወቅት እንደማይሰጠው ሁሉ፥ ከልጆችም ጋር ወደፊት ስለሚያጋጥሟቸው አደጋዎች ውይይት ማድረግ፥ ልጆቹ ጊዜው ሲደርስ፥ ትምባሆ ለመማግ፥ መጠጥ ለመጠጣት፥ አደንዛዥ ዕጽ ለመጠቀምም ሆነ፥ ከሩካቤ ስጋ ጋር የተያያዙ ተግባራት ላይ እንዲሳተፉ ሲጋበዙ፥ ምን ዓይነት አቋም መያዝ እንዳለባቸው አስቀድመው ለመወሰን ያስችላቸዋል።

ምንም እንኳ እስልምና አላህ አንድን ነገር ባዘዘ ጊዜ፥ “ሰማን፤ ታዘዝንም” ማለትን የሚያስተምር ቢሆንም፥ ከጋብቻ በፊት በድንግልና ስለመቆየት አስፈላጊነት የሚሰጥ ትምህርት (ወይም ሰበካ) ከዚህ መርኅ ባሻገር ጉዳዩን ለአዕምሮ አሳማኝ በሆነ መልኩ ማቅረብ ይኖርበታል። ከሙስሊምም ሆኑ ሙስሊም ካልሆኑ ወጣቶች ጋር በዚህ ርዕስ ላይ የሚካሄድ ውይይት፥ የጉዳዩን አንድምታ በጠንካራ እና ምሁራዊ በሆነ መልኩ ለማቅረብ ያስችላል። ወጣቶቹ፥ “ከመካከላችሁ በሁለቱ ፆታዎች ዕኩልነት የሚያምን ማነው?” ተብለው ቢጠየቁ፥ ምላሻቸው በአንድ ድምጽ አዎንታዊ

እንደሚሆን ይታመናል። “በፍትኅ የምታምኑ እጃችሁን አውጡ” ቢባሉም፥ በድጋሚ ወጣቶቹ በሙሉ በፍትኅ የሚያምኑ መሆናቸውን ለማሳየት እጃቸውን ያወጣሉ። ከዚህ በኋላ ‘በሁለት አጋሮች መካከል የሚፈጠር ግንኙነት የሚያስከትለውን ውጤት (ወይም መዘዝ) ሁለቱም እኩል በጋራ የማይሸከሙ ከሆነ፥ ይህ ፍትኀዊ አይሆንም’ የሚል ሐሳብ ይቀርባል፡፡ - በዚህም ሁሉም ይስማማሉ። ከጋብቻ በፊት በሚፈጠር የሁለቱ ፆታዎች ግንኙነት የሚፈፀም፥ በነፃ ፈቃድ ላይ የተመሠረተ የሩካቤ ስጋ ግንኙነት የሚያስከትለውን ጣጣ ግን፥ ሁለቱ ጓደኛሞች እኩል እንደማይሸከሟቸው ይነገራቸዋል፤ ምክንያቱም በዚህ ዓይነቱ ግንኙነት በሁሉም ረገድ ከሳሪ የምትሆነው ሴቷ ናት፡፡ የመከዳት ዕጣ ቢገጥማት፥ ብታረግዝና ወደ ውርጃ ብትሄድ፥ ወይም ልጅ ብትወልድ፥ ልጇን ለጉዲፈቻ ብትሰጥ፥ አልያም አባቱ የካደውን ልጇን በቀሪው የሕይወት ዘመኗ ለብቻዋ ለማሳደግ ብትዳረግ፥… እነዚህን ሁሉ ሴቷ ለብቻዋ ለመሸከም የምትዳረግበት ሁኔታ እንደሚፈጠር ከተስተዋለ በኋላ፥ “ይህ ፍትኀዊ ሊባል ይችላልን?” የሚለው ጥያቄ ሲቀርብ፥ የሁሉም የጋራ መልስ “አይችልም!” የሚል ይሆናል።

በወሲባዊ አብዮት መድረክ ላይ የግብረ ሰዶማዊነት እንቅስቃሴ ከሞላ ጎደል ዘግየት ብሎ ነው የተከሰተው። እርግጥ ግብረ ሰዶማዊነት የቅርብ ጊዜ ፈጠራ ሳይሆን፤ በሁሉም ባህሎችና በሁሉም ሕዝቦች ውስጥ የነበረ ቢሆንም፥ ነገር ግን ከዛሬው ዘመን እጅግ በጣም ባነሰ ዝቅተኛ ቁጥር ነበር የሚታየው። ተጽዕኖው እየጎላ የመጣው ከ20ኛው መቶ ክፍለ ዘመን ሁለተኛ አጋማሽ የመጨረሻዎቹ ሦስት አሥርት ዓመታት ገደማ ጀምሮ በተካሄደ ፖለቲከኞችን የማግባባት (Lobbying) እና ሌሎችም የተደራጁ የማስፋፊያ እና የማስተዋወቂያ ዘመቻዎች አማካይነት ነው። በ1970ዎቹ ሳይንሳዊ የጥናት ወረቀቶች ይቀርቡባቸው በነበሩ አካዳሚያዊ ጉባዔዎች

ላይ እታደም እንደነበር አስታውሳለሁ። በእነዚህ ጉባዔዎች ላይ አንዳንድ ምሁራን ሳይንሳዊ የጥናት ዘዴን በመጠቀም፥ በፊንጢጣ በኩል የሚደረግ ተራክቦ ምንም የጤና ችግር እንደማያስከትል "በሳይንሳዊ ሙከራ ለማረጋገጥ" ሲሞክሩ ታዘብሁ። ለእኔ ‹የጥናት ግኝት› ተብለው የቀረቡት እነዚህ ሐሳቦች ከተፈጥሯዊ እውቀት ጋር በእጅጉ የሚቃረኑ ከመሆናቸው የተነሳ፥ በአካዳሚያዊ ሕይወቴ ለመጀመርያ ጊዜ በአንዳንድ የሳይንስ ተመራማሪዎች እውነተኝነት ላይ ጥርጣሬ ማሳደር ጀመርሁ። ጥቂት ቆይቶ፥ የአሜሪካ የስነ-ባህርይ ባለሙያዎች ማኅበር (American Psychiatric Association) ከእንግዲህ ግብረ ሰዶማዊነት እንደአዕምሯዊ ህመም እንደማይታይ፥ ይልቁንም እንደ ወሲባዊ ዝንባሌ ወይም አማራጭ የተራክቦ ዓይነት ብቻ ሊወሰድ እንደሚገባው በይፋ አወጀ። … ቀሪውን ለታሪክ እንተወው።

ከጥቂት ጊዜያት በኋላ (Gay Bowel Syndrome) የሚለው ሐረግ፥ በሕክምና ነክ ጽሑፎች ውስጥ ይብራራ ጀመር፡፡ ብዙም ሳይቆይ፥ ኤድስ የመገናኛ ብዙኃን አጀንዳ ሆነ፤ ከግብረ-ሰዶማዊ ባህርይ ጋር ዝምድና እንዳለውም በይፋ ተነገረ። ይህ ከሆነ በኋላ፥ የሕክምናው ዓለም የተላላፊ በሽታዎችን ስርጭት በቁጥጥር ስር ለማድረግ ሥራ ላይ የሚያውላቸውን የተለመዱ ደንብና መመሪያዎች በኤድስ ላይም ተፈጻሚ ማድረግ ባለመቻሉ፥ የኤድስ ችግር በፍጥነት ከሕክምናው ዓለም ቁጥጥር ውጪ ተደረገ። እናም ኤድስ የፖለቲካ ጉዳይ ሆነ፤ የግብረ ሰዶማውያን መብት ጎትጓቾችም ባለሥልጣናትን እና የፖለቲካ ሰዎችን የመዘወር አቅም ወዳለው የፖለቲካ ኃይልነት ከማደጋቸውም በላይ፥ የመገናኛ ብዙኃን፥ የኪነ-ጥበብ ሰዎችንና (በምዕራቡ ዓለም) የቤተ-ክህነትን ድጋፍም እያገኙ መጡ። የኤድስ ሥርጭት በቁጥጥር ስር ከመዋል ይልቅ፥ ደም ተለጋሾችን፥ የአደንዛዥ ዕፅ ተጠቃሚዎችን፥ ማህፀን ውስጥ ያለ ሽልን፥ በተፈጥሯዊ ተራክቦ ወደ ሚስቶች (እና ሌሎች)፥ እንዲሁም ቫይረሱ ከሚገኝበት

የሰውነት ፈሳሽ ጋር ባለማወቅ የተነካኩ ሰዎችን እየያዘ በመላው ዓለም ተሰራጩ። በአጭር ጊዜ ውስጥ ዓለም አቀፋዊ ወረርሽኝ ከመሆኑም በላይ፥ በሚያስደነግጥ ፍጥነት መዛመቱን ቀጠለ።

ሙስሊሞች ቫይረሱ በደማቸው ውስጥ ለሚገኝባቸው ሰዎችና ለኤድስ ሕሙማን ማዘን ብቻ ሳይሆን፥ አስፈላጊውን ክብካቤ ማድረግም እንዳለብን በጽኑ እናምናለን። በቫይረሱ ላልተያዙ ሰዎች ደግሞ የመከላከል አማራጭን ነው የምንመክረው። ይህ አማራጭ ግን ኮንዶም አይደለም፤ ምክንያቱም 'ጥንቃቄ የተሞላበት፥ አስተማማኝ' ወዘተ. የሚባል ወሲባዊ ተራክቦ የለም። ብቸኛውና አስተማማኙ የተራክቦ መርኅ 'ከጋብቻ በፊት በድንግልና፥ ከጋብቻ በኋላ በታማኝነት' የሚለው ነው።

በግብረ ሰዶማዊነት ዙርያ የሚካሄደው ክርክር ዛሬም ተጋግሎ ቀጥሏል። ግብረ ሰዶማውያኑ፥ "የሆንከውን ሁን፤ አትፈርበት" እያሉ ይቀሰቅሳሉ። ብዙ ያልጠረጠሩ ወጣቶች ታዲያ፥ በራሳቸው ላይ ሙከራ ያደርጋሉ - ምን እንደሆኑ "ሊደርሱበት" በመሻት። ነገርየው በፈቃደኝነት ላይ መመሥረት አለበት ስለሚባል፥ በስካንዲኔቪያ ሀገራት የሚገኙ የግብረ ሰዶማውያን ጉዳይ አስፈጻሚዎች ፈቃደኝነትን የመግለጫ ዝቅተኛ ዕድሜ ወደ አራት ዓመት ዝቅ እንዲል ለማድረግ እየሞከሩ ነው። 'በግብረ ሰዶማዊነት የመኩራት ቀን' ካሊፎርኒያ ውስጥ በየዓመቱ ሲከበር ሰፊ የሚዲያ ሽፋን ይሰጠዋል። በአንዳንድ የአሜሪካ ከተሞች ደግሞ አክራሪነትን እና ያልተገባ ጥላቻን ለማስወገድ በሚል "...... የመኩራት ወር" የተለያዩ ስነ-ስርዓቶች ይካሄዳሉ። የሁለት ወንድ ወይም የሁለት ሴት ቤተሰብ እንደ አማራጭ የቤተሰብ መልክ ይቀርባል።

ከቅርብ ዓመታት ወዲህ በሳይንሱ ዓለም ለግብረ ሰዶማዊ ዝንባሌ የሆነ ስነ-አካላዊ፥ አልያም ዘረመላዊ መሠረት ለማግኘት ደፋ ቀና ማለት ተጀምሯል። እንዲህ ዓይነቱ

ነገር ለሙስሊሞች አይጥመንም፤ እኛ ነገሩን የምናይበት መነጽር ግልፅና ቀላል ነው - ሃይማኖታችንን ጠፍጥፈን አንሠራውም፤ እንዳለ እንቀበለዋለን፥ እንታዘዘዋለን እንጂ! በማንም ላይ እምነቶቻችንን መጫን አንችልም፤ ነገር ግን ግብረ ሰዶማዊነትን በግልፅ እና በማያሻማ ቋንቋ የሚያወግዘው የቁርአንና የነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ) ትምህርት ትክክለኛነትን በፍፁም ልባችን እናምናለን። አንድ ሰው ዝንባሌ ኖረውም አልኖረው፥ 'የግብ ረሰዶም በራሂ' (homosexual gene) አለብኝ ብሎ አሰበም አላሰበ፥ የአንድ ሰው ስሜቶችና ፍላጎቶች ባህርይውን ሊመሩ ወይ ሊቀርፁ አይችሉም። አንድን ነገር ለመፈፀም አጥብቀህ ትፈልግ/ጊ ይሆናል - (ከተመሳሳይ ፆታ ጋር መነካካት፥ የሕግ ባለቤትህ ወይም ባለቤትሽ ካልሆነ/ች ተቃራኒ ፆታ የሥራ ባልደረባ ጋር ግንኙነት ማድረግ፥ የአልኮል መጠጥ መጠጣት፥ ወይም ኃይልን ተጠቅሞ ወንጀል መፈፀም አልያም ዘረፋ ማካሄድ ወዘተ. ትፈልግ/ጊ ይሆናል) ነገር ግን እንዲህ ዓይነት ደራሽ ስሜቶች ተሰሙህ/ሽ ማለት፥ ልትፈፅማቸው/ሚያቸው ግድ ይልሃል/ሻል ማለት አይደለም። ***"አላህና መልክተኛውም ነገርን በፈረዱ ጊዜ፥ ለምእምናን እና ለምእምናት ከነገራቸው ለእነርሱ ምርጫ ሊኖራቸው አይገባም! የአላህንና የመልክተኛውንም ትእዛዝ የጣሰ ሰው፥ ግልጽ የሆነን መሳሳት በእርግጥ ተሳሳተ።"*** (33፥36) እያንዳንዱ ሰብአዊ ፍጡር፥ አንድ የማያወዛግብ በራሂ (gene) አለው፥ ያለ እርሱ ሰብአዊ ፍጡር ሊሆኑ የማይችሉበት፤ እርሱም "ራስን የመቆጣጠር" በራሂ ይባላል።

የህየወሕክምና ስነ-ምግባር

(Biomedical Ethics)

የስነተዋልዶ ጉዳዮች

- የመዋለድ ቁጥጥር ሥርዓት
- እርግዝናን መከላከል
- ጡት ማጥባት
- በማህፀን የሚቀመትጥ መከላከያ
- ውርጃ
- ማምከን
- መውለድ ያለመቻል ሕክምና
- ኢ-ተፈጥሮኣዊ ግብአተፍስ
- የብልቃጥ ጽንስ
- ምትክ እናትነት

የክፍለ-አካል ልገሳ እና ንቅለ-ተከላ

የነርቭ ሕብረ ህዋስ ንቅለ-ተከላ

አንጎል እና ሽል

የፆታ ዕጢ ንቅለ-ተከላ

የሞት ድንጋጌ

የምህረት ግድያ

ዘረመል ምኅንድስና

በዚህ ክፍል በሕይወ-ስነ-ምግባር መስክ ግንባር ቀደም በሆኑትና በተወሰነ ደረጃ የሙስሊም ሊቃውንት የጋራ ይሁንታ (ስምምነት) በተደረሰባቸው ርዕሰ-ጉዳዮች ላይ የእስልምናን ዕይታ ለማብራራት ይሞከራል።

የስነ ተዋልዶ ጉዳዮች

የመዋለድ ቁጥጥር ሥርዓት

እርግዝናን መከላከል፡ እስልምና ጋብቻን ከስነ-ተዋልዷዊ ዓላማው ሙሉ በሙሉ መነጠልን የሚያስከትል እስካልሆነ ድረስ፥ እርግዝናን መከላከልን ይፈቅዳል። ከነቢዩ

ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) ዘመን ጀምሮ እርግዝናን መከላከል ተግባራዊ ሲደረግ ኖሯል፡፡ ነገር ግን ነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) የመከላከያ ዘዴን መጠቀም በባል እና በሚስት የጋራ ውሳኔ ላይ ሊመሠረት እንደሚገባ ግልፅ አድርገዋል። እንደ አጠቃላይ የሚመከረው፥ እስላማዊው ማኅበረሰብ እንዲዋለድ እና በቁጥር እንዲበዛ ነው፤ ነገር ግን፥ በነቢዩ (ሰ.ዐ.ወ.) ይበልጥ አጽንኦት የተሰጠው የቁጥር መብዛት ብቻ ሳይሆን፥ ጥራትም ጭምር ነበር። በእርግጥም ነቢያዊ ከሚሰኙት ትንቢቶቻቸው በአንዱ፥ “ልክ የተራቡ ተመጋቢዎች በሳህን የቀረበ ምግብ ላይ እንደሚረባረቡት፥ ሌሎች ሕዝቦች በእናንተ ላይ የሚረባረቡበት ቀን ይመል” አሉ፤ ባልደረቦቻቸው ይህ የሚሆነው በቁጥር ማነስ ሳቢያ ነውን? ብለው ጠየቋቸው፡፡ እርሳቸውም፥ “አይደለም፤ በዚያ ጊዜ ቁጥራችሁ እጅግ ይበዛል፤ ነገር ግን (የእምነት ጥንካሬያችሁ) በወራጅ ውሃ አካል ላይ እንዳለ አረፋ ስለሚሆን ነው” ሲሉ መልሰዋል።

በእስልምና ታሪክ ውስጥ፥ የእስላማዊ ሕግ ሊቃውንት ከተለያዩ ምክንያቶች አኳያ፥ የቤተሰብ ምጣኔን ፈቅደዋል፡፡ ከእነዚህ ምክንያቶች መካከልም ከጤና ጉዳዮች እስከ ማኅበረ-ኢኮኖሚያዊ አቅም፥ እንዲሁም የሴቶች ውበታቸውን ጠብቆ ለመቆየት መፈለግ የመሳሰሉት ተዳስሰዋል። ጉዳት የማያደርሱና በቀጣይ ጊዜያት የጽንስ አለመርጋትን የማያስከትሉ እስከሆኑ ድረስ፥ ተፈጥሯዊውም ሆነ ሰው ሠራሽ የእርግዝና መከላከያ ዘዴዎች ተቀባይነት አላቸው። የእርግዝና መከላከያን መጠቀም ያለ አንዳች ጫናና ማስገደድ በእያንዳንዱ ቤተሰብ የግል ምርጫ ብቻ ጥቅም ላይ ሊውል ይገባል። የስነ-ሕዝብ ፖሊሲ ያፀደቁ ሀገራት የእርግዝና መከላከያ ቴክኖሎጂዎችን ተደራሽነት ለማረጋገጥ መጠነ ሰፊ የትምህርት ዘመቻ ሊያካሂዱ ይችላሉ፤ ነገር ግን የመጠቀሙ ውሳኔ ሁልጊዜም የቤተሰብ መሆን ነው ያለበት።

በምዕራቡ ዓለም ሀገራት፥ ለሦስተኛው ዓለም ሀገራት ተብለው የተነደፉ የስነ-ሕዝብ መርኃ ግብሮችን በተመለከተ ያሉን የልዩነት ሐሳቦች ቀደም ሲል ተጠቅሰዋል። በሦስተኛው ዓለም ሀገራት የሚገኙ ማኅበረሰቦች፥ ሕዝባቸው ከቁጥር ብዛት የሚያገኘውን ኃይል በማሳጣት፥ አልያም በአንዳንድ አካባቢዎች ብዙኃኑን ወደ አናሳነት በመቀየር ዓላማ ስለሚካሄዱ "ሕዝብ ነክ ጦርነቶች" ግንዛቤ አላቸው። የእነዚህ ሀገራት ሕዝቦች አንዳንድ በተመረቱባቸው (የምዕራቡ ዓለም) ሀገራት ጥቅም ላይ እንዳይውሉ የታገዱ የእርግዝና መከላከያ መድኃኒቶች፥ የደኅንነት ማረጋገጫ ደረጃዎች ችላ ተብለው ወደ እስላማዊና ሦስተኛው ዓለም ሀገራት በገፍ እንዲገቡ ስለ መደረጉ ሲሰሙ፥ አደጋ እንደተጋረጠባቸው በመረዳት ተደናግጠዋል። ከዚህ አኳያ የምዕራቡ ዓለም ኩባንያዎች፥ በሦስተኛው ዓለም ሀገራት፥ አገር በቀል የእርግዝና መከላከያ ለማበልፀግ መዋዕለ ነዋይ የማፍሰስ፥ ወይም ይህን ተግባራዊ ለማድረግ የሚያግዝ የቴክኖሎጂ ሽግግር የማካሄድ ፈቃደኝነት ያላቸው መሆን ወይ አለመሆናቸው ወደፊት የሚታይ ይሆናል።

ጡት ማጥባት፡ በእስልምና አስተምህሮ ጡት ማጥባት እጅግ በጣም የሚበረታታ ተግባር ነው። ጡት ማጥባትን እንደ የቤተሰብ ምጣኔ ዘዴ መጠቀም በነጠላ ቤተሰብ ደረጃ አስተማማኝነቱ የሚመከር አይደለም፡፡ ነገር ግን፥ በቡድን (በስብስብ) ድምር አኃዝ ሲታይ፥ ሌሎቹ የመከላከያ ዘዴዎች በድምሩ ከሚያስገኙት የበለጠ ውጤታማ እንደሆነ፥ በአጥቢ እናቶች ማኅበረሰብ በተመዘገበ የወላድነት ምጣኔ መቀነስ ዳታ ተረጋግጧል። ጡት ማጥባት በቁርአን የተወሳ ተግባር ሲኾን፥ ተፈጥሯዊው የጡት ማስጣያ የጊዜ ገደብ ሁለት ዓመት እንደሆነ ተጠቅሷል።

በእስልምና፥ ጡት ማጥባት ከተመጣጠነ ምግብ አቅርቦት (ወይም ከቤተሰብ እቅድ) ሂደትነት የላቀ ፋይዳ ያለው ተደርጎ ይወሰዳል። ጡት ማጥባት በአጥቢዋና በሕፃኑ/ኗ መካከል ልዩ ትስስር የሚፈጠርበት፥ ራሱን የቻለ "እሴት" ነው፡፡ ከመሆኑም የተነሳ፥ ከተፈጥሯዊ እናቱ ውጪ አንድን ሕፃን ጡት ያጠባች ሴት፥ በእስላማዊ ሕግ መሠረት የ"አጥቢ እናትነት" ልዩ ደረጃ ታገኛለች። ይህችም ሴት፥ የሕፃኑ "የጡት እናት" ተብላ ትጠራለች። ለዚህ (የማጥባት) ተግባር ትልቅ ቦታ የሚሰጠው በመሆኑም፥ "የጡት እናትነት" ጋብቻን በሚመለከቱ የሕግ ውሳኔዎች ላይ፥ የተፈጥሮ እናትነት ደረጃ ይሰጠዋል። በውጤቱም፥ ይህች ሴት የምትወልዳቸው ልጆች፥ ላጠባችው ሕፃን "የጡት እህት እና ወንድሞች" ይባላሉ። ስለዚህም በመካከላቸው ጋብቻ መፈፀም አይፈቀድም።

ውስጠ ማኅፀን ወንዴ ዘር ፀር (Intrauterine device)፡ በማህፀን ውስጥ የሚቀመጠውና በእንግሊዝኛ ስያሜው ምኅፃረ-ቃል IUD በመባል የሚታወቀው የእርግዝና መከላከያ ዘዴ፥ ጽንስን በማስወረድ ለመከላከያነት ከዋለ፥ ይህ በእስልምና ተቀባይነት ያለው ዘዴ አይደለም። በዚህ መልኩ IUD እርግዝና እንዳይፈጠር ለመከላከል እንደዋለ አይቆጠርም። አሁን አሁን በገበያ ላይ እየዋሉ የሚገኙት የውስጠ ማህፀን ወንዴ ዘር ፀር መሳሪያዎች፥ የወንዴ ዘርን የሚገድሉ የመዳብ አየኖች (Ions) የሚያመነጭ የመዳብ ሽቦ የሚይዙ፥ ወይም ደግሞ የማህፀን ግድግዳ ንፋጭን በማወፈር፥ የወንዴ ዘር ወደ ማህፀን አልፎ እንዳይገባ የሚያግድ ጽንሰ-ሆርሞንን (ፕሮጀስትሮን) ያካትታል። እነዚህ ሁለቱ ተግባራት ውስጥ-ማህፀን ወንዴ ዘር ፀርን ከውርጃ ይልቅ የእርግዝና መከላከያ ምድብ ውስጥ ያስገቡታል፡፡ ይህም በዓለም የጤና ድርጅት ተረጋግጧል።

ውርጃ፡- እስልምና ውርጃን ከእርግዝና መከላከል በጣም በተለየ መልኩ ነው የሚመለከተው። ውርጃ በሰብአዊ ፍጡር ሕይወት ላይ መወሰንን የሚያስከትል ጉዳይ ነው። እዚህ ላይ "የሰው ሕይወት" የሚለው አገላለጽ፥ በማህፀን ውስጥ ያለን ሽል ያካትታል ወይ? የሚል ጥያቄ መነሳቱ አይቀርም። በእስላማዊ ሕገ-ፍልስፍና ብያኔ መሠረት የዚህ ጥያቄ መልስ ያካትታል የሚል ነው። እስልምና ለሽል "ያልተሟላ ዲማ" የሚል ደረጃ ይሰጠዋል። "ዲማ" ማለት መብቶችና ግዴታዎችን የሚመለከት የሕግ ዕይታ ሲኾን፥ ከዚህ አኳያ ሽል '**ያልተሟላ**' የሚባለው፥ በሽል ደረጃ ሳለ ጀምሮ መብቶች ያሉት፥ ግዴታዎች ግን የሌሉበት መሆኑን ለማመልከት ነው። በማህፀን ውስጥ ያለ ሽል፥ ካሉት መብቶች መካከል የሚከተሉት ይጠቀሳሉ፡-

1. ሚስት እርግዝና ላይ ሆና ባሏ ከሞተ፥ የውርስ ሕጉ በእናቲቱ ማህፀን ውስጥ ያለው ሽል፥ በሕይወት ከተወለደ፥ የወራሽነት እውቅና ይሰጠዋል። ሌሎች ወራሾች የውርስ ድርሻቸውን በሸሪአ በተወሰነው መጠን መሠረት የሚወስዱት ያልተወለደው ሕጻን ድርሻ እስከሚወለድ ለመጠበቅ ተለይቶ ከተቀመጠ በኋላ ብቻ ነው።
2. በእርግዝናው የትኛውም ደረጃ ላይ ሽሉ ቢጨነግፍ (ውርጃ ቢከሰት)ና ሲወጣ፥ የማስነጠስ ዓይነት ወይም እንቅስቃሴ የመሰለ አንዳች የሕይወት ምልክት ካሳየና ከዚያ በኋላ ከሞተ፤ ይህ ሽል፥ እርግዝናው ከተከሰተ በኋላ በሞት ከተለየ ከማንኛውም ሰው ሕጋዊ የውርስ ድርሻ የነበረው ከሆነ፥ ይህ የውርስ መብቱ ይከበራል፤ ሽሉ መሞቱን ተከትሎም፥ የሽሉ የውርስ ድርሻ ለእርሱ ሕጋዊ ወራሽ ይስሰጣል።
3. አንዲት ሴት በሞት የሚያስቀጣ ወንጀል ከፈፀመች፥ ነገር ግን ነፍሰ-ጡር መሆኗ ከተረጋገጠ፥ እስከምትወልድና ከወለደችም በኋላ ልጁ ጡት እስከሚጥል ድረስ

የሞት ቅጣቱ ሳይፈፀምባት በይደር ይቆያል። ይህ ድንጋጌ የሴቲቱን የእርግዝና ጊዜ ቆይታ ታሳቢ ሳያደርግ፥ የአንድ ወር ነፍሰ-ጡር ብትሆንም እንኳ፥ ተግባራዊ የሚደረግ ሲኾን፥ ይህም ሽሉ ከመጀመርያ (ከተፀነሰበት ጊዜ) ጀምሮ በሕይወት የመኖር መብት እንዳለው ያመለክታል። ሌላው ይቅርና ሴቲቱ የፀነሰችው በሕገ-ወጥ መንገድ ቢሆን እንኳ፥ ይህ ተግባራዊ መደረግ ይኖርበታል፡፡ ይህም ሁኔታ ከጋብቻ ውጪ የተፀነሰ ሽልም ቢሆን፥ የሕይወት መብት እንዳለው ያሳያል። ሁሉም የእስልምና ወገኖችና የሕግ ትምህርት ቤቶች (መዝሀቦች) በሙሉ ድምጽ ይህን ብያኔ አጽድቀውታል።

4. ለውርጃ ምክንያት የሚሆን ድርጊት፥ ባለማወቅም ቢሆን፥ ከተፈፀመ የገንዘብ ቅጣት ያስቀጣል። ይህ የገንዘብ ቅጣት “ጎራ” ይባላል። በነፍሰ-ጡር ላይ የተፈፀመ አካላዊ ጥቃት ወይም ሆን ተብሎ የተፈፀመ የሴቲቱ ድርጊት ለውርጃ ምክንያት ከሆነ፥ ለዚህም ፍርድ ቤት ተገቢውን ቅጣት ይጥላል።

‘አንድ ፅንስ ሕይወት የሚጀምረው መቼ ነው?’ የሚለው ጥያቄ፥ ከቀደምት ዘመናት ጀምሮ ሙስሊም ሊቃውንትን ሲያከራክር የኖረ ጉዳይ ነው። የዚህም ምክንያት የውርጃ አለመፈቀድ፥ ‘በምን ደረጃ ላይ ያለ ሽል ነው ሕይወት አለው የሚባለው’ የሚለውን መወሰንን ስለሚጠይቅ ነው። [አንዳንድ ቀደምት የእስላማዊ ሕግ ምሁራን፥ ሽሉ አራት ወር ከመሙላቱ በፊት የሚፈፀምን ውርጃ ሲፈቅዱ፥ ሌሎች ደግሞ ‘ከሰባት ሳምንት ማለፍ የለበትም’ ይላሉ፥ እስከዚህ ጊዜ ድረስ ሽሉ ሕይወት አልጀመረም በሚል እሳቤ ላይ ተመስርተው።] ከአሥር ክፍለ ዘመናት በፊት፥ ታላቁ ሙስሊም ሊቅ ኢማም አል-ገዛሊ፥ እናቲቱ የሽሉ መፋጠን ስሜት ሊሰማት ከሚችልበት ቅጽበት በፊት ለዕይታ የማይበቃ ሕይወት የሚኖርበትን ምዕራፍ በትክክል ገልፀውት ነበር። በቅርብ የተካሄዱ የሙስሊም ሊቃውንት ጉባዔዎች ርዕሰ

ጉዳዩን የዘመናዊ ቴክኖሎጂ ውጤቶችን ሥራ ላይ መዋል ከግምት ባስገባ መልኩ ዳግም ከመረመሩ በኋላ፥ የአንድ ፅንስ የሕይወት ጅማሮ ተብሎ ሊጠራ የሚችለው ደረጃ የሚከተሉትን መስፈርቶች ሊያሟላ ይገባል ሲሉ ደምድመዋል፡- (1) ግልፅ እና በሚገባ ሊገለፅ የሚችል ክስተት ነው፥ (2) የሕይወት ዐብይ መገለጫ - ዕድገት - ያሳያል፥ (3) ዕድገቱ ካልተቋረጠ፥ በምናውቃቸው የሕይወት ተከታታይ ደረጃዎች ውስጥ እያደገ ይሄዳል፤ (4) የጠቅላላው የሰው ዘር መለያ የሆኑትን በራሂያዊ ፈለጎች (genetic patterns) ይይዛል፤ እንዲሁም የተለየ የግለሰባዊ ማንነት መገለጫዎች ይኖሩታል፥ (5) የመጀመርያዎቹን አራት ደረጃዎች የሚያጣምር ሌላ ዓይነት ደረጃ አስቀድሞ አያሳይም። በግልፅ መናገር እንደሚቻለው፥ እነዚህ መሠረተ-ነገሮች የጽንስ መፈጠርን (ፅንሰትን) የሚያመለክቱ ናቸው። ሆኖም የእርግዝና መቀጠል በእናቲቱ ሕይወት ላይ አደጋ ያስከትላል ተብሎ ከታመነ፥ ጽንስን ማቋረጥ ይፈቀዳል። ሸሪኣው እናትየውን ዋነኛ ስር፥ ሽሉ የእርሷ ቅጥያ እንደሆነና፥ ቅጥያውን ማስወገድ ስሩን ለማዳን አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘ፥ ሊደረግ እንደሚችል ይደነግጋል። አንዳንድ ሙስሊም ምሁራን ጽንስን የማቋረጥ ፈቃድ ሽሉ በተፈጥሮው፥ የተዛባ እንግዳ ጠባይና ጤናማ ሕይወት ለመኖር የማያስችል ገፅታ ያለው መሆኑ ከታወቀ፥ ከአራት ወራት በፊት ማቋረጥ የሚቻልበት ሁኔታን ሊያካትት ይገባል የሚል አቋም አላቸው።

ምክነት፡ ግልጽ ከሆነ የጤና ችግር ጋር በተያያዘ ካልሆነ በስተቀር፥ ወላድነትን ማምከን በእስልምና በጥቅሉ የሚጠላ ተግባር ነው። ያም ሆኖ፥ በዛ ያሉ ልጆች ለወለዱና ወደ ወላድነት ዕድሜ መጨረሻ እየተቃረቡ ለሚገኙ ሴቶች ይፈቀዳል። ይህን ተግባራዊ ለማድረግ የባል እና የሚስት የጋራ ስምምነትና ፈቃደኝነት ሊኖር የሚገባ ሲኾን፥ ቀዶ ሕክምናው ከተካሄደ በኋላ ባልና ሚስቱ ሐሳባቸውን ቢቀይሩ ወላድነትን መልሶ ማምጣት ስኬታማ ላይሆን እንደሚችል አስቀድሞ ሊነገራቸው

ይገባል። የመንግሥት ፖሊሲ በፍፁም ሰዎች ምክነትን የሚያስከትል እርምጃ እንዲወስዱ ጫና ሊያሳድር አይገባም። ሐኪሞችም ታካሚውን ተጠቃሚ ያደርገዋል ብለው ካላመኑ በስተቀር፥ የማምከን ቀዶ ሕክምና እንዲያከናውኑ ሲጠየቁ እምቢ የማለት መብት አላቸው።

የመሃንነት ሕክምና፡ እርግዝናን መሻት ሕጋዊ ሲኾን፥ ግለሰቦቸም ይህን እውን ለማድረግ፥ የሸሪኣን ሕግ የማይተላለፍ እስከሆነ ድረስ አስፈላጊ የሆነ እርምጃ መውሰድ ይችላሉ።

ሰው ሠራሽ ግብዓተፍስ (**Artificial Insemination**)፡ በሰው ሰራሽ ግብዓተፍስ ዘዴ መጠቀም ይቻላል፤ ነገር ግን ይህን ዘዴ መጠቀም የሚቻለው የወንዴው ዘር የባል ከሆነ ብቻ ነው። ወሊድ ሊፈፀም የሚችለው በጋብቻ ውስጥ እና የጋብቻው አባላት ከሆኑት ጥንዶች በሚገኝ አላባውያን ብቻ በመሆኑ፥ የልግስና የወንዴ ዘር መጠቀም አይፈቀድም።

ውጩ'ይወት ጽንሰት (In vitro fertilization)፡ በተለምዶ የብልቃጥ ጽንስ ቴክኖሎጂ በመባል የሚታወቀው ይህ የሕክምና ዘዴ፥ በባል እና በሚስት መካከል እስከሆነ ድረስ በእስልምና የተፈቀደ ነው። እንደ ሰው ሰራሽ ግብዓት-ፍስ ሁሉ፥ ውጩ'ይወት ጽንሰትም በጋብቻ ድንበር ውስጥ ነው የሚፈቀደው። ጋብቻው በውል የታሰረና ሕጋዊነት ያለው መሆን አለበት። የባል መሞት ወይም ፍቺ የጋብቻ ውል ፍጻሜን የሚያስከትል እንደመሆኑ፥ ከዚህ በመነሳት አንዲት ሴት (በዘር ባንክ ውስጥ በተቀመጠ) የሟች ባሏ ወይም የቀድሞ ባሏ ዘር እንድታረግዝ ማድረግ ሕጋዊ ተቀባይነት የለውም። ከባልና ከሚስት ውጪ፥ በሂደቱ ውስጥ ሦስተኛ ወገንን (የሁለቱን በራሂ ተሸካሚ) ማካተት፥ ጥንዶቹ በተጣመሩበት የጋብቻ ውል ላይ ሌላ

አካል ጣልቃ የሚያስገባ በመሆኑ አይፈቀድም። “ባዕድ የወንዴ ዘር”፥ “ባዕድ እንቁላል” ወይም የጥንዶቹን ጽንስ ተሸካሚ “ባዕድ ማህፀን” መጠቀም አይፈቀድም።

ምትክ እናትነት፡ አንዲት ሴት የሌሎች ጥንዶችን ፅንስ ወይንም ሽል የምትሸከምበት ‘ምትክ እናትነት’፥ በእስልምና ፈጽሞ ተቀባይነት የለውም። ይህ አካሄድ ከሕጋዊው የጋብቻ ውል ውጪ የእርግዝና መከሰትን ያስከትላል። በተጨማሪም እናትነትን ስነ ህይወታዊ እና ዘረመላዊ በሚሉ ክፍሎች የመከፈል ውጤትን ያስከትላል። በአሜሪካ በምትክ እናትነት ውስጥ በተሳተፉ ሴቶች መካከል፥ የወላጅነት መብትን የተመለከተ የሕግና ሌሎች ችግሮች እንዲፈጠሩ ምክንያት ሆኗል። የሕፃኑን ዕጣ ፈንታ ለመወሰን አስቀድሞ የሚፈፀም የውል ስምምነትም፥ ሕፃኑን እንደ ሸቀጥ የሚቆጥር በመሆኑ፥ ያለ ጥርጥር ሰብኣዊ ክብርን የሚያኮስስ ነው። አንድምታው ግን፥ ከዚያም የከፋ ሊሆን እንደሚችል የሚታሰብ ከመሆኑ በቀር፥ በትክክል እስከ ምን እንደሚደርስ በቅጡ ያልታወቀ ነው፡፡ የዚህም ምክንያት፥ በታሪክ ውስጥ ሰብኣዊ ፍጡር የሆኑ ሴቶች የኋላ ኋላ በማኅፀናቸው የተሸከሙትን ሕጻን ወልደው ለሌላ ሰው አሳልፎ ለመስጠት በማሰብ ሙሉ እርግዝና ለማካሄድ በፈቃደኝነት መርጠው አያውቁም። እጅግ በአብዛኛው ይህ የተካሄደባቸው ሁነቶች በዋጋ ድርድር ላይ የተመሠረቱና፥ “እናትነትን” ከእሴትነት ወደ ንብረትነት በሚያወርድ መልኩ የተካሄዱ ናቸው። ይህን መሰሉ ተግባር ተዘውታሪነት እንዲያገኝ ከተደረገ፥ በረጅም ጊዜ በትውልዶች ትስስር ላይ የሚያደርሰው ውጤት ከባድ ነው የሚሆነው።

የአካል ክፍል ልገሳ እና ንቅለ-ተከላ

ቁርኣን “… ነፍስን … ሕያው ያደረጋትም ሰው፥ ሰዎቹን ሁሉ ሕያው እንዳደረገ ነው” (5፥32) ይላል። ይህን ቁርኣናዊ እሳቤ ወደ ተግባር ለመቀየር፥ ምናልባትም መሥራት

ባቆመ ወሳኝ የአካል ክፍል ምትክ የተለገሰ አካልን ከመትከል የተሻለ መንገድ የለም። እዚህ ድምዳሜ ላይ የተደረሰው እስላማዊ ሕግጋትን ጨምቆ በመቀመር ነው።

በመሠረቱ፥ የሰብአዊ ፍጡርን አካል ማበላሸት፥ ሕያውም ይሁን የሞተ፥ ከእስልምና ድንጋጌዎች ጋር የሚቃረን ተግባር ነው። ይህን መነሻ ባደረገ ዕይታ፥ በሕይወት ያለን ለጋሽ ወይም የአስከሬንን አካል መቅደድና የተለገሰን የአካል ክፍል መውሰድ፥ ለብያኔ መሠረት የሆኑ ሁለት የሕግ መርኆች ባይኖሩ ኖሮ፥ አይፈቀድም ብለን ለመደምደም እንገደድ ነበር። የመጀመርያው የሕግ መሠረት፥ "አስገዳጅ ሁኔታ፥ ክልከላን ይሽራል" የሚል ነው። ሁለተኛው ደግሞ "ሁለት መጥፎ ነገሮች ሲያጋጥሙና፥ ሁለቱንም ማስቀረት የማይቻል ከሆነ፥ ደረጃው አነስ ያለው መጥፎ ይመረጣል" የሚል ነው። ሕይወትን ማዳን፥ የአካልን ወይም የአስከሬንን ምልዓት ከመጠበቅ የበለጠ ክብደት የሚሰጠው በመሆኑና፥ አንድ መዳን የሚችል ታማሚ እንዲሞት ከመተው፥ በአንድ ለጋሽ አካል ላይ ለሞት የማያበቃ ጉዳት መድረሱ አነስ ያለ ጥፋት በመሆኑ፥ የአካል ክፍል ልገሳና ንቅለ-ተከላ ሕክምና ተፈቅዷል። ነገር ግን፥ ሂደቱ፥ በሕክምና ማረጋገጥ እስከሚቻለው ድረስ፥ ለጋሹን ለአደጋ የሚያጋልጥ መሆን የለበትም። በተጨማሪም፥ ያለምንም ዓይነት ግፊትና ጫና በለጋሹ ሙሉ ፈቃደኝነት፥ ከአስከሬን ላይ የሚወሰድ ከሆነም፥ የሟቹ የቅርብ ቤተሰብ ፈቃደኝነት ሲገኝ ብቻ ሊፈፀም የሚገባው መሆኑ ምንጊዜም መከበር የሚኖርበት ደንብ ነው።

የነርቭ ህብረ-ህዋስ ንቅለ-ተከላ፡ በቅርብ ዓመታት የተካሄዱ የሕክምና ሙከራዎች በህብረ-ህዋስ ንቅለ-ተከላ አማካይነት አንዳንድ በሽታዎችን መፈወስ እንደሚቻል ጥሩ ተስፋ ሰጥተዋል። የነርቭ ህብረ-ህዋሱ ምንጭ ኩላትጌ ዕጢ ቡጥ (adrenal gland medulla) ወይም የእንስሳ ሽል፥ ወይም በራሱ ጊዜ (በተፈጥሯዊ ሁኔታ)

ሞቶ የወረደ የሰው ሽል ከሆነ፥ ሕክምናውን ማድረግ ሕጋዊና የተፈቀደ ነው። ነገር ግን ይህን ሕክምና ለማድረግ ሲባል ሕይወት ያለው ወይም ሕያው ሆኖ የሚወለድ ሰብአዊ ሽል መስዋዕት ማድረግ ሕገ-ወጥ ነው። ሕጋዊነት ባለው (የእናቲቱን ሕይወት ለማትረፍ ተብሎ ከሚፈፀም) ውርጃ፥ የሽሉን ህብረ-ህዋስ መጠቀም ይቻላል። ለህብረ-ህዋስ ንቅለ-ተከላ ዓላማ ብሎ ሽሎችን መፍጠር፥ አልያም ለዚሁ ተግባር በሚል፥ ውርጃ መፈፀምም እንዲሁ ሕገ-ወጥ ነው።

አንጎል አልቦ ሽል፡ አንጎል አልቦ ሽል (anencephalic fetus) የሚፈጠረው የራስ ቅል እና የአንጎል ክፍሎች የላይኛው ክዳን የሌለው ደንብ-ወጥ አፈጣጠር ሲከሰት ነው። እንዲህ ዓይነት ጉድለት ያለበት ሽል ሕያው ሆኖ ሊወለድ የሚችል ሲኾን፥ ነገር ግን ከጥቂት እስከ ብዙ ቀናት ከሚደርስ ቆይታ በኋላ ይሞታል። ሽሉ በዚህ ሁኔታ ቢወለድም፥ በሕይወት እስካለ ድረስ ለንቅለ-ተከላ ዓላማ፥ የአካል ክፍሎች ምንጭ ተደርጎ ጥቅም ላይ ሊውል አይገባም። በሰው ሠራሽ ዘዴ ሕይወቱን ማቋረጥ ሕገ-ወጥ (ክልክል) ነው። ይልቁኑም አንጎሉ በራሱ ጊዜ እስከሚሞት ድረስ ህብረ-ህዋሶቹ (tissues) ጤናማ ሆነው ይቆዩ ዘንድ በሰው ሠራሽ ዘዴ ትንፋሽ እንዲያገኝ በማድረግ፥ አንጎሉ ከሞተ በኋላ ብቻ የአካል ክፍሎቹን ለንቀለ-ተከላ መውሰድ ይፈቀዳል።

የፆታ'ጢዎች ንቅለ-ተከላ፡ በእስልምና ሕግ መሠረት የወንዴ የዘር ፈሳሽ ማምረትና ማስወጣት የሚችል የዘር ከረጢት፥ ወይም እንቁላል መፈልፈል የሚችል እንቁል'ጢ (Ovary) በንቅለ-ተከላ ወደ ሌላ ሰው ማስተላለፍ አይፈቀድም። የዚህም ምክንያት፥ ይህ ተግባር የዘር ግንድ መምታታትን የሚያስከትል ከመሆኑም በላይ፥ በጋብቻ ባልተሳሰሩ የወሊድ ህዋሶች አማካይነት ሕፃናት እንዲወለዱ ስለሚያደርግ ነው።

በንቅለ-ተከላ ከተገኘ የወንድ የዘር ከረጢትም ይሁን እንቁል'ጢ የሚመረት የወንድ የዘር ፈሳሽም ሆነ እንቁላል፥ ምንጊዜም የሊጋሽ እንጂ፥ የተቀባዩ አይሆንም። የመከኑ (የወሊድ ህዋስ የሚያመርቱ) ነገር ግን ንቁ ሆርሞኖች ያሏቸው የጾታ ዕጢዎች ይህ ክልከላ አይመለከታቸውም፤ ነገር ግን ከሕክምና ተግባር አኳያም የእነዚህ ጥቅም ቦታ የለውም።

የሞት ድንጋጌ

የሞት ቅጽበትን መወሰን ለሕክምና ጉዳዮች ዕልባት ለመስጠት፥ ለምሳሌም ሰው ሠራሽ በሕይወት ማቆያዎችን ማስወገድ የሚፈቀድበትን፥ ወይም ለንቅለ-ተከላ ዓላማ አንድ የተለየ የአካል ክፍልን (ለምሳሌ ልብን) መውሰድ የሚቻልበትን ቅጽበት ለመወሰን በጣም አስፈላጊ ነው። በተጨማሪም፥ የሕግ ጉዳዮች ላይ ቀጥተኛ አንድምታ አለው። ለምሳሌ፥ ሁለት ወይም ከዚያ በላይ ወራሾች ተከታታይነት ባለው ሁኔታ የሚሞቱ ከሆነ፥ የውርስ ድርሻዎችን በማከፋፈል ላይ፥ ወይም ደግሞ ባሏ የሞተባት ሴት ዳግመኛ ከማግባቷ በፊት መጠበቅ ያለባት (አራት ወራት ከአሥር ቀናት፥ ወይም ነፍሰ-ጡር ከሆነች፥ ያረገዘችውን እስከምትወልድ ድረስ) የመቆያ ጊዜዋ መቆጠር የሚጀምርበትን ጊዜ ለመወሰን፥ የግድ የሞት ቅጽበት መታወቅ ይኖርበታል።

በቅርብ ዘመናት የተካሄዱ የሙስሊም ሊቃውንት ጉባዔዎች ከሞት ጋር በተያያዘ አዲስ የሞት ድንጋጌ ብይን ያፀደቁ ሲኾን፥ እርሱም በአንጎል ሙሉ በሙሉ መሞት ላይ የተመሠረተ ነው፡፡ ይህም ማለት የተወሰኑ አካላዊ ተግባራት በሰው ሠራሽ ዘዴ ሕያው ሆነው ሳለ እንኳ ማለት ነው። ይህ አዲስ የሞት ድንጋጌ፥ ለሞት የሚያበቃ ከባድ ጉዳት ላይ የተሰጠን የቆየ የሕግ ውሳኔ መነሻ አድርጎ፥ የማመሳሰል ዘዴን

(ቂያስ) በመጠቀም የተሰጠ ፈትዋ (ብይን) ነው። ከብዙ ክፍለ ዘመናት በፊት፥ አንድ ሰው ሆዱን በስለት ቢወጋና በዚህም ሳቢያ ሆድ'ቃው ቢዘረገፍ፥ ምንም እንኳ ሰውየው እንቅስቃሴና ወደ ሞት እያዘገመ መሆኑን የሚጠቁሙ ሌሎች ምልክቶችን ማሳየት ቢቀጥልም፥ (በሙያ ቋንቋ *the movement of the slain 'የሟች እንቅስቃሴ'* ይባላል)፥ የደረሰበት አደጋ ለሞት እንዳበቃው ተበይኗል። ሰውየው በዚህ ሁኔታ እያጣጠረ ሳለ ሌላ ጥቃት ፈጻሚ ሕይወቱን ሙሉ በሙሉ ለፍፃሜ ቢያበቃው፥ ዋነኛ የግድያ ወንጀሉ ክስ ግን በመጀመርያው ሰው ላይ ያነጣጠረ ይሆናል፡፡ ሁለተኛው አጥቂም በድርጊቱ ይጠየቃል፥ በግድያ ግን አይከሰስም። ከዚህም በመነሳት ሌሎች የአካል ክፍሎቻቸው/ሥርዓቶች በሰው ሠራሽ ዘዴም ቢሆን ሕያው ሆነው እያሉ አንጎላቸው የሞተ ሰዎች "የሟች እንቅስቃሴ" የሚያሳዩ ተደርገው ነው የሚወሰዱት፡፡ ይህም፥ አንጎላቸው ከሞተ በኋላ ወደ ሕይወት መመለሳቸው ከሳይንስ አኳያ የማይቻል በመሆኑ ነው። ስለዚህም፥ እንዲህ ያለ ሁኔታ በሚከሰትበት ጊዜ፥ ሰው ሠራሽ የ'ሕይወት' ማቆያ ዘዴዎችን ማቋረጥ፥ ወይም በዚህ ሁኔታ ውስጥ ከሚገኝ ሰው ላይ (ትኩስ እና ሕያው) ልብ በመውሰድ፥ ሊያገግም በማይችልበት ደረጃ ልቡ ለተጎዳ ህመምተኛ ንቅለ-ተከላ እንዲውል ማድረግ የግድያ ወንጀል አይሆንም።

የማይድን ታማሚን መግደል (Euthanasia)

በህመም የሚሰቃይን ሰው ከስቃይ ለመገላገል በሚል፥ በታማሚው ፍላጎት (ፈቃድ) ላይ ተመሥርቶ ግድያ መፈፀም በሆላንድ* ሕጋዊ ተደርጓል። በአሜሪካ፥ በሁለት

---

* ይህ መጽሐፍ ከተጻፈ በኋላ ባሉት ዓመታት፣ ከሆላንድ በተጨማሪ፣ ቤልጂየምና ሉክሰምበርግ በሐኪም እገዛ ራስን የመግደል ሕግን አጽድቀዋል፡፡ ስዊትዘርላንድ፣ ጀርመን፣ አስትሪያ እና ፊንላንድም በሐኪም ታግዞ ራስን መግደልን በተወሰኑ ሁኔታዎች በሕግ ፈቅደዋል፡፡ ስፔን፣ ኢንግላንድ፣ ስዊድን፣ ጣልያን፣ ሀንጋሪና ኖርዌይ ደግሞ በማይድን በሽታ የተያዙ ሰዎች በፈቃዳቸው ዕድሜ የሚያራዝም ሕክምና ማቋረጥን በሕግ ፈቅደዋል፡፡
ምንጭ፡- https://www.euronews.com/2018/02/14/where-in-europe-is-assisted-dying-legal- (ተርጓሚው፡፡)

ግዛቶች ለሕዝበ-ውሳኔ ቀርቦ ውድቅ የተደረገ ሲኾን፥ የድርጊቱ ደጋፊዎች ሕጋዊነት እንዲያገኝ እየጎተጎቱ ይገኛሉ። እስልምና፥ የማይድን ታማሚን ግድያ በተመለከተ የራሱ ግልፅ ዕይታ አለው።

ሰብአዊ ሕይወት፥ የሰብአዊ ፍጡር ሕይወት ክቡርነት ከሙሴ፥ ከኢየሱስ እና ከሙሐመድ (ሰላም በሁሉም ላይ ይስፈን) ዘመን እጅግ አስቀድሞ በአላህ የተደነገገ መሠረታዊ እሴት ነው። የአቤል በወንድሙ በቃየን መገደልን አስመልክቶ ሲናገር፥ አላህ በቁርአን እንዲህ ይላል፡- ***“በዚህ ምክንያት በእስራኤል ልጆች ላይ እነሆ ያለ ነፍስ (መግደል)፥ ወይም በምድር ላይ ያለማጥፋት፥ ነፍስን የገደለ ሰው፥ ሰዎቹን ሁሉ እንደገደለ ነው፤ ሕያው ያደረጋትም ሰው፥ ሰዎቹን ሁሉ ሕያው እንዳደረገ ነው፥ ማለትን ፃፍን።”*** (ቁርአን 5፥32) በተጨማሪም፥ ቁርአን እንዲህ ይላል፡- ***“ያችንም አላህ እርም ያደረጋትን ነፍስ፥ በሕግ ቢሆን እንጅ አትግደሉ”*** (ቁርአን 6፥151 እና 17፥33) ሸሪኣው በጦርነትም ሆነ በሰላም ጊዜ (እንደወንጀል ቅጣት) ነፍስን መግደል የሚፈቀድባቸውን ሁኔታዎች ከመደንገግ አኳያ በዝርዝር ጠልቆ የሚገባ ከመሆኑም ባሻገር፥ ተፈጻሚ ከማድረግ በፊት ሊሟሉ የሚገባቸውን በጣም ዝርዝር ቅድመ ሁኔታዎች እና ቅድመ-ጥንቃቄዎች ያስቀምጣል።

ራስን የመግደል መብት አለን? በእስልምና ራስን መግደል እንደ መብት እውቅና አይሰጠውም፤ ይልቁኑም፥ የአላህን ወሰን እንደ መጣስ ነው የሚያየው። እኛ ሰዎች ራሳችንን ስላልፈጠርን፥ የአካላችንም ባለቤቶች አይደለንም። የአካል ክፍሎቻችን በሙሉ ልንንከባከባቸው፥ ልናንጻቸው እና በጥሩ ሁኔታ ልንጠብቃቸው በአደራ የተሰጡን ናቸው። የሕይወት ባለቤቱና ሰጪውም አላህ ነው፤ ሕይወትን የመስጠትና የመውሰድ መብት እና ሥልጣኑ ሊደፈር አይገባም። ራስን ለመግደል መሞከር

በእስልምና ወንጀል ብቻ ሳይሆን፥ ከባድ ኃጢአትም ነው። ቁርአን እንዲህ ይላል፡- ***"ነፍሶቻችሁንም አትግደሉ። አላህ ለናንተ አዛኝ ነውና"*** (ቁርአን 4፥29)ነቢዩ ሙሐመድ ራስን ከመግደል ሲያስጠነቅቁ፡- "ራሱን በብረት መሳሪያ የሚገድል፥ (መሳሪያውን) ለዘላለም በጀሃነም ውስጥ ይሸከማል። መርዝ በመጠጣት ራሱን የሚገድል ሰው፥ በጀሃነም ያንኑ መርዝ እየተጎነጨ ለዘላለም ይኖራል። ከተራራ (ከከፍታ) ላይ ቁልቁል ራሱን ፈጥፍጦ የገደለ ሰው፥ ዘላለም በጀሃነም ጥልቅ ውስጥ እየወደቀ ይኖራል፤" ብለዋል።

ዩቴኔዥያ - "የምህረት ግድያ?"፡ የእስልምና ሕግ ወይም ሸሪአ (የሰው ሕይወትን ክቡርነት ከሚደነግገው አጠቃላይ ሕግ ውጪ ባሉ የተለዩ ሁኔታዎች)፥ ሕይወትን ማጥፋት የሚፈቀድባቸውን ሁኔታዎች ለይቶ በዝርዝር ያስቀመጠ ሲኾን፥ ዝርዝሩ "የምህረት ግድያ"ን አይጨምርም ወይም የተፈቀደ አያደርግም። ሰብአዊ ሕይወት ያለ ምንም ቅድመ-ሁኔታ ሊከበር የሚገባው፥ ሌሎች ሁኔታዎች እና ሁነቶች የማይሽረሽሩት ተፈጥሯዊ እሴት አለው። 'እንዲህ ዓይነት ሕይወት ባይኖርስ?' የሚል እሳቤ፥ እስልምና ውስጥ ቦታ የለውም። ሕይወት የማጥፋት እርምጃን ስቃይን ለማስቀረት ወይ ለመገላገል በሚል ምክንያት ተገቢ የማድረግ አካሄድ በእስልምና ተቀባይነት የለውም።

ነቢዩ ሙሐመድ (ሰ.ዐ.ወ.) ሲያስተምሩ፡- "በጥንት ዘመን ብርቱ ሕመም ትዕግስቱን ያስጨረሰው አንድ ሰው ነበር፤ በቢላዋ የእጁን የደም ስር በመቁረጥ ደሙ ፈስሶ ሲያልቅ ሕይወቱ አለፈች። በዚህን ጊዜ አላህ፥ 'ተገዢዬ ፍፃሜውን አቻኮለ፤ ጀነትንም ነፈግሁት' አለ" ብለዋል። በአንድ የጦርነት ዘመቻ ላይ ከሙስሊሞች መካከል አንዱ ተገደለ፤ የነቢዩ ባልደረቦች ይህ ሰው በጦርነቱ ላይ የፈፀመውን

ጀግንነት እያደነቁ ያወሱ ነበር፤ ነገር ግን ነቢዩ፥ "መጨረሻው ጀሃነም ነው" በማለት ነገሯቸውና እጅግ ግራ ተጋቡ፤ ተደነቁም፡፡ ኋላ ስለጉዳዩ ሲያጣሩ፥ ሰውየው ከባድ ጉዳት እንደደረሰበት ሲያውቅ፥ የጎራዴውን እጀታ መሬት ላይ አስደግፎ፥ ደረቱን ጎራዴው ጫፍ ላይ ሰክቶ ራሱን እንዳጠፋ ተረዱ።

እ.ኤ.አ. በ1981 ኩዌት ውስጥ በተካሄደው የእስላማዊ ሕክምና የመጀመርያው ዓለም አቀፍ ጉባዔ የፀደቀው የሕክምና እስላማዊ የስነ-ምግባር ደንብ[20] "የምህረት ግድያ፥ ራስን እንደመግደል ሁሉ፥ ‹በምድር ላይ የምንኖረው ሕይወት ሲፈፀም የሚከተለው ወና ነው› በሚለው የአምላክ የለሾች የአስተሳሰብ ፈለግ ካልሆነ በቀር ምንም ዓይነት የድጋፍ መሠረት የለውም። ስቃይ የበዛበት ተስፋ የለሽ ህመምን ለመገላገል በሚል ለግድያ የሚሰጥ ምክንያትም፥ በመድኃኒት አማካይነት ወይም ተስማሚ በሆነ የነርቭ ቀዶ-ሕክምና ሊታገስ የማይችል ምንም ዓይነት ሰብአዊ ሕመም ባለመኖሩ፥ ውድቅ ነው..." ሲል ይገልጻል።

በተጨማሪም፥ የሕመምና የስቃይ ጉዳይ ከሰው የግንዛቤ አድማስ ውጪ የሆነ ጥልቅ ገፅታም አለው። ትዕግስት እና ጽናት በእስልምና ትልቅ ቦታ የሚሰጣቸውና ትልቅም ምንዳ የሚያስገኙ እሴቶች እንደሆኑ ይታመናል፤ ***"ታጋሾቹ ምንዳቸውን የሚሰሰጡት ያለ ግምት ነው፤"*** ይላል ቁርኣን (39፥10)። በተጨማሪም ቁርኣን፡- ***"በሚያገኝህም መከራ ላይ ታገሥ፤ ይህ፥ በምር ከሚይያዙ ነገሮች ነው"*** ይላል። (31፥17)

---

[20] *Islamic Code of Medical Ethics* (Kuwait: Islamic Organization of Medical Sciences, 1981), 65.

ነቢዩ ሙሐመድ እንዲህ ሲሉ አስተምረዋል፡- “አንድን አማኝ ሕመም ሲነካው፥ የእሾህ መውጋትም ይሁን ወይም ከዚያ የበለጠ፥ አላህ ኃጢአቶቹን ይምረዋል፤ የሠራቸው ስህተቶችም፥ ዛፍ ቅጠሎቹን እንደሚያራግፍ ይረግፉለታል።”

የሕመም መከላከያ ወይም ማስታገሻ መንገዶች ውጤት አልባ በሚሆኑበት ጊዜ፥ መንፈሳዊው እሴት፥ ሕመምተኛው፥ ሊያስቀሩት የማይቻልን ሕመም በፀጋ መቀበልና ፀንቶ መቆየት በትንሣዔ ቀን ለእሱ ምንዳ እንደሚያስገኝለት በማስታወስ እንዲበረታ ያግዘዋል። በትንሣዔ ለማያምን ሰው ይህ እሳቤ የማይደገፍ ሊሆን ይችላል፤ ነገር ግን በትንሣዔ ለሚያምነው ሰው፥ ‹የምህረት ግድያ› ብሎ ነገር፥ ያለጥርጥር ድጋፍ የለሽ ሐሳብ ነው።

የፋይናንስ ገፅታው፡ ሊፈወስ በማይችል ሕመም የተያዘንና ዕድሜው በጣም የገፋ ታማሚን መንከባከብ የሚጠይቀው ወጪ ሊያሳስብ እንደሚችል አያጠያይቅም። ይህን መነሻ በማድረግ አንዳንድ ‘የምህረት ግድያ’ እሳቤ ደጋፊ ቡድኖች “የመሞት መብት” የሚል ሐሳብ ከማራመድ አልፈው፥ “የመሞት ግዴታ/ኃላፊነት” ወደሚል እሳቤ እስከመሻገር ደርሰዋል። እነዚህ ቡድኖች “ሰብአዊ ማሽን የምርታማነት ዘመኑን ከተሻገረ፥ እርሱን መጠገን በምርታማው የማኅበረሰብ ክፍል ላይ ተቀባይነት የሌለው ሸክም ይጭናል፤ ስለዚህም በቀሰስተኛ ሁኔታ አርጅቶ እና አፍጅቶ እንዲወድቅ ከመፍቀድ ይልቅ፥ በፍጥነት ሊወገድ ይገባዋል”[21] ይላሉ።

ሰብአዊ ፍጡርን ከፋብሪካ ማሽን ለይቶ የማያየው ይህ አመክንዮ ለእስልምና ፍፁም ባዕድ ነው። እሴቶች ከገንዘብ ነክ ጉዳዮች ቅድሚያ ሊሰጣቸው ይገባል። ደካሞችን፥

---

[21] Atalli, Jacques. *La medicine en accusation.* Quoted in Michel Solomon, *‘L’ Avenir de la Vie,’ Coll. Les Visages de L’avenir.* (Paris: Seghers, 1981), 273-275.

አረጋውያን እና ረዳት የለሾችን መንከባከብ፥ ሰዎች ጊዜያቸውን፥ ጉልበታቸውን እና ገንዘባቸውን በፈቃደኝነት ሊሰውለት የሚገባ፥ ራሱን የቻለ እሴት ነው። ይህ ደግሞ ከራስ ወላጆች እንደሚጀምር ግልፅ ነው። ***“ጌታህም (እንዲህ ሲል) አዘዘ፤ እርሱን እንጂ ሌላን አትገዙ፤ በወላጆቻችሁም መልካምን ሥሩ፤ በአንተ ዘንድ ኾነው፥ አንዳቸው ወይም ሁለታቸው፥ እርጅናን ቢደርሱ፥ ‘ፎህ’ አትበላቸው፤አትገላምጣቸውም፤ ለእነርሱም መልካምን ቃል ተናገራቸው። ለሁለቱም ከእዝነትህ የመዋረድን ክንፍ ዝቅ አድርግላቸው፤ ጌታዬ ሆይ! በሕጻንነቴ (በርኅራኄ) እንዳሳደጉኝ፥ እዘንላቸውም በል”*** (ቁርኣን 17፥23-24) እንዲህ ያለው ክብካቤ በፈጣሪ የታዘዘ፥ በዚህ ዓለምና በወዲያኛውም ዓለም ምንዳን የሚያስገኝ በጎ ሥራ ስለሆነ፥ በአላህ አማኞች እንደ ‘ሸክም’ ወይም እንደ ዕዳ ሳይሆን እንደ መንፈሳዊ ‘ኢንቨስትመንት’ ይቆጥሩታል። በቁሳዊነት ለታወረ፥ ዶላር-አምላኩ ማኅበረሰብ፥ ይህ አመክንዮ ትርጉም የለሽ ነው፤ በእሴት ለተቃኘ፥ ፈሪኃ-አምላክ ላለው የአማኞች ማኅበረሰብ ግን በተቃራኒው ነው።

አስፈላጊ የሆነው ክብካቤ የሚጠይቀውን ወጪ ለመሸፈን የግለሰብ የፋይናንስ አቅም በማይፈቅድበት ጊዜ፥ በእስልምና ዕይታ፥ ጉዳዩ የመላው ማኅበረሰብ የጋራ ኃላፊነት ይሆናል፤ እናም እንደአስፈላጊነቱ የፋይናንስ አወጣጥ ቅድሚያን በመከለስ ከአንዳንድ ደስታዎች ተቀንሶም ቢሆን፥ ለዚህ ማኅበራዊና መንፈሳዊ እሴት ቅድሚያ ይሰጣል፤ (ሰዎች በመሠረቱ ከመዝናኛና መሰል መደሰቻዎች የበለጠ እኒህን የመሳሰሉ እሴቶች ላይ በመሳተፍ የላቀ ደስታና የመንፈስ እርካታን ያገኛሉ።) ይህ እውን ይሆን ዘንድ ግን፥ በቅድሚያ እነዚህን እሳቤዎች ያልጨበጠው ማኅበረሰብ አጠቃላይ የግብረ-ገብ እና የመንፈሳዊ ቅኝት ተኃድሶ ማድረግ ያስፈልገዋል።

የሕክምና ክትትል ሁኔታዎች፡ እስላማዊ በሆነ ከባቢ ውስጥ የዩቴኔዥያ ጥያቄ ቀድሞ ነገር አይነሳም፡፡ ከተነሳም ግን፥ ከሃይማኖት አኳያ የማይፈቀድ (ሐራም)

እንደሆነ ይነገራል። ታማሚው ከቤተሰቡና ከወዳጆቹ እንዲሁም ከሃይማኖት አባቶች የሚቻለውን ሁሉ ስነ-ልቡናዊ ድጋፍ እና ርኅራኄ ሊያገኝ ይገባል። ሐኪሙም በዚህ ውስጥ መሳተፍ የሚኖርበት ሲኾን፥ የታማሚውን ህመም ለማስታገስ የሚያስችል ተገቢ የሕክምና ክትትል ያደርጋል። ህመም ለማስታገስ ተብሎ የሚሰጠው መድኃኒት መጠን ከልክ በላይ በዝቶ፥ አልያም ላይ በላይ በመደራረብ ህመም ከማስታገስ አልፎ ህመምተኛውን ለሞት እንዳያበቃው፥ ተገቢ ጥንቃቄ ማድረግ ከሐኪሙ የሚጠበቅ ነው። እንዲህ ያለ ሁኔታ እንዳይከሰት የሐኪሙ ብልህነት አስፈላጊ ሲኾን፥ ከሃይማኖት ዕይታ አኳያ ግን ቁልፉ ጉዳይ የሐኪሙ የልብ ሐሳብ (Intention) ነው። ታማሚው ተስፋ የለውም ከሚል መነሻ ሊገላግለው ይሻል ወይስ በትክክል ህመሙን ሊያስታግስለት? የልብ ሐሳብ፥ በሕግ አግባብ ሊረጋገጥ የሚችል ነገር አይደለም፤ ነገር ግን በእስልምና ዕይታ ከቶም ቢሆን፥ ሁሌም ተመልካች ከሆነው አላህ (ሱ.ወ.) ዕይታ ፈጽሞ ሊያመልጥ አይችልም፡፡ ቁርኣን እንደሚናገረው፥ ***"እርሱ (አላህ) የዓይኖችን ከዳት፥ ልቦችም የሚደብቁትን ሁሉ ያውቃል"*** (40፥19) በሕግ 'ወንጀል' ተብለው ሊረጋገጡ የማይችሉ ኃጢአቶች ከዳኛ የዕይታ ድንበር ውጪ ሊሆኑ ይችላሉ፤ አላህ ዘንድ ማስጠየቃቸው ግን አይቀርም።

ሲታመሙ ሕክምና መሻት በእስልምና ግዴታ ነው። ይህም በነቢዩ ሙሐመድ ንግግሮች የተደገፈ ነው፡፡ አንደኛው፡- "የአላህ ባሮች ሆይ! ሕክምናን ሻቱ፥ አላህ ለሁሉም በሽታ ፈውስ ፈጥሮለታልና" የሚል ሲኾን፥ ሌላው፡- "የአካል ክፍሎቻችሁ በእናንተ ላይ ሙብት አላቸው" የሚል ነው። ነገር ግን፥ ሕክምናው ምንም ተስፋ የማያስገኝ ሲኾን፥ ይህ ግዴታ መሆኑ ያበቃል። ይህም ለቀዶ ሕክምና እና/ወይም መድኃኒት ለመውሰድና ላለመውሰድም የሚሠራ ነው። እንደ አብዛኛዎቹ ምሁራን ደግሞ ሰው ሠራሽ ሕይወት ማቆያ መሳሪያዎች መጠቀምን ይጨምራል። ከ'ሕክምና'

የማይፈረጁ፥ በሕይወት የሚገኝ የማንኛውም ሰው መብት የሆኑ መደበኛ ወይም መሠረታዊ ፍላጎቶች በተለየ ሁኔታ ነው የሚታዩት። እነርሱም ምግብ እና መጠጥ፥ እንዲሁም መደበኛ የህመምተኛ ክብካቤዎች ሲኾኑ፥ እነዚህ ህመምተኛው በሕይወት እስካለ ድረስ ሊቋረጡ አይገባም።

እስላማዊ የሕክምና ስነ-ምግባር ደንብ (ገፅ. 67) እንዲህ ይላል፡- “ሕይወትን የመጠበቅ ኃላፊነታቸውን ለመወጣት በሚያደርጉት ጥረት፥ ሐኪሞች ድንበራቸውን ሊያውቁና ሊያከብሩትም እንደሚገባ ይመከራሉ። ታማሚው ወደ ሕይወት ሊመለስ እንደማይችል በሳይንሳዊ መንገድ እርግጠኛ ከተሆነ፥ ታማሚውን በጀብደኛ መንገድ በአጓጉል ሁኔታ ወይም ታማሚውን በማቀዝቀዣ ውስጥ በማኖር ወይም በሌላ ሰው ሠራሽ መንገድ ለማቆየት መትጋት፥ ከንቱ ተግባር ይሆናል። ሐኪሙ የሕይወትን ሂደት እንጂ የአሟሟትን ሂደት መጠጋገንን ዓላማው ሊያደርግ አይገባም። ምንም ይሁን ምን፥ ሐኪሙ የህመምተኛውን ሕይወት ለፍፃሜ በማብቃት ዓላማ ምንም ዓይነት እርምጃ አይወስድም።

ሐተታ

በዩቴኔዥያ (የምህረት ሞት) ላይ የሚደረግ ውይይት፥ ከየትኛውም ማኅበረሰብ አጠቃላይ ርዕዮተ-ዓለማዊ ዳራ ሊነጠል አይችልም። በአምላክ እና ከመለኮት በታዘዘ ሸሪኣ የሚያምኑት ሙስሊሞች፥ በጉዳዩ ላይ ያላቸው አቋም፥ በአምላክ ከማያምኑት፥ ወይም አምላክ መኖሩን አምነው ሲያበቁ ምን ማድረግ እንዳለብንና እንደሌለብን ሊነግረን ሥልጣን የለውም ከሚሉት በግልፅ የተለየ ነው። በአብዛኛው የዘመናችን የክርስትናው ዓለም፥ የቤተ-ክርስቲያን እና የመንግሥት መለያየት ከሰብአዊ ፍጡራን ጉዳዮች ውስጥ፥ አምላክን ማግለል ወደሚል ትርጓሜ እየተለጠጠ ይገኛል። ቤተ-

ክርስቲያን እና መንግሥት የተለያዩ ናቸው ማለት ግን፥ አምላክ በሰው ልጆች ጉዳዮች ውስጥ ምንም አያገባውም ማለት አይደለም። ሁለቱ የተለያዩ ሐሳቦች ናቸው።

በ20ኛው መቶ ክፍለ-ዘመን አጋማሽ፥ የናዚ ጀርመን የዩቴኔዥያ ተሞክሮ ዓይን ከፋች ትምህርት ሰጥቶ አልፏል። በዚያን ጊዜ የዩቴኔዥያ ተግባር ይሁንታ ተሰጥቶት፥ በግንባር ቀደምትነት ከፍተኛ ብቃት በነበራቸው የሕክምና ባለሙያዎች ጭምር ተግባራዊ ተደርጎ ነበር። "ቢኖሩት የማይጠቅም ሕይወት" የሚል ጽንሰ-ሐሳብ አንዴ ይሁንታ ከተሰጠው፥ አሰቃቂ ውጤት ላስከተሉት የውሳኔ ዓይነቶች መሠረቱ ተጥሏል ማለት ነው። የዩቴኔዥያ ጎትጓቾች ቡድን በኔዘርላንድስ ዳግም የተሰባሰቡ ሲኾን፥ አውሮጳን እና አሜሪካን ዒላማ አድርጎ እየተንቀሳቀሰ ይገኛል። የእነርሱ ተቃዋሚዎች የህሙማኑ መልካም ፈቃድ ይከበራል የሚለው አባባል ላይ ጥያቄዎችን ያነሳሉ። በህመማቸው ሳቢያ በከባድ ስቃይ ላይ የሚገኙ ህሙማን፥ ህመማቸው እና ሕክምናቸው በቤተሰቦቻቸው ላይ እየፈጠረ ያለውን ስነ-ልቦናዊና የፋይናንስ ጫና ማሰብ ተጨማሪ ስቃይ እንደሚፈጥርባቸው ግልፅ ነው። በተጨማሪም፥ በቤተሰብ አማካይነት የሚሰጥ ይሁንታ የጥቅም ግጭት ለመፍጠር የሚችልበት ዕድል መኖሩ አይቀርም። የፍልሚያው መስመር ተሰምሯል፤ ውጤቱ ምን እንደሚሆን ወደፊት የሚታይ ነው። ነገር ግን እስልምና ጥብቅ በሆነ ስነ-መለኮታዊ ጥንካሬው ይህን ግጭት ማስቀረት ችሏል።

ዘረመል ምህንድስና *(Genetic Engineering)*፡ የዘረመል ምህንድስና ጉዳይ በተለየ ሁኔታ በሙስሊም ምሁራን መካከል የተራዘመ ውይይት ለመጋበዝ የበቃ ርዕሰ-ጉዳይ ነው። የዚህም ምክንያት ቁርኣን ውስጥ የሚገኝ፥ ***"የአላህን ፍጥረት መቀየርን"*** የተመለከተ ሐረግ ነው። በቁርኣን መሠረት፥ ሸይጣን አደምና ሀዋን ከተከለከለችው

ዛፍ ፍሬ እንዲበሉ በማሳሳት ኃጢአት እንዲሠሩ ካደረጋቸው በኋላ፥ ወድያውኑ ስህተት መሥራታቸውን ተረድተው በመፀፀታቸው፥ የአላህን ምህረት አግኝተው፥ ምድርን በሰዎች ይሞሏት ዘንድ፥ የአላህ ወኪል (ኸሊፋ) ወይም እንደራሴነትን ክብር በመሰጠታቸው ቁጭት ገባው። ከቁጭቱም በመነሳት ሸይጣን ሰው ለዚህ ኃላፊነት ብቁ አለመሆኑን ማሳየት ይችል ዘንድ፥ ሌላ ዕድል እንዲሰጠው አላህን ጠየቀ። አላህም (ጠማማዎቹ በስተቀር እውነተኛ ባሮቹን ሊያሳስት እንደማይችል በመግለፅ) እስከ መጨረሻይቱ (የትንሳዔ) ቀን ድረስ እንዲቆይ ሲፈቅድለት፥ ሸይጣን፥ ሰዎችን ለማሳሳት ከሚጠቀምባቸው ዘዴዎች የተወሰኑትን እንዲህ ሲል ተናገረ፡- ***"በእርግጥ አጠማቸዋለሁም፤ (ከንቱን) አስመኛቸዋለሁም፤ አዝዛቸውምና የእንስሶችን ጆሮዎች ይተለትላሉ፤ አዛቸውምና የአላህን ፍጥረት ይለውጣሉ፤..."*** (4፥119) ይህ የቁርአን አንቀጽ፥ በተዛማጅ ጉዳዮች ላይ በሙስሊም ምሁራን ብያኔዎችና በሕክምና ባለሙያዎች አስተያየት ላይ ጥልቅ የሆነ ተጽዕኖ አሳድሯል። ለምሳሌም፥ ይህ አንቀጽ ወንዶችን ወደ ሴትነት፥ እንዲሁም በተገላቢጦሽ ሴቶች ወደ ወንድነት ለመቀየር በመሻት በሚያካሂዱት የፆታ ቅየራ ቀዶ-ሕክምና ላይ አንድምታ አለው። አንቀፁ ይህን የመሰለውን ስር-ነቀል እና ኢ-ተፈጥሯዊ ቀዶ-ሕክምና በግልፅ የሚመለከት ቢሆንም፥ በምሁራን ዘንድ ያለው የጋራ ስምምነት ይህ አንቀጽ ዘረመል ምህንድስናን በአጠቃላይ እንደሚከለክል ተደርጎ መወሰድ የለበትም የሚል ነው። አንቀፁ በእጅጉ ተለጥጦ የሚተረጎም ከሆነ፥ በአላህ ፍጥረት ላይ የተወሰነ ለውጥ ማድረግን ከሚያስከትሉ ብዙ ዓይነት፥ ፈውስ የሚያስገኙ ቀዶ-ሕክምናዎች ጋር የሚጋጭ ይሆናል።

ከዘረመል ምህንድስና ሳይንሳዊ ዕድገት ጋር በተያያዘ ብዙ የስነ-ምግባር ጉዳዮች ይነሳሉ። DNAን የመበወዝ ቴክኖሎጂ ለመጀመርያ ጊዜ ይፋ በተደረገበት (እ.ኤ.አ.)

በ1970ዎቹ መጀመርያ አካባቢ ለባዮሎጂካዊ ጦርነት ጥቅም ላይ ሊውሉ የሚችሉ አዳዲስ ገዳይ ፀረ-ተሃዋስያን (ባክቴሪያ) መፈጠር እጅግ በጣም አነጋጋሪ ሆኖ ነበር። በራሂያዊ በሽታን ለመመርመር፥ ለማስታገስ፥ ለመፈወስ አልያም ለመከላከል ዘረመል ምህንድስናን ሥራ ላይ ማዋል ተቀባይነት ያለው ብቻ ሳይሆን የሚበረታታም ነው። በራሂ የመተካት ሕክምና በመሠረቱ በሞለኪዩላዊ ደረጃ የሚካሄድ ንቅለ-ተከላ ነው። ዘረመል ምህንድስና በመድኃኒት ቅመማ መስክም ብዙ ህመሞችን ለማከም የሚያስችል መጠነ ሰፊ ዕድሎች ይፈጥራል፡፡ በግብርናና በከብት እርባታ መስክ የሚፈጥሯቸው ዕድሎችም በዓለም ዙርያ የሚከሰቱ የድርቅ ችግሮችን ለመፍታት ሊያግዝ ይችላል።

ከዘረመል ምህንድስና ጋር በተያያዘ የሚነሳው ዋነኛ ጥያቄ እና ሥጋት፥ ወደፊት የማይታወቅና ያልተጠበቀ ችግር ሊፈጥር ይችላል የሚል ነው። በአካል ሕዋስ ላይ ብቻ ሳይሆን፥ በጀርም ሕዋስ ላይም አዲስ ጂን (በራሂ) መደረት ወይም መለጠፍ የሚቻል መሆኑ፥ መጪዎቹን ትውልዶች ሊያውክ ከመቻሉም ጋር፥ ከጊዜ በኋላ በራሳቸው ዘላቂነትን የሚቀዳጁ ድንገታዊ ለውጦችን በመከሰት አስከፊ ውጤቶች ሊያስከትል ይችል ይሆናል። የአቶማዊ ጨረራ ጉዳቶች ለተወሰኑ ጊዜያት በይፋ ሳይታወቁ ቆይተው ነበር፥ ያደረሱት አደጋም ሊጠገን የሚችል አልነበረም፤ በዘረመል ምህንድስና ሳቢያ ሊደርስ የሚችለው ጉዳት ግን፥ ከዚያም እጅግ የሚበልጥና በጣም ከባድ ነው።

ከአንድ ፍጥረተ-ዝርያ በራሂያዊ ነገር በመውሰድ ሌላ ፍጥረተ-ዝርያ ውስጥ መከተት፥ በተግባር የሁለቱ ዝርዮች ድብልቅ ገፅታዎች ያሉት አዲስ ዝርያ መፍጠር ነው። ሰዎች እስከሚታወቅ ድረስ ያልታወቀውን፥ እስከሚደረስበት ድረስ ይደረስበት

የማይመስለውን የመሻት ተፈጥሯዊ ዝንባሌ ያላቸው ከመሆናቸው ጋር፥ የአንዱን ዝርያ በራሂ ወደ ሌላው መቀየጥን የመሰለ ሥራ በግዴለሽነት ከተካሄደ፥ የሰው ልጅ ወደፊት በስነ-ሕይወታዊ መድረክ ላይ ከሚከሰቱ የሕይወት ፈለጎች ጋር ሊፋጠጥ ይችላል። ይህ የሚሆን ከሆነ፥ ሳይንቲስቶች ሁሉም ነገር በቁጥጥራችን ስር ነው ብለው እያሰቡ ሳሉ፥ ነገሮች ከቁጥጥራቸው ውጪ ሊወጡ ይችላሉ። የሰው ልጅ ቀጣይ ትውልዶችን ተፈጥሯዊ ስሪት የመነካካት ጉዳይ በሽታዎችን ከመዋጋት ዓላማ ተሻግሮ በመሄድ፥ ተፈላጊ ተብለው የሚታሰቡ አካላዊ ገፅታዎችን ወደ ማጎልበት ሊግገባም ይችላል። ይህ ተግባራዊ ሲኾንም፥ የተወሰነ የማኅበረሰብ ክፍል (ከገንዘብ አቅም በመነጨ) ተጠቃሚ የሚሆንበትን ሁኔታ ከመፍጠሩ ባሻገር፥ እነዚያ አካላዊ ገፅታዎች በሌሏቸው (ተፈጥሯዊ) ግለሰቦች ላይ የመድልዎ ሰላባ የመሆን ስሜትን ሊፈጥር ይችላል። ከዚህም ይበልጥ የሚከፋው ግን፥ ባህርይን የሚቀርፁ በራሂዎችን ነጥሎ በማውጣት ሰብኣዊ ባህርይን የማንኳደድ ሙከራ ሊደረግ መቻሉ ነው። የሰው ልጅን ተፈጥሯዊ ስብዕና እና ግለሰባዊ ኃላፊነትን የመዳከምና ተጠያቂነትን የመረዳት አቅም ለማመሳቀል የሚደረግ ሙከራ ያለጥርጥር በእስልምና የሚወገዝ ነው፡፡

የዘረመል ምህንድስና ቴክኖሎጂ በራሱ ከፍተኛ መጠን ያለው ካፒታል ወደ 'ኢንቨስትመንት' እየሳበ ሲኾን፥ በዚህ መስክ መዋዕለ-ነዋይ የሚያፈስሱ ሰዎች ያለ ጥርጥር ከፍተኛ ትርፍ ማጋበስ መሻታቸው አይቀሬ ነው። የዚህ ቴክኖሎጂ እውቀት ያላቸው ብዙ ሳይንቲስቶች፥ ከወዲሁ ከተራው ህዝብ ተነጥለው በተድላ ይኖሩባቸው የነበሩ ማፈግፈጊያዎቻቸውን ወደ 'ወርቃማ ማማዎች'፥ እንዲሁም ለሁሉም ክፍት የሆኑና ሌሎችን ታሳቢ ከሚያደርግ የትብብር መንፈስ፥ ወደ ንግድ ምሥጢር እና ሕይወታዊ ሀብት ላይ የባለቤትነት መብት (patent) ወደ ማሳወጅ ተዛውረዋል። ከሰብዓዊ ኅሊና የሚመነጭ ትክክለኛነትን፥ ፍትኅን እና ለሰው ልጆች ማሰብን

የሚጠይቁ ግብረገባዊ ጥሪዎች ሲስተጋቡ ቆይተዋል፤ ዛሬም እየተስተጋቡ ይገኛሉ። በዘረመል ምህንድስና ሁለንተናዊ አንድምታዎች ዙርያ አጠቃላይ ሕዝባዊ ክርክር ማካሄድና ሰብኣዊ እሴቶችንና ስጋቶችን ከግምት ያስገባ የስነ-ምግባር ደንብ መቅረጽ አስፈላጊ የሆነበት ጊዜ ላይ እንገኛለን። ብዙ ጉድ የሚሰማበት ጊዜ ሩቅ አይመስልም፤ አሁን መጋረጃው በመገለጥ ላይ ነው።

ድኅረ-ቃል

ይህ መጽሐፍ ተነብቦ እንዳለቀ እንደ ማንኛውም ሌላ መጽሐፍ ወዲያ የሚጣል ከሆነ አሳዛኝ ነው የሚሆነው። ሌላው ይቅርና አስተዋይ አንባቢ የጻፍሁት እያንዳንዱ ቃል ቢያሳምነውና እዚያ ላይ ቢቆም፥ ያሰብሁትን ዓላማ ማሳካት እንዳልቻልኩ እቆጥረዋለሁ። አንባቢው፥ አንብቦ ከመረዳት ምዕራፍ፥ ራስን ወደ መፈተሽ ምዕራፍ ካልተሻገረ፥ ተልዕኮዬ ለስኬት አልበቃም ማለት ነው። በእነዚህ ገፆች የቀረበው እውቀት፥ በአንባቢው ልብ ውስጥ ምንም ዓይነት ስሜት ካልቀሰቀሰ፥ ጥረቴ ፍሬ እንደማያፈራ ዛፍ እንደሆነ፥ እንደመከነ ይቆጠራል።

ልቦች ኦና ሊታቀፉ ስለማይችሉ፥ የግድ በፍቅር፥ በጥላቻ አልያም ከሁለቱም ባልሆነ እንዳች የምንግዴ ስሜት መሞላታቸው ግድ ነው። በአረጋዊ ዕድሜዬ፥ በእስላማዊ እምነቴ ላይ የሕይወት ዘመኔን ሙሉ ካደረግሁት ጥናት፥ ማሰላሰል እና ጥልቅ አስተውሎት በኋላ፥ ልቤ በፍቅር ሲፈነዳ ይሰማኛል። ወደ አንድ አቅጣጫ ያልተዘነበለ፥ የተለየ ማረፍያ የሌለው ፍቅር ነው የሚሰማኝ። ለመሰሎቼ ሰብኣዊ ፍጡራን፥ ለእንስሳት፥ ለአዕዋፍ፥ ለዛፎች፥ ለግዑዛን ነገሮች፥ ለምድርና ለምንኖርባት

ዩኒቨርስ፥ እናም ከውስጠኛ ልቤ፥ ይህ የሚሰማኝ የፍቅር ስሜት ተላላፊ ቢሆን ኖሮ ስል ተመኝቻለሁ።

ፍቅር የፖለቲካ፥ የምጣኔ ሀብት፥ የኢንዱስትሪ ሥራ አመራር፥ የሠራተኞች፥ የንግድ ወይንም ደግሞ የጦርነት ምትክ ሊሆን አይችልም። ግን የሰዎች ተግባራት፥ ይህ ከዚያ ሳይል መወንጨፍያው አስተሳሰብና ዕይታቸው ነው። የድርጊታቸው መስፈንጠሪያ! እስካሁን እነዚህ መስፈንጠሪያዎች፥ በአመዛኙ ራስ ወዳድነት፥ ስግብግብነት፥ ቀኖናዊነት እና ልበ-ደንዳናነት (ደንታ ቢስነት) ሲኾኑ፥ በሚያሳዝን ሁኔታ፥ ይህ በግለሰብም ሆነ በዓለም አቀፍ ደረጃ ሲሠራ ነው የቆየው፡፡ ያ ሊቀየር የሚችል ከሆነ፥ በውጤቱ ሁሉም፥ ሌላው ቀርቶ ለሰው ልጆች በሙሉ ሁለንተናዊ በጎነት ሲሉ የሕይወት ዘዬአቸውን መስዋዕት የሚያደርጉትም ጭምር ደስተኛ ይሆናሉ።

ፍቅር የሁሉ ነገሮች መሠረታዊ አንቀሳቃሽ ነው የሚለው ፍልስፍና አዲስ አይደለም፤ ነገር ግን በምንኖርበት ዘመን ብዙ ሰዎች ከምር አይቀበሉትም። ፍቅር የሃይማኖት እና የዘር አጥርን የሚሻገር በመሆኑ፥ እርሱን በልባቸው ላሳደሩ ሰዎች፥ እርስ በእርስ መፈላለግ እና መተሳሰር ትልቅ ፋይዳ አለው። የመልካምነት ፍሬ እያደር እየጨመረ እስከቀጠለ ድረስ፥ በአናሳዎቹ መካከል መገኘት ከቶም የሚገታ አይሆንም። መላው የሰው ዘር የዚህ ፍሬ አስፈላጊነት እየተሰማው ነው። ሰዎች ለነገሮች ሁሉ በሚቀርቡ ቁሳዊ መፍትኄዎች እና በኢ-አማኒነት ቅጥፈት እየተሰላቹ ሲሆን፥ መንፈሳዊ ጥማታቸውን የሚያረካ ሁነኛ እሴት ይሻሉ።

*

***

*****